

Octavian Mândruţ

Clasa a - X - a

Volumul 1

CORINT

Octavian Mândruţ

Corint

Manualul a fost aprobat de Ministerul Educaţiei şi Cercetării cu Ordinul nr. 3787 din 05.04.2005.

Date despre autor:

Octavian Mândruţ - doctor în geografie, cercetător ştiinţific principal I la Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, autor de manuale şcolare (pentru clasele III-XII), atlase, culgeri de sinteze, lucrări în diferite domenii ale geografiei, ghiduri metodologice, caiete de activitate independentă, cursuri universitare. Dintre lucrările recente, amintim: România - geografie regională, Ghidul profesorului pentru clasele IX-XII, Atlas geografic general, România - atlas geografic şcolar, Atlas de geografie generală, Atlas geografic de buzunar (apărute în ultimii anii la Editura Corint).

Referenţi:

Profesor universitar doctor **Gheorghe Măhăra,** Universitatea Oradea

Profesor gr. I doctor **Adrian Nedelcu,** Inspectoratul Şcolar Prahova

Redactor: **Anca Eftime**

Tehnoredactare computerizată: **Andreea Apostol** Coperta: **Walter Riess, Andreea Apostol** Cartografie: **Petruţa Şerban, Andreea Apostol** Consultant cartografic: prof. **Ştefan Popescu**

Editura CORINT

Redacţia şi administraţia:
Str. Mihai Eminescu nr. 54 A,
sector 1, Bucureşti
Tel./fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20

Difuzarea:
Calea Plevnei nr. 145, sector 6,
cod poştal 060012, Bucureşti
Tel.: 021.319.88.22,021.319.88.33,021.319.88.77
Fax: 021.319.88.66
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.edituracorint.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României MÂNDRUŢ, OCTAVIAN Geografie: manual pentru clasa a X-a /

Octavian Mândruţ. - Bucureşti: Corint, 2008 ISBN 978-973-135-314-2

913(498)(075.33)
ISBN: 978-973-135-314-2

Cuvânt înainte

Manualul de faţă este destinat învăţării geografiei în clasa a X-a, ciclul liceal inferior a învăţământului obligatoriu de zece ani. Acesta concretizează elementele de bază ale programei şcolare pentru această clasă (competenţe şi conţinuturi) într-o formă care îmbină domenii clasice ale **geografiei umane** - (geografia populaţiei şi a aşezărilor umane şi geografia economică) împreună cu alte domenii de actualitate pentru societatea contemporană (geografie politică şi ansamblurile economice şi politice ale lumii). În acest fel, după ce în anul şcolar anterior a fost studiată geografia fizică, în clasa a X-a se realizează o percepţie completă de ansamblu a planetei noastre prin studierea componenţei sale umane. Îmbinarea celor două domenii (geografia fizică şi umană) creează premisa înţelegerii legăturii dintre societatea omenească şi mediul ei de existenţă şi de explicitare a sintagmei de **Terra - planeta oamenilor.**

Prima parte - **Geografia politică** - vă introduce, dragi elevi, în universul actual al diversităţii politice a lumii contemporane, concretizată în evoluţia hărţii politice, situaţia ei actuală, tipurile de state, relaţiile dintre ele, precum şi alte aspecte legate de raportul dintre state ca entităţi teritoriale şi anumite probleme ale lumii.

Partea a II-a - **Geografia populaţiei şi a aşezărilor umane** - abordează diversitatea umană a lumii contemporane, concretizată în repartiţia geografică a populaţiei mondiale, evoluţia ei în timp, structura sa demografică, aşezările omeneşti cu evoluţia şi structura lor funcţională şi dimensiunile actuale ale fenomenului de urbanizare, raportul dintre populaţie şi mediul ei de existenţă, precum şi alte probleme de un real interes pentru noi ca locuitori ai planetei.

Partea a III-a - **Geografie economică** - abordează resursele naturale, activităţile industriale, agricole şi de servicii; un interes deosebit este acordat unor probleme moderne de geografie economică: taxonomia resurselor naturale, tipurile de agricultură, regiunile industriale, structura actuala a serviciilor.

Partea a IV-a - **Ansamblurile economice şi geopolitice ale lumii contemporane** - sintetizează elementele anterioare pe suportul lor teritorial şi pe dinamica sistemelor de state. Acestea evidenţiază dimensiunea geopolitică a lumii contemporane în cadrul căreia Uniunea Europeană reprezintă un exemplu de coeziune asumată. Este prezentată într-un mod succint şi dimensiunea geografică a

integrării României în Uniunea Europeană.

CAPITOLUL I

Geografie politică

În urma parcurgerii acestui capitol veţi dobândi anumite competenţe, care vă vor permite:

- utilizarea unei terminologii ştiinţifice noi, din domeniul geografiei politice;
- utilizarea şi interpretarea unor hărţi politice;
- perceperea diversităţii lumii contemporane;
- utilizarea dimensiunilor spaţiale şi temporale ale fenomenelor ce caracterizează lumea contemporană;
- utilizarea unor informaţii din diferite surse;
- abordarea constructivă a diversităţii umane;
- formarea unui sistem de referinţă coerent asupra lumii contemporane.

Geografia politică se ocupă cu raporturile care se stabilesc între acţiunea politică a societăţii omeneşti şi substratul ei teritorial, geografic. Se consideră că cea mai concretă preocupare a geografiei politice o reprezintă geografia statelor. Domeniile de analiză şi reflexie ale geografiei politice ocupă un spectru mult mai larg; acesta se referă la stat, graniţele statelor, naţiuni, naţionalităţi, minorităţi, comportament electoral, conflicte (interne şi internaţionale), organizarea interioară a statelor, influenţa statelor asupra domeniilor oceanice, a teritoriilor nelocuite permanent, precum şi alte aspecte conexe. Totodată, o atenţie majoră este acordată în ultimul timp grupărilor regionale de state.

Lumea contemporană se află într-o evoluţie rapidă şi într-un proces de globalizare. Dezvoltarea comunicaţiilor şi a schimburilor economice presupune realizarea unei solidarităţi planetare pentru raţionalizarea existenţei omeneşti şi a raporturilor dintre om şi mediul lui de existenţă.

Procesul de globalizare se realizează, în condiţiile unei societăţi fragmentate, în diferite feluri: state, religii, naţiuni, culturi, limbi, mentalităţi, bogăţii. Pentru a trăi raţional într-o asemenea societate fragmentată, opiniile şi deciziile importante trebuie să urmeze calea negocierilor. Când acestea se referă la anumite entităţi teritoriale, denumite state, care au prin definiţie o pregnantă componentă spaţială, geografică, ne aflăm în sfera de interes a geografiei politice.

Geografia politică este, în acest fel, o componentă principală a vieţii noastre cotidiene, lucru confirmat de abundenţa surselor din mass-media cu această tematică.

Pentru a gândi şi pentru a acţiona raţional, trebuie să percepem corect imaginea reală a lumii contemporane. Acest lucru îmbină procesul de constituire a unor ansambluri teritoriale coerente (până la dimensiunile globale ale planetei) cu intenţia de afirmare şi conservare a identităţilor regionale, naţionale şi locale.

Geografia politică are o dimensiune nouă în condiţiile în care există o tendinţă accentuată în ultima perioadă istorică de asociere a statelor în structuri teritoriale şi funcţionale cu o anumită coerenţă interioară. Interesul deosebit al României pentru integrarea europeană, şi al Uniunii Europene pentru ţara noastră pune într-o perspectivă nouă vocaţia acestui spaţiu geografic în ansamblul lumii contemporane.

1.
Statele şi grupările regionale de state

A. Statele lumii contemporane

Lumea contemporană este împărţită în unităţi teritoriale separate prin frontiere, denumite **state.** Acestea diferă între ele prin întindere (suprafaţă), populaţie, poziţie geografică, importanţă economică, mod de organizare, formă de guvernare ş.a. Elementul comun pentru toate statele este suveranitatea asupra propriului teritoriu manifestată prin: forma de organizare internă, politica de apărare, utilizarea resurselor financiare (inclusiv tipul de monedă folosit), politica externă, elemente de natură socială, legislativă şi o capitală proprie.

Statele sunt delimitate prin graniţe. În anumite situaţii, acestea sunt mărginite de întinderile maritime înconjurătoare pe care nu sunt trasate frontiere ca atare.

În sensul modern al accepţiunii de stat, elementul central este dat de exercitarea suveranităţii pe întregul său teritoriu, delimitat de graniţe bine definite spaţial şi recunoscute internaţional.

După 1990, harta politică a lumii a suferit o serie de modificări care au dus la apariţia unor state noi, astfel:

- prin dezmembrarea unor state iniţiale (URSS, Iugoslavia, Cehoslovacia) rezultând alte 22 state;
- prin unirea a două state (Germania);
- prin dobândirea independenţei unor teritorii (Namibia, Timorul de Est etc).

Reprezentarea elementelor spaţiale definitorii ale statelor (poziţie, limite, formă, mărime, capitală) este realizată cu ajutorul unui tip specific de hartă, denumită hartă politică. Pornind de la exemplul hărţii politice a Europei (Fig. 1) avem probabilitatea de a identifica şi interpreta anumite elemente reprezentate pe aceasta.

În prezent, există 194 state şi peste 70 de teritorii dependente (Fig. 2)

Teritoriile dependente se află sub diferite forme de dependenţă faţă de o autoritate statală exterioară (de obicei, sub forma de tutelă).

B. Tipuri de state

- După **modul de organizare internă,** există două categorii fundamentale de state:
  - state cu tradiţie centralizată (unitare), caracterizate prin aceea că puterea centrală exercită o influenţă predominantă asupra teritoriului; în acest sens, exemplul cel mai cunoscut este al Franţei, dar alte ţări au acest model (România, Ungaria, Bulgaria, ş.a.).
  - state federale, caracterizate printr-o diviziune a puterii între guvernul

central şi statele componente (cum ar fi: SUA, Brazilia, Mexic, Germania, Australia, Federaţia Rusă, Canada, India, Elveţia). Când două comunităţi din cadrul aceluiaşi stat sunt relativ comparabile între ele şi ocupă teritorii bine individualizate se poate vorbi de o confederaţie (de exemplu Canada, Belgia).

Există, de asemenea, state care au o anumită autonomie a regiunilor componente (fără a fi federaţii), cum ar fi Spania, Italia etc.

■ După **forma de guvernământ** există:

- republici (160 de state din totalul de 194);
- monarhii, în care regele (monarhul) este şeful statului, într-un mod simbolic (Regatul Unit, Olanda, Japonia, Spania, Danemarca etc.) sau efectiv (Maroc, Arabia Saudită etc.)

■ După **întindere** pot exista:

- state continentale (cu peste 6 mil. km^2) – DOC1;
- state foarte mari (1,2-6 mil. km^2);
- state mari (0,5-1,2 mil. km^2);
- state mijlocii (0,2-0,5 mli. km^2);
- state mici şi foarte mici (sub 0,2 mil. km^2).

■ După **mărimea demografică** pot exista:

- state gigant (cu 1 mld. locuitori şi peste, cum ar fi China şi India) – DOC2;
- state foarte mari (100 mil. - 300 mil. loc);
- state mari (50 mil. -100 mil. loc);
- state mijlocii (20 mil. - 50 mil. loc);
- state mici si foarte mici (sub 20 mil. loc).

■ Există şi **alte criterii** după care se pot grupa sau clasifica statele, cum ar fi: ieşirea la mare, forma geometrică a statului, raportul dintre stat şi naţiune (unde acestea coincid vorbim de state naţionale).

Dicţionar

Capitală - oraş care concentrează activitatea politică, administrativă şi decizională a unui stat; această activitate se poate referi şi la teritorii, provincii sau state care fac parte din statele federale.

Frontieră - spaţiul de separaţie între două ţari, situat în lungul liniei de demarcaţie denumită graniţă.

Geografia politică - ramură a geografiei care se ocupă cu studiul statului (ca unitate teritorială), a relaţiilor teritoriale dintre state, precum şi cu raporturile dintre state si comunităţile umane.

Stat - unitate teritorială cu anumite caracteristici proprii (întindere, graniţe, formă), bine definite spaţial şi recunoscute internaţional, în care autoritatea politică internă îşi exercită suveranitatea asupra propriului teritoriu.

Stat federal - stat format din mai multe unităţi teritoriale componente („state" sau provincii) cu o anumită autonomie decizională faţă de autoritatea centrală (guvernul federal).

Stat naţional - stat independent în care majoritatea locuitorilor aparţin unei anumite naţiuni. Când se consideră că există o singură naţiune, statul poate lua titulatura de stat naţional unitar.

Tutelă - activitate de coordonare a funcţiilor principale ale unui teritoriu de către un alt stat faţă de care acel teritoriu are o relaţie de subordonare.

DOC1

Statele continentale	
Statul	**Suprafaţa**
Federaţia Rusă	17,1 mil. km^2
Canada	9,9 mil. km^2
China	9,5 mil. km^2
SUA	9,3 mil. km^2
Brazilia	8,5 mil. km^2
Australia	7,7 mil. km^2

DOC 2

Statele cu o populaţie mai mare de 50 mil. loc. (în 2004*)			
Statul	**Populaţia (mil.loc.)**	**Statul**	**Populaţia (mil.loc.)**
China	1.304,2	Filipine	80,0
India	1.065,5	Vietnam	81,3
SUA	294,0	Germania	82,5
Indonezia	219,9	Egipt	71,9
Brazilia	178,5	Iran	68,9
Pakistan	153,6	Turcia	71,3
Federaţia Rusă	143,2	Etiopia	70,7
Bangladesh	146,7	Thailanda	62,8
Nigeria	124,0	Regatul Unit	59,2
Japonia	127,6	Franţa	60,1
Mexic	103,5	Italia	57,4

■ **Fig. 1 - Harta politică a Europei**

Harta politică a lumii

Arctic
Marea Laptev
Marea Siberiei de Est
Marea Kara
CANADA
SUA (ALASKA)
M. Bering
M. Ohotsk
I-le Aleutine
FEDERAŢIA RUSĂ
Astana
KAZAHSTAN
Ulan Bator
MONGOLIA
UZBEKISTAN
TURKMENISTAN
Taşkent
Bişkek
Aşhabad
Teheran
IRAN
AFGHANISTAN
Kabul
Islamabad
PAKISTAN
Bagdad
New Delhi
NEPAL
Katmandu
Timphu
CHINA
Beijing
Phenyang
Seul
JAPONIA
Tokyo
M. Japoniei
M. Chinei de Est
Taipei
TAIWAN
ARABIA SAUDITĂ
Riyadh
Al Kuwait
Abu Dhabi
Mascat
OMAN
YEMEN
INDIA
Marea Arabiei
Dacca
G. Bengal
MYANMAR
Rangoon
Vientiane
Hanoi
Bangkok
THAILANDA
VIETNAM
Phnom Penh
M. Chinei de Sud
Manila
FILIPINE
PALAU
I-le Mariane (SUA)
Oceanul Pacific
I-le Midway (SUA)
(SUA) HAWAII
REP. INSULELOR MARSHALL
MICRONEZIA
SRI LANKA
Colombo
REP. MALDIVĂ
Malé
SOMALIA
Mogadiscio
Kuala Lumpur
MALAYSIA
Singapore
Bandar Seri Begawan
INDONEZIA
Jakarta
TIMORUL DE EST
M. Arafura
PAPUA-NOUA GUINEE
Port Moresby
SOLOMON
NAURU
KIRIBATI
TUVALU
SEYCHELLES
I-le Chagos (UK)
REP. COMORE
MADAGASCAR
Antananarivo
MAURITIUS
Oceanul Indian
M. Coralilor
VANUATU
SAMOA DE VEST
FIJI
I. Cook (N. Zeel.)
Noua Caledonie (Fr.)
TONGA
AUSTRALIA
I. Norfolk (Austral.)
Canberra
M. Tasmaniei
Tasmania
Wellington
NOUA ZEELANDĂ
I-le Kerguelen (Fr.)

America

1. Belize
2. Guatemala
3. Honduras
4. El Salvador
5. Nicaragua
6. Costa Rica

Europa

1. Danemarca
2. Olanda
3. Belgia
4. Luxemburg
5. Elveţia
6. Andorra
7. Monaco
8. Lichtenstein
9. Germania
10. Lituania
11. Letonia
12. Estonia
13. Cehia
14. Slovacia
15. Austria
16. Slovenia
17. Ungaria
18. Croaţia
19. Bosnia şi Herţegovina
20. Serbia şi Muntenegru
21. Albania
22. Macedonia
23. Bulgaria
24. Rep. Moldova
25. Malta
26. San Marco
27. Vatican

Africa

1. Gambia
2. Burkina Faso
3. Guineea Ecuatorială
4. Eritreea
5. Rwanda
6. Burundi
7. Djibuti
8. Sahara de Vest teritoriu ocupat de Maroc

Asia

1. Cipru
2. Liban
3. Israel
4. Iordania
5. Kuwait
6. Bahreim
7. Qatar
8. Emiratele Arabe Unite
9. Georgia
10. Armenia
11. Azerbaidjan
12. Kirghistan
13. Tadjikistan
14. Bhutan
15. Bangladesh
16. Laos
17. Cambodgia
18. Brunei
19. Singapore
20. R.P.D. Coreeană
21. Rep. Coreea

Oceania

1. I-le Wallis şi Furtuna (Fr.)
2. I-le Tokelau (N. Zeel.)
3. Niue (N. Zeel.)
4. Samoa Americană

Aplicaţii:

1. Pe această hartă politică a Europei pot fi identificate o serie de elemente spaţiale ale statelor: poziţia geografică, numele, capitala, vecinii, felul graniţei, forma statelor ş.a.

2. Urmărind această hartă şi tabelul alăturat (DOC2), localizaţi:

- cele mai întinse state europene;
- cele mai populate cinci state europene.

3. Urmărind harta politică a lumii contemporane (Fig. 2) şi tabelul alăturat (DOC 2), localizaţi:

- cele mai întinse state;
- cele mai populate state (cu peste 50 mil. loc).

C. Grupările regionale de state

Statele lumii au posibilitatea de a se asocia în anumite grupări regionale. Există mai multe criterii de grupare, cum ar fi: acordurile economice multilaterale care se stabilesc între state, acordurile comerciale, asemănările lingvistice, etnice, culturale, religioase, acordurile militare, precum şi poziţia geografică reciprocă a mai multor ţări în cadrul unui anumit continent.

Problematica legată de grupările regionale de state (asociate în ansambluri teritoriale majore ale lumii contemporane) va putea fi sesizată doar după o analiză a caracteristicilor economice principale ale lumii, precum şi a unor aspecte de natură culturală, etnică şi lingvistică.

De aceea, în acest moment, utilizând harta politică a lumii sau a Europei, ne putem face doar o imagine generală asupra modului în care se poate realiza o anumită grupare mai mult poziţională şi regională a statelor.

▪ **În Europa**, această grupare poziţională de state permite identificarea mai multor regiuni ale continentului, astfel: **Europa Nordică** (incluzând aici şi ţările baltice), **Europa de Est** (cuprinzând Belarus, Ucraina şi Federaţia Rusă, a cărei parte asiatică formează regiunea Asia de Nord), **Europa Sudică** (Mediteraneană), **Europa Vestică** (Atlantica) şi **Europa Centrală** (Fig. 1).

Această grupare reflectă mai mult apropierea spaţială reciprocă dintre statele componente fiecărei regiuni şi poziţia lor în Europa. Analizând însă şi legăturile economice, politice sau de altă natură dintre ţările europene se observă că există o structură foarte bine organizată în vest şi centru - Uniunea Europeană şi o grupare individualizată, în partea de est, formată din Belarus şi Federaţia Rusă.

▪ **În Asia** se pot identifica, de asemenea, mai multe regiuni: o parte centrală

- **Asia Centrală**, spre nord - **Asia de Nord** (care este partea asiatică a Federaţiei Ruse), spre est - **Asia de Est**, spre sud-est - **Asia de Sud-Est**, spre sud - **Asia de Sud** şi spre vest - **Asia de Vest** şi de **Sud-Vest**.

În Asia, spre deosebire de Europa, această grupare regională de state are totodată şi o semnificaţie mai largă (economică, religioasă, lingvistică, etnică sau istorică).

■ **În Africa** se pot identifica mai multe grupări de state, după poziţia lor geografică: în nord, în centru, în est şi în sud. Limitele şi întinderea fiecărei regiuni pot fi modificate dacă luăm în consideraţie şi alte criterii.

Sub raportul unor criterii mai largi (culturale, istorice, etnice, lingvistice) se distinge, în nord, un teritoriu cu o populaţie preponderent arabă (**Africa de Nord**) şi, în partea centrală şi sudică (la sud de Sahara), un teritoriu cu o populaţie predominant negroidă (**Africa Subsahariană**).

■ **Continentul american** (America de Nord, Centrală şi de Sud) poate fi privit, sub raportul grupărilor de state, în mai multe feluri:

- pe cele două mari fragmente continentale (America de Nord, respectiv America de Sud, despărţite de zona istmului Panama);
- pe cele două mari arii lingvistice: America de Nord (până la graniţa dintre SUA şi Mexic) denumită „America Anglo-Saxonă" (de limbă engleză) şi America Latină;
- în America de Sud cuprinde ţări care au, pe teritoriul lor, porţiuni ale lanţului Munţilor Anzi (ţări andine) şi ţări care au ieşire spre Oceanul Atlantic (ţări atlantice);
- economic, cea mai importantă grupare de state cuprinde Canada, SUA şi Mexic, formând o asociaţie comercială de liber schimb (denumită **Alena** sau **Nafta**).

Grupările regionale de state urmăresc utilizarea unor avantaje economice rezultate din poziţia lor geografică.

Ţările cele mai dezvoltate economic sunt reunite în **Grupul celor 8** (G8), DOC 1.

Cea mai largă grupare, care cuprinde aproape toate statele lumii, este Organizaţia Naţiunilor Unite (ONU), DOC 2.

D. Grupări de state după tipul de dezvoltare

Un criteriu cu o obiectivitate mai mare îl constituie tipul şi nivelul de dezvoltare generală a statelor. Astfel se pot distinge mai multe categorii de ţări cu o anumită recunoaştere tipologică, utilizată ca atare în practica relaţiilor internaţionale; aceste categorii sunt redate în Fig.2.

Dicţionar

Grupări regionale - asocierea teritorială a unor ţări după o anumită caracteristică sau după un grup de caracteristici.

Regiuni geografice - teritorii ale continentelor sau ale ţărilor care au o anumită omogenitate a caracteristicilor geografice.

Ţări cu economie dirijată - ţări în care procesele economice au fost şi sunt dirijate (centralizate) de stat, cum este cazul fostelor ţări socialiste.

Uniunea Europeană (UE) -ansamblu de ţări europene care se află într-un proces avansat de coordonare a activităţilor economice, comerciale, sociale şi legislative cu scopul realizării, în timp, a unei integrări şi unificări politice; din anul 1999 s-a trecut la utilizarea unei monede unice denumită **euro**. UE este formată în prezent din 25 ţări.

Doc1. G8 (Grupul celor 8)

Cele mai industrializate ţări ale lumii formează **Grupul celor 8** (din care fac parte SUA, Japonia, Germania, Franţa, Regatul Unit, Italia, Canada şi Federaţia Rusă) cu scopul de a se discuta periodic principalele probleme economice ale lumii contemporane.

Una dintre principalele probleme ale G8 este lansarea unui dialog economic **Nord-Sud**. În prezent (2005) G8 şi-a propus să ajute ţările cele mai sărace prin diminuarea datoriilor acestora şi prin acordarea unor noi finanţări suplimentare.

Fig. 1 – Europa – grupări regionale

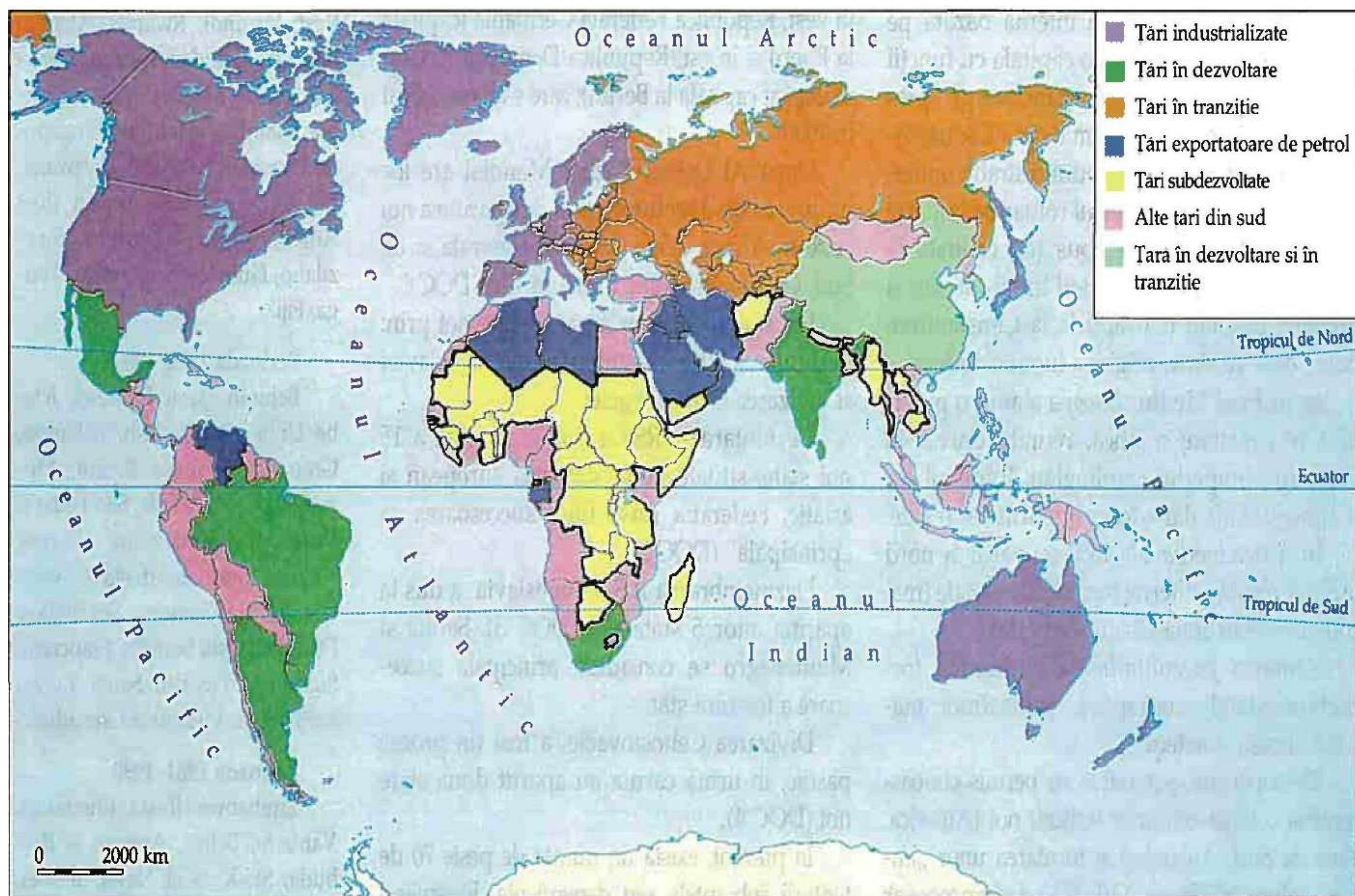

Fig. 2 – Categorii de state după nivelul de dezvoltare

Aplicaţii:

Utilizând harta politică a lumii şi hărţile alăturate, precizaţi:

1. Ţările care fac parte din fiecare grupare teritorială din Europa.
2. Câte două sau trei ţări reprezentative din fiecare nivel de dezvoltare.

Doc2. ONU

Organizaţia Naţiunilor Unite este cea mai largă şi cea mai reprezentativă organizaţie a statelor lumii. În prezent, numără 185 state. Nu fac parte din ONU câteva state mici din Oceania (Kiribati, Nauru, Tonga, Tuvalu etc), Vatican şi Elveţia.

Sediul ONU este la New York şi activităţile organizaţiei sunt finanţate proporţional cu puterea economică, de către fiecare ţară componentă. Câteva organisme legate de ONU ocupă un rol important în economia mondială:

- Fondul Monetar International (FMI);
- Banca Mondială (BM) şi, în cadrul ei, îndeosebi Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare (BIRD);
- Organizaţia Mondială a Comerţului (OMC).

De asemenea, ONU are organisme proprii cum ar fi PNUD: (Programul Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare), FAO (Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Agricultură şi Alimentaţie).

2. Evoluţia în timp a hărţii politice

Harta politică actuală a lumii este rezultatul unei evoluţii îndelungate.

■ Împărţirea lumii în state şi imperii îşi are originea în **Antichitate.** Primele formaţiuni statale au apărut în Orientul Mijlociu şi Apropiat (în spaţiul Mesopotamiei şi al Persiei), nordul Africii (Egiptul antic), pe Valea Indului şi în Asia de Est (China).

În Grecia antică erau cunoscute orasele-stat (polis), iar bazinul Mării Mediterane a fost colonizat de fenicieni care au întemeiat, de asemenea, oraşe-stat (Cartagina).

Primul „stat” de mari dimensiuni, cu o mare stabilitate în timp şi cu o organizare interioară exemplară, a fost Imperiul roman. El a inclus în teritoriul său, succesiv, alte formaţiuni teritoriale de tipul statelor (Gallia, Hispania, Dacia), sau chiar state mai vechi (Egipt, Grecia, Iudeea). Principalele elemente caracteristice ale acestui imperiu sunt: graniţe stabile şi bine delimitate (apărate prin garnizoane militare), o organizare internă bazată pe instituţii şi reguli precise, o capitală cu funcţii centralizatoare (Roma), o organizare pe „provincii” (similară unui sistem federal), şi un sistem economic, financiar şi administrativ unitar. La sfârşitul sec. IV, Imperiul roman se împarte în Imperiul roman de apus (cu capitala la Roma), care va forma nucleul lumii catolice şi Imperiul bizantin (cu capitala la Constantinopole), care

va sta la originea lumii ortodoxe.

■ **În Evul Mediu, Europa** a avut o puternică fragmentare politică, reunită uneori în „imperii” (Imperiul carolingian, Imperiul romano-german), dar adesea împărţită în regate.

În **Africa** medievală, în afara părţii de nord (arabă), existau diferite formaţiuni statale (mai numeroase în zona Ghana-Nigeria).

America precolumbiană cuprindea formaţiuni statale suprapuse civilizaţiilor mayaşă, incaşă şi aztecă.

Descoperirile geografice au permis cunoaşterea şi colonizarea unor teritorii noi (America, Asia de Sud, Australia) şi formarea unor „imperii coloniale” (în sec. XVI-XTX); acest proces ar putea fi denumit „europenizarea” planetei.

■ **Epoca modernă** a cunoscut dezvoltarea unor imperii (Imperiul otoman, Imperiul habsburgic, Imperiul rus) şi a diferitelor state mai mici în Europa, Asia, America Centrală şi de Sud.

Pe continentul nord-american principalul element de geografie politică îl reprezintă formarea Statelor Unite ale Americii, printr-o unificare teritorială şi politică de la est spre vest.

■ **În perioada contemporană** (de la mijlocul sec. XIX până astăzi) asistăm la formarea unor state naţionale prin unificarea mai multor entităţi teritoriale mai mici (unificarea Germaniei, a Italiei), la consolidarea unor state întinse, la menţinerea imperiilor coloniale (Franţa, Spania, Anglia, Olanda - Fig. 1, 2) şi, pe alocuri, modificarea acestora, la extinderea succesivă a Imperiului rus, apoi a URSS, la apariţia unor state noi în America Latină şi Asia (Fig. 3) ş.a. Germania a fost ocupată, după Al Doilea Război Mondial, de forţele aliate, iar pe teritoriul ei s-au format (în 1949) două state: în vest, Republica Federală Germania (capitala la Bonn) şi în est, Republica Democratică Germană (cu capitala la Berlin), care s-au reunificat în 1990.

După Al Doilea Război Mondial are loc un **proces de decolonizare** şi de apariţie a noi state în Africa, Asia, America Centrală şi de Sud, Oceania (în total, aproape 90) - DOC 1.

După anul 1990 au apărut state noi prin: desfiinţarea URSS, dezmembrarea Iugoslaviei şi divizarea Cehoslovaciei.

Desfiinţarea URSS a dus la apariţia a 15 noi state, situate pe continentul european şi asiatic, Federaţia Rusă fiind succesoarea sa „principală” (DOC 2).

Dezmembrarea R.S.F. Iugoslavia a dus la apariţia altor 5 state noi (DOC 3). Serbia şi Muntenegru se consideră principala succesoare a fostului stat.

Divizarea Cehoslovaciei a fost un proces paşnic, în urma căruia au apărut două state noi (DOC 4).

În prezent, există un număr de peste 70 de teritorii sub tutelă sau dependente. Exceptând Groenlanda, majoritatea sunt de mici dimensiuni.

DOC 1. Cronologia decolonizării (1946-1990)

Perioada 1946-1950

Iordania, Filippine, Pakistan, India, Myanmar (fostă Birmania), Sri Lanka (fost Ceylon), Israel, Rep. Coreea, R.P.D. Coreeană, Vietnam, Laos, Kampuchea, Indonezia.

Perioada 1950-1960:

Libia, Sudan, Maroc, Tunisia, Ghana, Malaysia, Guineea, Camerun, Togo, Madagascar, Zair (fost Congo Belgian, actuală R. D. Congo), Somalia, Benin (fost Dahomey), Niger, Burkina Faso (fosta Volta Superioara), Cote d'Ivoire, Ciad, Africa Centrala, Congo (fost Congo Francez), Cipru, Gabon, Senegal, Mali, Nigeria, Mauritania.

Perioada 1961-1970:

Sierra Leone, Kuwait, Tanzania (fosta Tanganyka), Samoa de Vest, Burundi, Rwanda, Algeria, Jamaica, Trinidad-Tobago, Uganda, Kenya, Malawi, Malta, Zambia, Gambia, Maldive, Singapore, Guyana (britanică), Botswana, Lesotho, Barbados, Yemen (fost Aden), Nauru, Mauritius, Swaziland, Guineea Ecuatorială, Tonga, Fiji.

Perioada 1970-1980:

Bahrein, Qatar, Emiratele Arabe Unite, Bangladesh, Bahamas, Grenada, Guineea Bissau, Mozambic, Capul Verde, Sao Tome şi Principe, Papua-Noua Guinee, Angola, Surinam (fostă Guyana Olandeză), Comore, Seychelles, Djibouti (fosta Somalia Franceză), Solomon, Tuvalu, Santa Lucia, Kiribati, St. Vincent şi Grenadine.

Perioada 1981-1990:

Zimbabwe (fosta Rhodesia), Vanuatu, Belize, Antigua şi Barbuda, St. Kitts şi Nevis, Brunei, Namibia.

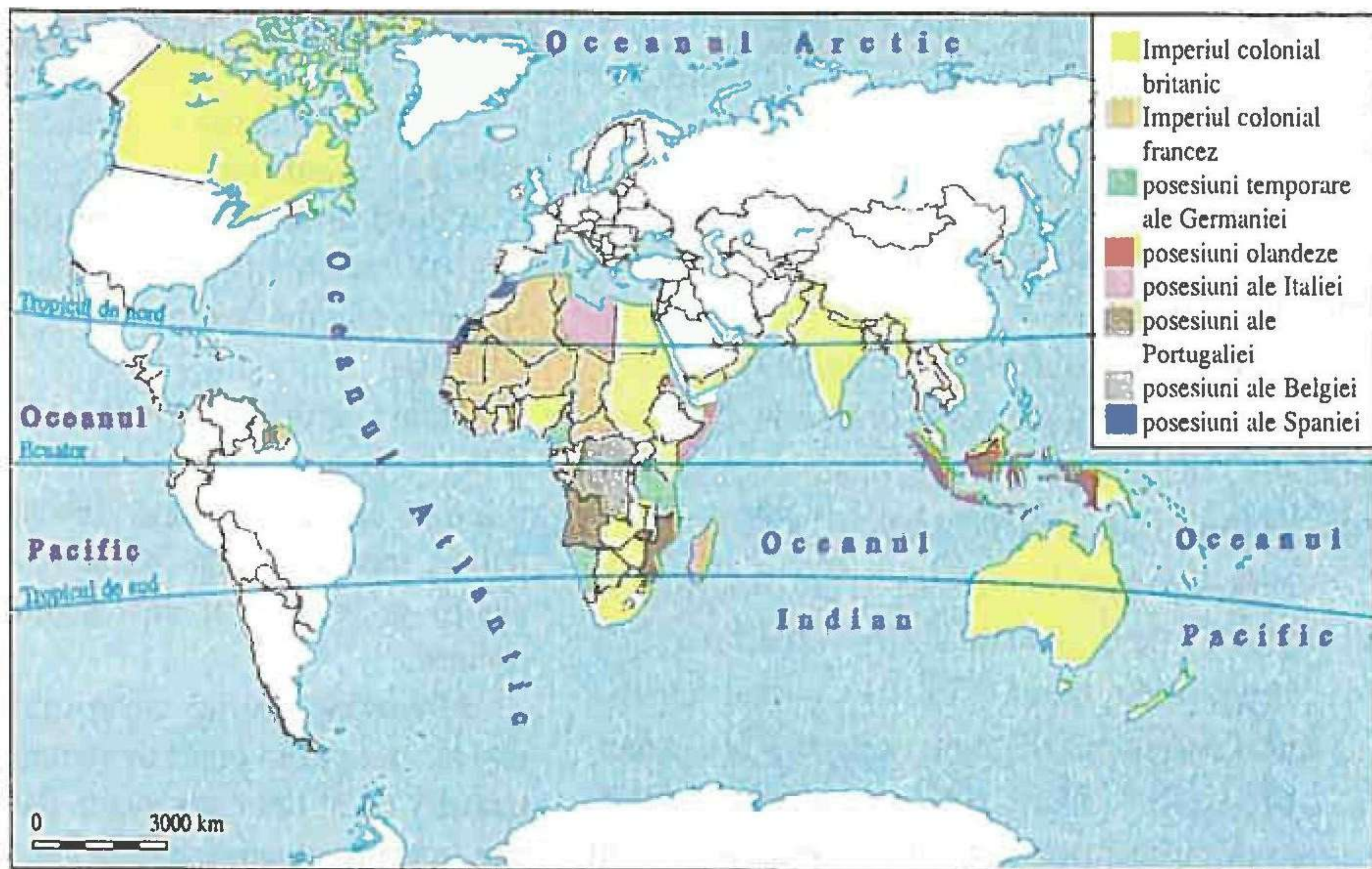

Fig. 1 – Principalele posesiuni coloniale din prima parte a secolului XX

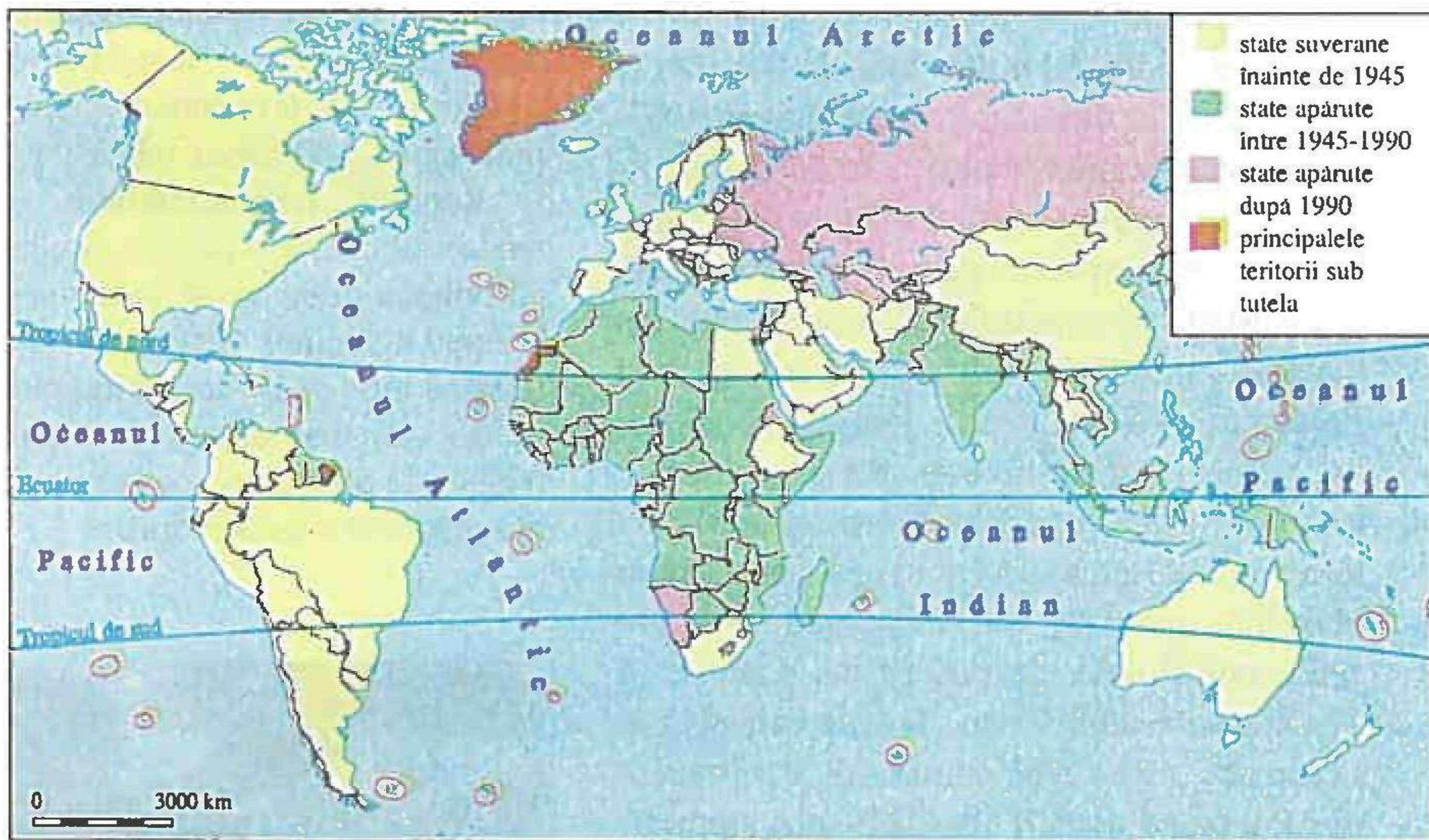

Fig. 2 – Evoluţia hărţii politice a lumii în secolul XX

DOC 2. Statele formate după desfiinţarea URSS

Statele succesoare	Suprafaţă (km²)	Populaţie (mil.loc)	Capitala
Federaţia Rusă	17.075.400	143,7	Moscova
Ucraina	603.700	47,7	Kiev
Belarus	207.600	10,3	Minsk
Republica Moldova	33.800	4,4	Chişinău
Estonia	45.200	13	Tallinn
Letonia	64.600	2,3	Riga
Lituania	65.200	3,6	Vilnius
Armenia	29.800	3,0	Erevan
Georgia (Gruzia)	69.700	4,7	Tbilisi
Azerbaidjan	86.600	7,8	Baku
Turkmenistan	488.100	4,8	Ashabad
Uzbekistan	447.400	26,4	Taskent
Tadjikistan	143.100	7,0	Dusanbe
Kazahstan	2.717.300	15,1	Astana
Kirghistan	198.500	5,0	Biskek

DOC 3. Statele formate dupa dezmembrarea R.S.F. Iugoslavia

Statele succesoare	Suprafaţă (km²)	Populaţie (mil.loc)	Capitala
Serbia şi Muntenegru	102.170	10,8	Belgrad
Croaţia	56.540	4,4	Zagreb
Bosnia şi Hertegovina	51.130	4,0	Sarajevo
Macedonia	25.720	2,0	Skopje
Slovenia	20.254	2,0	Ljiubljana

DOC 4. Statele formate dupa divizarea Cehoslovaciei

Statele succesoare	Suprafaţa (km²)	Populaţie (mil.loc)	Capitala
Slovacia	49.010	5,4	Bratislava
Cehia	78.860	10,2	Praga

APLICAŢII:

1. Precizaţi ce înţelegeţi prin „europenizarea planetei”.

2. Redaţi pe scurt principalele elemente ale evoluţiei hărţii politice a lumii din ultimele două decenii.

3. Localizaţi pe harta politică a lumii statele cuprinse în fiecare etapă din „cronologia decolonizării” (DOC 1).

3. Principalele probleme actuale de geografie politică

Lumea contemporană este confruntată cu o serie de probleme politice care ţin de relaţiile dintre state; acestea au o importantă componenţă teritorială, spaţială, deoarece se desfăşoară în cadrul concret al actualei hărţi politice a lumii şi se referă la o gamă variată de aspecte cuprinzând: conflictele interne şi externe, utilizarea apelor şi resurselor marine, interesul pentru regiunile polare, transporturile maritime prin stâmtori şi canale, păstrarea şi cultivarea identităţii proprii a statelor în condiţiile globalizării, colaborarea internaţională pentru abordarea în comun a unor probleme ale lumii contemporane, trasarea frontierelor(DOC 1).

A. Conflicte interne şl externe

În prezent, se acceptă că singura posibilitate de rezolvare a problemelor politice dintre state este calea dialogului şi a negocierilor.

▪ Conflictele interne au o serie de cauze multiple, dintre care le menţionăm pe cele de natură etnică, religioasă, lingvistică, de diferenţiere economică a anumitor regiuni, comportamentul conducătorilor, interese de grup, regimul politic instaurat (totalitar, uneori). Câteva exemple:

- în Sudan, conflictul dintre miliţiile arabe proguvernamentale şi localnicii (populaţii negroide) din vestul statului, regiunea Darfur (Fig.l, 2).
- în Sri Lanka, o populaţie minoritară (familii) îşi revendică prin luptă armată o nouă identitate;
- în Filippine, există un conflict de natură religioasă între populaţia majoritar catolică şi minoritatea musulmană;
- în Peru şi Mexic, conflictele interne opun păturile cele mai sărace ale populaţiei (îndeosebi ţăranii aborigeni) puterii statale centrale;
- în Etiopia şi Somalia, conflictele între diferitele grupuri umane sunt

generate de nivelul de trai foarte scăzut şi de imposibilitatea unei redresări economice reale a ţărilor respective;

- în Iran, conflictele interne opun grupurile reformatoare fundamentaliştilor islamici şi chiar cele două ramuri ale islamismului (şiiţi, majoritari, faţă de suniţi, minoritari);
- în Columbia, există conflicte între autoritatea centrală şi grupurile de interese care se ocupă de producerea, transportul şi distribuirea drogurilor;
- în Angola, diferitele grupări armate îşi dispută de peste un deceniu administrarea ţării. O situaţie similară este în Afganistan.

■ Conflictele externe (Fig. 3) opun, de regulă, câte două state şi au ca obiect regiunea comună de frontieră (DOC 1). Cauzele sunt numeroase; ele pot fi etnice, religioase sau economice şi au o importantă componenţă istorică (cu originea în timp şi cu perpetuare până în zilele noastre).

Astfel, conflictul dintre India şi Pakistan îşi are originea în momentul decolonizării (1947), când fosta colonie britanică a fost împărţită în două dominioane pe criterii religioase: Uniunea Indiană (cu o populaţie preponderent hindusă) şi Pakistan (cu o populaţie musulmană), formată la rândul său din două părţi, în vest, Pakistanul Vest şi în est, Pakistanul de Est. Între aceste ţări s-au succedat mai multe războaie, în urma războiului de acum aproape 4 decenii, Pakistanul de Est şi-a dobândit independenţa, luând numele de Bangladesh. În prezent, conflictul are ca obiect zona Kashmir revendicată atât de Pakistan, cât şi de India (Fig. 4). Problema este mai complexă în prezent, întrucât cele două ţări posedă bomba atomică.

O categorie nouă de conflicte este generată, în ultimii ani, de ceea ce poartă denumirea de **terorism internaţional**, fenomen cu care s-a confruntat SUA, diferite ţări vest europene, Arabia Saudită, Federaţia Rusă ş.a. La origine, terorismul internaţional are un pronunţat caracter religios, cultural şi ideologic, depăşind sensibil cadrul unor revendicări minimale. Terorismul în sine nu este o problemă de geografie politică, dar în măsura în care afectează integritatea teritorială a statelor poate fi considerat un domeniu al politicii mondiale în componenţa sa teritorială. De asemenea, dezvoltarea tehnologiilor nucleare de ţări cu o democraţie limitată crează premisele unor posibile instabilităţi regionale, care pot afecta integritatea teritorială a statelor.

Dicţionar

Conflicte externe - conflicte care opun diferite ţări.

Conflicte interne - conflicte care au loc în interiorul ţărilor, opunând grupuri de oameni ai aceleaşi ţări.

Etnie - grup uman cu o anumită omogenitate a caracteristicilor culturale şi de civilizaţie (limbă, religie, mod de viaţă, comportament), ca rezultat al unei istorii comune.

Minoritate - grup uman care este mai redus din punct de vedere numeric

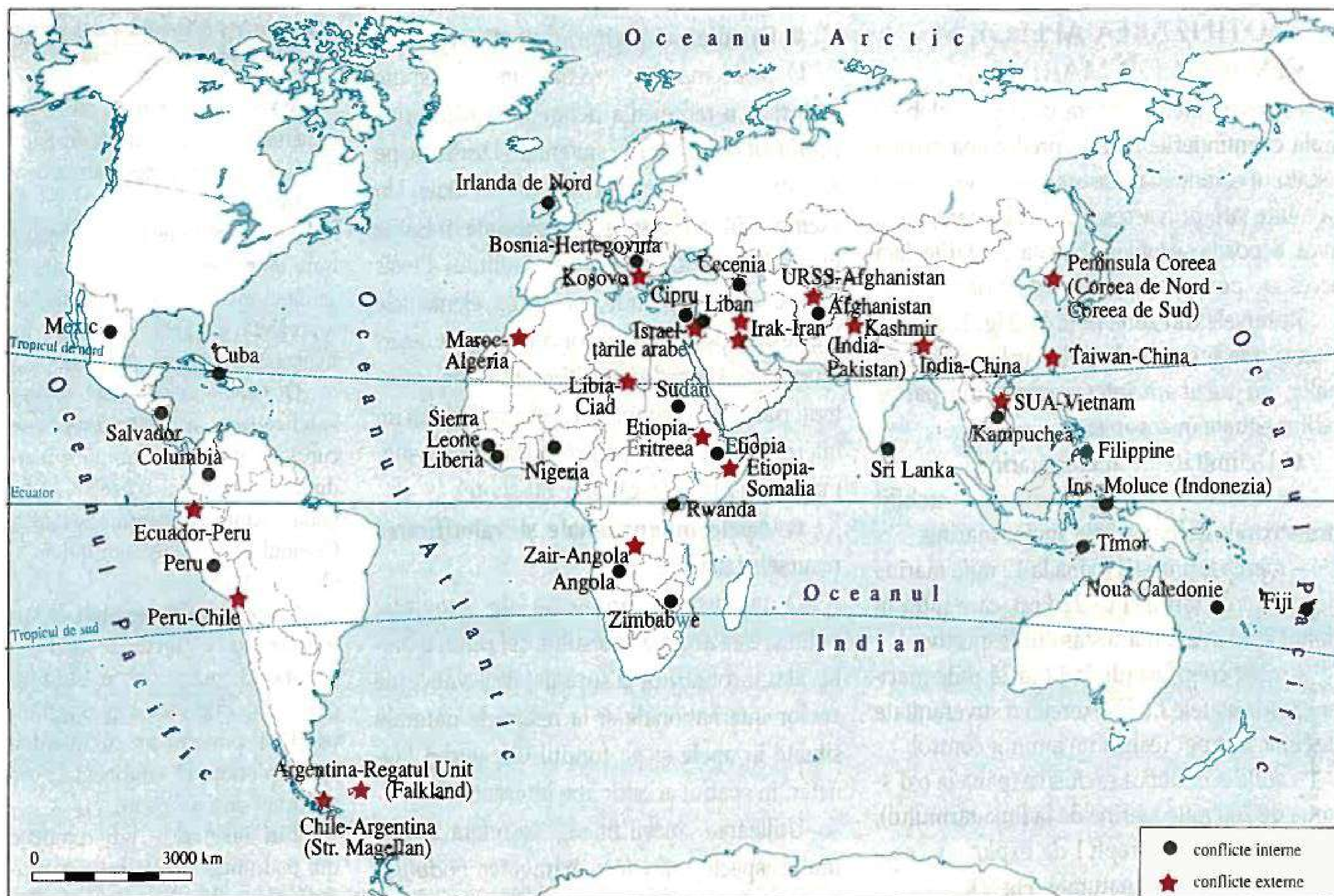
decât unul sau mai multe alte grupuri umane cu care convieţuieşte pe un anumit teritoriu determinat; există mai multe accepţiuni ale termenului: minoritate etnică, lingvistică, religioasă.

■ **Fig. 1 - Sate distruse în regiunea Darfur (2005)**

■ **Fig. 2 - Localnici nevoiţi să-şi părăsească localităţile distruse**

■ **Fig. 3 - Principalele zone de conflict de pe Glob, în ultimele decenii**

Doc1. Marii creatori de frontiere

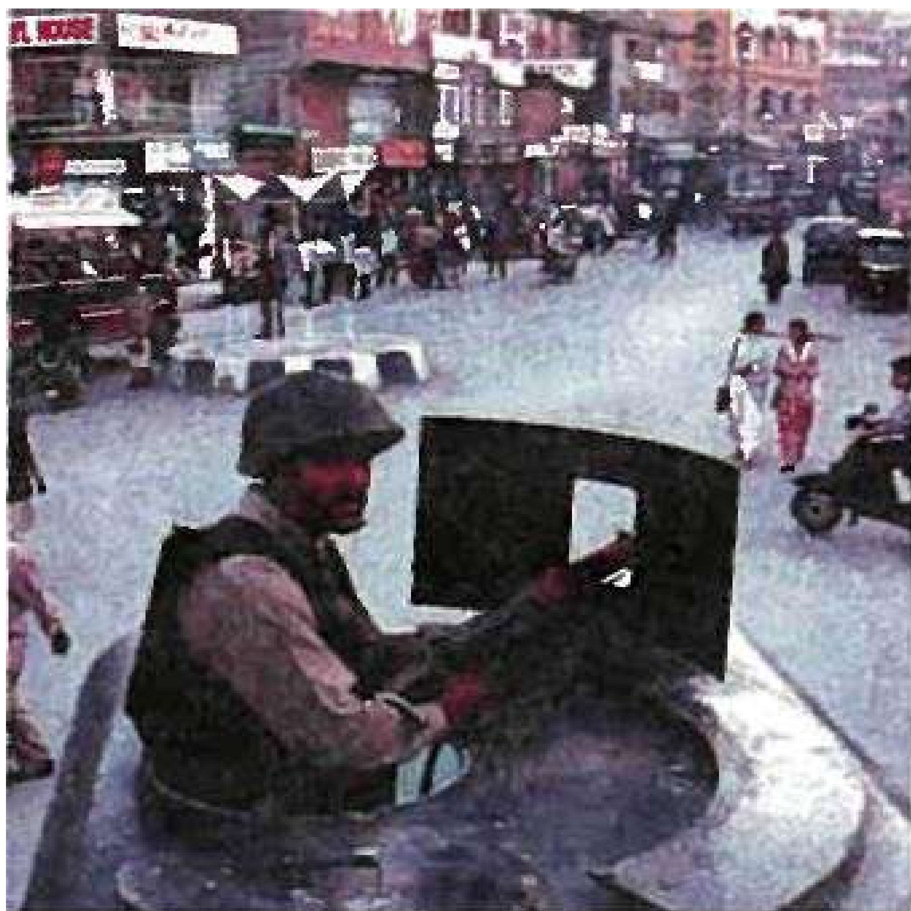
«Au existat momente şi state creatoare de frontiere: China, Imperiile otoman, britanic, francez, portughez şi spaniol, german şi rus, ca şi papalitatea şi conferinţele internaţionale. Practicile au fost ele identice? Puterile preexistente au fost consultate în luarea deciziilor sau au avut şi un rol decizional. Au existat frontiere premoderne şi practici frontaliere vechi? Care au fost urmele lăsate de marii creatori de frontiere? Care a fost aici rolul geografilor şi al cartografilor?

Astfel, în lumea a treia, 17,2% din frontierele actuale au fost trasate de francezi. Ei urmează pe locul al doilea, după britanici (21,5%), campioni la toate categoriile. Această concurenţă pare destul de neobişnuită când se rememorează circumstanţele inventării frontierelor franceze. Notăm absenţa relativă a Statelor Unite ale Americii şi, faptul că, în cazul Tratatului de la Versailles, unde diplomaţii americani au fost foarte implicaţi, Congresul a refuzat ratificarea.

De ce se trasează frontierele şi conform căror concepţii? În cancelarii, în principal pentru a concesiona teritorii evitând războiul, dar şi pentru consolidarea cuceririlor, ca urmare a conflictelor, şi din motive de administrare şi menţinere a ordinii. Britanicii pun în acelaşi timp accentul, în Asia, pe probleme strategice - a face din teren aliatul tău - în timp ce francezii raţionează mai mult în funcţie de comodităţile de administrare.

Pe scurt, diferite concepţii au dominat trasarea frontierelor.»

M. Foucher, Fronts et frontieres, Fayard, 1991

■ **Fig. 4 - Soldat din trupele indiene de grăniceri ţinând sub observaţie o intersecţie a oraşului Srinagar din zona de conflict Kashmir**

Aplicaţii:

Citiţi textul alăturat şi răspundeţi la următoarele întrebări:

1. Enumeraţi câteva dintre motivele posibile pentru care sunt create frontiere.

2. Explicaţi de ce Franţa şi Marea Britanie au trasat aproape 40% din lungimea frontierelor „lumii a treia”.

B. Utilizarea apelor şi resurselor marine

O privire atentă asupra unui planiglob ne arată că întinderile marine predomină asupra uscatului continental. De asemenea, se observă că multe ţări, prin accesul direct la mare, par a avea o poziţie privilegiată faţă de ţările fără acces sau pentru care acesta este dificil.

Resursele din zona litorală (Fig. 1,3), precum şi cele situate în largul mărilor şi al oceanelor, au trezit un interes sporit din partea ţărilor situate în apropiere.

- **Delimitări ale apelor marine**

În urma unor negocieri s-au stabilit următoarele delimitări ale apelor marine:

- marea teritorială (până la 12 mile marine depărtare de ţărm, circa 22 km), care intră în domeniul suveranităţii statului respectiv;
- zona contiguă (de la 12 la 24 mile marine), unde statele nu îşi exercită o suveranitate deplină, dar pot realiza un anumit control;
- zona economică exclusivă (până la o distanţă de 200 mile marine de la linia ţărmului), în care statul are dreptul de exploatare economică a resurselor naturale (Fig. 2);
- zona mărilor adânci (situată dincolo de 200 mile marine), care constituie un bun comun al întregii omeniri; este denumită şi „zona economică liberă” sau „marea liberă”.

- **Zonele economice exclusive**

O consecinţă a stabilirii zonelor economice exclusive (ZEE) este reducerea cu 1/3 a suprafeţelor totale ale oceanelor şi mărilor care reprezintă patrimoniul comun al umanităţii. Mai mult de jumătate din suprafaţa zonelor economice exclusive aparţin unor state cu largă ieşire la mare (SUA, Australia, Federaţia Rusă, Brazilia, Japonia, Indonezia, Canada, Chile, Noua Zeelandă, Mexic).

De avantajele oferite de zonele economice exclusive beneficiază multe ţări insulare mai mari (Japonia, Filippine, Republica Madagascar, Indonezia, Noua Zeelandă) sau foarte mici (Mauritius, Fiji, Maldive).

Geografia politică a ţărilor se modifică sensibil dacă luăm în consideraţie raportul dintre suprafaţa continentală a unui stat şi zonele economice exclusive, din jurul sau din apropierea acestuia (analizaţi DOC 1).

- **Graniţele şi platforma continentală**

O problemă care creează uneori dispute teritoriale o reprezintă delimitarea platformei continentale a unor ţări suverane şi trasarea, pe aceasta, a graniţelor maritime dintre state. Un exemplu în acest sens îl reprezintă trasarea graniţelor maritime în zona Golfului Persic (Fig. 6) unde, pe lângă elementele legate de aspectul graniţelor continentale, a ţărmurilor şi a zonelor maritime stabilite (mare teritorială, zonă economică exclusivă) există un interes suplimentar pentru zăcămintele submarine de petrol (zăcăminte off-shore).

- **Apele internaţionale şi valorificarea resurselor marine**

O importantă problemă de geografie politică este aceea a accesului, cel puţin teoretic, al tuturor ţărilor la suprafeţele acvatice ale apelor internaţionale şi la resursele naturale situate în apele şi pe fundul Oceanului Planetar, în spaţiul acestor ape internaţionale.

Utilizarea „mării libere” se referă la mai multe aspecte, cum ar fi: extragerea nodulilor polimetalici; utilizarea resurselor energetice (curenţii oceanici, mareele); exploatarea substanţelor dizolvate în apa mării; valorificarea resurselor biotice ş.a.

Aceste probleme noi se pun într-o altă perspectivă dacă avem în vedere că, într-un viitor apropiat, anumite tehnologii vor putea să ducă la utilizarea resurselor Oceanului Planetar într-un mod mai complet.

În prezent, statele sunt preocupate mai mult de a-şi organiza o prezenţă activă în zonele economice libere, pentru ca, în viitor, să poată utiliza direct aceste teritorii.

Totodată, aceste spaţii au şi un rol strategic în creştere, datorită posibilităţilor de deplasare a navelor civile şi militare, a submarinelor, precum şi a navelor pentru cercetări ştiinţifice privind problematica oceanului.

Deocamdată nu există un tratat negociat şi acceptat, deoarece ţările care au posibilităţi de a „controla”, cel puţin teoretic, aceste spaţii nu sunt interesate de noi reglementări.

Dicţionar

Mare - întindere acvatică de dimensiuni mai mici decât oceanul, fiind, de regulă, parte marginală a acestuia.

Nodul polimetalic - concentrare de minerale utile prezente în cantităţi mari pe fundul oceanelor; reprezintă o sursă potenţială de mangan, fier, nichel, cupru etc.

Ocean - cea mai întinsă subdiviziune a hidrosferei care cuprinde întinderile acvatice mari dintre continente; oceanele de pe Glob sunt: Oceanul Atlantic, Oceanul Pacific, Oceanul Indian şi Oceanul Arctic.

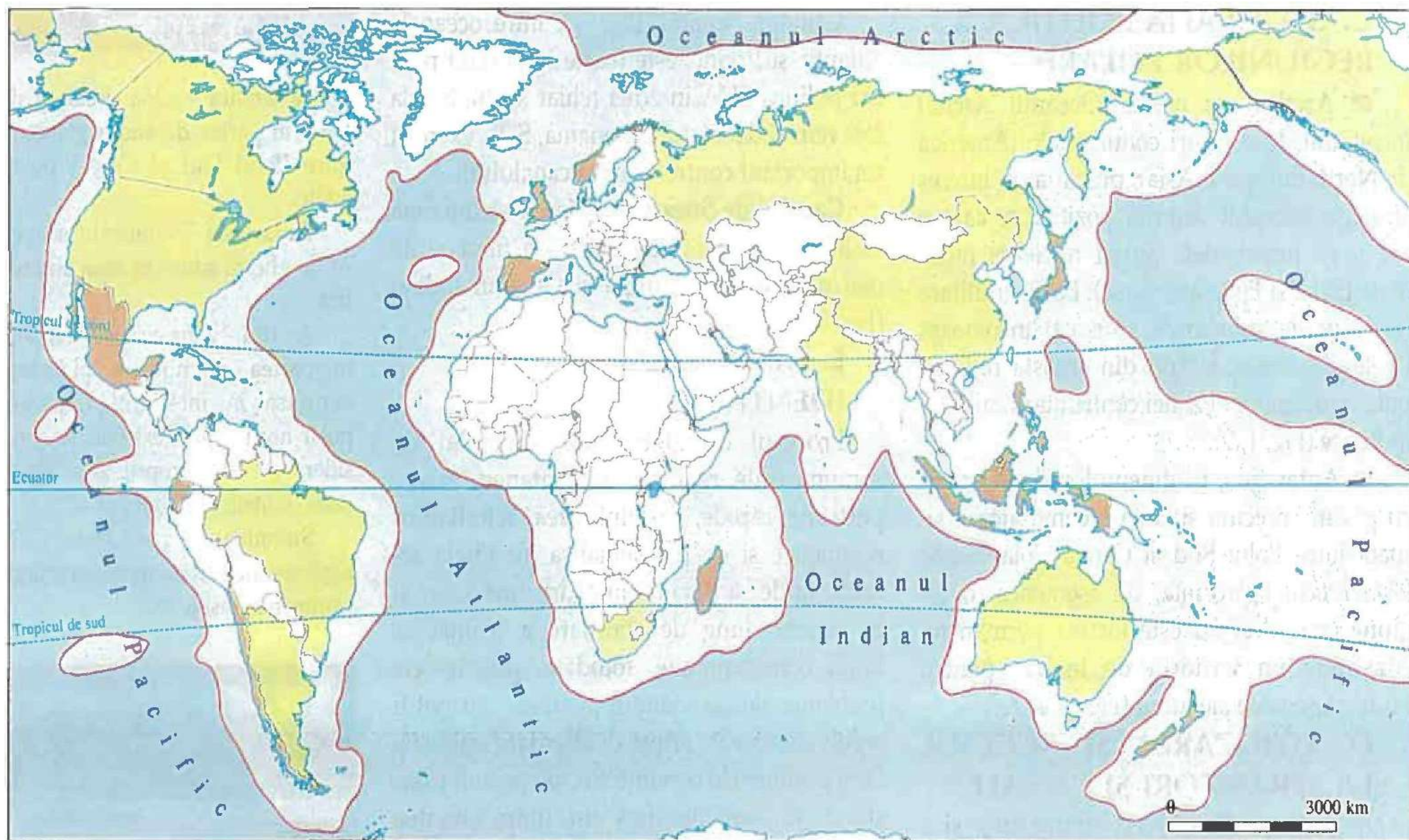
Platformă continentală - suprafaţă cu o înclinare redusă, situată la marginea mărilor şi oceanelor, care face legătura între uscat şi povârnişul continental; apele platformei continentale au adâncimi mici (0-200 m).

Ţări insulare - ţări compuse din mai multe insule sau, în anumite cazuri, dintr-o singură insulă.

Zăcăminte off-shore - zăcăminte de petrol în zona platformei continentale a mării, la adâncimi relativ reduse, care se extrag cu ajutorul unor sonde sau platforme de foraj marin.

■ Fig. 1 - Exploatarea zăcămintelor off-shore - platformă petrolieră în Marea Nordului

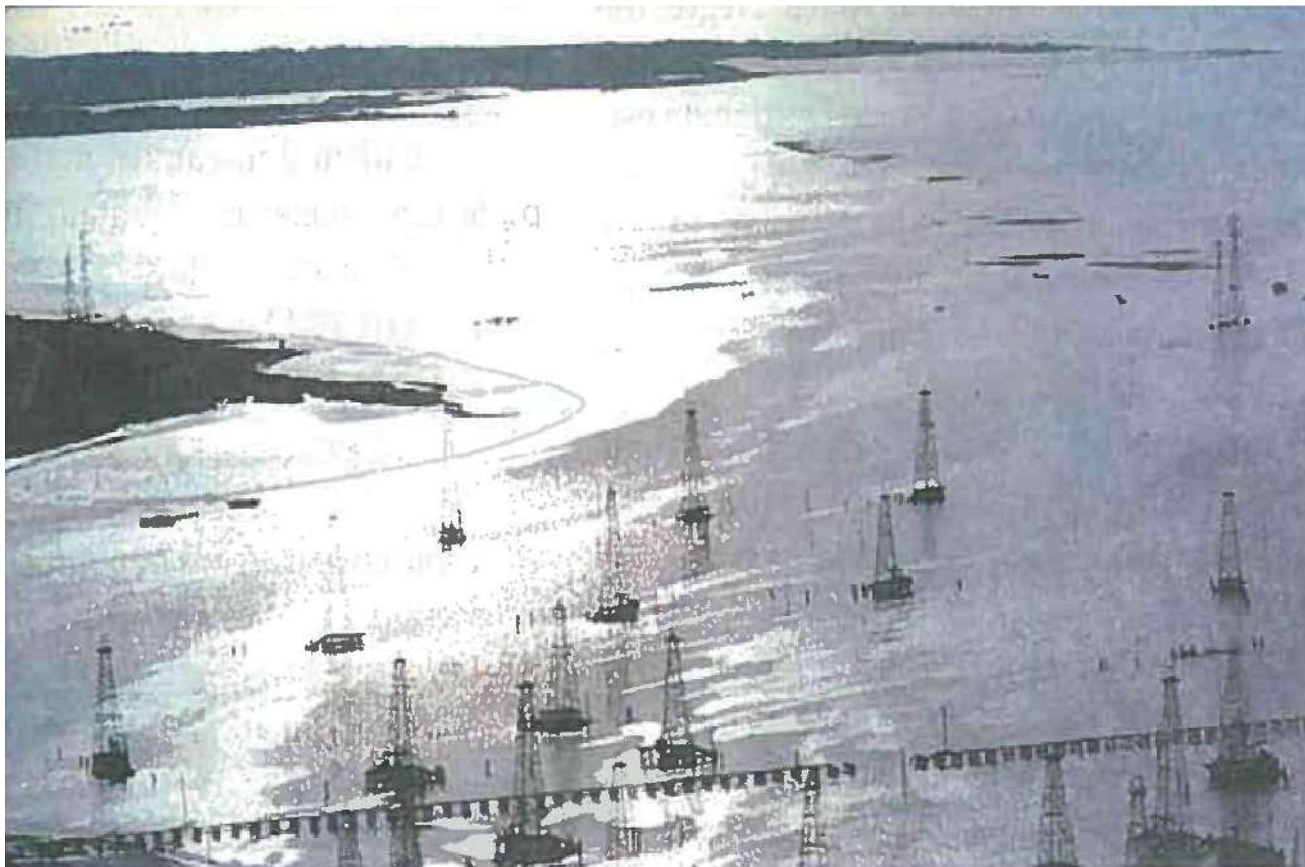

■ **Fig. 2 - Principalele zone economice exclusive**

Relativ la harta anterioară

zone economice exclusive
ape internaţionale
limita zonelor economice exclusive

state a căror zonă economică exclusivă este ma
mare decât suprafaţa teritoriului continental
state a căror zonă economică exclusivă este ma
mică decât suprafaţa teritoriului continental

■ **Fig. 3 - Exploatări de zăcăminte off-shore cu sonde de foraj marin în Golful Mexic**

Statul	**Suprafaţa continentala (mil. km²)**	**Suprafaţa zonei economice exclusive (mil. km²)**
SUA	**9,3**	7,6
Australia	7,7	7,0
Indonezia	1,9	5,4
Noua Zeelandă	0,3	4,8
Canada	9,9	4,7
Federaţia Rusă	17,1	4,3
Japonia	0,4	3,9
Brazilia	8,5	3,2
Mexic	1,9	2,9
Chile	0,7	2,3
Norvegia	0,3	2,0
India	3,3	2,0
Filippine	0,3	1,9
Portugalia*	0,1	1,7
Rep. Madagascar	0,6	1,3
Mauritius	0,002	1,1
Argentina	2,8	1,1
Ecuador	0,3	1,1
Spania*	0,5	1,1
Fiji	0,02	1,1

Statul	Suprafaţa continentala (mil. km²)	Suprafaţa zonei economice exclusive (mil. km²)
Rep. Africa de Sud	1,2	1,0
China	9,6	0,9**
Maldive	0,003	0,9
Regatul Unit	0,2	0,9

* inclusiv insulele din Oceanul Atlantic

** China consideră Marea Chinei de Sud ca mare teritorială şi zonă economică mai extinsă

Aplicaţii

Urmărind DOC1 şi Fig. 2:

1. Localizaţi pe harta politică a lumii principalele state cu zone economice exclusive.

2. Analizaţi raportul dintre suprafaţa uscatului statelor respective şi cea a zonei lor economice exclusive.

3. Explicaţi ordinea statelor din tabel.

C. Geografia politică a regiunilor polare

■ **Arctica**, un ocean (Oceanul Arctic) înconjurat de uscături continentale (America de Nord, Europa şi Asia), prezintă un interes strategic deosebit datorită poziţiei pe care o are între principalele puteri nucleare mondiale (SUA şi Federaţia Rusă). Bazele militare (inclusiv de submarine atomice) înconjoară Oceanul Arctic, făcând din această regiune polară un spaţiu al zonei confruntării militare ipotetice (Fig. 1,3).

■ **Antarctida**, continentul sudic acoperit cu gheaţă, precum şi zona înconjurătoare situată între Polul Sud şi Cercul Polar Sudic (Antarctica) reprezintă, de asemenea, o regiune care, deşi nu este locuită permanent, constituie un teritoriu de interes pentru numeroase state ale lumii (Fig. 2,4).

D. Utilizarea şi accesul la strâmtori şi canale

Importanţa deosebită a strâmtorilor şi a unor canale pentru realizarea unor legături între diferitele ţări şi regiuni ale lumii este foarte evidentă şi constituie un domeniu de interes al geografiei politice.

Pentru ţările din jurul Mării Negre trecerea navelor spre Marea Mediterană prin **strâmtorile Bosfor** (Fig. 5a.) şi **Dardanele** este vitală.

Această problemă, cu rădăcini istorice, a fost rezolvată în timp prin negocieri, în sensul acordării unui acces liber al navelor, chiar dacă prin cele două strâmtori se tranzitează teritoriul unei ţări (Turcia).

Strâmtoarea Gibraltar (Fig. 5b.) permite accesul din Marea Mediterană spre Oceanul Atlantic, situaţie care îi conferă o importanţă deosebită.

Strâmtoarea Ormuz face legătura dintre Golful Persic (principala regiune petrolieră a lumii) şi Oceanul Indian, iar de aici, pe mare, în alte direcţii (Fig. 6).

Strâmtoarea Malacca este un loc obligatoriu de trecere spre Japonia, în apropierea ei dezvoltându-se oraşul-stat Singapore.

Strâmtoarea Bering permite accesul din Oceanul Pacific în Oceanul Arctic şi reprezintă spaţiul de apropiere maximă între SUA şi Federaţia Rusă.

Canalul Panama (Fig. 7), între oceanele Atlantic şi Pacific, este foarte important pentru politica SUA în zonă (chiar şi după ce a fost retrocedat statului Panama, SUA exercită un important control asupra canalului).

Canalul de Suez leagă Marea Mediterană de Marea Roşie si Oceanul Indian, fiind o rută mai directă între Europa şi Oceanul Indian (Fig. 8).

E. Globalizarea şi identitatea statelor

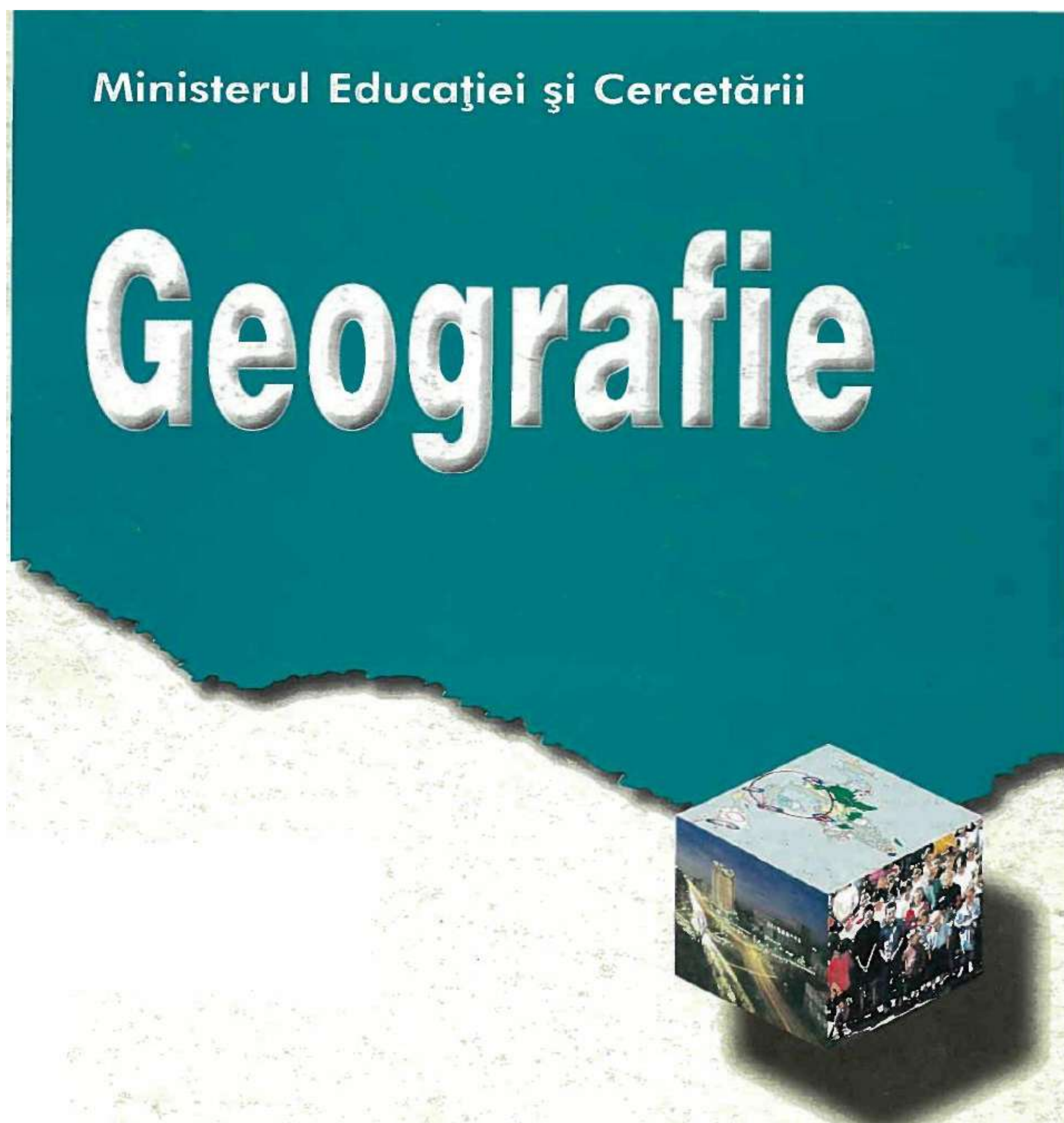
Procesul de globalizare, favorizat de comunicaţiile realizate instantaneu, transporturile rapide, multiplicarea activităţilor economice şi de problematică mondială actuală, tinde să devină un cadru integrator şi pe termen lung de abordare a realităţilor lumii contemporane; totodată, principalele probleme ale „sistemului mondial” nu pot fi rezolvate decât printr-o abordare globală. Deşi problemele comune trec pe primul plan, statul va rămâne încă un timp unitatea politică de bază a sistemului internaţional.

Prin **globalizare**, majoritatea inovaţiilor de natură economică, tehnologică, culturală sau din alte domenii pot deveni bunuri ale unui număr tot mai mare de locuitori ai planetei. De asemenea, bunurile (de tot felul) pot ajunge în orice parte a Terrei.

Globalismul înseamnă, mai ales, trecerea peste diferenţele de identitate între oameni, grupuri de oameni şi ţări.

CUPRINSUL

Capitolul 1. Geografie politică................ 8

Octavian Mândruţ

Clasa a - X - a

Volumul 2

CORINT

3.

Principalele probleme actuale de geografie politică

F. Abordarea în comun a principalelor probleme ale lumii contemporane

Pentru a ne da seama de importanţa unui efort comun al statelor, vom prezenta o scurtă enumerare a acestor probleme ale lumii contemporane; ele se referă la: deşertificare, schimbările climatice, poluarea aerului şi a apelor, hazardele naturale, tehnologice şi antropice, reducerea suprafeţelor forestiere, evoluţiile geodemografice, subdezvoltarea (unor regiuni şi ţări), dezvoltarea durabilă, păstrarea biodiversităţii, conflictele (interne, externe), supraînarmarea şi proliferarea armelor de distrugere în masă, utilizarea resurselor naturale, agricultura şi alimentaţia, dezvoltarea urbană, comunicaţiile.

Dicţionar

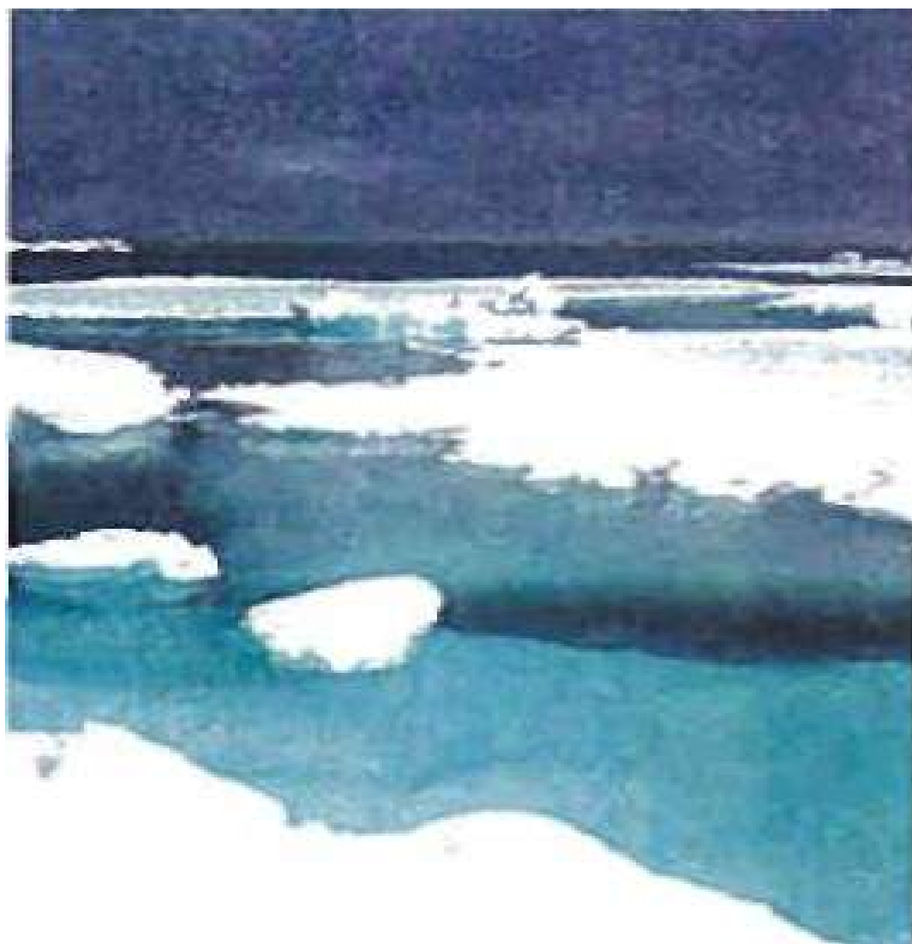
Antarctica - zonă circulară situată în partea de sud a planetei, între Polul Sud şi Cercul polar sudic.

Antarctida - continentul acoperit de gheaţă situat în zona antarctică.

Arctica - zona circulară situată în partea de nord a planetei, cuprinsă în interiorul Cercului polar nordic; prin extensie se consideră că zona propriu-zisă depăşeşte limitele Cercului polar.

Strâmtoare - zonă îngustă de legătură între două mări, separând continente, insule etc.

Localizaţi pe harta politică a lumii principalele strâmtori maritime şi canale şi descrieţi în fiecare caz, pe scurt, importanţa economică, politică etc.

▪ **Fig. 1 - Imagine din Oceanul Arctic**

▪ **Fig. 2 - Antarctica, regiune bogată în resurse naturale**

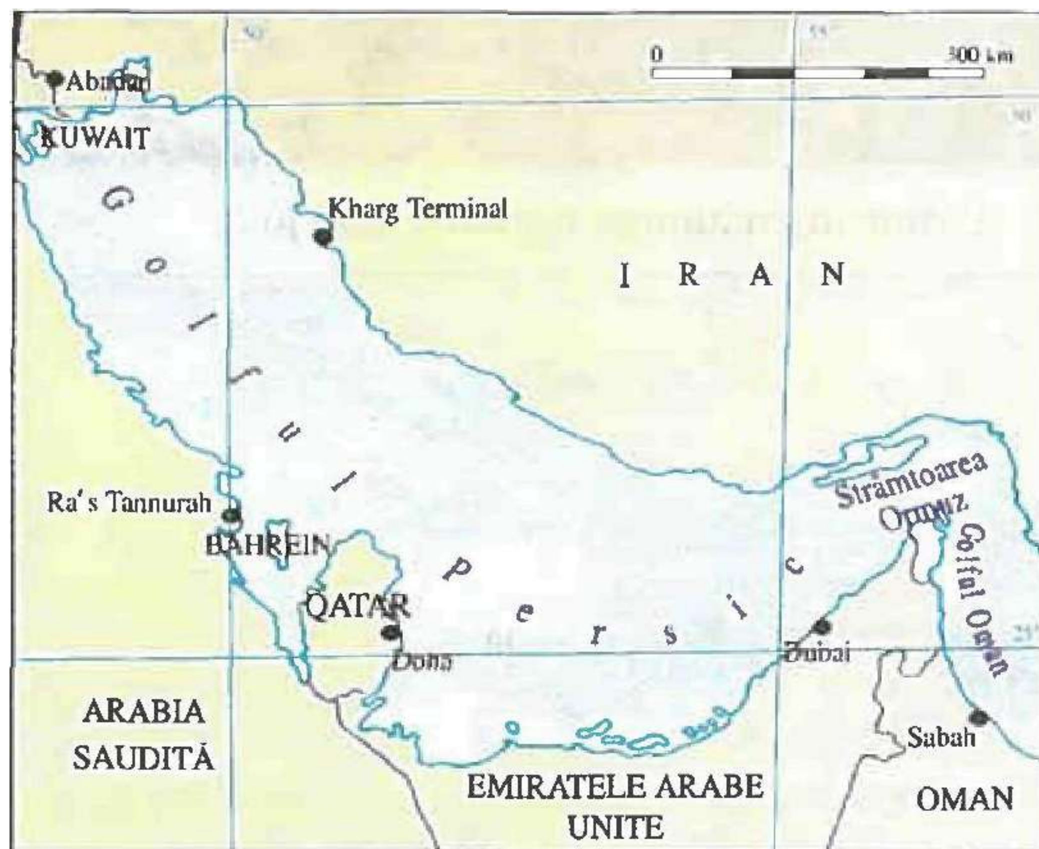

Fig. 6 – Golful Persic şi strâmtoarea Ormuz

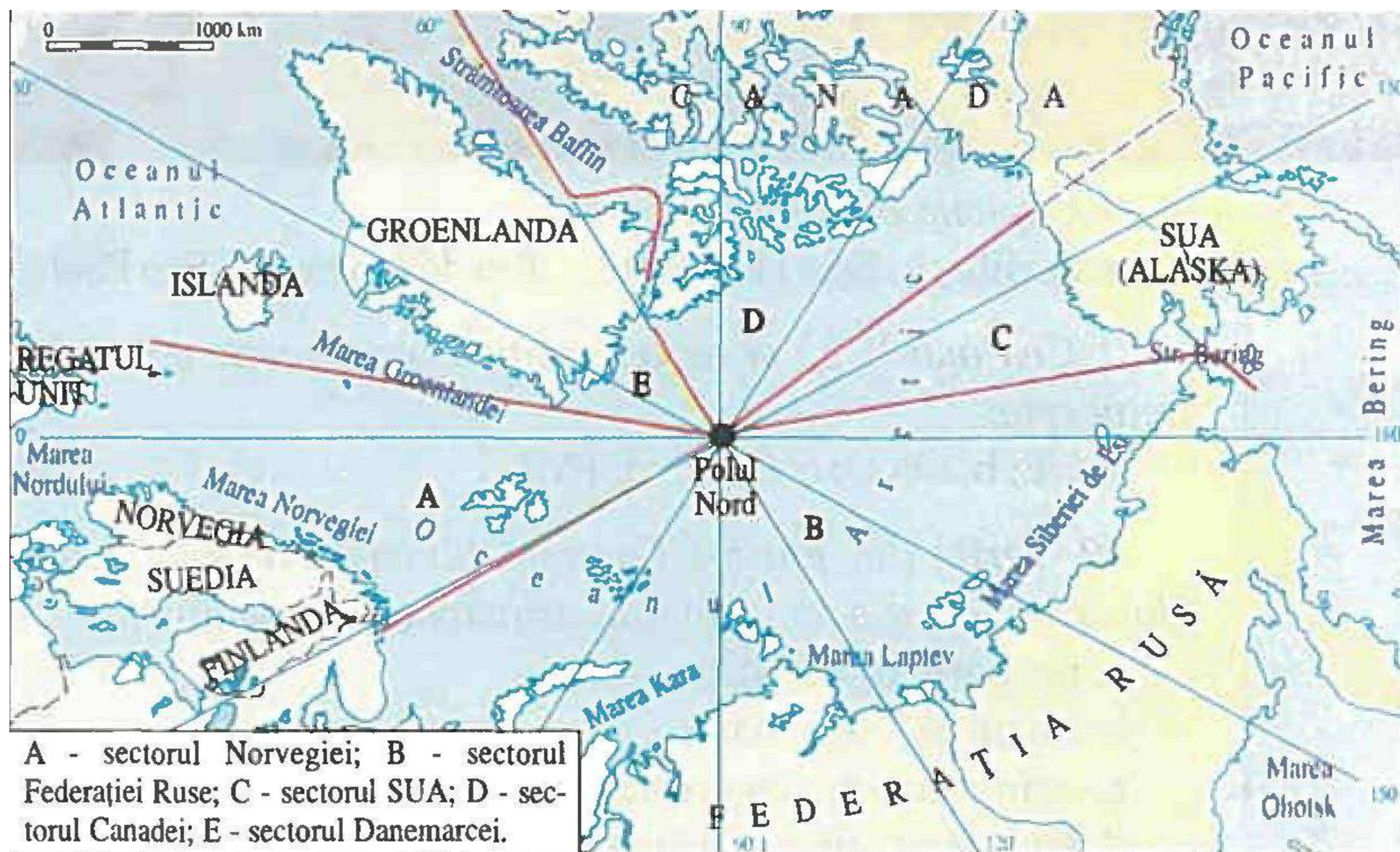

Fig. 3 – Sectoarele în Oceanul Arctic

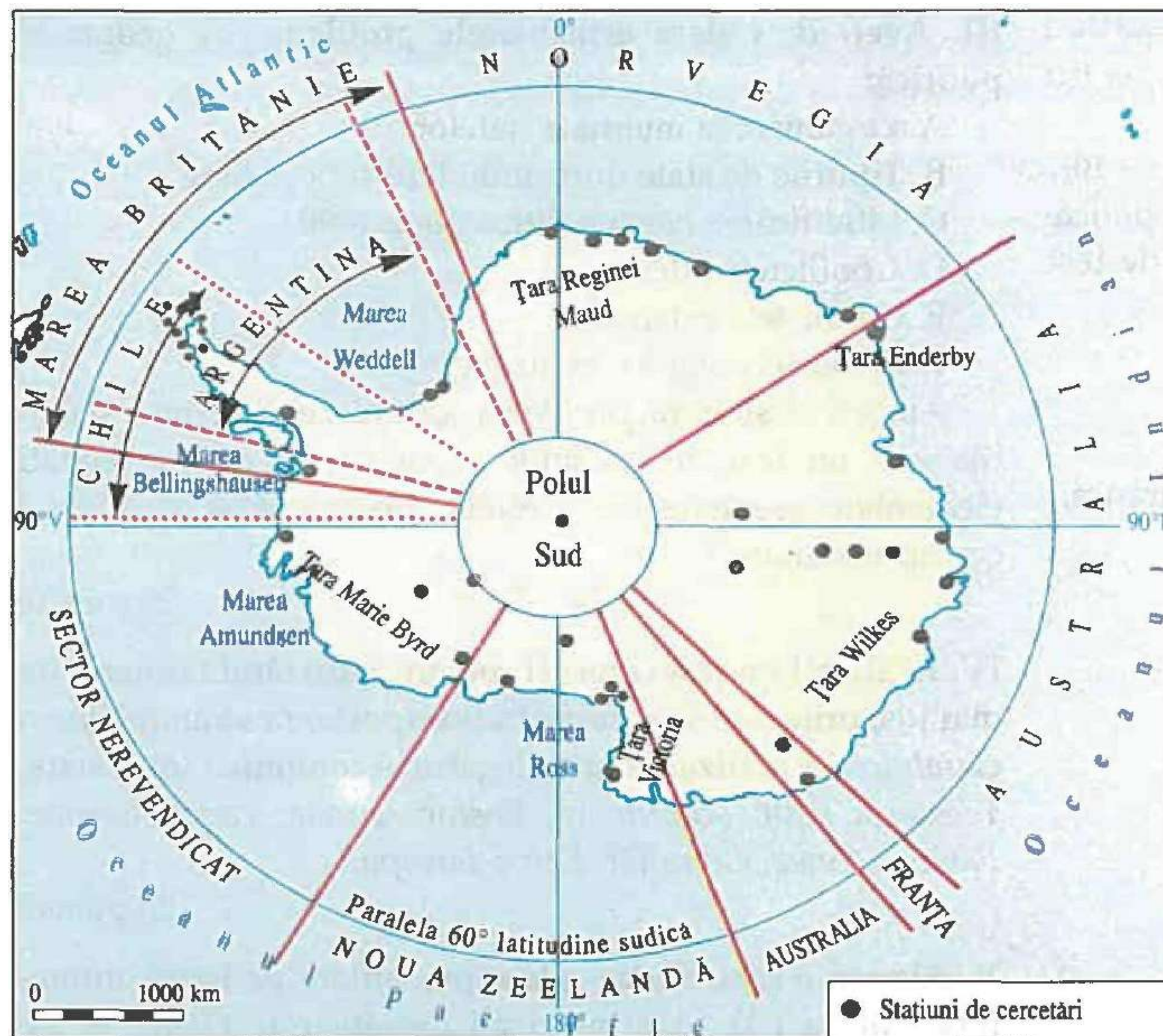

Fig. 4 – Sectoarele în Antarctica

Fig. 7 – Canalul Panama

Strâmtoarea Bosfor

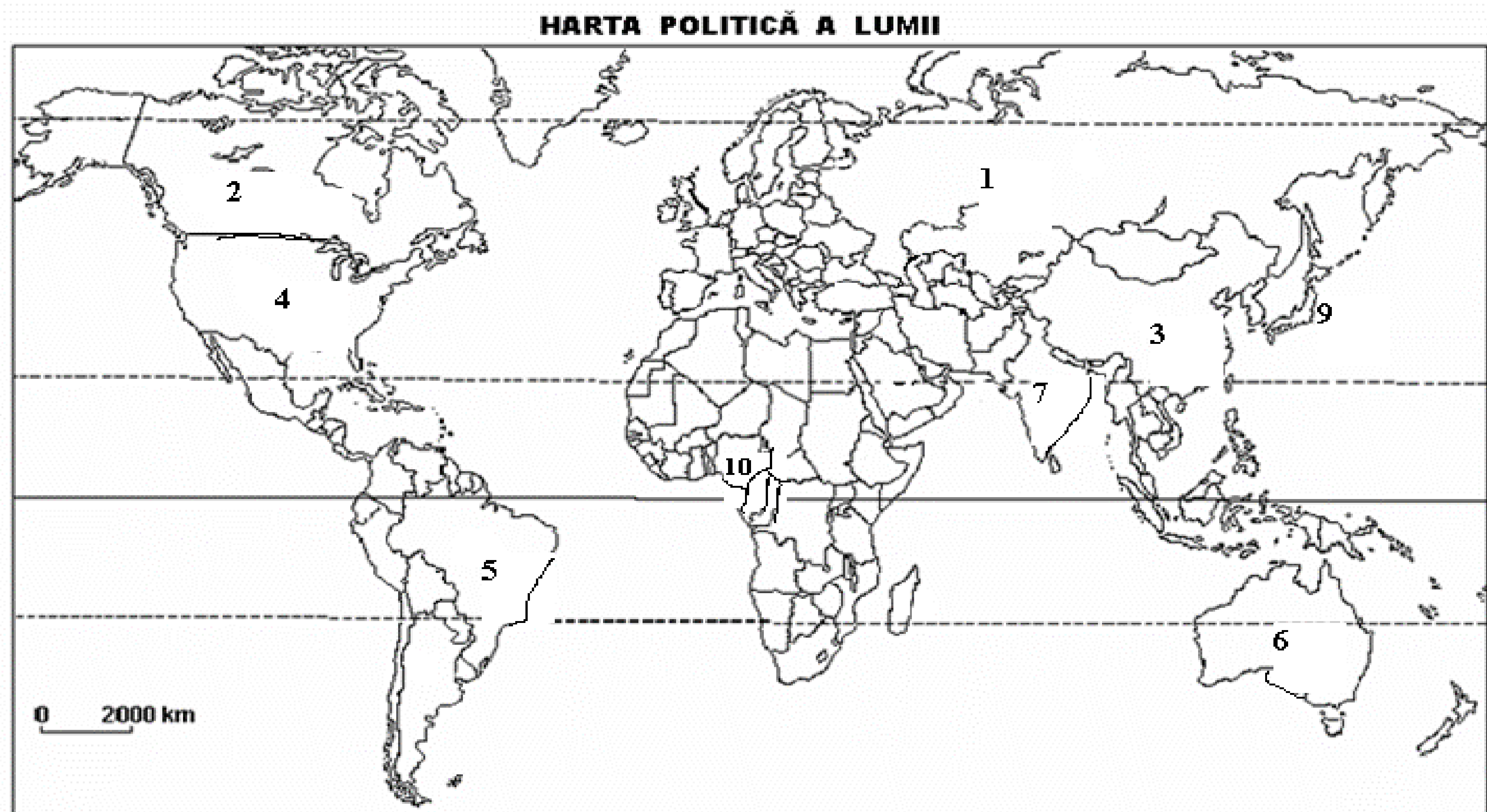

Strâmtoarea Gibraltar

Fig. 8 – Canalul de Suez

Urmăriţi cu atenţie harta de mai jos.

Scrieţi pe o foaie alăturată răspunsul corect pentru fiecare dintre cerinţele de mai jos.

I. Denumiţi statele reprezentate pe hartă prin cifre (1 - 10).

10 x 2 puncte = 20 puncte

II. Identificaţi răspunsul corect şi notaţi pe foaia de test litera corespunzătoare acesteia.

1. Prin stat se înţelege:
a. un teritoriu delimitat de graniţe;
b. un spaţiu locuit de o anumită populaţie;
c. un teritoriu care ocupă o anumită regiune geografică;
d. un teritoriu locuit de o singură naţiune.

2. Stat federal este:
a. China;
b. Italia;
c. SUA;
d. Ucraina.

3. Cel mai întins stat este:
a. China;

b. Canada;
c. Federaţia Rusă;
d. SUA.

4. Cel mai populat stat este:
a. China;
b. India;
c. Indonezia;
d. SUA.

5. Prin stat naţional se înţelege acel stat în care:
a. populaţia este formată din mai multe naţionalităţi;

b. majoritatea populaţiei aparţine unei anumite naţionalităţi;
c. naţiunile componente ocupă teritorii bine definite;
d. statul este format din mai multe unităţi teritoriale.

6. Capitala statului este acel oraş care:
a. este situat în centrul ţării;
b. are cel mai mare număr de locuitori;
c. concentrează activitatea politică şi decizională;
d. este cel mai important din punct de vedere economic.

7. Capitala Australiei este:
a. Brisbane;
b. Canberra;
c. Melbourne;
d. Sydney.

8. Capitala Braziliei este:
a. Brasilia;
b. Belo Horizonte;
c. Rio de Janeiro;
d. Sao Paolo.

9. Cea mai largă şi reprezentativă organizaţie a statelor lumii este:
a. UE;
b. ONU;
c. OMC;
d. FMI.

10. Ţările din Europa Centrală Elveţia, Austria, Cehia, Slovacia, Ungaria au în comun următoarea caracteristică:
a. fac parte din ONU;
b. nu au ieşire la mare;
c. se învecinează cu aceeaşi ţară;
d. sunt străbătute de Dunăre.

10 x 2 puncte = 20 puncte

III. Aveţi în vedere următoarele probleme de geografie politică:

A. Organizarea internă a statelor.
B. Tipurile de state după întindere şi populaţie.
C. Modificarea hărţii politice după 1990.

D. Conflictele interne.
E. Conflictele externe.
F. Zonele economice exclusive.

Alegeţi o singură problemă, dintre cele de mai sus si realizaţi un text de cel mult o pagină, în care să redaţi elementele esenţiale ale acesteia, precizând şi exemplele corespunzătoare.

20 puncte

IV. Realizaţi un text corect şi coerent, utilizând termenii de mai jos, prin care să demonstraţi importanţa strâmtorilor şi canalelor în realizarea unor legături economice între state.

Termenii sunt: strâmtoare, Bosfor, Turcia, canal, Ormuz, Panama, Suez, Gibraltar, Egipt, Europa.

20 puncte

V. Alegeţi o ţară, dintre cele reprezentate pe hartă, numerotate de la 1 la 10, şi precizaţi următoarele elemente ale acesteia:

a) poziţia geografică;
b) tipurile de graniţe;
c) forma de guvernare;
d) întinderea şi populaţia;
e) capitala şi poziţia ei în cadrul ţării.

5x2 puncte = 10 puncte

Total (I-V) = 90 puncte
Din oficiu = 10 puncte
TOTAL = 100 puncte

CAPITOLUL 2

Geografia populaţiei şi a aşezărilor umane

I. Geografia populaţiei
II. Geografia aşezărilor umane

În urma parcurgerii acestui capitol, veţi dobîandi anumite competenţe, care vă vor permite:

- utilizarea terminologiei ştiinţifice pentru prezentarea unor informaţii demografice;
- analiza şi interpretarea unor date referitoare la populaţie şi aşezările omeneşti;
- analiza interacţiunilor dintre mediul natural, populaţie şi aşezările omeneşti;
- citirea şi interpretarea informaţiilor cartografice şi grafice referitoare la populaţie;
- localizarea unor elemente geodemografice care definesc lumea contemporană;
- utilizarea surselor de informare şi din mass-media;
- înţelegerea diversităţii umane a lumii contemporane.

Orice teritoriu are anumite caracteristici naturale (relief, ape, vegetaţie, soluri, resurse naturale) şi o anumită populaţie umană care locuieşte, utilizează şi transformă acest teritoriu.

Astăzi, aproape întreaga planetă este locuită. Pornind de la un vechi cuvânt grecesc (oikos - casă), se spune că „planeta noastră este casa noastră”, iar spaţiul astfel locuit de oameni se numeşte oicumena. De altfel, principala caracteristică a Terrei este aceea de a fi „planeta oamenilor”.

Ca entitate numerică şi statistică, populaţia este studiată de o ştiinţă specială denumită **demografie.**

Corelarea dintre populaţie şi mediul ei de viaţă, precum şi repartiţia teritorială a principalelor elemente ale populaţiei intră în sfera unei ramuri a geografiei denumite **geografia populaţiei.** Populaţia formează o noua „sferă” a Terrei: anfropo-sfera (de la antropos - om).

Aceasta are o serie de caracteristici proprii (număr, repartiţie, structură, evoluţie) care pot fi înţelese mai bine în răspândirea lor teritorială (pe regiuni, ţări, continente). Această răspândire a populaţiei (şi a caracteristicilor sale) explică multe aspecte ale fenomenelor ce definesc lumea contemporană.

Aşezările omeneşti sunt forme de concentrare a populaţiei pe un anumit teritoriu, care se caracterizează prin mai multe elemente (numărul de locuitori, caracteristicile mediului, activităţile predominante) şi au o anumită fizionomie spaţială.

Atât aşezările urbane cât şi aşezările rurale reprezintă foarte bune exemple pentru ceea ce constituie diversitatea societăţilor omeneşti la nivelul Terrei. Deşi unele aşezări (mai ales urbane) au numeroase trăsături comune, diversitatea lor reflectă o anumită diversitate umană şi redau specificul concret al modului de viată al oamenilor. Pe fondul globalizării vieţii contemporane se păstrează, şi prin aşezări, dimensiunea diversităţii.

I. GEOGRAFIA POPULAŢIEI

1. Dinamica populaţiei. Bilanţul natural al populaţiei

A. Dinamica populaţiei

Dinamica populaţiei reprezintă totalitatea modificărilor care au loc în numărul, structura şi repartiţia populaţiei unui anumit teritoriu, într-un anumit interval de timp.

Dinamica populaţiei se referă la modificarea „naturală” a populaţiei (ca rezultat al diferenţei dintre numărul de naşteri şi de decese, precum şi la deplasarea acesteia în teritoriu).

Dinamica „naturală” se reflectă în valori numerice absolute sau relative. Ea reprezintă o diferenţă între două elemente (natalitate şi mortalitate - DOC 1) şi are aspectul matematic al unui „bilanţ” realizat după un interval de timp; acesta reprezintă **bilanţul natural al populaţiei,** iar expresia cea mai simplă a sa o constituie **sporul natural.** Evoluţia numerică a populaţiei este dată de valorile sporului natural, care pot fi pozitive (populaţia creşte), negative (populaţia scade) sau apropiate de zero (populaţia este constantă o anumită perioadă de timp) - Fig. 1.

Dinamica populaţiei trebuie înţeleasă şi într-un sens istoric, prin care este evidenţiat modul de evoluţie al populaţiei de-a lungul timpului. Astfel, se apreciază că, în perioada încălzirii postglaciare din neolitic, populaţia totală a Terrei era de aproximativ 15 milioane locuitori, iar în antichitate a ajuns la 250 - 300 milioane locuitori. Populaţia a rămas constantă până în jurul anului 1000, apoi a sporit cu un ritm de creştere tot mai accelerat. La mijlocul secolului trecut (1950) a ajuns la 2,5 miliarde locuitori, iar în prezent' este de 6,3 miliarde. Fenomenul de creştere accelerată a populaţiei în ultimele decenii, este cunoscut sub numele de „explozie demografică”.

Un aspect particular îl reprezintă „dinamica teritorială” a populaţiei, adică deplasarea ei dintr-un loc în altul, definitiv sau temporar.

B. Populaţia actuală a Terrei

Populaţia Terrei era apreciată, în anul 2004, la aproximativ 6,3 miliarde locuitori. Creşterea medie din ultimii ani a fost de aproape 100 mil. persoane pe an. Se poate considera că populaţia planetei a depăşit 6 miliarde locuitori în anul 1999 sau 2000. Aceasta este neuniform răspândită pe continente.

Recensămintele se fac relativ rar, aprecierile asupra populaţiei, între

recensăminte, se realizează prin extrapolarea valorilor sporului natural înregistrate în fiecare an. Din experienţele de până acum s-a observat că la un anumit recensământ populaţia era în realitate mai mare decât cea calculată pe baza extrapolării valorilor sporului natural (la ultimele recensăminte din India şi China, populaţia reală era, de fapt, cu câteva zeci de milioane de persoane mai mare).

C. Tranziţia demografică

Prin studierea istoriei populaţiei din ţările europene, care au efectuat recensăminte precise de aproape două secole, s-a observat că există o anumită regulă în evoluţia numerică a populaţiei în timp: trecerea de la un tip demografic tradiţional (cu natalitate şi mortalitate ridicate) la un alt tip, modern (cu natalitate şi mortalitate reduse); între aceste două momente (şi tipuri) există o perioadă de „tranziţie” (cu natalitate ridicată şi mortalitate redusă). Acest model se consideră a fi general şi poartă numele de **tranziţie demografică** (Fig. **2,3).**

D. Evoluţia populaţiei în viitor

Estimarea creşterii populaţiei se bazează pe extrapolarea datelor de până acum. Se observă că şi ţările cu un spor natural ridicat şi-au încetinit ritmul de creştere. Într-o proiecţie medie populaţia Terrei ar putea să ajungă în anul 2050 la 11,2 miliarde locuitori, iar în 2150 la 12,3 miliarde locuitori.

Dicţionar

Bilanţ natural - diferenţa dintre natalitate şi mortalitate, exprimată în valori absolute sau relative (%, %o) pentru un anumit interval de timp; se mai numeşte şi spor natural.

Explozie demografică - creştere numerică a populaţiei realizată într-un ritm foarte rapid şi la valori mari.

Mortalitate - numărul sau proporţia deceselor dintr-o populaţie într-un interval de timp.

Natalitate - numărul sau proporţia naşterilor care au loc într-o populaţie, într-un anumit interval de timp.

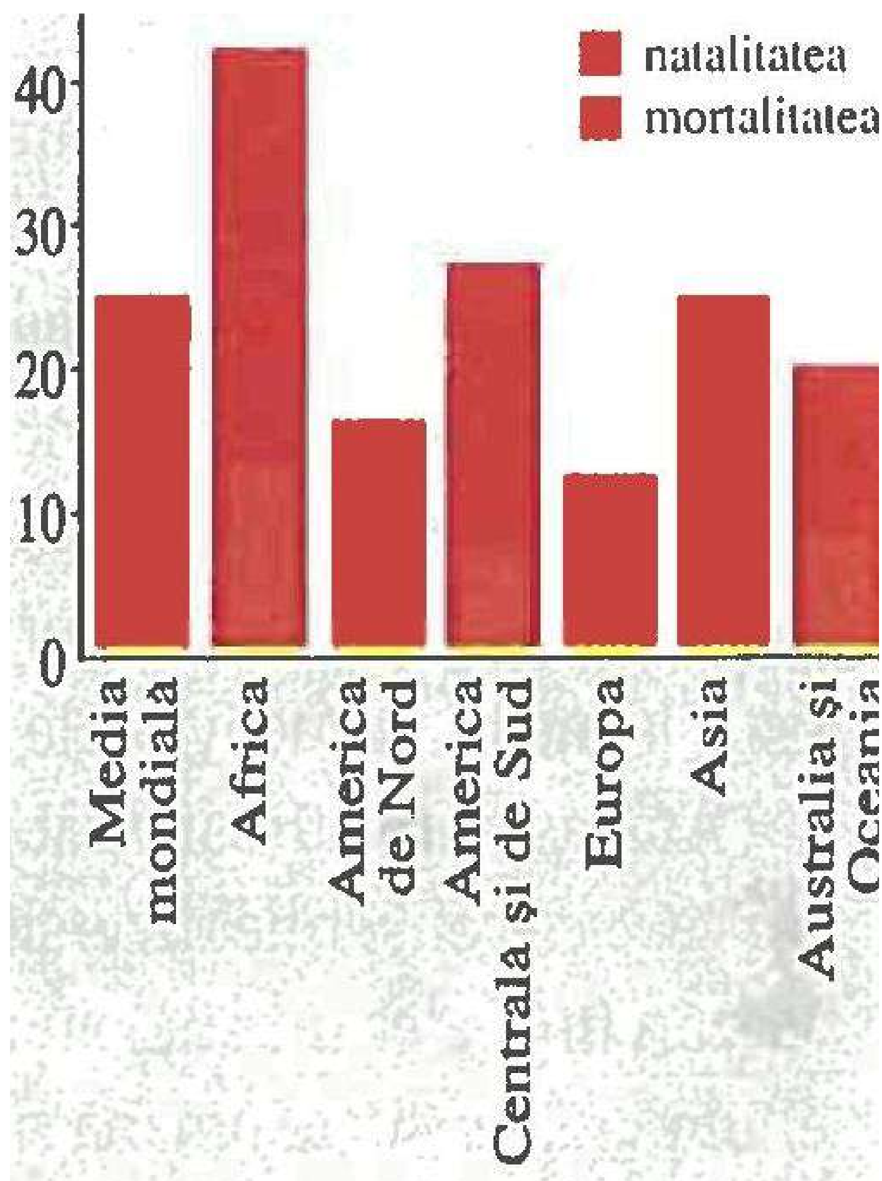
Populaţie - colectivitate umană care trăieşte pe un anumit teritoriu.

Recensământ - operaţie administrativă şi statistică de înregistrare a unor date asupra populaţiei unui teritoriu.

Graficul de mai jos ilustrează diferenţa dintre natalitate şi mortalitate pe continente, punând în evidenţă diferenţe mari faţă de media mondială. Se observă îndeosebi caracterul deosebit al creşterii populaţiei în Africa, America Centrală şi de

Sud şi, proporţional, într-o măsură mai redusă, în Asia.

Valori anuale
La 1000 loc.

Natalitatea şi mortalitatea pe glob şi pe continente

Harta de pe pagina următoare redă dinamica populaţiei pe categorii de creşteri şi ţări. Se observă creşteri proporţionale foarte mari în ţările africane şi din Orientul Mijlociu. În valori absolute însă, luând în consideraţie populaţiile pe care le au în prezent, creşteri numerice mari se înregistrează în ţările foarte populate (China, India, Brazilia, Indonezia), care contribuie cu peste 1/3 din creşterea populaţiei mondiale. Ţările europene (inclusiv Federaţia Rusă), America de Nord, Australia şi Japonia au creşteri foarte reduse, uneori negative.

Aplicaţie:

Utilizând această hartă şi harta politică a lumii identificaţi cele trei ţări din fiecare grupă de creştere a populaţiei.

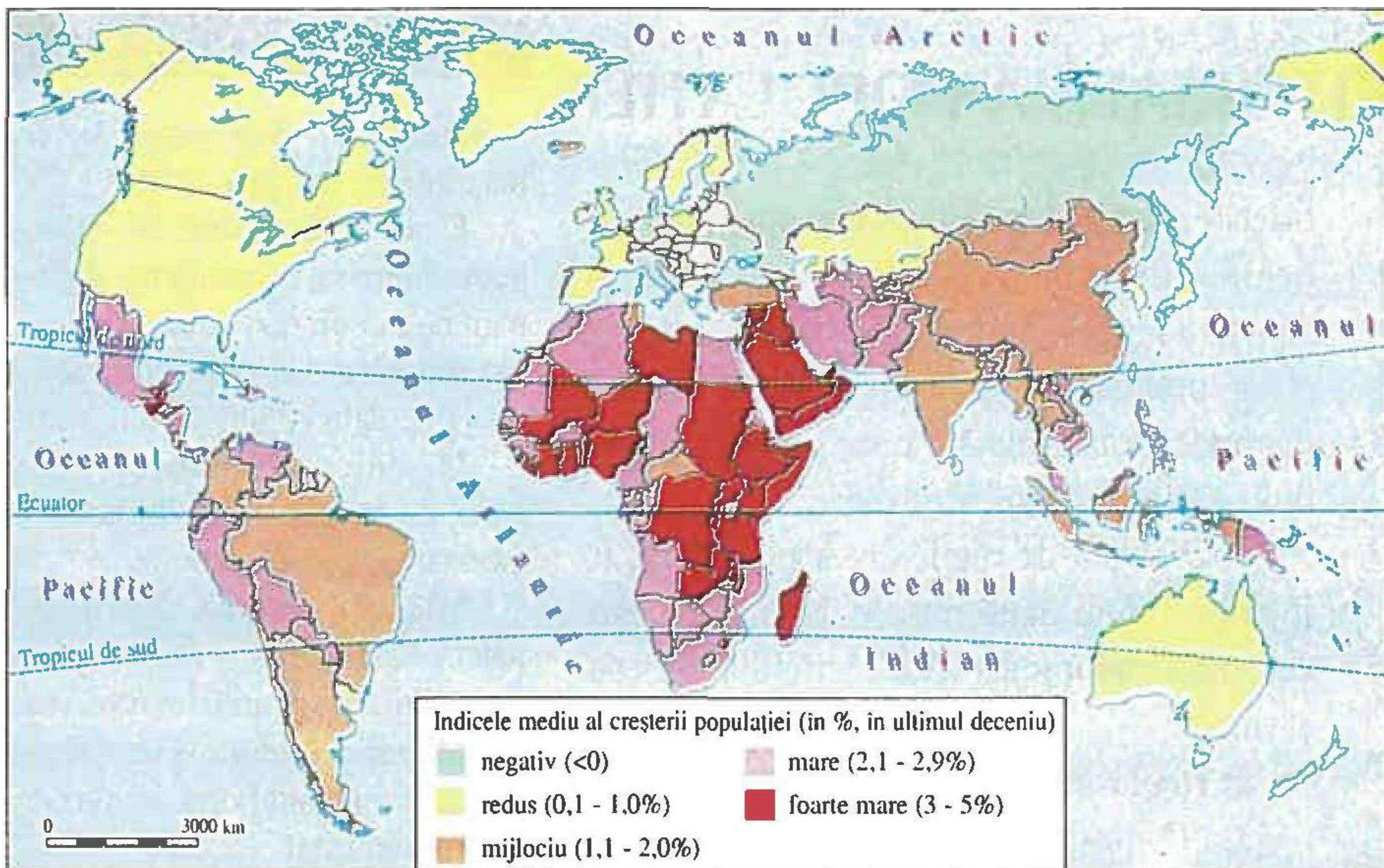

Fig. 1 – Creşterea naturală a populaţiei
(Valori ale sporului natural, pe ţări)

Pentru figura anterioară

Graficul de pe pagina următoare redă, într-un mod sugestiv, fenomenul de tranziţie demografică. Astfel, pe ansamblul unei scăderi a natalităţii mondiale şi a unei scăderi mai accentuate a mortalităţii, sporul natural înregistrează evoluţii care rezultă din diferenţele dintre aceşti indici. Demografii au definit mai multe tipuri de evoluţie a populaţiei, care realizează „tranziţia demografică”, de la un tip tradiţional, la un tip demografic modem.

Aplicaţie:

Analizaţi acest grafic şi explicaţi cum se modifică indicatorii demografici în cele două momente (A şi B) ale tranziţiei.

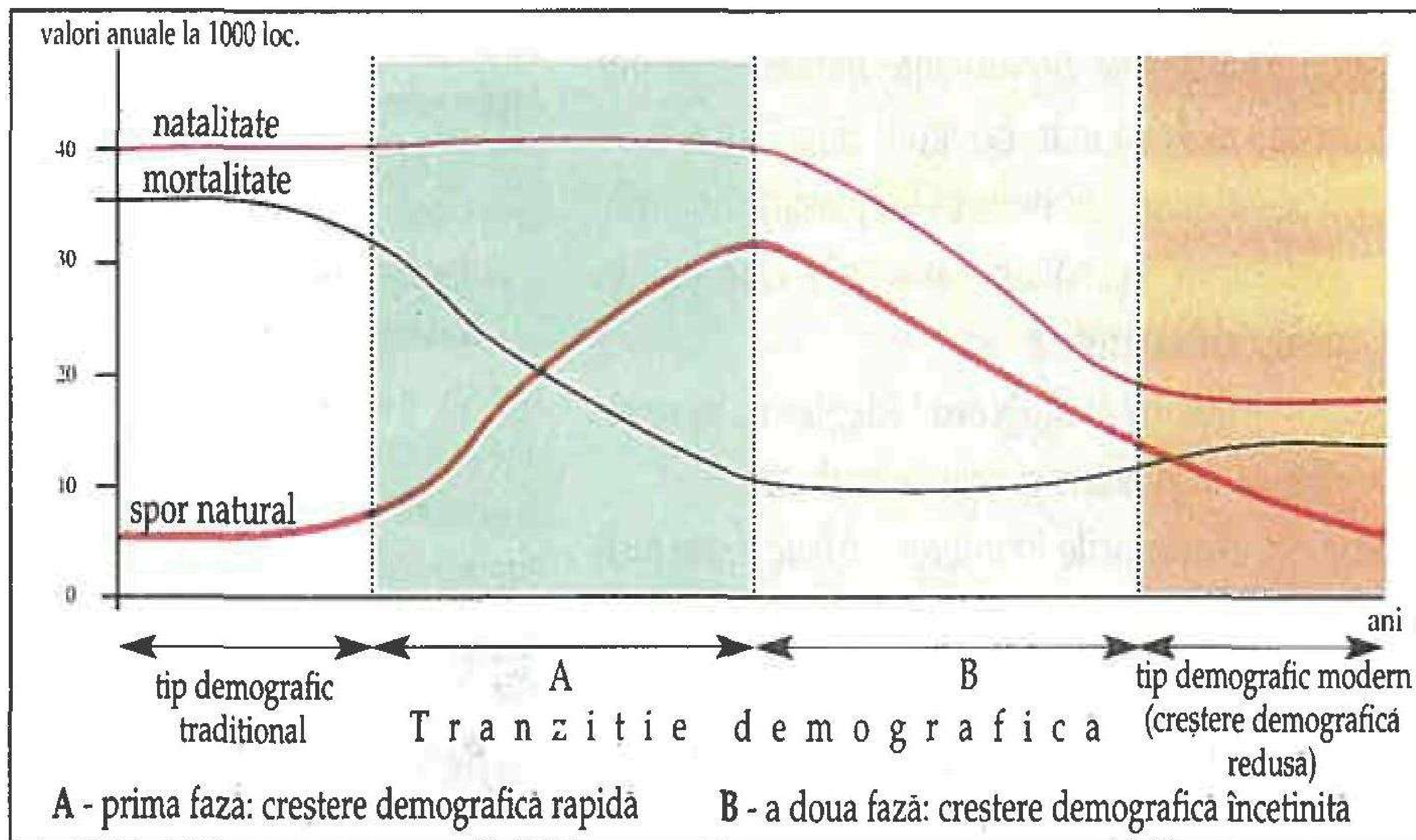

Fig. 2 – Tranziţia demografică – reprezentare grafică a principalelor caracteristici şi faze

Fenomenul de tranziţie demografică se reflectă diferit în ţările lumii contemporane, putându-se identifica cele trei faze semnificative: prima fază, caracterizată printr-o creştere demografică rapidă, este caracteristică ţărilor africane şi din Orientul Apropiat; a doua fază caracterizează cea mai mare parte a Asiei şi America de Sud, iar etapa de tranziţie încheiată caracterizează ţările europene şi din America de Nord.

Aplicaţie:

Explicaţi fenomenul de tranziţie demografică din ultimele două secole, utilizând elementele hărţii alăturate.

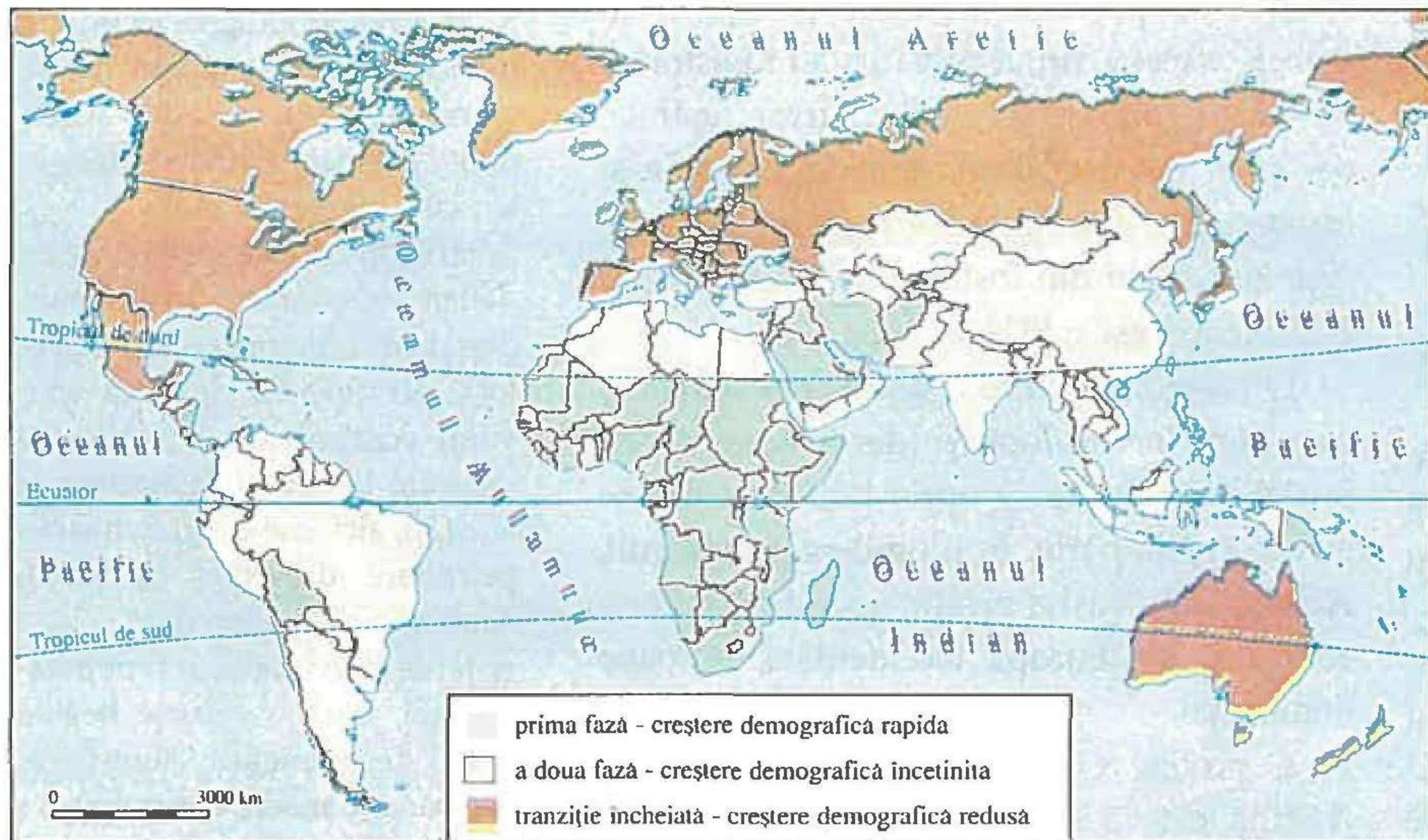

Fig. 3 – Statele lumii aflate în diverse momente ale tranziţie demografice

2. Mobilitatea teritorială a populaţiei

Mobilitatea teritorială a populaţiei reprezintă toate transformările care au loc în numărul locuitorilor unui anumit teritoriu, datorită deplasării lor (deplasări zilnice, sezoniere, definitive).

A. Deplasări de populaţii în timpuri istorice

De la apariţia primilor hominizi (cu peste 2 milioane de ani în urmă, în centrul Africii), până aproape de zilele noastre, s-a produs un proces îndelungat de expansiune prin care „omul a populat întreaga sa planeta” (Fig. 1).

Alte deplasări de populaţii în timpuri istorice au fost: „migraţia popoarelor” din Asia Centrală spre Europa (sec. IV-XIV), deplasările care au urmat „marilor descoperiri geografice” (sec. XV-XIX) şi popularea, în acest fel, a altor continente cu populaţii de origine europeană.

B. Deplasări actuale ale populaţiei

Aceste deplasări se produc în prezent sau au fost caracteristice ultimelor două-trei decenii ale secolului XX. Există deplasări interne şi internaţionale.

- **Deplasările interne** pot fi: zilnice, sezoniere şi definitive.

a. **Deplasările zilnice** iau forma navetismului şi sunt generalizate în ţările cu economii dinamice.

Fenomenul de navetism caracterizează toate oraşele care pot atrage forţa de muncă, populaţia deplasându-se uneori de la distanţe relativ mari; rolul mijloacelor moderne şi rapide de transport este esenţial.

b. **Deplasările sezoniere** pot fi legate de anumite activităţi economice (exploatarea pădurilor în Canada, exploatarea petrolului în Alaska) sau de turismul intern.

c. **Deplasările definitive** presupun schimbarea domiciliului, dar tot în interiorul aceleiaşi ţări. Există foarte multe exemple, în aproape toate ţările, dar cauzele sunt foarte diferite: aridizarea unor regiuni, hazarde naturale (inundaţii, vulcanism), apariţia unor activităţi miniere, industriale sau agricole care atrag populaţia, deplasări „forţate” (cazul deportărilor în Siberia a unor grupuri umane din ţările incluse în URSS) etc.

d. O formă de deplasare a populaţiei, în interiorul unui mare număr de ţări este **exodul rural,** datorat sărăcirii regiunilor agricole şi rurale.

- **Deplasările internaţionale**

a. Deplasările din cauze economice (DOC 1) sunt cele mai importante; ele se manifestă sub cele mai variate forme.

Principalele fluxuri internaţionale se pot grupa în două mari categorii (Fig. 2):

— fluxuri „Sud-Sud” (deplasări din ţările mai puţin dezvoltate spre cele care au un deficit demografic);

— fluxuri „Sud-Nord” (deplasări între ţările subdezvoltate şi cele dezvoltate).

b. Deplasările în interes turistic (între ţări) depăşesc anual 10% din populaţia planetei.

c. Există deplasări spre anumite ţări şi dinspre anumite ţări din cauze diferite de cele economice şi turistice, cum ar fi: **cauze religioase** (între India şi Pakistan a existat un schimb de peste 6 milioane persoane, în ambele sensuri, după plecarea administraţiei britanice), **etnice** (frecvente în Africa Centrală, dar şi în ţări europene, cum ar fi Serbia şi Muntenegru, Bosnia şi Herţegovina), **ideologice** (îndeosebi din fostele ţări socialiste spre Europa de Vest si SUA).

O categorie aparte o reprezintă **refugiaţii** care, din diferite motive (dar îndeosebi războaie), îşi părăsesc propria ţară pentru a se stabili în altă parte. În ultimile două decenii, America de Nord a primit peste 1,5 milioane refugiaţi, iar Europa Occidentală, aproape 5 milioane.

O problemă sensibilă este **migraţia clandestină** (câteva milioane de persoane pe an).

Dicţionar

Emigrare - deplasarea populaţiei dintr-un stat spre alt stat.

Exod - deplasare în număr mare (în masă) a populaţiei dintr-o regiune sau dintr-o ţară.

Imigrare - sosirea într-un stat a unei populaţii venite din altă parte,

Migraţie - deplasarea populaţiei de la locul de reşedinţă, în mod temporar sau definitiv.

Migraţia externă (internaţională) - deplasare a populaţiei care are loc în afara graniţelor unui stat.

Migraţie internă - deplasarea populaţiei în interiorul teritoriului unui anumit stat.

Mobilitatea populaţiei - transformările care au loc în populaţia unui teritoriu sub aspectul spaţial (mobilitate teritorială sau spaţială) şi sub aspectul socio-profesional (trecerea oamenilor dintr-o categorie socială şi profesională într-alta),

Navetism - deplasarea pentru muncă din localitatea de domiciliu în altă

localitate; se realizează zilnic sau la alte intervale de timp, dar nu presupune schimbarea domiciliului.

Doc 1 Cauze economice ale deplasărilor internaţionale

- ţările foarte sărace, cu o mare creştere demografică, nu pot oferi propriei populaţii locuri de muncă suficiente (şi nici plătite corespunzător) şi, de aceea, multe persoane caută să plece în ţări cu o ofertă mai bună;
- ţările în curs de dezvoltare cu deficit demografic (adică sub-populate în raport cu întinderea lor), dar care îşi dezvoltă activităţi economice noi, caută să angajeze temporar persoane din alte ţări; aici este cazul industriei petroliere din ţări ca Libia, Arabia Saudită, Kuwait;
- ţările dezvoltate cu o populaţie rară, dar cu resurse bogate atrag, de asemenea, numeroase persoane (Canada, Australia).

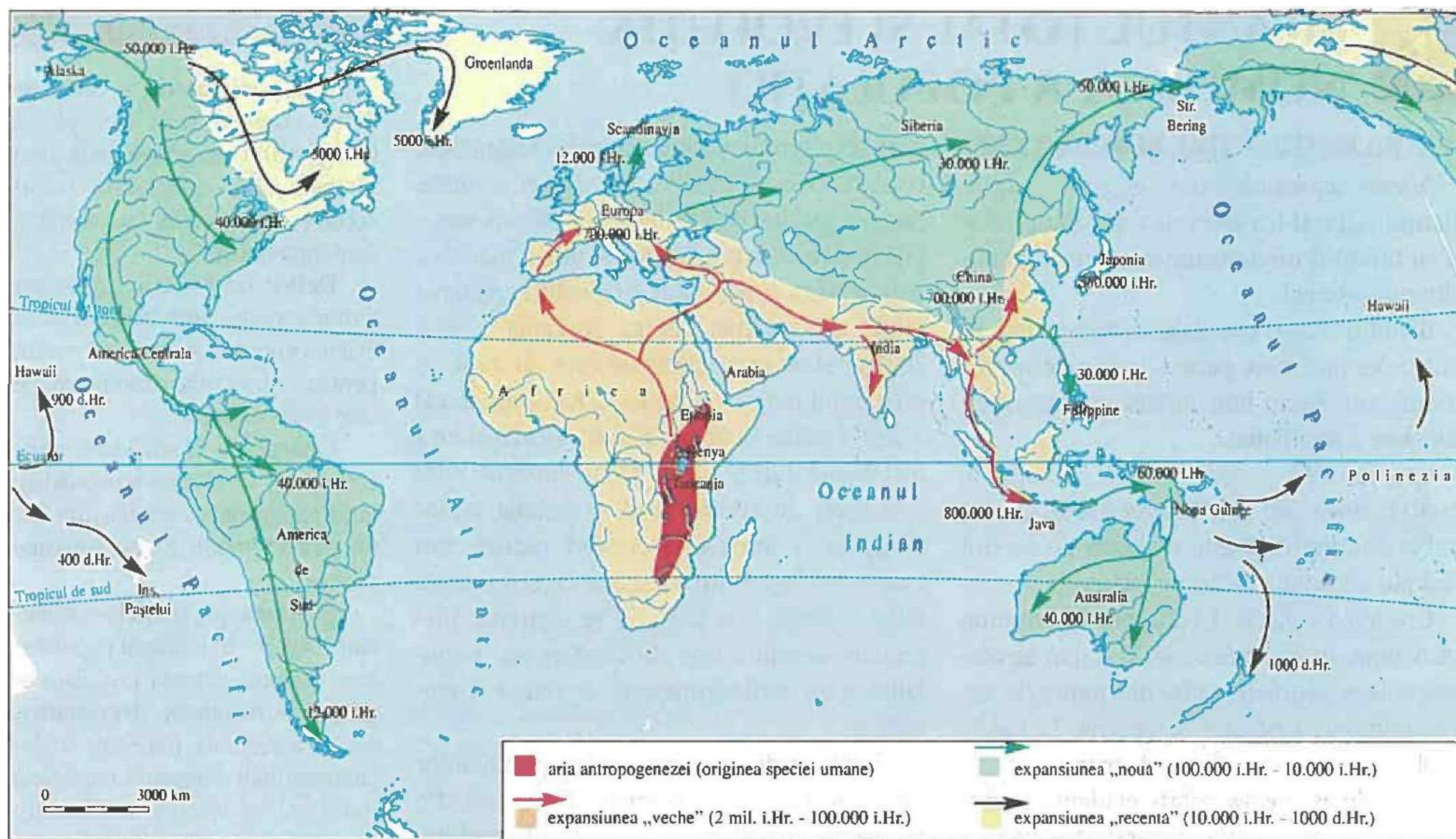

Fig.1 – Popularea iniţială a Terrei

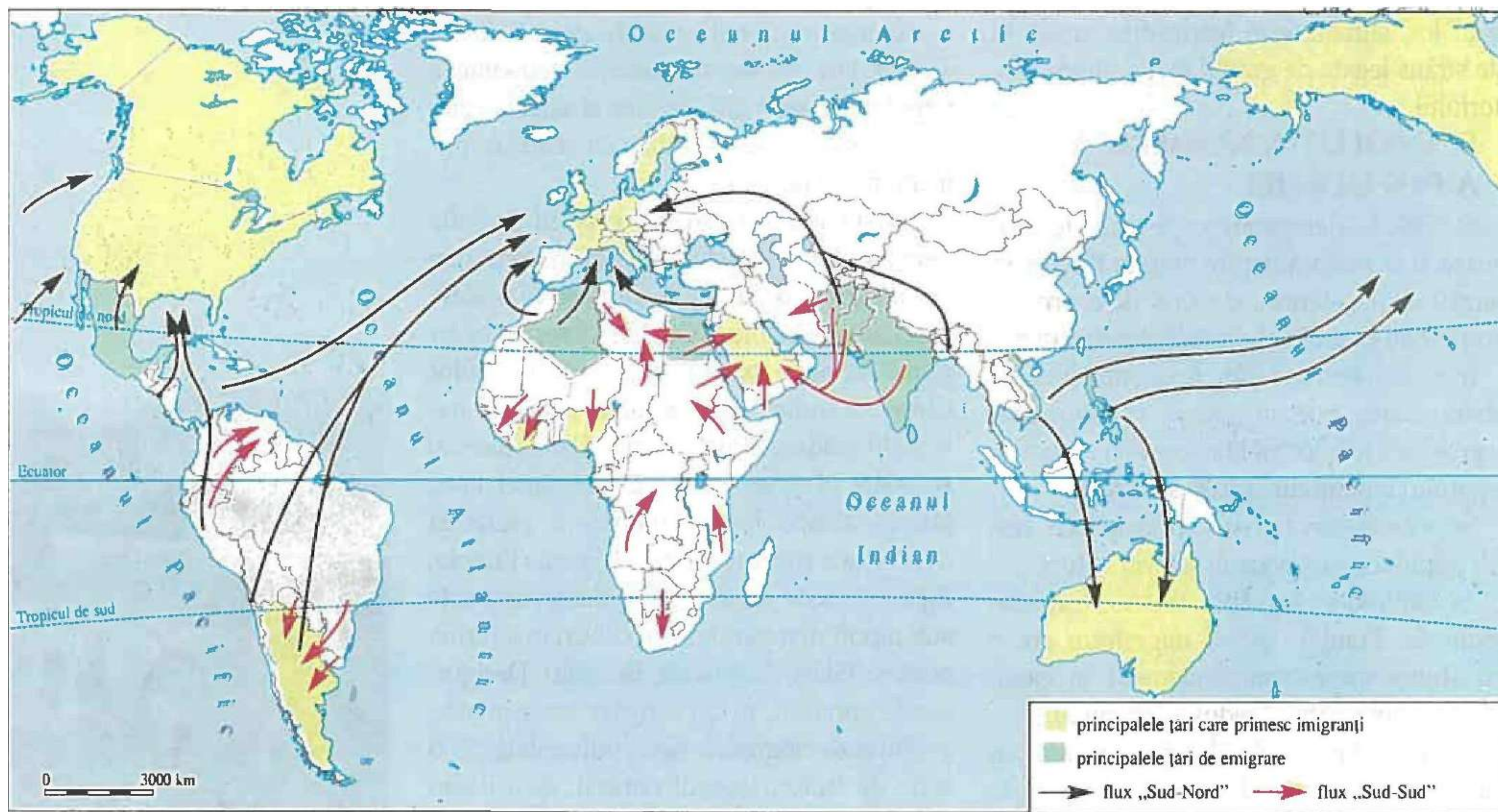

Fig. 2 – Fluxurile migratorii

Relativ la Figura 1

aria antropogenezei (originea speciei umane)

expansiunea „veche” (2 mil. î.Hr. – 100.000 î. Hr.)

expansiunea „nouă” (100.000 î.Hr. – 10.000 î.Hr.)

expansiunea „recentă” (10.000 î.Hr. – 1.000 d.Hr.)

Relativ la Figura 2

principalele ţări care primesc imigranţi

principalele şări de emigrare

flux „Sud – Nord”

flux „Sud – Sud”

Aplicaţii:

1. Explicaţi cauzele deplasărilor de populaţii care au avut loc în diferite perioade istorice (utilizând Fig. 1).

2. Precizaţi direcţiile actuale ale mobilităţii teritoriale a populaţiei (pe baza analizei hărţii din Fig. 2), identificând câteva exemple de ţări din fiecare categorie.

3. Bilanţul total şi evoluţia numerică a populaţiei

A. Bilanţul total al populaţiei

Acesta reprezintă suma algebrică dintre **bilanţul natural** (ca expresie a sporului natural) şi **bilanţul migratoriu** (ca expresie a sporului migratoriu).

Bilanţul total al populaţiei este determinat, pentru cea mai mare parte a ţărilor de sporul natural, un foarte bun indicator al creşterii numerice a populaţiei.

Spre exemplu, creşterea foarte mare (3-5% anual) în unele ţări (Mali, Niger, Libia, Oman, Arabia Saudită etc.) este realizată pe fondul unui număr relativ redus de locuitori.

Creşterea mijlocie (1,1-2%) pentru anumite ţări (China, India, Indonezia,

Brazilia) se realizează la o populaţie mare din punct de vedere numeric, fapt care determină, în valori absolute, o creştere reală foarte mare.

Este, de asemenea, foarte evident că anumite valori reprezintă generalizări pentru state cu întinderi mari; în realitate, în interiorul lor, situaţia este foarte diferenţiată şi este strâns legată de gradul de populare a teritoriului.

B. Evoluţia numerică a populaţiei

Statisticile demografice, pe care le realizează şi le publică fiecare ţară, în fiecare an (pentru anul anterior), cuprind date privind sporul total (sau bilanţul total) al populaţiei.

În majoritatea cazurilor, (mai puţin în ţările subdezvoltate, care au sisteme statistice precare) se indică şi contribuţia sporului natural şi a sporului migratoriu la acest **spor total.**

Se poate observa că sursa principală a creşterii populaţiei o reprezintă sporul natural.

În anumite situaţii (SUA, Canada, Germania, Franţa), **sporul migratoriu** are o contribuţie importantă, îndeosebi în cazul ţărilor cu spor natural redus (Germania).

Ţările „emergente” (de unde pleacă un număr semnificativ de persoane) au, de regulă, un spor natural foarte ridicat (Mexic, India - Fig. 1, Pakistan, Bangladesh, Vietnam).

Evoluţia populaţiei mondiale a fost influenţată de o serie de caracteristici demografice, cum ar fi: sporul natural, mişcarea migratorie, creşterea vârstei medii a populaţiei şi altele. Acestea au dus la o serie de modificări sensibile în structura populaţiei pe ţări şi mărimea demografică a acestora. Analizând creşterea totală a populaţiei pentru perioada 1950 -2004 în state extraeuropene care au avut, în momentul iniţial, o populaţie mai mică decât a ţării noastre, se observă că această creştere a fost deosebit de mare, cu valori cuprinse între 2 şi 5 ori. În acelaşi timp, populaţia ţărilor europene a înregistrat creşteri reduse, sau foarte reduse. Prin compararea celor două tabele (DOC 1 si DOC 2) se constată diferenţieri semnificative de creşteri ale populaţiei între ţările europene şi cele extraeuropene.

Există încercări de proiecţie a populaţiilor unor ţări şi a ierarhiei primelor 20 de state, din momentul actual, până la mijlocul secolului nostru (2050). Din analiza tabelului din DOC 3, se observă o anumită modificare a ierarhiei acestor ţări, în sensul creşterii deosebite a populaţiilor unor ţări africane şi asiatice, precum şi schimbarea posibilă în ierarhia primelor patru ţări.

Există anumite estimări privind evoluţia demografică a statelor în prezent cele mai populate, pe o perioadă care are în vedere jumătatea secolului XXI. Se observă că ar putea să aibă loc o inversare a poziţiilor Chinei şi Indiei, ca rezultat al sporului natural în scădere al primei ţări. De asemenea, se poate observa scăderea populaţiei unor ţări (Federaţia Rusă, Japonia) şi creşterea deosebită a altora (Pakistan, Nigeria, Etiopia, Egipt). O serie de ţări, chiar dacă vor creşte sub raport demografic, vor coborî

în ierarhia relativă (SUA, Indonezia, Brazilia). Desigur, aceste aprecieri au un caracter aproximativ, evoluţia demografică fiind influenţată de o serie de factori (sporul natural, sporul sau deficitul migratoriu, comportamentul demografic al comunitarilor, măsuri legislative, nivel economic), a căror evoluţie este greu de anticipat (DOC 4).

Dicţionar

Bilanţ migratoriu - diferenţa dintre numărul celor care pleacă (emigranţi) şi care sosesc (imigranţi) dintr-un stat, calculat în valori absolute sau relative; este numit şi spor migratoriu.

Deficit demografic - ţară sau teritoriu a cărei populaţie este insuficientă numeric, la un moment dat, pentru activităţile economice pe care le desfăşoară.

Emergent - în sens demografic este un loc de plecare a populaţiei; ţările emergente sunt ţările care dau un număr important de persoane plecate.

Mişcarea populaţiei - schimbările suferite în numărul populaţiei unui teritoriu datorită principalelor grupe de fenomene demografice: mişcarea naturală (reflectată în bilanţul natural) şi mişcarea migratorie (reflectată în bilanţul migratoriu); expresia ei este bilanţul total al populaţiei acelui teritoriu.

Doc 1. Creşterea totală a populaţiei in unele state extraeuropene (1950-2004*)

Statul	**Populaţia (mil.loc)**		**Creşteri 1950-2004**	
	1950	**2004**	**(%)**	**ori**
Rep.Africa de Sud	13,3	42,7	221	3,9
Algeria	8,8	32,1	264	3,6
R.D. Congo	11,2	58,3	420,5	5,2
Egipt	20,5	76,1	271,2	3,7
Etiopia	16,6	67,8	308,4	4,0
Kenya	6,0	32,0	433,3	5,3
Maroc	8,9	32,2	261,7	3,6
Nigeria	33,2	137,2	313,2	4,1
Sudan	9,3	39,1	320,4	4,2

Tanzania	8,3	36,5	339,7	4,3
Canada	13,7	32,5	137,2	2,3
Argentina	17,1	39,1	128,6	2,2
Columbia	11,3	42,3	274,3	3,7
Peru	7,9	27,5	248,1	3,4
Venezuela	4,9	25,0	410,2	5,1
Afganistan	11,8	28,5	141,5	2,4
Arabia Saudită	3,9	25,7	558,9	6,5

Statul	Populaţia (mil.loc)		Creşteri 1950-2004	
	1950	2004	(%)	ori
Rep. Coreea	20,3	48,5	138,9	2,3
Malaysia	5,1	23,5	360,7	4,6
Myanmar (Burma)	18,7	42,7	128,3	2,2
Nepal	8,3	27,0	225,3	3,2
Australia	8,1	19,9	145,6	2,4

*(Dupa datele furnizate de The World Factbook 2004 - CIA)

Doc 2. Creşterea totală a populaţiei în unele state europene (1950-2004)

Statul	Populaţia (mil.loc)		Creşteri 1950-2004
	1950	2004	(%)
Belgia	8,6	10,3	18,9
Bulgaria	7,2	7,5	4,1
Danemarca	4,2	5,4	28,5
Spania	28,0	40,2	43,5
Franţa	41,7	60,4	44,8
Grecia	7,5	10,6	41,3
Ungaria	9,3	10,1	8,6

Statul	Populaţia (mil.loc)		Creşteri 1950-2004
	1950	2004	(%)
Norvegia	3,2	4,5	40,6
Olanda	10,1	16,3	61,3
Polonia	24,8	38,6	55,6
Portugalia	8,4	10,5	25,0
România	16,3	22,3	38
Suedia	7,0	8,9	27,1
Elveţia	4,7	7,4	57,4

DOC 3. Primele 20 de state după numărul de locuitori, in 2004, cu proiecţia până in 2050.

Statul	Populaţia (mil.loc.)	Statul	Populaţia (mil.loc.)
	2004		2050*
China	1298	India	1533
India	1065	China	1517
SUA	293	Pakistan	357
Indonezia	238	SUA	348
Brazilia	184	Nigeria	339
Pakistan	159	Indonezia	318
Fed.Rusă	144	Brazilia	243
Bangladesh	141	Bangladesh	218
Nigeria	137	Etiopia	213

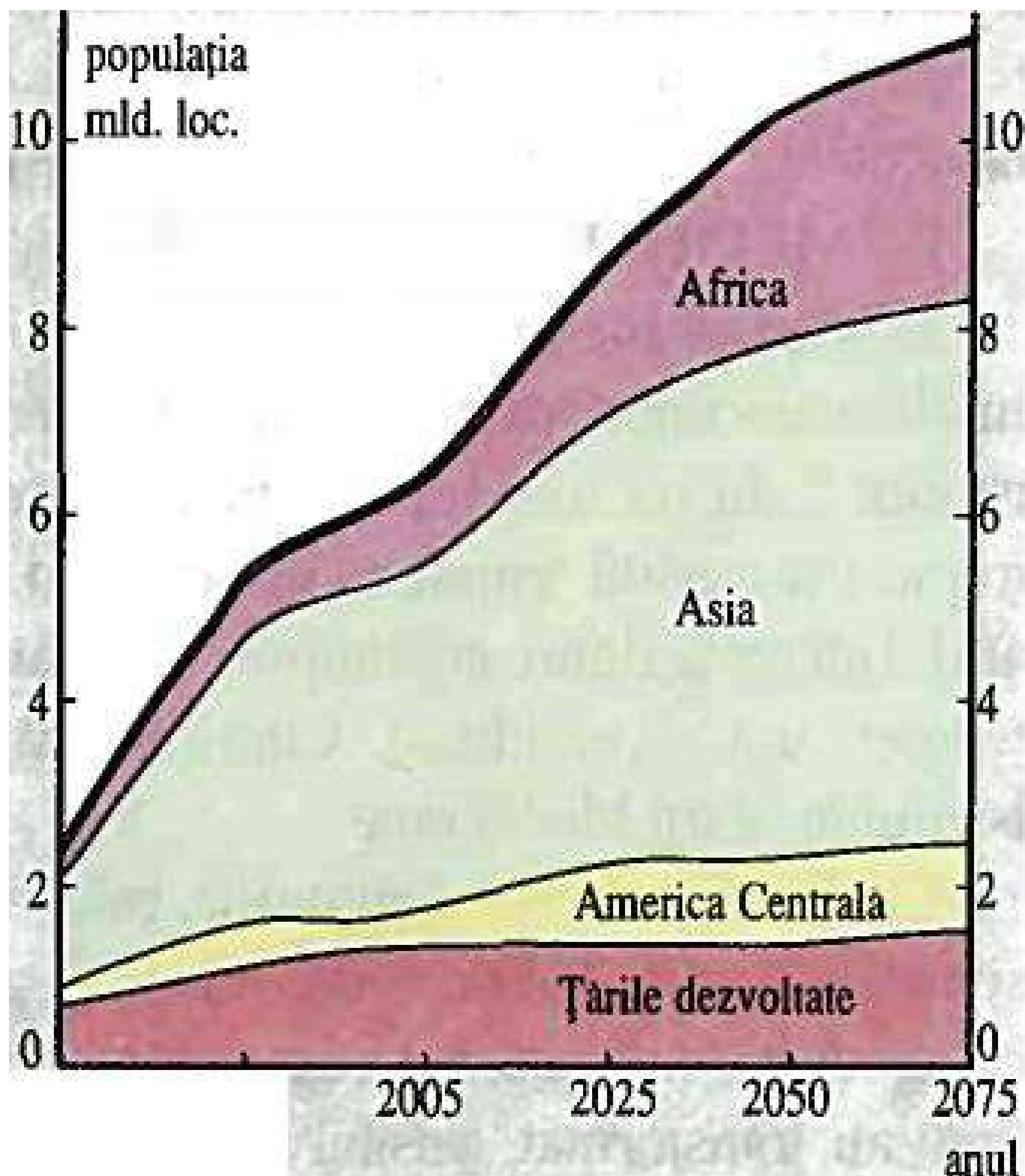
Statul	Populaţia (mil.loc.)	Statul	Populaţia (mil.loc.)
	2004		2050*
Japonia	127	Iran	170
Mexic	105	Congo	165
Filippine	86	Mexic	154
Vietnam	83	Filippine	131
Germania	82	Vietnam	130
Egipt	76	Egipt	115
Iran	69	Fed. Rusă	114
Turcia	69	Japonia	110
Etiopia	68	Turcia	98
Thailanda	65	Rep.Africa de Sud	91
Franţa	60	Tanzania	89

*(Proiecţia este realizata în 1998 şi este preluată după „Probleme globale ale omenirii - Starea Lumii -1999" coordonator Lester Brown, Ed.Tehnică, 1999, pag.24)

Aplicaţii:

Comparaţi ţările europene (DOC 2) şi extraeuropene (DOC 1) sub raportul creşterii populaţiei în perioada 1950-2004, utilizând doar datele din aceste două tabele.

Calculaţi această creştere pentru cele două grupe de ţări şi comentaţi rezultatele obţinute.

Analizaţi tabelul alăturat (DOC 3), graficul de mai sus (DOC 4); precizaţi principalele elemente observate, construind un text scris în acest sens, de cel mult o pagină.

4.

Tipuri de medii de viaţă

Mediul înconjurător actual are o serie de caracteristici rezultate dintr-o evoluţie în timp şi din combinarea elementelor componente. Pe glob, tipurile de medii au un

caracter generalizat (Fig. 4). Caracteristicile tipurilor de medii au o mare influenţă asupra populaţiilor şi comunităţilor umane.

A. Mediile calde intertropicale

▪ **Mediul tropical umed** se caracterizează prin: lipsa anotimpurilor, temperaturi ridicate şi constante în tot cursul anului, precipitaţii bogate (şi zilnice), păduri ecuatoriale întinse şi etajate, râuri mari şi soluri sărace (Fig. 1).

Elementele climatice, egalitatea zilelor şi a nopţilor, precum şi lipsa anotimpurilor creează o uniformitate remarcabilă a modului de percepere a succesiunii timpului pentru oameni. Insolatia puternică a favorizat formarea la oameni a unor caracteristici negroide.

▪ **Mediul tropical cu două anotimpuri,** diferă de cel anterior mai mult prin precipitaţii (temperaturile fiind asemănătoare), prin existenţa unui anotimp ploios şi a unuia secetos. Acest mediu favorizează concentrări mari şi foarte mari de populaţie.

▪ **Mediul tropical arid** (Fig. 2) este caracteristic regiunilor de deşerturi şi semideşerturi, formând pentru om unul dintre cele mai nefavorabile medii terestre, cu o populaţie rară.

B. Mediile temperate

▪ **Mediul mediteranean** are condiţii naturale bine cunoscute şi utilizate din vremuri istorice. Este un mediu de tranziţie între cel tropical şi mediul temperat: însorit, cald, dar arid. Diferenţa dintre anotimpuri este dată de temperatură şi umiditate. Cuprinde spaţiul bazinului Mării Mediterane.

Civilizaţiile istorice (egipteană, caldeeană, sumeriană, asiro-babiloniană, minoică, greacă, ebraică, feniciană, romană, arabă, bizantină) au transformat sensibil peisajul acestui spaţiu din cele mai vechi timpuri şi până astăzi.

▪ **Mediul temperat arid** cuprinde deşerturile şi semideşerturile zonei temperate, unde, pe lângă ariditate, există o altă caracteristică importantă: mari contraste termice între anotimpuri (şi între lunile extreme). Populaţia este rară, dar utilizarea teritoriului este mai intensă decât în deşerturile tropicale, datorită existenţei unor întinse păşuni care favorizează creşterea animalelor.

▪ **Mediul temperat uscat** acoperă zonele cu deficit de umiditate şi diferenţe termice importante între vară şi iarnă; se deosebeşte de mediul temperat arid prin vegetaţia ierboasă continuă (stepe în Europa şi Asia, prerii în America de

Nord, pampas în America de Sud), soluri foarte fertile şi o presiune umană mai mare.

■ **Mediul temperat umed** se caracterizează prin diferenţe termice mai mici între vară şi iarnă şi precipitaţii mai bogate. Populaţia este numeroasă şi densitatea populaţiei poate ajunge la valori foarte mari. Aici sunt regiunile cele mai dezvoltate economic în momentul de faţă.

■ **Mediul forestier boreal** cuprinde pădurile de conifere din emisfera nordică. Iernile reci, verile scurte, solul îngheţat aproape permanent, pădurile întinse şi mlaştinile frecvente nu oferă condiţii prielnice de viată, densitatea populaţiei fiind foarte redusă.

C. Mediile reci

■ **Mediul subpolar** este rece şi arid (precipitaţiile fiind reduse). Alternanţa anuală a lungimii zilei şi a nopţii favorizează utilizarea sezonieră a tundrei subpolare de către oameni. Solul permanent îngheţat şi gerurile frecvente fac impropriu acest mediu pentru locuit.

■ **Mediul glaciar** cuprinde spaţiul ocupat de calotele glaciare din emisfera nordică (Groenlanda) şi sudică (Antarctida - Fig. 3).

D. Medii azonale

Pe lângă aceste medii „zonale” (determinate de caracteristici climatice) există alte două tipuri de medii ce au alte elemente determinante:

- mediul litoral (maritim) - în care principalele caracteristici sunt legate de contactul dintre uscat şi mare (ocean) - DOC 1;
- mediul montan - în care proprietăţile sale sunt determinate de altitudine (DOC 2).

Dicţionar

Ariditate - fenomen climatic constând într-un deficit de apă pentru vegetaţie; evapoarea depăşeşte cu mult cantitatea de precipitaţii.

▪ **Fig. 1 - Mediu tropical umed (Amazonia)**

▪ **Fig. 2 - Mediu tropical arid (Sahara)**

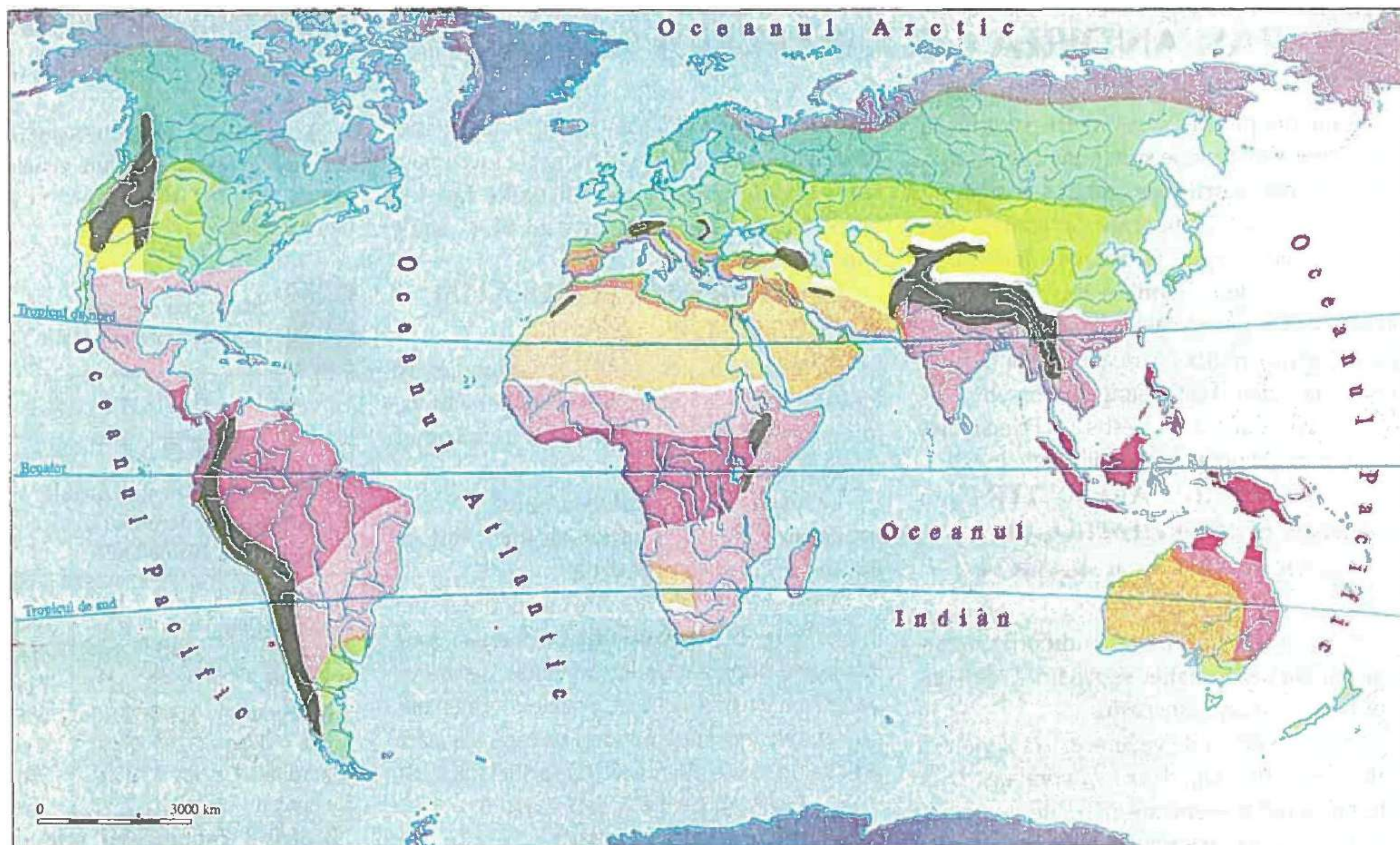

Fig. 3 - Mediu glaciar (Antarctida)

Pentru Figura 3.

I. Medii calde intertropicale
- mediul tropical umed
- mediul tropical cu două anotimpuri
- mediul tropical arid

II. Medii temperate
- mediul mediteranean
- mediul temperat arid
- mediul temperat uscat
- mediul temperat umed
- mediul forestier boreal (taiga)

III. Medii reci
- mediul subpolar
- mediul glaciar (cu inlandsis)

- mediu montan (azonal)

Doc 1. Mediul litoral (maritim)

Oferă condiţii favorabile activităţilor umane, dar diferenţiate după zona în care se află situate. Golfurile, estuarele, strâmtorile sunt areale de concentrare a activităţilor economice. Platformele continentale (Marea Nordului, Golful Persic, Golful Mexic etc.) au mari zăcăminte de hidrocarburi, exploatarea lor modificând peisajul. Pescuitul intensiv duce la diminuarea resurselor biotice marine. Turismul litoral se dezvoltă aproape în toate regiunile. Poluarea însă este în creştere, fapt ce afectează aşezările omeneşti şi locuitorii lor.

Doc 2. Mediul montan

Este influenţat în mod determinant de altitudine. Creşterea altitudinii duce la scăderea temperaturii aerului şi la creşterea cantităţii de precipitaţii şi, în acest fel, la etajarea vegetaţiei. Mediul montan diferă în funcţie de zona unde se află situat. Astfel, în regiunile reci (Alaska, Islanda) este un mediu îngheţat si ostil. În regiunile temperate (Alpi, Carpaţi), oferă o mare varietate de condiţii favorabile. În zonele tropicale din America de Sud, pe munţi (Anzi), condiţiile sunt mai favorabile decât la bază, iar culturile agricole urcă până la 4000 m.

Aplicaţii:

1. Explicaţi modul în care influenţează zonele de litoral concentrarea populaţiei.

2. Comparaţi, sub raportul concentrării populaţiei, regiunile reci cu cele aride.

Terenuri agricole pe povârnişul munţilor în Peru

Populaţia planetei noastre este repartizată neuniform. Există zone şi regiuni întinse unde populaţia este foarte rară, cum ar fi regiunile reci, deşerturile temperate şi calde, zona pădurilor ecuatoriale (Amazonia îndeosebi). Există, de asemenea, zone şi regiuni cu o populaţie foarte numeroasă, concentrată pe un spaţiu relativ redus (partea estică a Chinei, centrul Japoniei, Delta Gangelui, Insula Java, porţiuni din Europa de Vest ş.a.). Principalele concentrări ale populaţiei sunt redate în Fig. 1.

A. Factorii care determină şi influenţează repartiţia geografică a populaţiei

■ **Factorii naturali** au condiţionat repartiţia iniţială a populaţiei şi gradul ei de concentrare pe un anumit spaţiu.

Din acest punct de vedere, există zone mai puţin favorabile sau chiar nefavorabile, datorate mai multor elemente naturale: temperaturile foarte scăzute, lungimea mare a nopţii în zonele polare, ariditatea, altitudinea reliefului şi gradul său de fragmentare, arealele cu umiditate continuă şi excedentară, arealele forestiere compacte (Fig. 4, pag. 31).

Zonele favorabile concentrării populaţiei sunt: regiunile cu un relief jos, aproape orizontal, regiunile litorale, mediile temperate, arealele influenţate de musoni.

■ **Factorii istorici** au influenţat anumite concentrări ale populaţiei, dezvoltate în timp: partea de nord-est a SUA, sud-estul Braziliei, sud-estul Australiei (datorită migraţiilor de populaţii europene), precum şi principalele spaţii cu civilizaţii istorice (menţionate mai sus).

■ **Factorii demografici** sunt determinanţi pentru mărimea populaţiei unui anumit teritoriu şi pentru gradul ei de concentrare. Astfel, un spor natural ridicat şi foarte ridicat a favorizat (şi favorizează) creşterea numerică a populaţiei unor regiuni şi ţări (Insula Java, India, Bangladesh, Nigeria ş.a.).

■ **Factorii economici** creează anumite distribuţii noi ale populaţiei unor teritorii. Astfel, creşterea productivităţii agricole (prin mecanizare) şi necesităţile de mână de lucru pentru industrie au provocat, în multe ţări, un „exod rural” prin părăsirea zonelor rurale spre cele industriale.

B. Repartiţia populaţiei mondiale

Răspândirea geografică a populaţiei îşi găseşte o anumită reflectare şi expresie în valorile ei pe continente (DOC 3) şi în **mărimea demografică a ţărilor.**

La nivelul continentului european (DOC 4) predomină statele mijlocii şi mici atât ca întindere, cât şi ca populaţie.

Analizând un tabel cu cele mai populate ţări (DOC 3 pag. 29), se poate observa că există două ţări foarte populate (India şi China), fiecare cu peste 1 miliard de locuitori. Statele continentale, care au cele mai mari întinderi, se caracterizează prin valori foarte diferite ale populaţiei (DOC 2).

C. Densitatea medie a populaţiei Terrei

Cel mai sintetic indicator care este utilizat pentru a reda repartiţia teritorială a populaţiei este densitatea populaţiei.

Densitatea medie a populaţiei planetei noastre se obţine din împărţirea populaţiei sale (6,3 miliarde locuitori) la suprafaţa uscatului (134 mil. km^2), rezultând o valoare de aproximativ 47 locuitori/km^2.

Ministerul Educaţiei şi Cercetării

Geografie

Octavian Mândruţ

Clasa a - X - a

Volumul 3

CORINT

D. Densitatea populaţiei statelor

Compararea densităţii populaţiei unor ţări de întindere foarte diferită nu este relevantă, în schimb, compararea densităţii populaţiei unor ţări cu întinderi de aceeaşi mărime permite anumite aprecieri.

De aceea, o comparaţie mai exactă a densităţii populaţiei ţărilor (DOC 1) se poate realiza pentru ţări de întindere foarte mică (A), cu întindere mijlocie-mică (B), mijlocie-mare (C); şi foarte mare (D). India este în acelaşi timp un stat relativ întins şi foarte populat. Pentru „statele continent” (DOC 2), populaţia şi densitatea populaţiei diferă foarte mult.

Dicţionar

Demografic - referitor la populaţie.
Exod rural - deplasarea populaţiei din zonele rurale spre zonele urbane datorită unor cauze economice diferite.

Doc 1. Statele cu cele mai mari densităţi ale populaţiei

	Statul	Populatia (mil.loc.)	Suprafaţa (km2)	Densitatea (loc./km2)
A. State-oraş şi state-insulă (State de întindere foarte mică) (sub 10.000 km2)				
1	Singapore	4,2	620	6774
2	Hong Kong	6,9	1070	6450
3	Malta	0,4	316	1266
4	Bahrein	0,7	690	1014
5	Mauritius	1,2	2040	588
6	Puerto Rico	3,9	8950	436
7	Martinica	0,4	1100	364
8	Reunion	0,7	2512	279

B.State de întindere mijlocie - mică (10.000-100.000 km2)				
1	Taiwan	22,6	35.960	628
2	Rep.Coreea	47,7	99.260	485
3	Olanda	16,1	40.840	398
4	Liban	3,7	10.400	356
5	Belgia	10,2	30.521	337
6	Salvador	6,5	21.000	310
7	Sri Lanka	19,0	65.610	300

	Statul	Populatia (mil.loc.)	Suprafaţa (km2)	Densitatea (loc./km2)
B.State de întindere mijlocie - mică (10.000-100.000 km2)				
8	Rwanda	8,4	26.340	310
9	Israel	6,1	21.060	290
10	Haiti	8,3	22.750	285
C.State de întindere mijlocie - mare (100.000-500.000 km2)				
1	Bangladesh	146,7	144.000	990
2	Japonia	127,5	377.800	337
D.State foarte mari (1- 4 mil. km2)				
1	India	1.065	3.065.600	347

Aplicaţie:

Analizaţi raportul dintre mărimea demografică a ţărilor, întindere şi densitatea populaţiei pe aceste categorii de ţări, utilizând datele de mai sus.

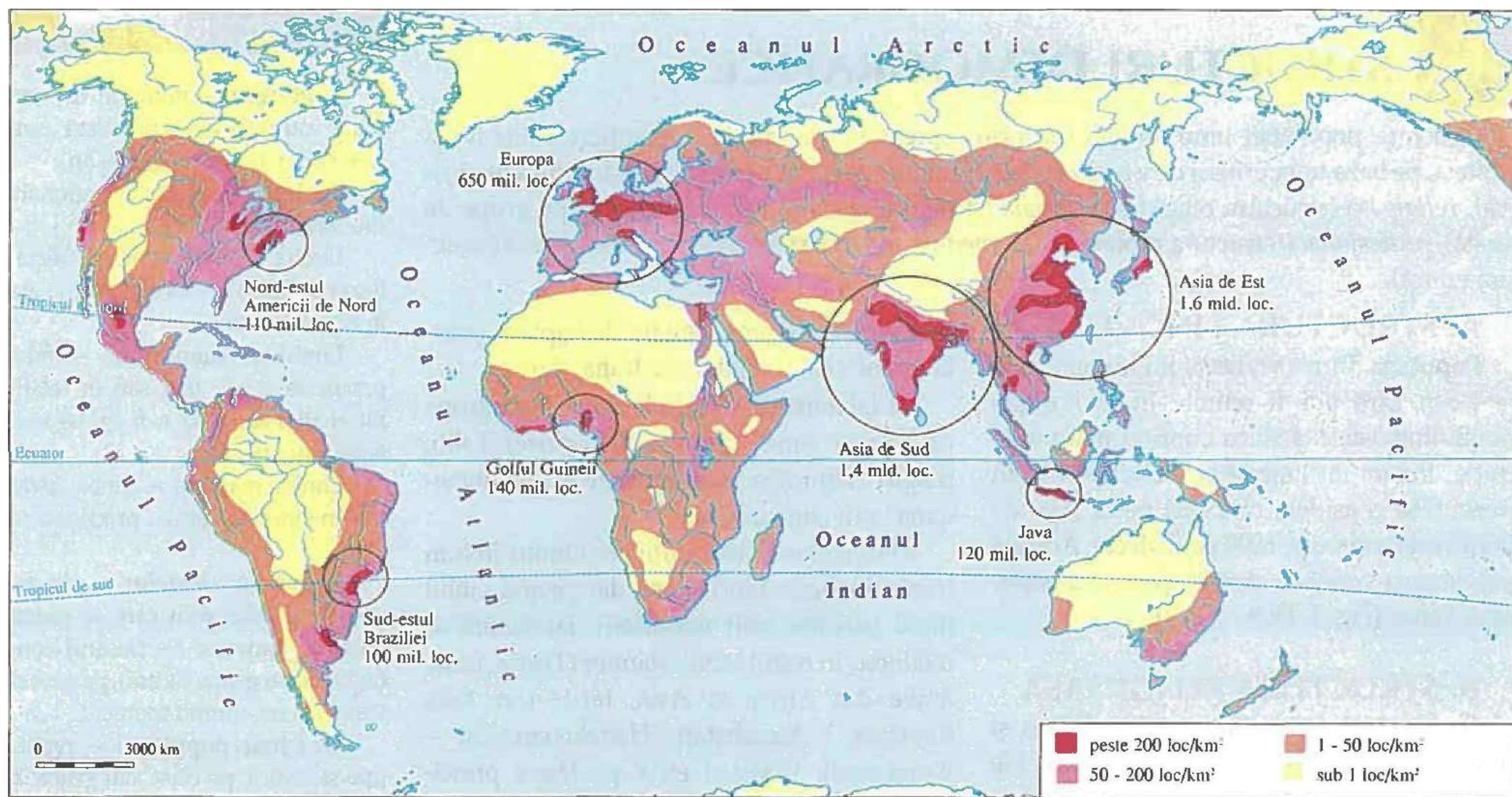

Fig. 1 – Repartiţia geografică şi marile concentrări de populaţie pe Terra

Aplicaţii:

1. Urmărind harta repartiţiei populaţiei, identificaţi si localizaţi regiunile cele mai puţin favorabile şi apoi regiunile cele mai favorabile concentrării populaţiei.

2. Comentaţi repartiţia populaţiei pe continente şi densitatea statelor foarte întinse.

3. Utilizând datele de mai jos, identificaţi, dintre ţările europene, cele mai întinse şi populate 5 ţări şi 5 ţări cu cea mai mare densitate a populaţiei. Precizaţi cum este situată România în fiecare din cazurile de mai sus.

Doc 2. State continentale (2004)

	Statul	**Populaţia (mil.loc.)**	**Suprafaţa (km2)**	**Densitatea (loc./km2)**
1	China	1304	9.597.000	135
2	SUA	294	9.809.000	30
3	Brazilia	178	8.547.000	22
4	Fed.Rusă	144	17.075.00 0	8
5	Canada	32	9.970.010	3
6	Australia	20	7.741.000	3

Doc 3. Populaţia pe continente (cu Federaţia Rusă evidenţiată separat) - valori rotunjite

Continentul	Suprafaţa (mil.km2)	Populaţia (mil.loc.)
Europa (fără Fed Rusă)	6,0	680
Federaţia Rusă	17,0	140
Africa	30,0	850
America de Nord şi Centrală	24,0	510
America de Sud	18,0	360
Asia (fără Fed. Rusă)	31,0	3760
Australia şi Oceania	8,0	30
Total	134,0	6330

Doc 4. Populaţia, suprafaţa şi densitatea populaţiei în statele europene, inclusiv Federaţia Rusă.

Statul	**Populaţia (mil.loc.)**	**Suprafaţa (km2)**	**Densitatea (loc./km2)**
Albania	3,2	28.748	122
Austria	8,1	83.860	97
Belarus	10,0	207.600	50
Belgia	10,2	30.521	334
Bos.şi Herţ.	4,0	51.130	78
Bulgaria	9,7	110.912	68
Rep.Cehă	10,3	78.860	131
Croaţia	4,5	56.540	80
Cipru	0,8	9,251	86
Danemarca	5,4	43.090	125
Elveţia	7,2	41.288	179
Estonia	1,3	45.100	31
Fed.Rusă	143,0	17.075.400	8
Finlanda	5,2	338.150	15
Franţa	60,1	551.500	110
Germania	82,4	356.980	231
Grecia	11,0	131.960	83
Irlanda	4,0	70.283	57
Islanda	0,3	103.000	3

Statul	Populaţia (mil.loc.)	Suprafaţa (km2)	Densitatea (loc./km2)
Italia	57,4	301.270	192
Letonia	2,3	64.600	36
Lituania	3,6	65.200	55
Luxemburg	0,5	2.586	193
Macedonia	2,0	25.719	78
Malta	0,4	316	1266
Moldova	4,3	33.700	131
Norvegia	4,5	323.800	14
Olanda	16,1	40.840	399
Polonia	38,6	323.250	120
Portugalia	10,0	91.980	114
Regatul Unit	59,2	244.880	246
România	22,3	238.390	94
Serb.şi Munt.	10,5	102.170	106
Slovacia	5,4	49.010	110
Slovenia	2,0	20.254	99
Spania	41,0	505.990	79
Suedia	8,9	449.964	20
Ucraina	48,5	603.700	80
Ungaria	9,9	93.030	107

6.
Structuri demografice

Structura populaţiei unui anumit teritoriu reprezintă o anumită diferenţiere calitativă a acesteia, pe baza unor criterii care au în vedere elemente de natură **lingvistică** (structura lingvistică), **religioasă** (structura religioasă), **rasială** (structura rasială), **vârstă** (structura pe grupe de vârstă), **profesională** (structura profesională), **mediul de viaţă** (structura pe medii), **etnică** (structura etnică).

A. Structura lingvistică

Populaţia Terrei vorbeşte un număr mare de limbi care pot fi reunite în mai multe familii lingvistice; acestea cuprind mai multe grupe, fiecare cu limbile şi dialectele lor. În prezent, se consideră că există peste 3.000 de limbi vorbite şi peste 6000 de dialecte. Aceasta arată marea varietate etno-lingvistică a populaţiei Terrei (Fig. 1, DOC 1,2,3).

B. Structura religioasă

Lumea contemporană se caracterizează şi printr-o diversitate a credinţelor religioase. Ele au origini istorice, au evoluat de-a lungul timpului şi au o importantă influenţă asupra oamenilor. Principalele religii actuale (Fig. 2) sunt:

- **Creştinismul,** care cuprinde mai multe grupe de persoane: catolici, ortodocşi, protestanţi (aceştia din urmă fiind luterani, calvini sau anglicani) şi câteva grupuri mai mici (creştini egipteni, denumiţi „copţi” şi creştini etiopieni).

Catolicii predomină în Europa Latină (Franţa, Spania, Italia, Portugalia), America Latină, dar se întâlnesc şi în alte ţări europene (Irlanda, Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria, Lituania), în SUA (îndeosebi în nord-est), Canada, Africa şi Australia. Centrul catolicismului este Roma, unde se află statul papal (Vatican).

Ortodocşii (cu originea în Imperiul bizantin) sunt răspândiţi în sud-estul şi estul Europei (greci, români, bulgari, sârbi, ucraineni, bieloruşi, ruşi). Centrul lumii ortodoxe este considerat Constantinopole (Istanbul).

Protestanţii sunt mai numeroşi în Germania şi ţările nordice (unde se numesc luterani), în Anglia (unde se numesc anglicani), în Scoţia şi Elveţia (unde sunt denumiţi calvini), precum şi în SUA (unde există şi alte ramuri neoprotestante reprezentate de baptişti, presbiterieni ş.a.), Canada, Australia, Africa.

- **Islamismul** cuprinde două mari grupe de oameni: suniţi (cea mai mare parte) şi şiiţi; religia islamică se mai numeşte şi „mahomedană” sau „musulmană”.

Dintre musulmani, **şiiţii** predomină în Iran (centrul religios fiind Qom), dar pe ansamblul lumii islamice sunt minoritari, iar **suniţii** se întâlnesc, în restul lumii islamice (Turcia, ţările arabe din Africa şi Asia, ţările din Asia Centrală - Kazahstan, Uzbekistan ş.a. - Bangladesh, Pakistan etc); pe lângă principalul centru religios al islamului (Mecca) există şi alte centre islamice regionale (Fez, Medina, Islamabad).

Islamismul s-a extins sensibil în ultimul timp la state foarte populate (Nigeria, Indonezia) şi în ţări africane sau asiatice care nu aveau anterior această religie.

- **Budismul** (predominant în China, dar originar din India) şi **hinduismul** (predominant în India) sunt religiile celor mai numeroase popoare. Principalele centre religioase sunt Lhassa şi Benares.

- **Religiile etnice orientale** cuprind confucianismul, taoismul (ambele mai frecvente în China) şi sintoismul (în Japonia).

- **Iudaismul** este religia evreilor, iar principalul centru religios este Ierusalim.

- **Animismul** este mai frecvent în Africa, dar se întâlneşte şi la populaţiile aborigene din America, nordul Asiei, Australia şi Noua Guinee.

Este interesant de subliniat că religia şi structura religioasă a populaţiei unui anumit teritoriu influenţează foarte multe elemente ale vieţii social-economice şi politice ale lumii contemporane.

Dicţionar

Contingent - numărul de persoane care au aceeaşi vârstă (sau care sunt născute în acelaşi an).

Dialect - varietate regională sau locală a unei limbi.

Limba oficială - limba oficializată ca limbă a unui stat şi utilizată în administraţie.

Limbă de comunicare - limba practicată într-o ţară sau în relaţii internaţionale, fără a fi limbă maternă sau oficială.

Limbă maternă - limba învăţată în familie şi prima practicată ca atare.

Piramida vârstelor - reprezentare grafică prin care se redau valorile numerice ale fiecărui contingent (sau grupe de ani), pe sexe şi vârste, la un anumit moment.

Structura populaţiei - repartiţia statistică, pe clase sau grupe, a unei populaţii ce ocupă un anumit teritoriu după criterii demografice, etnice, culturale, socio-economice.

Doc 1.Cele mai vorbite limbi de pe Glob (2004)

Limba vorbită	Persoane (mil.)
Mandarin*	940
Engleză	480
Hindi	430
Spaniolă	390
Bengali	260
Arabă	240
Portugheză	210
Franceză	130
Urdu	120
Germană	100
Vietnameză	85
Telugu	85
Tamil	85
Italiană	65

* nume utilizat pentru limba chineză

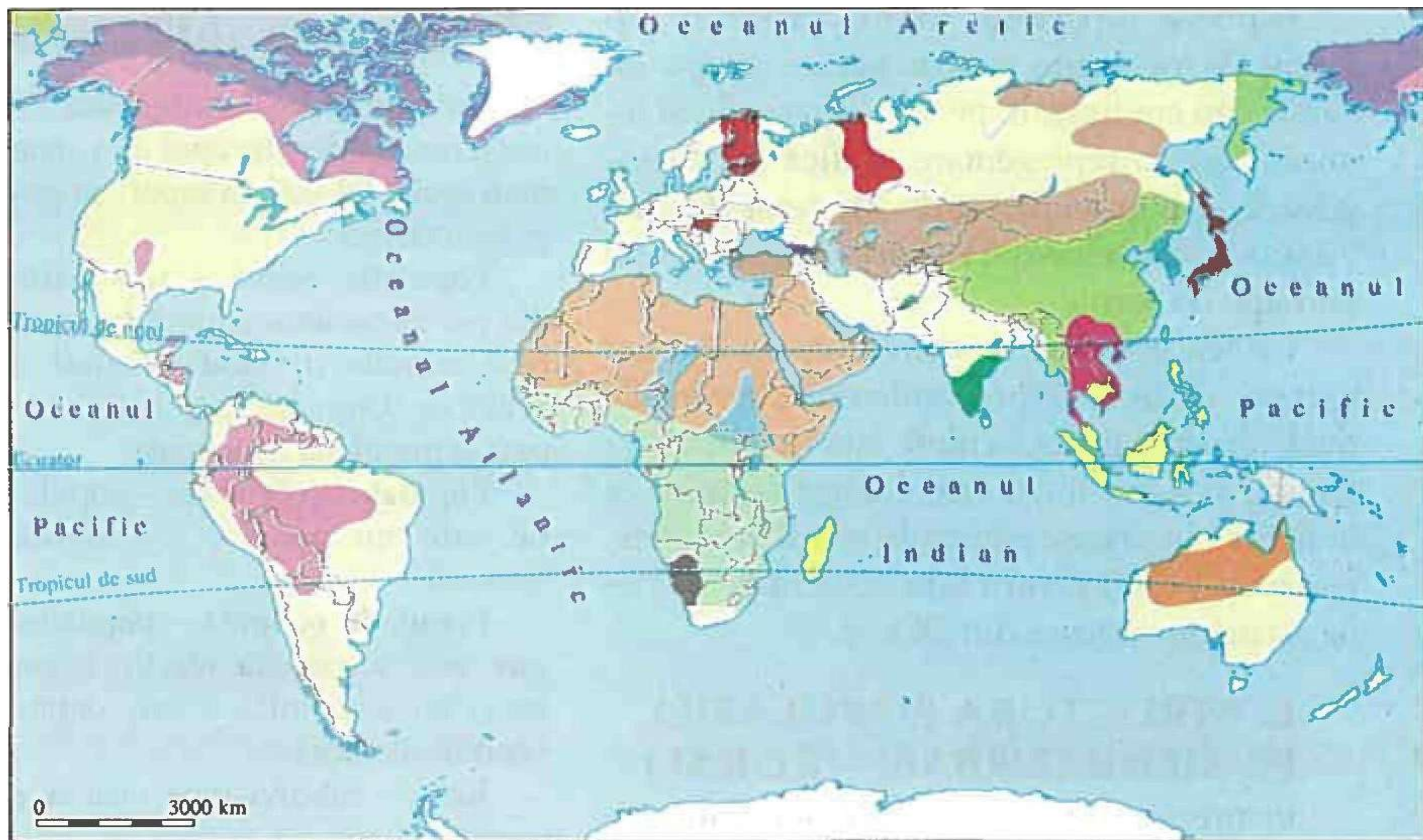
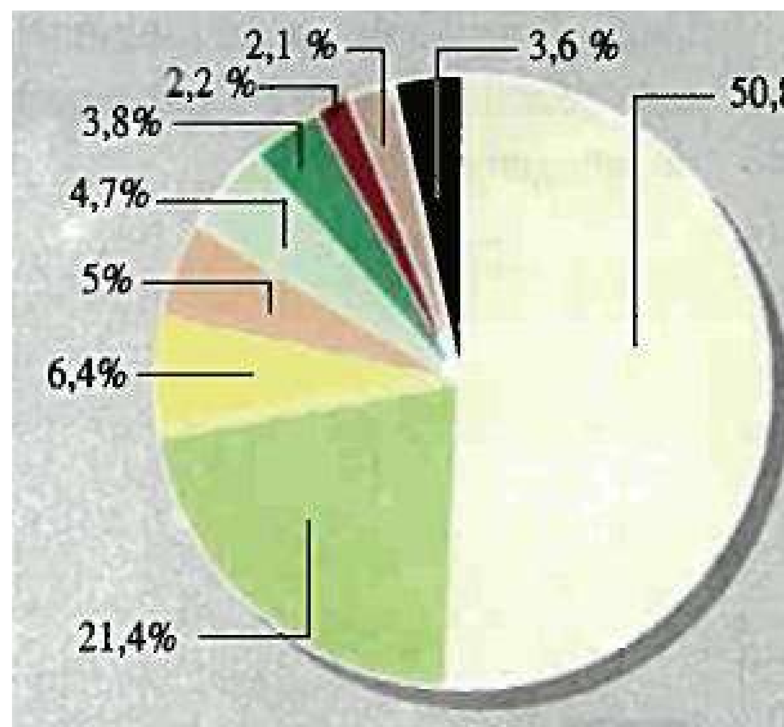

Fig. 1 - Repartiţia principalelor familii lingvistice pe Glob

indoeuropeană
sino-tibetană
australo-indoneziană
afro-asiatică
dravidiană
altaică
uralică
sud-est asiatică
japoneză
coreeana
nigero-congoleză
nilo-sahariană
amerindiană
caucaziană
khoisan
australiană
papuană
eschimo-aleutină
alte limbi

DOC 2 - Ponderea familiilor lingvistice utilizate de populaţia actuală a Terrei

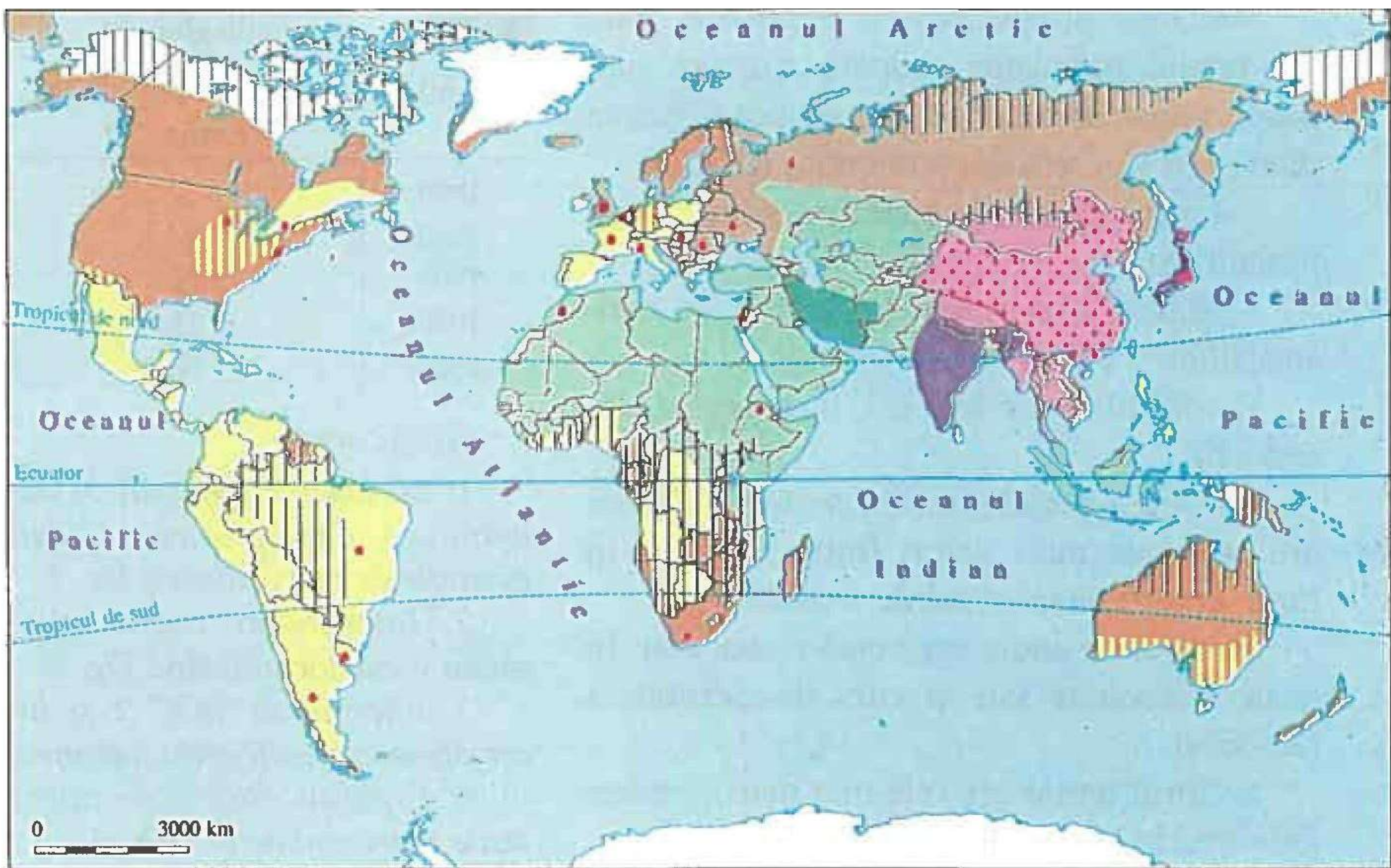

Fig. 2 – Repartiţia principalelor religii pe Glob

Pentru Fig. 2

Doc 3. Familiile lingvistice.

1. **Indoeuropeană:** limbi germanice (engleză, germană, olandeză, daneză, suedeză); limbi romanice (spaniolă, portugheză, franceză, italiană, română, catalana); limbi slavo-baltice (rusă, ucrainiană, poloneză, cehă, belorusă, bulgară, slovacă, sârbo-croată); limbi indo-iraniene (hindi, bengali, urdu, punjabi, marathi, gujerati, persană, asameză, sindhi, nepali, kurda etc); alte limbi indoeuropene (greacă, albaneză, armeană).
2. **Sino-tibetană:** limbi sinice (mandarin, canton, wu, min etc); limbi tibetano-birmaneze (thai, burma, tibetană).
3. **Australo-indoneziană:** limbi malayo-indoneziene; limba javaneză; alte limbi.
4. **Afro-asiatică (sau semito-hamitică):** limbi semitice (ebraică, arabă etc); limbi hamitice; limbi cusitice.

3. **Dravidiană** (telugu, tamil, kannada etc.)
6. **Altaică** (turcă, azeră, uzbecă, kazahă, tătară, uigura, mongolă).
7. **Uralică:** limbi finice (finică - finlandeză etc.) şi limbi ugrice (maghiară etc).
8. **Sud-est asiatică** (vietnameză, khmera).
9. **Japoneză**
10. **Coreeană**

11. Nigero-congoleză: ramura benue-congo (cu swahili, rwanda, zulu etc.) şi alte ramuri (yoruba, ibo etc).

12. Nilo-sahariană

13. Amerindiană

14. Alte familii lingvistice

Limbile oficiale la ONU sunt engleza, franceza, spaniola, araba, rusa şi limba chineză (mandarin).

Aplicaţie:

1. Utilizând documentele şi figurile alăturate, explicaţi repartiţia geografică a două familii lingvistice, la alegere.

2. Comparaţi hărţile alăturate (Fig. 1,2) şi identificaţi ţări (sau grupe de ţări) care au aceeaşi limbă şi aceeaşi religie.

C. Structura rasială

Există încă ideea simplistă că rasele reprezintă grupuri umane obiective, ca subdiviziuni majore ale populaţiei planetei noastre; se consideră că există grupuri rasiale cum ar fi rasa albă (sau europoidă), rasa galbenă (sau mongoloidă), neagră (sau negroidă). În realitate, omenirea este formată dintr-o singură specie (sau rasă).

Analiza genetică a diferitelor populaţii a pus în evidentă un lucru foarte clar: unitatea lor sub aspectul genelor, ca elemente determinante în transmiterea caracteristicilor ereditare ale oamenilor. Dacă genele sunt aceleaşi, diferă însă combinaţia acestora la diferite populaţii. Prezenţa acestor gene comune arată existenţa, pe termen scurt, a unei populaţii ancestrale comune (cu o vechime apreciată la aproximativ 200.000 ani). Migraţiile din zona originară comună sunt responsabile de repartiţia acestor gene şi de modul lor de combinare. Diversitatea caracteristicilor exterioare, realizată sub influenţa factorilor mediului de viaţă, nu corespunde unei diversităţi genetice.

D. Structura pe grupe de vârstă

Grupele de vârstă, luate frecvent în considerare, sunt următoarele:

a) sub 15 ani;
b) între 15 şi 60 ani;
c) peste 60 ani.

Ca limită a populaţiei tinere se consideră, uneori, şi vârsta de 20 ani.

Mărimea grupelor extreme generează existenţa a două tipuri de ţări cu

populaţii opuse:

- **ţări cu populaţie tânără**, în care ponderea populaţiei sub 15 ani este mai mare de 40% (ţările africane, ţările din Asia de Sud-Vest şi din Asia de Sud, ţări din America Centrală);
- **ţări cu populaţie îmbătrânită,** în care proporţia tinerilor este mai mică de 20% şi a persoanelor vârstnice trece de 10% (sunt îndeosebi ţări europene).

Fenomenul cel mai important pentru anumite ţări este „îmbătrânirea demografică”, adică schimbarea ponderii proporţiilor vârstelor mici în favoarea celor vârstnice (Fig. 1).

Expresia raportului dintre vârste şi numărul de persoane pentru fiecare grupă de vârstă sau contingent, pe sexe (masculin şi feminin) este o reprezentare grafică foarte sugestivă, denumită piramida vârstelor (Fig. 2). Piramida vârstelor redă istoria populaţiei pe aproape un secol.

Un fenomen foarte interesant, pentru majoritatea ţărilor, este preponderenţa, la vârstele mici, a populaţiei masculine faţă de populaţia feiminină. Acest lucru este datorat faptului că în fiecare an se nasc mai mulţi băieţi decât fete, fenomen vizibil pentru ţara noastră prin analiza datelor statistice din DOC 2.

E. Structura populaţiei pe medii (urban - rural)

În prezent, se consideră că populaţia urbană reprezintă peste jumătate din totalul populaţiei mondiale (56% în 2004).

Ponderea populaţiei urbane a crescut în ultimele două secole şi s-a dublat la fiecare 50 de ani (DOC 1). Creşterile cele mai mari s-au înregistrat în ultimele decenii, îndeosebi în ţările „lumii a treia”, datorită exodului populaţiei rurale spre oraşe.

F. Structura profesională

Din totalul populaţiei, o parte este „activă”, iar din aceasta o parte este ocupată într-o activitate propriu-zisă (spre deosebire de cea neocupată).

Structura profesională a populaţiei redă din totalul populaţiei ocupate, numeric sau proporţional, acea parte caracteristică fiecăruia dintre cele trei sectoare economice (DOC 3):

- sectorul primar (agricultură, silvicultură, pescuit etc);
- sectorul secundar (industria şi construcţiile);
- sectorul terţiar (comerţ, transport şi alte servicii).

Ponderea populaţiei din sectorul primar are cele mai mari valori (între 50-90%) în ţările în dezvoltare şi subdezvoltate.

Sectorul secundar are ponderi mai mari în ţările dezvoltate sau în curs de dezvoltare (20-35%).

Sectorul terţiar are cele mai mari ponderi (50-70%) în ţările cele mai

dezvoltate.

Dicţionar

Îmbătrânire demografică - creşterea ponderii grupei de vârste, mari (peste 60 ani), în raport cu populaţia tânără.

Populaţie activă - acea parte din populaţia unui anumit teritoriu care exercită în mod obişnuit o activitate. Cuprinde populaţia ocupată şi populaţia neocupată.

Populaţie neocupată - populaţie care nu are loc de muncă (şomeri).

Populaţie ocupată - populaţie care este angrenată efectiv într-o activitate economică şi care obţine venituri din aceasta.

Rasă - subdiviziune majoră a populaţiei umane bazată pe anumite caracteristici (aspecte morfologice, funcţionale, grupe sanguine) care, reunite, dau un anumit aspect de omogenitate vizibilă.

Doc 1. Evoluţia în timp (ultimele două secole) a ponderii populaţiei urbane în populaţia globului

Anii	**Ponderea populaţiei urbane (%)**
1800	3
1850	6
1900	13
1950	28
2004	56

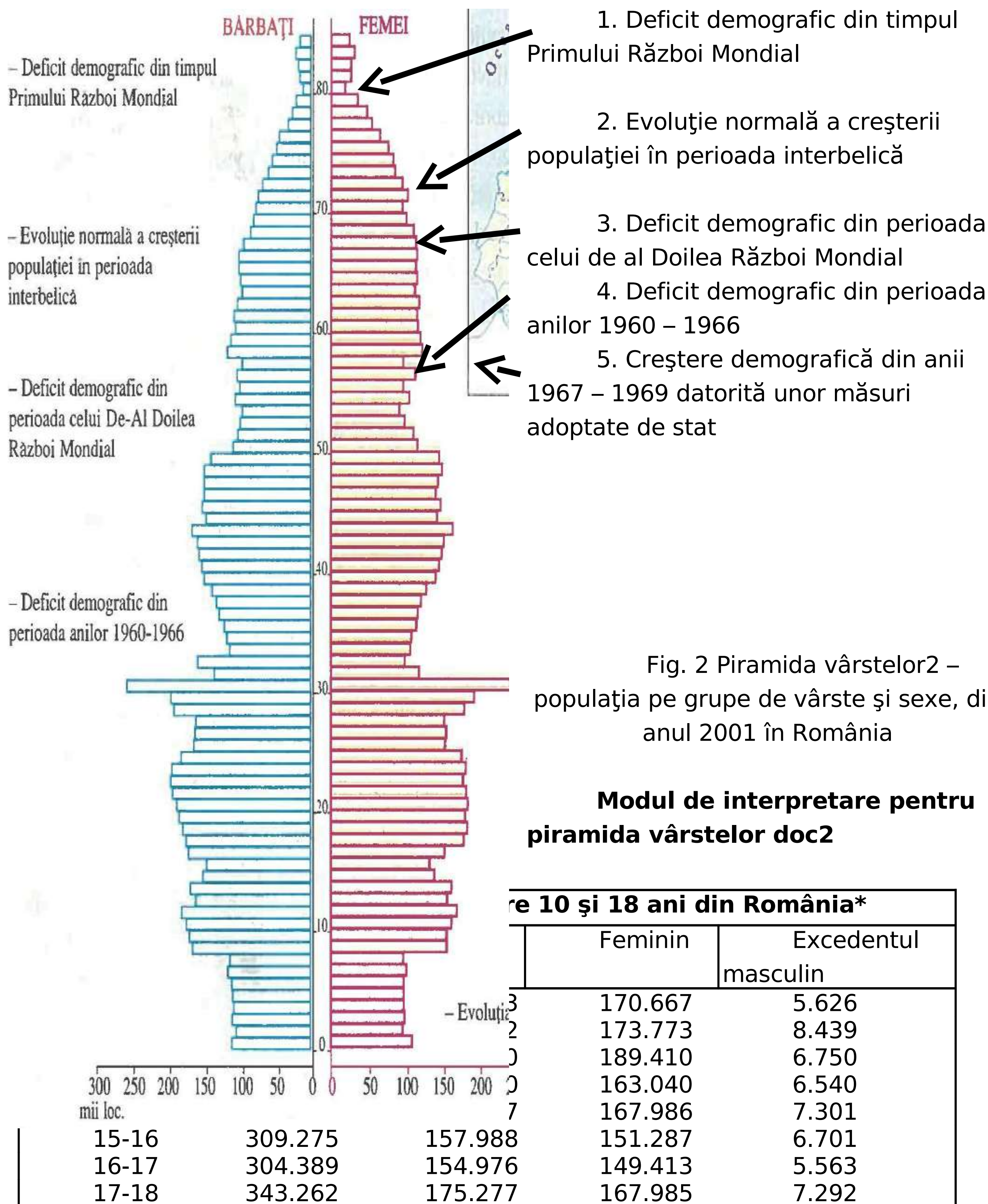
Aplicaţii:

1. Explicaţi fenomenul de îmbătrânire demografică şi daţi exemple de ţări utilizând Fig.1.

2. Interpretaţi forma piramidei vârstelor utilizând Fig.2.

3. Interpretaţi DOC 2 şi încercaţi să explicaţi acest fenomen.

4. Explicaţi diferenţele dintre ţările reprezentate în DOC 3.

1. Deficit demografic din timpul Primului Război Mondial

2. Evoluţie normală a creşterii populaţiei în perioada interbelică

3. Deficit demografic din perioada celui de al Doilea Război Mondial

4. Deficit demografic din perioada anilor 1960 – 1966

5. Creştere demografică din anii 1967 – 1969 datorită unor măsuri adoptate de stat

Fig. 2 Piramida vârstelor2 – populaţia pe grupe de vârste şi sexe, din anul 2001 în România

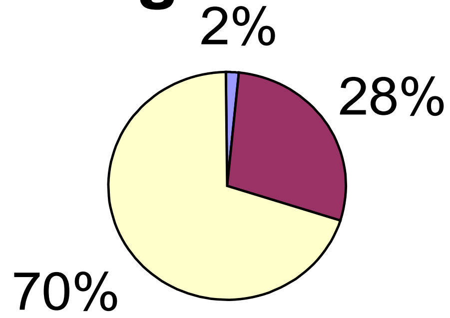
Modul de interpretare pentru piramida vârstelor doc2

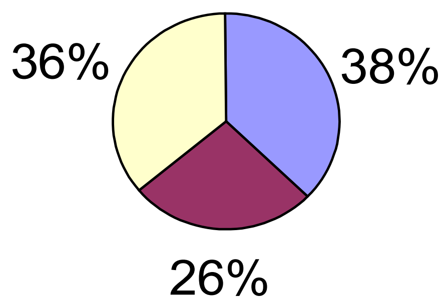
re 10 şi 18 ani din România*

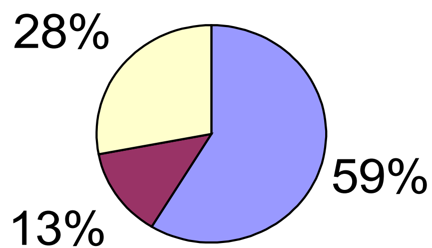
			Feminin	Excedentul masculin
		3	170.667	5.626
		2	173.773	8.439
		0	189.410	6.750
		0	163.040	6.540
		7	167.986	7.301
15-16	309.275	157.988	151.287	6.701
16-17	304.389	154.976	149.413	5.563
17-18	343.262	175.277	167.985	7.292

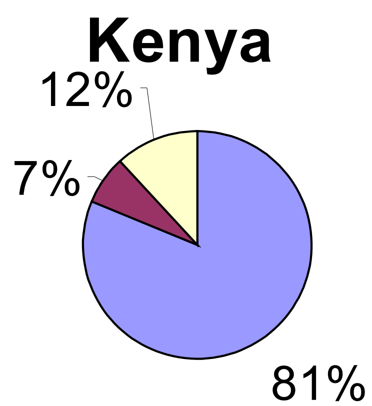
* după Anuarul Statistic al României, 2002

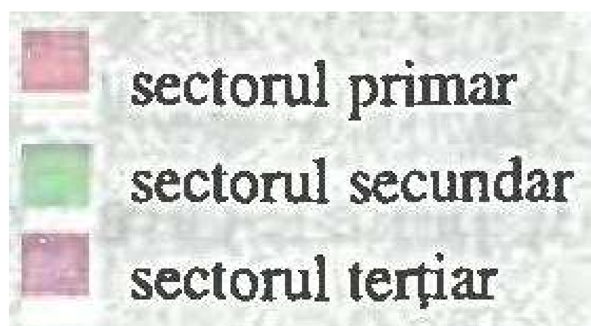
Doc 3. Structura populaţiei pe sectoare economice în diferite state

Regatul Unit
2%
28%
70%

România
36%
38%
26%

Bangladesh
28%
59%
13%

Kenya
12%
7%
81%

sectorul primar
sectorul secundar
sectorul terțiar

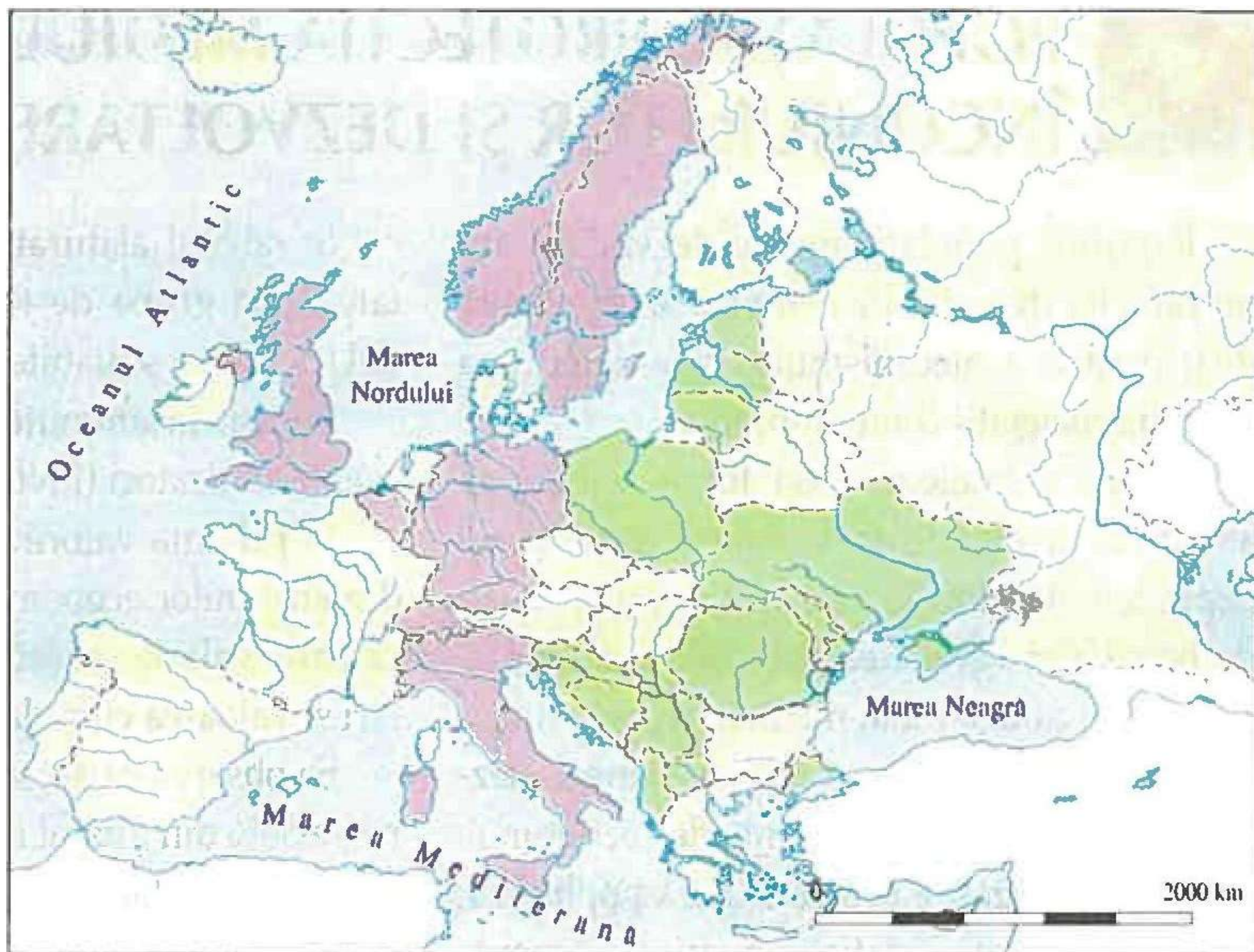

Fig. 1 – Proporţia populaţiei vârtnice (peste 65 de ani) în Europa

Raportul populaţie-mediu-dezvoltare are un caracter deosebit de complex şi reprezintă doar o parte a mecanismului care determină evoluţia societăţii contemporane.

Pentru a înţelege acest lucru trebuie să arătăm ca nivelul de dezvoltare al unei ţări nu depinde hotărâtor de numărul populaţiei sau de bogăţia şi varietatea resurselor, ci de factorii cu un caracter mai nuanţat: resurse financiare, dorinţa politică a ţărilor pentru dezvoltare, tipul predominant de economie, nivelul de pregătire profesională a populaţiei, gradul ei de civilizaţie, anumite elemente comportamentale ş.a.

Până în urmă cu peste un deceniu (1990), pentru a se exprima gradul (sau nivelul) de dezvoltare a unei ţări, se utilizau ca indicatori economici sintetici „produsul intern brut” (PIB) şi „produsul naţional brut” (PNB), atât în valori absolute, cât, mai ales, raportat la numărul de locuitori.

Aceşti indicatori (îndeosebi PIB/loc. şi PNB/loc.) nu dau însă nici o idee despre anumite caracteristici ale populaţiei, cum ar fi puterea de cumpărare, nivelul de viaţă ş.a.

Pentru a ilustra mai complet nivelul general de dezvoltare a fost imaginat un indicator mai complex, denumit **indicele de dezvoltare umană** (IDU).

Acest indice (IDU) cuprinde, în alcătuirea sa, criterii demografice (cum ar fi speranţa de viaţă), criterii privind gradul de educaţie (procentajul persoanelor adulte alfabetizate) şi criterii economice (PIB/loc).

Modul de calcul este mai complicat, dar, în fiecare an, organisme internaţionale realizează calcularea acestui indicator, pentru fiecare ţară şi pentru grupe de ţări.

IDU este cuprins între valoarea maximă de 0,942 (Norvegia) şi valoarea minimă de 0,275 (Sierra Leone), între acestea situându-se indicatorii ţărilor pentru care s-au efectuat aceste calcule.

În tabelul alăturat (DOC 1) sunt prezentate două grupe de ţări, ale căror valori ale IDU acoperă situaţiile extreme.

Totuşi, în anumite situaţii, se folosesc şi ceilalţi indicatori (PNB, PIB).

În privinţa valorii PNB, care dă imaginea dimensiunilor economice a ţărilor, sunt edificatoare valorile acestuia pentru primele 15 ţări şi valoarea cumulată a lor (DOC 2).

Se observă că aceste 15 ţări dau împreună peste 80% din totalul la nivel mondial al PNB, pentru restul ţărilor rămânând 15%.

Primele trei ţări (SUA, Japonia şi Germania) dau împreună jumătate din PNB total. Ordinea reflectă într-o mare măsură puterea economică a statelor şi ponderea acestora în economia mondială.

Până în prezent, omul s-a adaptat diverselor tipuri de medii inclusiv la medii

extreme (Fig.1,2).

Dezvoltarea economică a lumii contemporane are loc în condiţiile în care resursele sunt mai puţine (mai ales cele neregenerabile şi resursele biotice), populaţia este mai numeroasă şi concentrată în exces tot pe acelaşi spaţiu, ceea ce creează aspectul unei „suprapopulări” a Terrei, iar degradarea mediului este tot mai accentuată şi ireversibilă. Un exemplu îl constituie deşertificarea Sahelului (DOC 3).

Un grup important de probleme este cel referitor la raporturile dintre om şi mediu la nivelul planetei care oscilează între posibilism şi determinism (DOC 4).

Prin **dezvoltarea durabilă** se înţelege, în esenţă, o „dezvoltare în acord cu natura” sau, altfel spus, o dezvoltare a societăţii în acord cu propriul ei mediu de viaţă.

Conceptul de dezvoltare durabilă pune accentul pe realizarea unei dezvoltări care satisface nevoile actuale ale societăţii (oraşe, industrie, agricultură, exploatarea resurselor şi, în general, a calităţii vieţii), dar care să nu prejudicieze generaţiile viitoare.

Dicţionar

Calitate a vieţii - suma bunurilor şi serviciilor analizate sub aspect calitativ şi cantitativ de care beneficiază membrii societăţii. Se disting calitatea vieţii materiale, biologice, spirituale, psihice etc.

Doc 1. Indicele de dezvoltare umană (IDU) pe grupe de state

(locurile 1-5)		
Loc	**Statul**	**IDU**
1	Norvegia	0,942
2	Suedia	0,941
3	Canada	0,940
4	Belgia	0,939
5	Australia	0,939

(locurile 170-174)		
Loc	**Statul**	**IDU**
169	Burkina Faso	0,325
170	Mozambic	0,322
171	Burundi	0,313
172	Niger	0,277

1 73	Sierra Leone	0,275

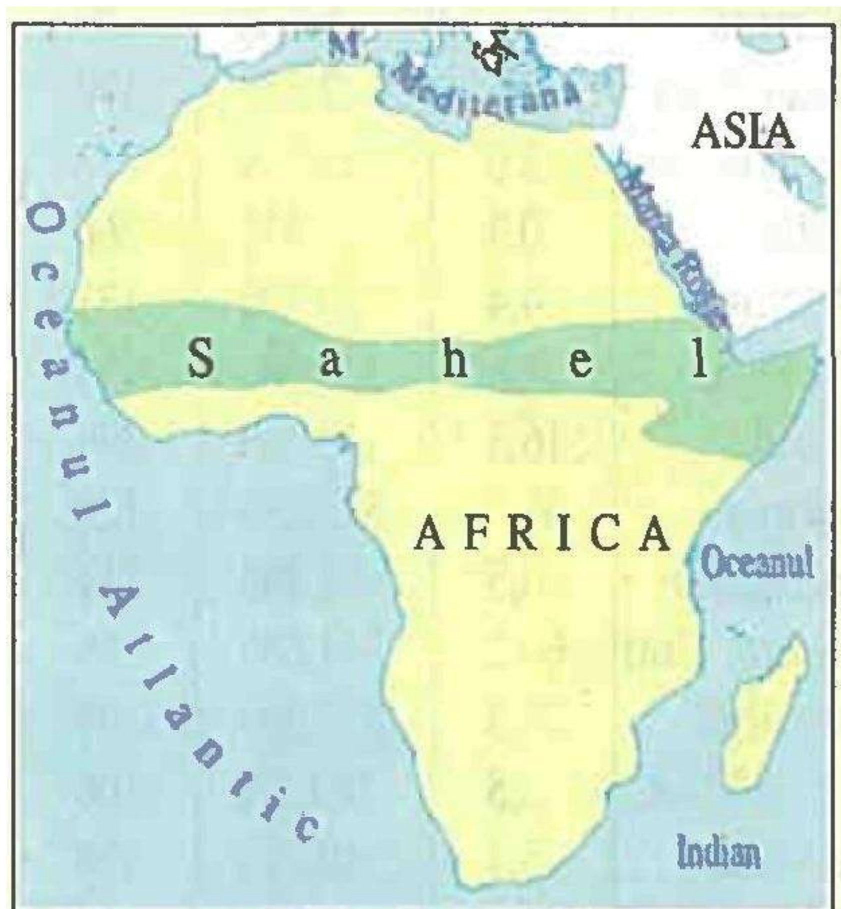
Valorile IDU sunt calculate de PNUD (Programul Natiunilor Unite pentru Dezvoltare), 2003.

Doc 2. Valorile PNB pentru primele 15 state în anul 2003 (% din total mondial şi valorile cumulate în %)

Statul	% **din total mondial**	**% cumulată**
SUA	30,8	**-**
Japonia	14,5	45,2
Germania	6,6	51,8
Regatul Unit	4,7	56,5
Franţa	4,6	61,1
Italia	3,7	64,8
China	3,4	68,2
Canada	2,1	70,3
Brazilia	2,0	72,3
Spania	1,9	74,2
Mexic	1,6	75,8
India	1,5	77,2
Rep. Coreea	1,3	78,6
Olanda	1,3	79,9
Australia	1,2	81,1

Doc 3. Deşertificarea Sahelului

Prin **Sahel** se înţelege o zonă de tranziţie din Africa de la peisajul de savană la cel de deşert, această zonă, cuprinsă între 10° şi 20° latitudine nordică, se desfăşoară longitudinal din apropierea Oceanului Atlantic (Mauritania) până la Marea Roşie (Sudan) şi Oceanul Indian (Somalia). Marginile dinspre Sahara ale Sahelului primesc sub 250 mm precipitaţii anuale, iar sezonul secetos atinge 9-10 luni pe an.

În lungul Sahelulului deşertul înaintează spre sud în detrimentul savanei. Climatul foarte arid împiedică practicarea unei agriculturi sistematice, imprimându-i mai mult un caracter itinerant şi ocazional. Această zonă, în realitate semidesertică, cuprinde părţi importante din câteva ţări africane considerate printre cele mai sărace din lume: Mauritania, Senegal, Burkina Faso, Mali, Niger, Ciad, Sudan, Eritreea, Etiopia şi Somalia.

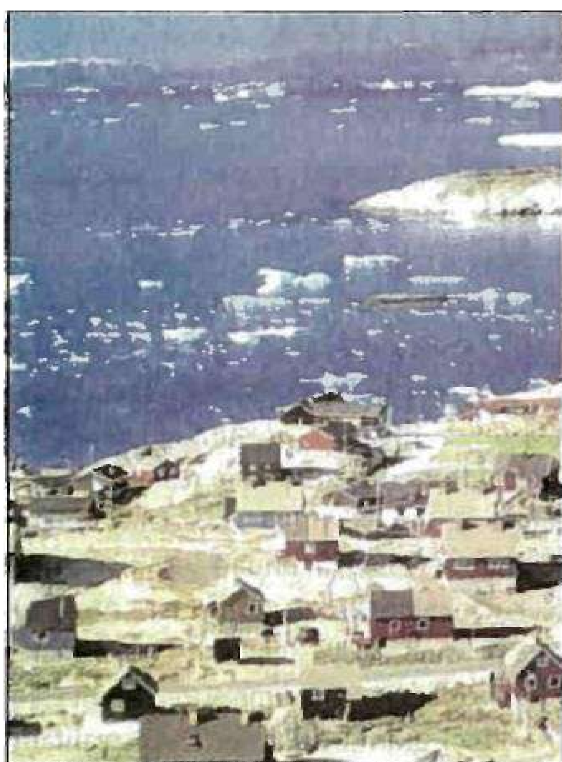
Populaţia Sahelului, formată predominant din **tuaregi,** cu excepţia părţii de est, este tradiţional nomadă, deşi în acest spaţiu a existat o importantă civilizaţie africană.

Zonă din Sahel înainte de deşertificare

Zonă din Sahel după deşertificare.

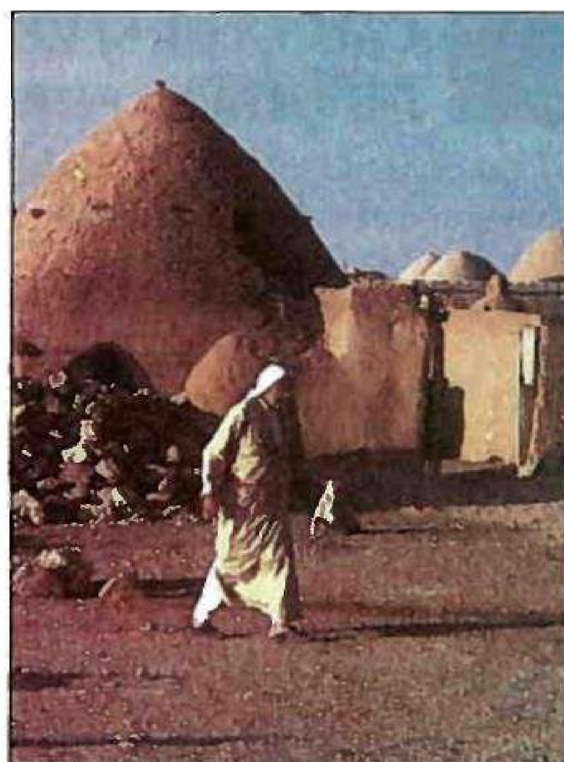

Fig. 1 - Adaptarea omului la mediul rece
Fig. 2 - Adaptarea omului la mediul arid

Doc 4. Adaptarea omului la mediu între posibilism şi determinism

Problema raportului dintre om şi mediu a avut mult timp ca principală componentă adaptarea omului la mediu, dar, mai nou, se poate vorbi şi de „adaptarea” mediului la transformările produse de om.

Prin **determinism** se înţelege explicarea anumitor fenomene legate de populaţie şi activităţile ei prin caracterul determinant al condiţiilor oferite de mediu.

Prin **posibilism** se înţelege, în principiu, domeniul foarte larg al posibilităţilor omului de a utiliza orice mediu, de a construi în orice condiţii (inclusiv de a avea un nou mediu). Se consideră că aceste „posibilităţi”, dacă nu sunt chiar infinite, sunt foarte largi.

În realitate, în paralel cu dezvoltarea economică, omul este tot mai dependent de resursele naturale ale mediului său de viaţă (cărbuni, hidrocarburi şi minereuri, păduri, terenuri agricole, ape), această dependenţă crescând în ultimul timp. Dependenţa creşte, de asemenea, când este vorba de calitatea mediului de viaţă.

În aceste condiţii, observăm că, de fapt, deşi dezvoltarea tehnologiei ar trebui să-i ofere omului o independenţă mai mare, îi creează, în realitate, o şi mai mare dependenţă de resursele şi de „calitatea” mediului său de existenţă.

În ultimul timp putem vorbi şi de „adaptarea” mediului la transformările impuse de om: această adaptare cuprinde transformări în circuitele atmosferice (datorită modificărilor produse de defrişări şi în utilizarea terenurilor), în compoziţia atmosferei (prin creşterea ponderii $C0_2$), transformări în hidrosferă (poluarea mărilor şi oceanelor, barajele construite pe fluvii), biosfera (reducerea diversităţii vegetale şi animale).

În concluzie, mediul terestru se adaptează noilor elemente introduse de om modificându-şi propriile caracteristici; acestea nu sunt, de regulă, mai favorabile decât cele anterioare, iniţiale.

Răspunsul mediului terestru este următorul: încălzirea climei, extinderea suprafeţelor desertice, aridizarea unor regiuni, topirea inlandsişurilor polare (cu ridicarea nivelului oceanului), creşterea eroziunii pe continente, creşterea frecvenţei hazardelor cauzate antropic (inundaţii, alunecări de teren) etc.

Aplicaţii:

1. Identificaţi factorul pe care îl consideraţi cel mai important în repartiţia geografică a populaţiei şi argumentaţi alegerea făcută.

2. Comparaţi adaptarea omului la mediu cu „adaptarea” mediului la acţiunea omului.

3. Cât este de largă posibilitatea omului de a schimba mediul?

Calculul şi reprezentarea densităţii populaţiei

Calcularea densităţii medii a populaţiei unui anumit teritoriu se face astfel:

Densitatea medie = numărul de locuitori / suprafaţă.

De obicei, densitatea populaţiei se exprima în loc/km^2.

Să presupunem că am calculat densitatea medie a populaţiei în ţările continentului european şi apoi le-am sintetizat într-un tabel (DOC 1).

Utilizând aceste date, vom încerca să identificăm acele grupe de valori care sunt semnificative statistic şi relativ echilibrate numeric şi care permit, pe baza grupării efectuate, anumite constatări obiective (DOC 2).

Aceste grupe de densitate a populaţiei pot fi transpuse pe un suport cartografic.

Harta obţinută poate fi denumită „harta densităţii medii a ţărilor europene" (Fig. 1).

Această hartă, realizată în modul de mai sus, nu arată însă care este densitatea reală a populaţiei din fiecare stat sau regiune a Europei, precum şi gradul de concentrare (sau dispersie reală) a populaţiei. Ea se poate utiliza şi pentru unităţi teritoriale mai mici: unităţi administrative (asemănătoare judeţelor din ţara noastră) sau perimetrele localităţilor; cu cât scara de raportare este mai mare (teritoriul este mai mic) gradul de reflectare a realităţii este mai fidel.

Alt tip de hartă poate fi construit pe baza generalizării datelor unor anumite areale.

Un exemplu, pentru continentul nostru, este redat în figura de mai jos (Fig. 2).

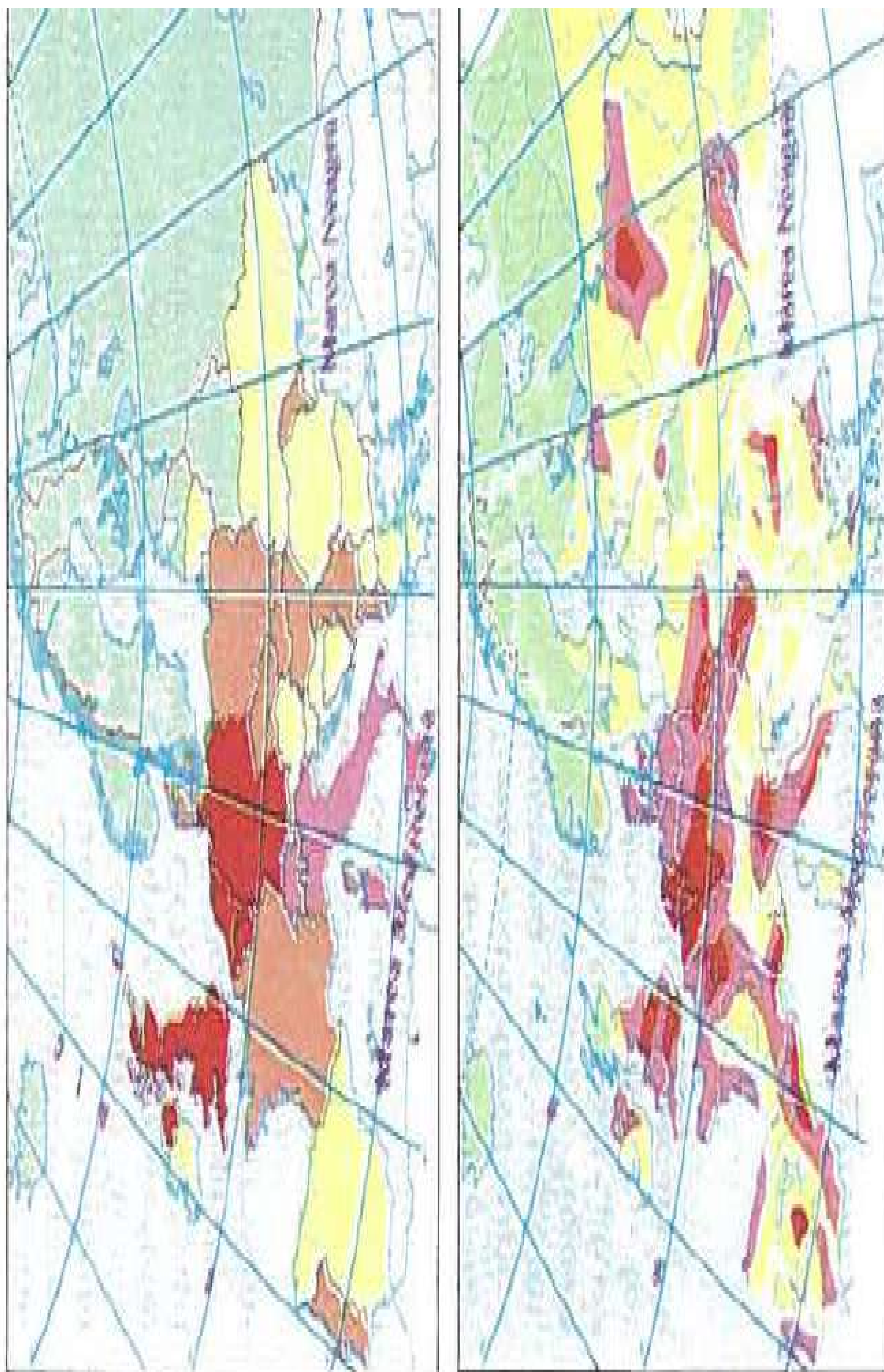

Fig. 1 - Harta densităţii medii a statelor europene
Fig. 2 – Harta densităţii populaţiei europene (valori şi areale generalizate)

Fig. 1 - Harta densităţii medii a statelor europene

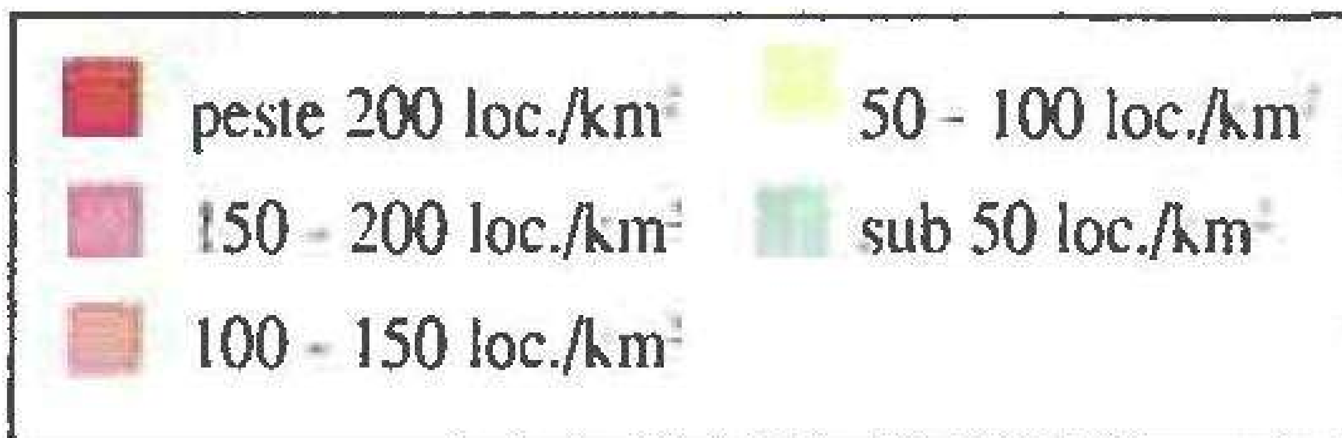

Fig. 2 – Harta densităţii populaţiei europene (valori şi areale generalizate)

Doc 1. Populaţia, suprafaţa şi densitatea populaţiei în statele europene inclusiv Federaţia Rusă

Statul	Populaţia (mil.loc.)	Suprafaţa (km2)	Densitatea (loc./km2)
Albania	3,5	28.748	122
Austria	8,1	83.860	97
Belarus	10,3	207.600	50
Belgia	10,2	30.521	334

Statul	Populaţia (mil.loc.)	Suprafaţa (km2)	Densitatea (loc./km²)
Bos. şi Herţ.	4,0	51.130	78
Bulgaria	7,8	110.912	68
Rep. Cehă	10,3	78.860	131
Croaţia	4,5	56.540	80
Cipru	0,8	9.251	86

Danemarca	5,4	43.090	125
Elveţia	7,4	41.288	179
Estonia	1,4	45.100	31
Fed. Rusă	144,0	17.075.400	8
Finlanda	5,2	338.150	15
Franţa	60,4	551.500	110
Germania	82,4	356.980	231
Grecia	10,6	131.960	83
Irlanda	4,0	70.283	57
Islanda	0,3	103.000	3
Italia	58,0	301.270	192
Letonia	2,3	64.600	36
Lituania	3,6	65.200	55
Luxemburg	0,5	2.586	193
Macedonia	2,0	25.719	78
Malta	0,4	316	1266
Moldova	4,4	33.700	131
Norvegia	4,6	323.880	14
Olanda	16,3	40.840	399
Polonia	38,7	323.250	120
Portugalia	10,5	91.980	114

Statul	Populaţia (mil.loc.)	Suprafaţa (km2)	Densitatea (loc./km²)
Regatul Unit	60,2	244.880	246
România	22,3	238.390	94
Ser. şi Mun.	10,8	102.170	106
Slovacia	5,4	49.010	110
Slovenia	2,0	20.254	99
Spania	40,2	505.990	79
Suedia	8,9	449.964	20
Ucraina	47,7	603.700	80
Ungaria	10,0	93.030	107

Doc 2. Grupele de densitate ale statelor europene

(1)	peste 200 loc/km²	5 ţări
(2)	150-200 loc/km²	3 ţări
(3)	100-150 loc/km²	10 ţări
(4)	50-100 loc./km²	14 ţări
(5)	sub 50 loc/ km²	17 ţări*

* inclusiv Federaţia Rusă

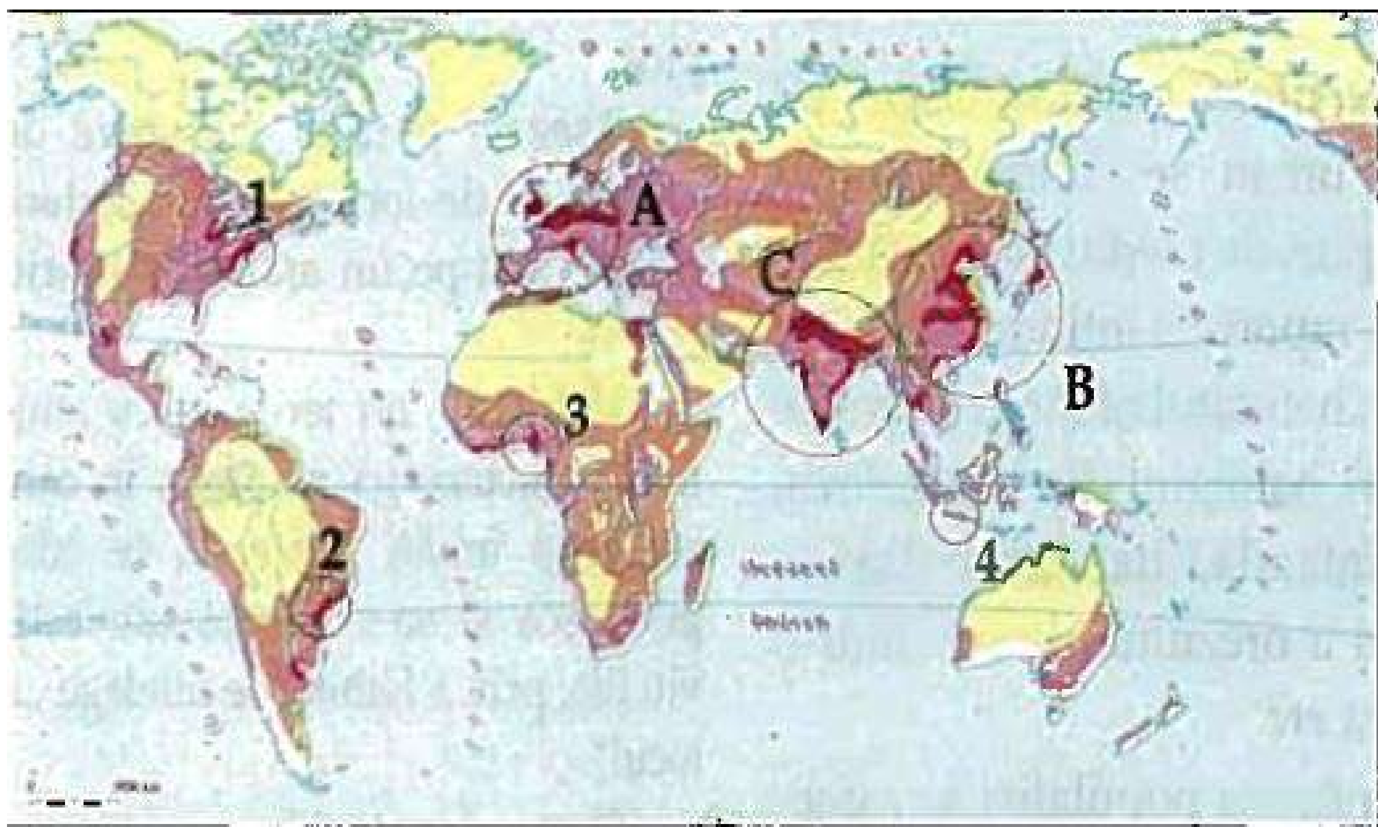
Aplicaţii:

1. Realizaţi un comentariu asupra hărţii din Fig. 1, utilizând şi datele din tabel (DOC 1).

2. Realizaţi un comentariu asupra hărţii din Fig. 2 prin comparaţie cu harta anterioară (Fig. 1).

3. Realizaţi o activitate pe cinci grupe de elevi, câte o grupă pentru fiecare regiune a Europei, prin care să analizaţi aspectele referitoare la populaţia şi densitatea populaţiei ţărilor din fiecare ansamblu (regiune).

Urmăriri cu atenţie harta de mai jos.

Scrieţi pe o foaie alăturată răspunsul corect pentru fiecare dintre cerinţele de mai jos.

I. Alegeţi una dintre concentrările de populaţie reprezentate pe hartă prin literele A, B, C şi notaţi pentru concentrarea aleasă următoarele elemente:

a) denumirea;
b) numărul (aproximativ) de locuitori;
c) trei ţări reprezentative;
d) caracteristicile sporului natural;
e) caracteristicile sporului migratoriu;
f) două cauze ale concentrării mari a populaţiei.

6x2 puncte = 12 puncte

II. Alegeţi una dintre concentrările de populaţie reprezentate pe hartă prin cifrele 1, 2, 3 sau 4 şi notaţi pentru concentrarea aleasă următoarele elemente:

a) denumirea;

b) numărul (aproximativ) de locuitori;
c) patru oraşe reprezentative;
d) caracteristicile sporului natural;
e) caracteristicile sporului migratoriu; ,
f) două cauze ale concentrării mari a populaţiei.

6x2 puncte = 12 puncte

III. Realizaţi un text cu tema „Cauzele mobilităţii teritoriale a populaţiei" în care să utilizaţi, în contexte adecvate, următorii termeni: exod rural, emigrare, navetism, deplasări interne, imigrare, fluxuri internaţionale, refugiaţi, turism, nivel de trai, migraţie.

10 x 2 puncte = 20 puncte

IV. Realizaţi un text în care să explicaţi raportul dintre populaţie, mediul înconjurător şi dezvoltarea durabilă, utilizând indicele de dezvoltare umană (IDU).

14 puncte

V. Identificaţi răspunsul corect şi notaţi pe foaia de test litera corespunzătoare a acestuia:

1. Populaţia actuală a Terrei este de aproximativ*:*
a. 3,3 mld. loc;
b. 5,3 mld. loc;
c. 6,3 mld. loc;
d. 7,3 mld. loc.

2. Principala concentrare a populaţiei va fi, probabil, peste 2-3 decenii:
a. China;
b. Nigeria;
c. India;
d. Indonezia.

3. Modelul evoluţiei demografice a populaţiei Terrei este reprezentat prin:
a. piramida vârstelor;
b. tranziţia demografică;
c. indicele creşterii populaţiei;
d. harta densităţii populaţiei.

4. Cea mai mare concentrare a populaţiei situată în emisfera sudică este

notată pe hartă cu numărul:

a. 1;
b. 2;
c. 3;
d. 4.

5. Dintre statele - continent, cel mai mic număr de locuitori este în cazul:
a. Federaţia Rusă;
b. Canada;
c. Australia;
d. Brazilia.

6. Cea mai ridicată densitate a populaţiei dintre statele de mai jos se înregistrează în:
a. Singapore;
b. Bahrein;
c. Republica Coreea;
d. Olanda.

7. Federaţia Rusă, Germania şi România au în comun următorul element:
a. limbile vorbite fac parte din aceeaşi grupă lingvistică;
b. creşterea naturală a populaţiei are valori negative;
c. se află în a doua fază a tranziţiei demografice;
d. densitatea populaţiei are valori apropiate.

8. Portugalia şi Brazilia se aseamănă prin:
a. creştere naturală asemănătoare (mare şi mijlocie);
b. densitate a populaţiei ridicată (peste 100 loc/km^2);
c. aceeaşi limbă vorbită;
d. situarea în prima fază a tranziţiei demografice.

9. Limba vorbită de cei mai mulţi locuitorii este, în prezent, limba:
a. engleză;
b. chineză;
c. hindi;
d. spaniolă.

10. Din totalul populaţiei mondiale, populaţia urbană reprezintă în anul 2004:
a. 36%;
b. 46%;
c. 56%;
d. 66%.

10 x 2 puncte = 20 puncte

VI. Alegeţi un grup de factori dintre cei care influenţează şi determină repartiţia populaţiei (la alegere între factorii naturali, istorici, demografici, economici) şi precizaţi modul în care se realizează această influenţă.

12 puncte

Total (I-VI) = 90 puncte
Din oficiu = 10 puncte
TOTAL = 100 puncte

a. GEOGRAFIA AŞEZĂRILOR UMANE

1. Habitatul uman: definire şi componente

Habitatul uman reprezintă un anumit teritoriu în care trăieşte şi îşi desfăşoară activitatea o anumită comunitate sau grupare de oameni. Habitatul cuprinde atât aşezările umane propriu-zise (aşezările rurale, urbane), cât şi „condiţiile naturale” oferite de mediul în care se află situate.

La nivelul întregii populaţii a Terrei, habitatul uman este planeta ca întreg, cu toate condiţiile oferite de aceasta. La nivelul unei comunităţi rurale de mici dimensiuni, habitatul ei îl constituie acel spaţiu (teritoriu) concret în care se află locuinţele şi se desfăşoară activitatea cotidiană.

Habitatul uman cuprinde următoarele componente (DOC 1):

- un anumit teritoriu concret pe care se află amplasate locuinţele (denumit „vatra” localităţii sau „intravilan”) şi spaţiul imediat înconjurător, unde oamenii desfăşoară, în mod sistematic, o anumită activitate social-economica (denumit „hinterland” sau pentru aşezările rurale, „moşie”);
- o anumită populaţie definită printr-o serie de caracteristici proprii (număr, densitate, structură, mişcare naturală şi migratorie);
- o anumită activitate umană de natură economică (agricolă, industrială etc.) care asigură locuitorilor baza materială a existenţei lor şi care le permite să se perpetueze şi să se dezvolte ca grupare socială de oameni.

Există diferenţieri ale habitatului uman în funcţie de mai multe criterii:

▪ **după natura predominantă a activităţii, aspectul calitativ şi gradul de concentrare umană** se pot diferenţia habitatul rural şi habitatul urban (Fig. 1, 2); uneori diferenţele sunt greu de stabilit, iar caracteristicile lor specifice se întrepătrund.

▪ **după mărime,** există o gamă foarte largă de habitaturi umane, de la cele foarte mici la aglomeraţiile urbane foarte mari, „limita” dintre aşezările rurale şi urbane nefiind totdeauna tranşantă.

▪ **după elementele predominante de mediu,** habitatul uman se diferenţiază în raport cu marile tipuri de mediu (şi varietăţile lor regionale) şi în raport cu întinderea teritoriului; de exemplu, habitatul montan diferă de cel litoral (Fig. 3,4), habitatul din Insula Java, de cel din Groenlanda, habitatul dintr-o regiune de cultură a orezului, de cel dintr-o regiune carboniferă etc.

▪ **după concentrarea populaţiei** se caracterizează prin mai multe

elemente (numărul de locuitori, caracteristicile mediului, activităţile predominante) şi au o anumită fizionomie spaţială. Modalităţile de concentrare teritorială a populaţiei, de la o gospodărie individuală la megalopolis, cuprind mai multe niveluri intermediare, limita între ele fiind convenţională. Există, de asemenea, un raport strâns între funcţiile aşezărilor omeneşti şi structura lor interioară.

Un element legat de habitatul uman este cel de „calitate a vieţii” pe care acestea trebuie sa-l ofere locuitorilor săi. Aceasta înseamnă facilitaţi, dotări, locuinţe şi, mai ales, păstrarea unui mediu de viaţă corespunzător.

Atât aşezările urbane, cât şi aşezările rurale reprezintă foarte bune exemple pentru ceea ce constituie diversitatea societăţilor omeneşti la nivelul Terrei. Deşi unele aşezări (mai ales urbane) au numeroase trăsături comune, diversitatea lor reflectă o anumită diversitate umană şi redau specificul concret al modului de viaţă al oamenilor. Pe fondul globalizării vieţii contemporane se păstrează, şi prin aşezări, dimensiunea diversităţii.

Habitatul uman reflectă foarte bine legătura strânsă care există între o comunitate umană şi mediul ei de viaţă.

Diversitatea habitatului permite însă identificarea unor tipuri sub raportul gradului de antropizare de la forme naturale, netransformate (habitat natural) la forme transformate (habitat antropizat) până la forme care le înlocuiesc pe cele naturale (habitat artificializat).

Dicţionar

Antropizare - fenomen de transformare a mediului natural sub influenţa activităţilor umane, antropice.

Aşezare umană - grupare de oameni şi de locuinţe ale acestora care se aflǎ pe un anumit teritoriu concret.

Habitat - un teritoriu cu anumite caracteristici naturale, în care un grup uman poate să se adăpostească şi să-şi desfăşoare activităţile; prin a habita se înţelege „a locui".

Oraş - concentrare umană cu un număr important de locuitori, în care activitatea economică predominantă este neagricolă şi modul de viaţă este diferit de cel rural. Se individualizează printr-o anumită fizionomie externă, dar mai ales prin funcţiile pe care le îndeplineşte în teritoriu.

Sat - aşezare umană de întindere mică, cu un număr modest (sau mic) de locuitori care trăiesc în gospodării individuale şi unde activitatea economică predominantă este cea agricolă.

Aplicaţii:

1. Analizaţi fotografiile alăturate (Fig. 1, 2,3,4) si precizaţi, utilizând criteriile din DOC1:

a) Elementele specifice ale habitatului redat în fiecare fotografie (imagine);

b) Identificaţi deosebirile dintre figurile 1 şi 3, pe de o parte şi figurile 2 şi 4, pe de altă parte.

c) Identificaţi elementele comune ale celor patru tipuri de habitat.

2. Descrieţi habitatul din regiunea în care locuiţi, utilizând elementele acestuia (DOC1).

Fig. 1 - Habitat rural. România (Podişul Transilvaniei)

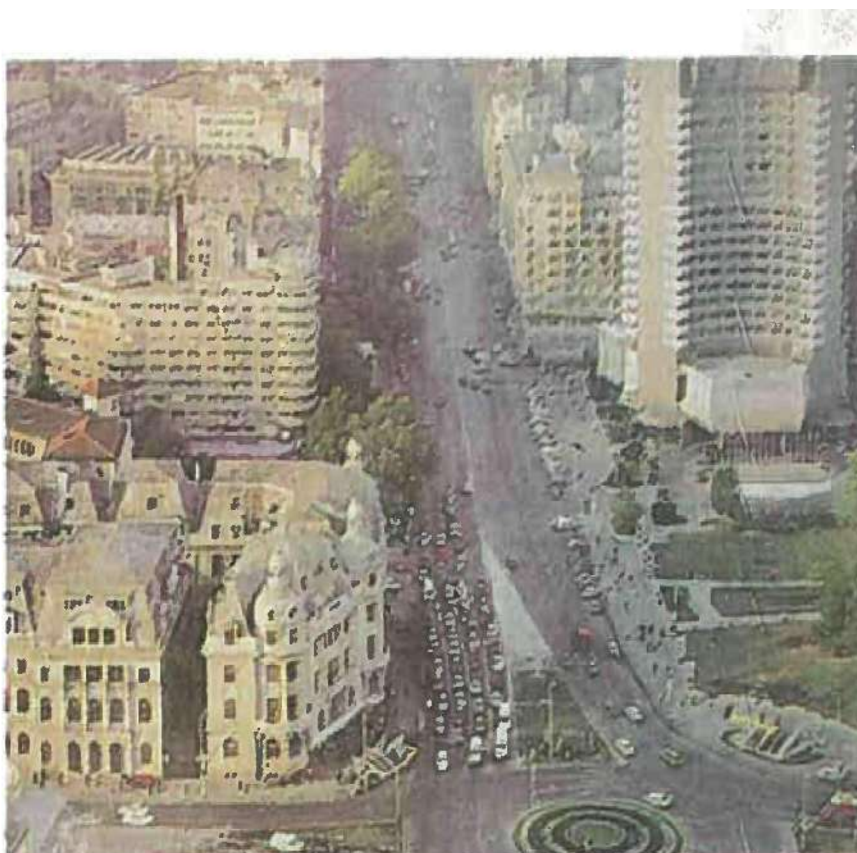

Fig. 2 - Habitat urban. România (Bucureşti)

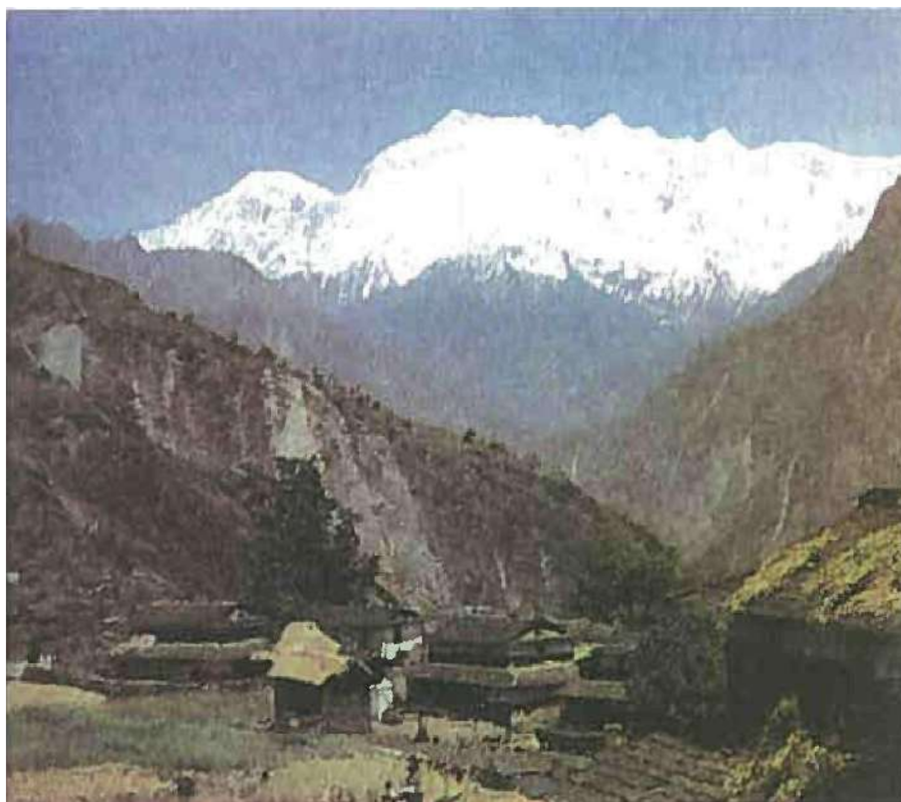

Fig. 3 - Habitat din mediul montan. Nepal

Fig. 4 - Habitat din mediul litoral.

Doc 1. Componentele habitatului uman

Teritoriul

- apropiat (locuit direct)
- înconjurător (utilizat)
- caracteristicile substratului, relieful, clima şi microclima, componenta hidrică, învelişul biotic, calitatea mediului de viaţă.

Populaţia

- originea, număr
- densitate, repartiţie
- structura

Aşezarea umană

- planul localităţii
- sistemele de clădiri
- infrastructura (străzi, dotări)
- zone funcţionale

Activităţi economice

- Resurse directe
- Condiţii şi resurse indirecte
- Activităţi industriale
- Tipul de tehnologie
- Căile de comunicaţie

Calitatea mediului de viaţă

- Gradul de transformare a mediului natural
- Gradul de poluare (inclusiv sonică)
- Dimensiunea estetică a peisajului

CUPRINSUL

Octavian Mândruţ

Clasa a - X - a

Volumul 4

CORINT

2.

Urbanizarea, dinamica şi explozia urbană

Prin **urbanizare** se înţelege acea caracteristică a lumii contemporane de creştere în ritm accelerat a populaţiei urbane, a numărului de oraşe şi de extindere a acestora în teritoriu. Datorită faptului că acest proces de urbanizare se desfăşoară într-un ritm foarte accelerat, dând impresia unei „explozii” (numerice şi teritoriale), este denumit şi „explozie urbană”.

A. Ce este un oraş?

Un oraş se poate defini prin trei grupe de caracteristici:

- **un anumit număr de locuitori pe o suprafaţă relativ restrânsă;** limita inferioară a numărului de locuitori variază foarte mult (20.000 în Olanda şi 200 în Danemarca);
- **predominarea activităţii non-agricole** (politică, administrativă, comercială, industrială, de servicii);
- **o ambianţă urbană** (adică un „peisaj urban”, cu un ritm de viaţă intens).

B. Evoluţia oraşelor în timp

Cele mai vechi oraşe au apărut în Antichitate, cu 8000-9000 de ani în urmă. În apropierea localităţii Catal Hoyuk din Asia Mică au fost descoperite ruine ale unui oraş considerat a fi cel mai vechi din lume. Aproape din aceeaşi perioadă datează oraşul Ierihon. Tot din Antichitate datează numeroase oraşe importante, cele mai cunoscute (şi totodată cele mai mari) au fost: Atena, Alexandria, Cartagina şi Roma.

În Evul Mediu cel mai cunoscut oraş era Constantinopole. S-au dezvoltat, în acelaşi timp, şi alte oraşe (Samarkand şi Buhara în Asia Centrală; Paris, Florenţa, Cordoba în Europa; Damasc, Bagdad şi Ierusalim în Orientul Apropiat ş.a.).

În America precolumbiană erau cunoscute oraşele din imperiile mayas, aztec şi incaş; un aspect special îl avea oraşul incaş Machu-Pichu, situat in Munţii Anzi.

În Epoca modernă şi contemporană apar oraşe noi, multe dintre acestea în regiuni intrate într-un proces de industrializare.

Pe continentele extraeuropene apar oraşe noi care treptat devin mai moderne (şi mai mari) decât oraşele europene.

În prezent, oraşele tind să-şi mărească foarte mult dimensiunile. Dacă în secolele XVIII-XIX doar două oraşe aveau peste un milion de locuitori (Londra si Beijing), în prezent numărul acestora este de peste 300.

C. Dinamica urbană

Dinamica urbană semnifică transformarea teritorială (Fig. 1,2), demografică şi funcţională a teritoriului unui oraş într-un anumit interval de timp. Dinamica urbană include şi aspecte legate de gradul de urbanizare la care au ajuns în prezent diferite ţări (DOC 1).

Dinamica pozitivă reflectă totalitatea transformărilor care favorizează dezvoltarea oraşului: creşterea influenţei în teritoriu, prosperitatea internă, aspectul urban îmbunătăţit, funcţii cu un grad înalt de complexitate şi altele.

Dinamica negativă constituie, de fapt, o scădere a funcţiilor oraşului: aspect arhitectural în degradare, reducerea nivelului de trai al locuitorilor, influenţa mai redusă asupra spaţiului înconjurător şi altele.

În dinamica urbană, un element determinant îl reprezintă **modul de gestionare a oraşului.** Dacă administraţia locală îşi asumă un proiect pe un termen mediu sau mai îndelungat şi urmăreşte realizarea acestuia, oraşul se va putea înscrie într-un proces de dezvoltare al cărui efect final îl constituie ridicarea calităţii vieţii locuitorilor săi.

D. Reţeaua urbană mondială

Analiza reţelei urbane actuale a Terrei pune în evidenţă o ierarhizare a oraşelor în funcţie de anumite criterii (cum ar fi: poziţia în shimbul mondial de valori, puterea decizională, financiară, mărimea demografică).

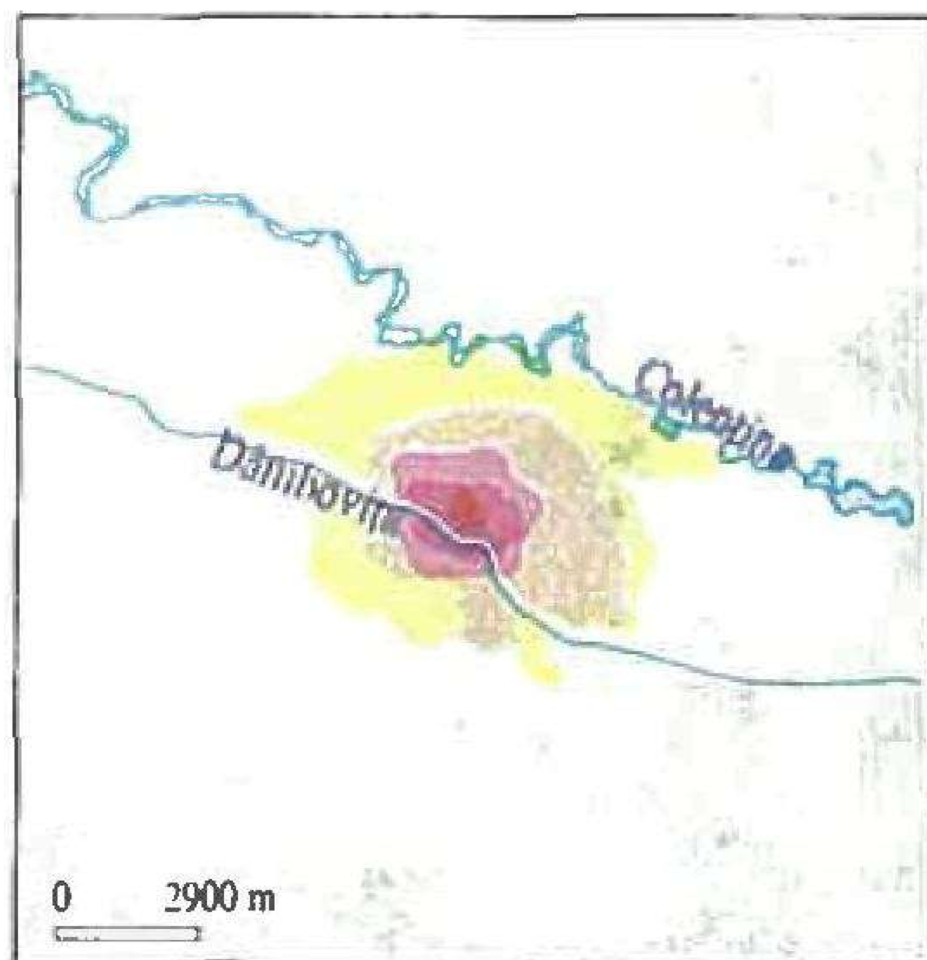
Cele mai mari metropole sunt raportate la ansamblul lumii contemporane (nu la o regiune, o ţară sau un continent), ele formând „sistemul mondial de metropole” care, în linii mari este reprezentat de oraşele mari, cu o populaţie de peste 1 mil. loc. (Fig. 3,4).

Dicţionar

Dinamică urbană - evoluţia teritorială demografică şi numerică a unui oraş într-un anumit interval de timp.

Explozie urbană - creşterea numerică a oraşelor şi a dimensiunii lor demografice, într-un ritm accelerat.

Urbanizare - tendinţa sistemelor de aşezări de a avea caracteristici urbane, prin creşterea calităţii habitatului de locuire, prin transformarea unor aşezări rurale în oraşe şi prin extinderea teritorială a oraşelor.

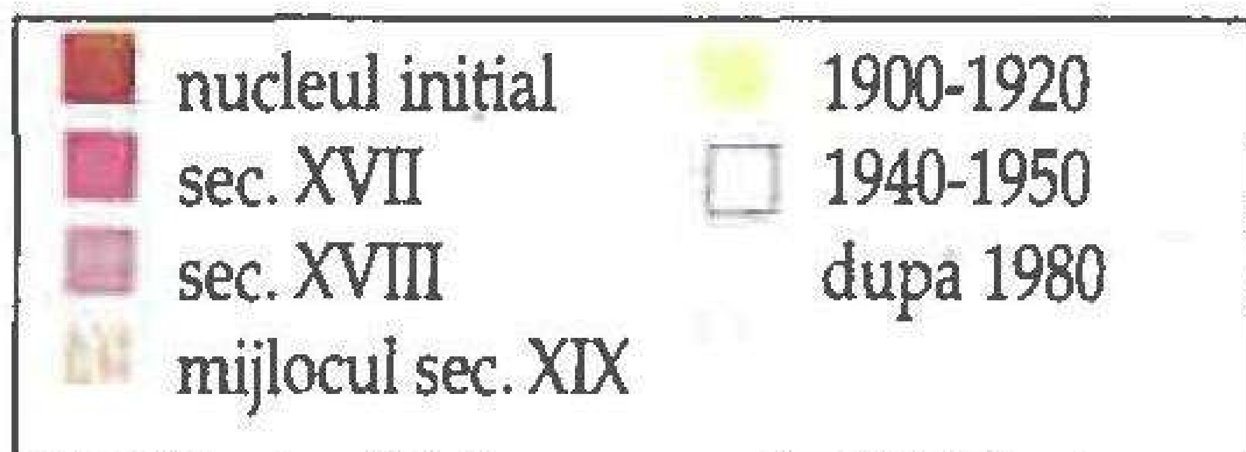

Fig. 1 - Evoluţia teritorială a oraşului Bucureşti

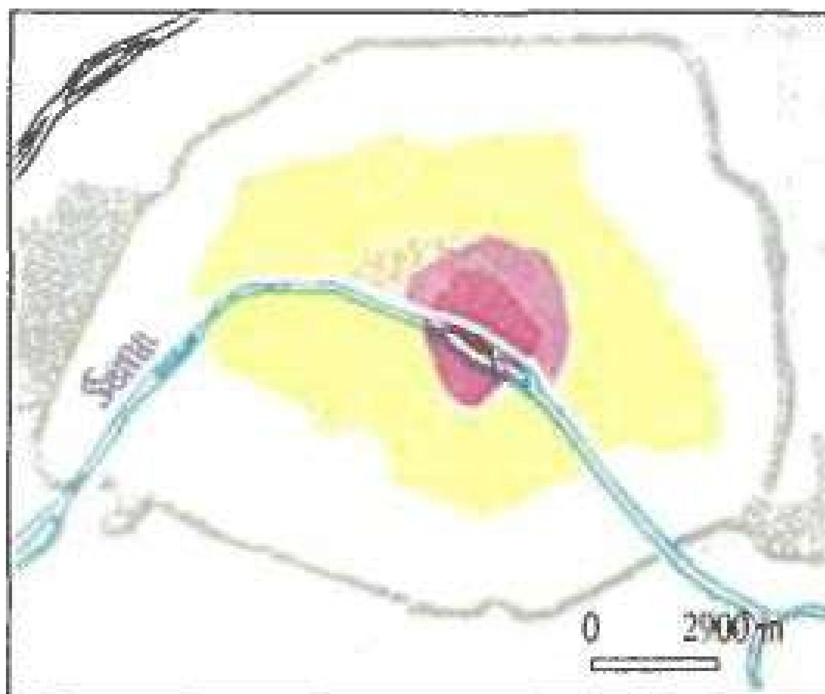

Fig. 2 - Dezvoltarea teritorială a oraşului Paris

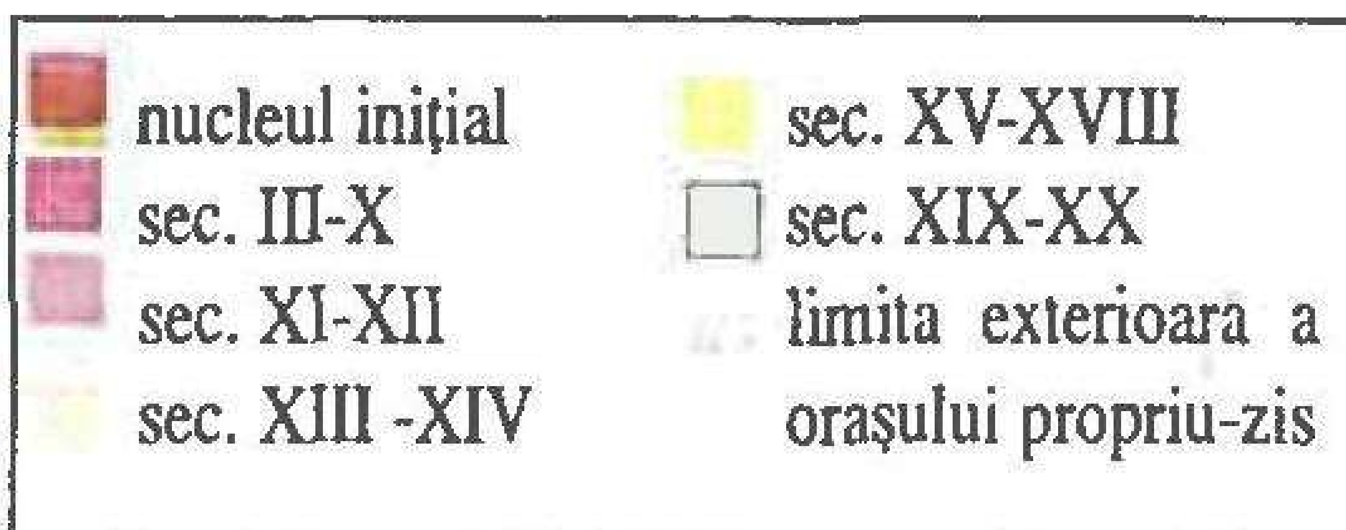

Fig. 3 - Principalele oraşe ale Terrei (sistemul mondial de metropole)

Harta de mai sus redă sistemul actual de metropole. Criteriul cel mai simplu de apreciere a dimensiunii acestora îl reprezintă numărul de locuitori. Acest criteriu nu este suficient, însă, în cazul unor oraşe cu un număr mai mic de locuitori, dar cu o importanţă mondială deosebită. Repartiţia geografică a principalelor oraşe cu peste 1 milion de locuitori (valoare considerată minimă pentru o metropolă) evidenţiază o legătură destul de strânsă cu repartiţia şi densitatea populaţiei.

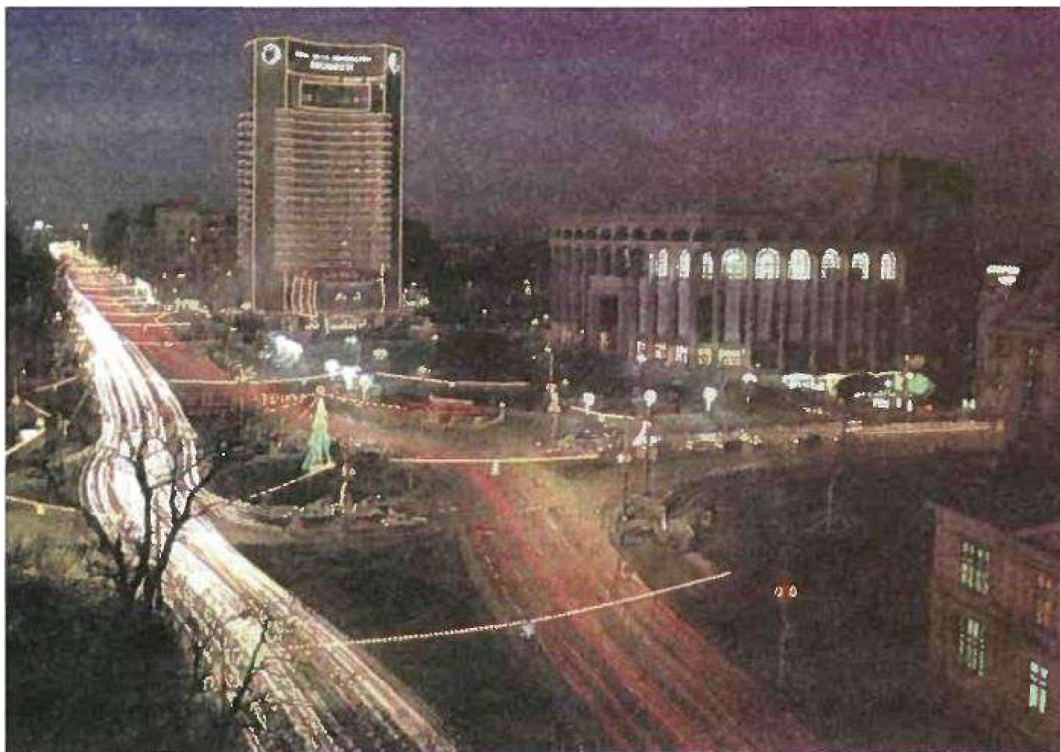

Fig. 4 - Bucureşti, metropolă semnificativă la nivel internaţional

Doc 1. Gradul de urbanizare

Gradul de urbanizare este un indicator care arată ponderea populaţiei urbane în totalul populaţiei. În prezent, acesta este de 56%. Situaţia la nivel mondial este diferită pe ţări. Cel mai înalt grad urbanizare (peste 70% din totalul populaţiei) caracterizează cea mai mare parte a Europei Occidentale, SUA şi cea mai mare parte a Americii de Sud (majoritatea ţărilor având această valoare ridicată).

Ţările foarte populate (India, China) şi o parte din ţările africane au valori ale indicelui de urbanizare de sub 30%.

Aplicaţii:

1. Utilizând Fig. 3, explicaţi raportul dintre densitatea populaţiei, repartiţia sistemului de metropole şi gradul de urbanizare.

2. Utilizând Fig. 4, precizaţi elementele care pot constitui caracteristici asemănătoare altor metropole reprezentate în Fig. 3.

Aşezările omeneşti îndeplinesc funcţii diferenţiate în cadrul teritoriului, de la dimensiunile cele mai mici ale acestuia până la nivelul întregii planete. Funcţiile aşezărilor omeneşti reprezintă acele activităţi care deservesc anumite aşteptări ale populaţiei şi care individualizează modul specific în care fiecare aşezare omenească (urbană sau rurală) contribuie la desfăşurarea activităţilor economice şi sociale.

A. Funcţiile aşezărilor urbane

Funcţiile aşezărilor urbane au un pronunţat caracter istoric. Formarea şi apariţia iniţială a oraşelor este rezultatul unui ansamblu de condiţionări şi factori care s-au manifestat în relaţiile dintre populaţie şi natură într-un anumit moment istoric dat. Ele s-au dezvoltat ulterior în timp datorită unor succesiuni de condiţionări (politice, economice, istorice, naturale) care le-au imprimat anumite fizionomii şi funcţii în teritoriu.

Aşezările urbane actuale pot avea una sau mai multe funcţii predominante.

Principalele funcţii urbane sunt: comercială, industrială, culturală, universitară, religioasă, financiară, administrativă, politică, de servicii, portuară şi agroindustrială. În general însă oraşele mari au funcţii complexe, care îmbină aceste funcţii elementare. (DOC 1)

B. Funcţiile aşezărilor rurale

Principalele categorii de funcţii care se pot întâlni în cazul aşezărilor rurale sunt:

- **funcţia agricolă,** predominantă, care dă şi caracteristica principală a aşezărilor rurale;
- **funcţia industrială,** mai frecvent **agroindustrială** (de prelucrare a produselor agricole) şi minieră (de exploatare a resurselor din apropiere);
- **funcţiile mixte,** îmbinând elemente ale unor funcţii diferite (agricolă, industrială, balneo-climaterică) în cadrul aceleiaşi localităţi rurale;
- **funcţii specializate**, de exemplu: piscicultură, balneoclimaterice, turistice.

Aşezările rurale au, preponderent, o funcţie agricolă. Anumite aşezări rurale pot avea şi funcţii asemănătoare oraşelor, cum este cazul aşezărilor rurale cu caracter turistic, localităţilor miniere, sau de prelucrare industrială.

C. Structura funcţională a aşezărilor omeneşti

Structura funcţională a aşezărilor omeneşti se referă la identificarea şi delimitarea în interiorul unei anumite localităţi, a unui perimetru care are o anumită

funcţie predominantă. Existenţa acestei funcţii este vizibilă în aspectul urban, structura, activităţile predominante care se realizează în acel spaţiu (Fig. 1). În general, zonele funcţionale ale aşezărilor se îmbină teritorial astfel încât în fiecare zonă pot fi întâlnite simultan mai multe funcţii. Totodată trebuie să arătăm că structura funcţională a aşezărilor diferă foarte mult în funcţie de tipul de aşezare (urbană sau rurală), nivelul general de dezvoltare, vechimea, mărimea şi importanţa aşezării.

Principalele zone funcţionale ale aşezărilor urbane sunt:

- **nucleul central,** în general centru istoric al aşezării respective, cu o structură funcţională complexă (administrativă, culturală, comercială, financiară);
- **zonele rezidenţiale,** destinate în mod preponderent activităţii de locuire permanentă;
- **zonele industriale,** situate atât în perimetrele oraşelor, cât şi la periferia acestora, care se remarcă prin peisajul şi activităţile lor; în cazul oraşelor din ţările dezvoltate, aceste zone industriale se întâlnesc la oarecare distanţă de centrul urban, pentru a diminua efectul de poluare; de asemenea, există anumite zone industriale noi, cu activităţi legate de tehnologia înaltă (arealele de tip tehnopol). În ţările subdezvoltate, activităţile industriale se desfăşoară şi în perimetrul interior al oraşului.
- **zonele de agrement,** cuprinzând spaţiile verzi situate în cadrul oraşului, în poziţii foarte diferite;
- **zonele de transport,** cu anumite spaţii specializate: intersecţii rutiere, gări, triaje feroviare, porturi, aeroporturi.

Dicţionar

Centru agroindustrial - centru rural sau urban în care activităţile agricole se îmbină cu prelucrarea industrială a produselor agricole.

Funcţie - o anumită activitate economică sau socială specifică pe care o îndeplineşte un anumit spaţiu concret (rural sau urban).

Structură funcţională - modul în care sunt reprezentate diferitele funcţii economice şi sociale pe care le desfăşoară o anumită comunitate umană pe un teritoriu concret (oraş sau aşezare rurală).

Zone funcţionale - zone sau areale în care predomină o anumită activitate economică sau socială.

Aplicaţii:

1. Precizaţi funcţiile şi structura funcţională a localităţii natale.

2. Analizaţi DOC1 şi precizaţi modul în care se reflectă funcţiile aşezărilor în aspectul lor.

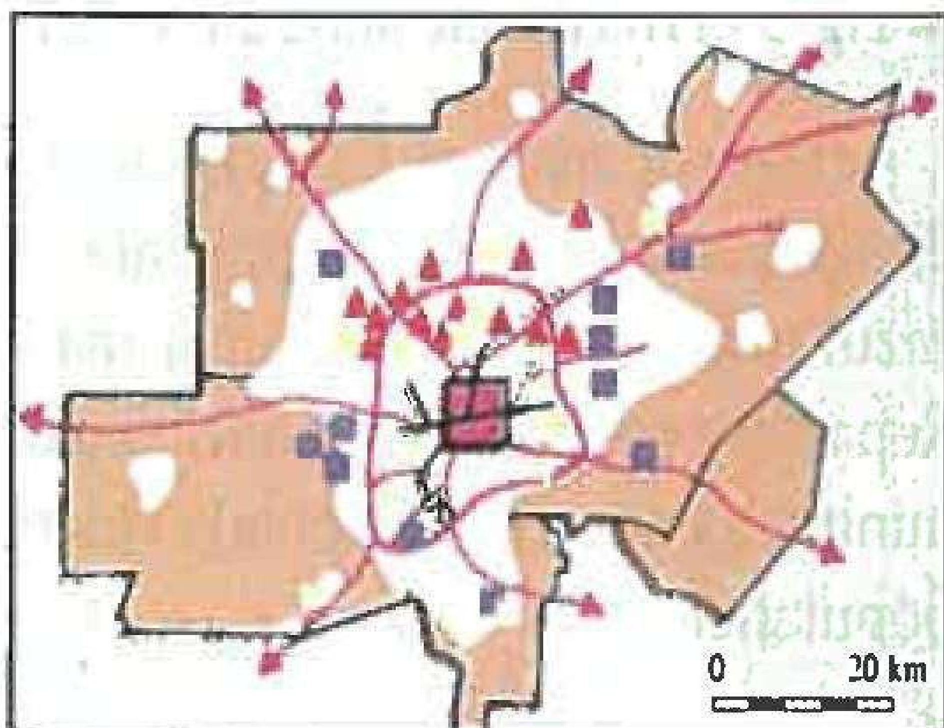

Fig. 1 - Atlanta - structura funcţională a spaţiului urban

Doc 1. Funcţiile aşezărilor urbane

- **Funcţia comercială,** care este foarte veche, face parte, într-un fel, din însăşi definiţia iniţială a oraşului, ca loc de întâlnire între oamenii dintr-o anumită regiune, pentru facilitarea schimbului produselor. Un exemplu în acest sens poate fi al oraşelor greceşti din Antichitate (Atena, Milet, Efes), care şi-au dezvoltat legături comerciale multiple, pe mare, cu teritorii relativ îndepărtate.

În Evul Mediu, funcţia comercială a fost generatoare de oraşe, fiecare cu anumite elemente specifice: oraşele hanseatice (care desfăşurau un activ schimb comercial pe mare), oraşele situate la Marea Mediterană (Genova, Veneţia) şi cele situate în interiorul continentului european (Leipzig, Lyon).

În prezent, funcţia comercială este cvasi-generalizată, fiind o funcţie urbană fundamentală.

- **Funcţia industrială** a apărut o dată cu geneza industriei moderne. Cu această ocazie au apărut oraşe noi (îndeosebi centre miniere) sau au cunoscut o dezvoltare importantă alte oraşe, deja existente.

În prezent, există oraşe miniere (numărul lor este evident foarte mare) şi oraşe în care s-au dezvoltat una sau mai multe ramuri industriale; aceste oraşe pot fi profilate pe industria siderurgică, industria chimică, industria alimentară etc. Funcţia industrială a oraşelor este evidenţiată teritorial prin aşa-numitele zone industriale situate de obicei la periferie, multe dintre ele şi cu un anumit specific teritorial.

- **Funcţia culturală** caracterizează marea majoritate a oraşelor mari şi atestă nivelul ridicat de civilizaţie şi cultură la care au ajuns (ea cuprinde instituţii şi activităţi de natură culturală). Unele oraşe au o tradiţie culturală cunoscută: Viena, Roma, Florenţa, Veneţia. Există, de asemenea, oraşe unde această funcţie are elemente de specificitate: pentru concerte simfonice (Bayreuth, Salzburg), concursuri muzicale (San Remo), de film (Cannes, Monte Carlo).

- **Funcţia universitară** este prezentă în oraşele mari, dar este specifică şi în cazul centrelor universitare, situate în general în oraşe mici şi mijlocii, care reprezintă o categorie aparte de aşezări urbane foarte bine individualizate. Este cazul centrelor universitare cunoscute din Europa (Cambridge, Oxford, Heidelberg, Tubingen) şi al noilor centre universitare americane.

- **Funcţia religioasă**

O categorie specială o constituie centrele religioase (Ierusalim, Mecca, Qom, Islamabad, Lhassa, Banares).

- **Funcţia de servicii** este foarte evidentă la majoritatea oraşelor. Există anumite servicii generale (caracteristice oraşelor mari) şi anumite servicii specializate: balneoclimaterice (Vichy, Karlovy Vary), turistice (pentru turismul de iarnă sau turismul litoral) şi oraşe care au funcţia unor noduri de transport şi

comunicaţie.

■ **Funcţia administrativă şi politică** este cea mai evidentă în cazul capitalelor de state. În cazul în care capitalele sunt şi oraşe mari, această funcţie este încorporată în cadrul funcţiilor generale ale oraşului. În cazul unor oraşe construite special pentru a fi capitale, această funcţie este predominantă: Canberra, Astana (noua capitală a Kazahstanului), Washington.

■ **Funcţia agroindustrială** caracterizează oraşele mici şi foarte mici; aceasta este mult mai evidentă în cazul ţărilor subdezvoltate.

■ Majoritatea oraşelor mari au însă **o funcţie complexă,** îmbinând multe dintre funcţiile menţionate mai sus.

■ **Funcţia financiară** este evidentă în cazul unor oraşe cu o mare concentrare bancară.

■ **Funcţia portuară** (o varietate a funcţiei de servicii este predominantă în unele oraşe-porturi, determinând fizionomia şi activitatea acestora. Exemplele sunt foarte numeroase şi cunoscute (Constanta, Yokohama, Singapore ş.a.)

4. Forme de aglomerare umană

Între o locuinţă individuală şi un megalopolis există o varietate de forme de aglomerare umană, ale căror limite cantitative (de întindere, populaţie) şi calitative sunt greu de stabilit.

Principalele **forme de aglomerare umană** şi dimensiunile lor (suprafaţă şi populaţie) pot fi ordonate şi ierarhizate într-o taxonomie (DOC 1). Aceste forme de aglomerare umană cuprind forme de **aglomerare rurală** (de la locuinţă la un grup de sate) şi **concentrări urbane.** Aceste forme, de la cea elementară la cele mai complexe, sunt următoarele:

■ **locuinţa individuală** - forma elementară de populare a unui habitat (Fig. 1);

■ **grupul de locuinţe,** care ocupă un spaţiu limitat (în ţara noastră au numele de „crânguri”, „cătune”). Oamenii au între ei elemente de apropiere familială (Fig. 2);

- **satul,** presupunând o structură mai coerentă a grupurilor de gospodării (locuinţe) şi un perimetru mai bine individualizat (Fig. 3);

- **grupurile teritoriale,** o formă intermediară între sat şi oraş, fiind, de obicei, într-o legătură spaţială vizibilă; la noi, anumite grupuri de sate situate în apropiere sunt reunite într-o unitate administrativă denumita **comună;**

- **oraşul propriu-zis,** individualizat ca atare prin caracteristicile sale teritoriale şi funcţionale, reprezintă forma de concentrare urbană elementară; mărimea teritorială sau demografică poate fi foarte diferită.

Concentrările urbane sunt considerate acele sisteme (concentrări) teritoriale de oraşe (de dimensiuni mai mari) care pot fi identificate şi delimitate ca atare şi care, împreună, alcătuiesc un spaţiu urban relativ bine individualizat.

În prezent, cele mai mari concentrări urbane sunt: Tokyo, Ciudad de Mexico, Sao Paulo. Diferenţele dintre oraşele propriu-zise (individualizate) şi concentrările urbane (aglomeraţie, conurbaţie) se estompează sau sunt dificil de realizat la oraşele foarte mari şi în diferite cazuri concrete. Dimensiunile teritoriale şi demografice diferă atât spre limita inferioară, cât şi spre limita superioară.

Aglomeraţia urbană este formată în jurul unui oraş mai mare, iar **conurbaţia,** din mai multe oraşe comparabile între ele ca dimensiuni.

Ideea de **conurbaţie** este bine ilustrată prin concentrarea teritorială de oraşe a zonei Ruhr din Germania, oraşele principale (dintre care Essen este situat central) fiind comparabile între ele ca dimenisuni.

Alte conurbaţii europene clare sunt Randstadt Holland (care reuneşte principalele oraşe olandeze), Katowice (sau Silezia Superioară, în jurul oraşului industrial Katowice), Doneţk (suprapusă zonei urban-industriale Donbass).

Aspectele sunt diferite în cazul regiunii Tokyo, care poate fi interpretată ca o **aglomeraţie urbană** (Tokyo fiind mai mare decât oraşele din jurul său), dar şi ca o conurbaţie (oraşele componente fiind, la rândul lor, foarte mari). În mod similar zona Osaka-Kobe ş.a.

În multe cazuri însă aspectul de aglomeraţie urbană este foarte evident (Ciudad de Mexico, Londra, Paris, Moscova, Calcutta, Seul).

Aglomeraţiile urbane au şi funcţii de **metropole,** de diferite dimensiuni funcţionale şi teritoriale (mondiale, continentale, naţionale, regionale).

Cele mai complexe forme de aglomerare umană sunt în prezent **megalopolisurile.** Acestea sunt concentrări de oraşe („polisuri”) care împreună dau impresia unui oraş de foarte mari dimensiuni („mega”), ocupând un spaţiu relativ întins şi care poate fi conturat spaţial.

O formă deosebită de **concentrare umană** o reprezintă anumite spaţii bine individualizate care cuprind aşezări urbane (unele de mari dimensiuni) şi aşezări rurale (în spaţiul interurban) care ocupă un anumit teritoriu cu o relativă omogenitate naturală (DOC 2,3).

Dicţionar

Megalopolis - sistem urban de mari dimensiuni cuprinzând un ansamblu aproape continuu de oraşe; continuitatea spaţială este completată de complementaritatea funcţională şi originea comună a sistemului de oraşe.

Conurbaţie - sistem urban complex care a apărut pe baza accentuării relaţiilor dintre două sau mai multe oraşe apropiate spaţial, dar care îşi menţin, în general, personalitatea.

Aglomeraţie urbană - concentrare urbană formată dintr-un oraş propriu-zis şi din localităţile situate în imediata sa apropiere, cu care întreţine relaţii economice şi sociale.

Doc 1. Taxonomia formelor de aglomerare umană

Forma de aglomerare umană	**Suprafaţa** (km^2)	**Populaţie (nr. loc.)**
Locuinţă individuală	0,01-0,1 km^2	1-1·10 loc.
Grup de locuinţe	0,1-1 km^2	$1\cdot10-1\cdot10^2$ loc.
Sat	1-10 km^2	$1\cdot10^2-1\cdot10^4$loc.
Grup de sate	$1\cdot10-1\cdot10^2km^2$	$1\cdot10^3-1\cdot10^5$ loc.
Oraş (individual)	$1\cdot10^2-1\cdot10^3km^2$	$1\cdot10^4-1\cdot10^6$loc.
Aglomeraţie urbană*	$1\cdot10^2-1\cdot10^4km^2$	$1\cdot10^6-1\cdot10^7$loc.
Conurbaţie*	$1\cdot10^2-1\cdot10^4km^2$	$1\cdot10^6-1\cdot10^7$loc.
Metropolă*	$1\cdot10^2-1\cdot10^4km^2$	$1\cdot10^6-1\cdot10^7$loc.
Magalopolis	$1\cdot10^3-1\cdot10^5km^2$	$1\cdot10^7-5\cdot10^7$loc.

* Aceste trei forme (aglomeraţie, conurbaţie, metropolă) reprezintă varietăţi de concentrări urbane, care au dimensiuni spaţiale şi demografice comparabile, dar diferă prin fizionomie, origine şi evoluţie.

Doc 2. Mari concentrări umane

În cadrul formelor de **concentrare umană,** o categorie aparte ar putea să o

reprezinte concentrările urbane şi rurale pe anumite teritorii, care se caracterizează, în acelaşi timp, printr-o densitate deosebită a populaţiei. Acestea sunt anumite **spaţii geografice cu o relativă omogenitate naturală,** ce a favorizat concentrarea populaţiei şi dezvoltarea unui sistem de aşezări foarte apropiate între ele.

Dintre aceste **mari forme de concentrare (aglomerare) umană** se pot observa în prezent, la nivel mondial, următoarele areale:

- insula Java, cu o deosebită concentrare a populaţiei (aproximativ 100 mil. locuitori) şi cvasigeneralizarea fenomenului urban;
- câmpia Gangelui şi Delta Gange - Brahmaputra (Delhi - Calcutta - Dacca) cu o concentrare umană (urbană şi rurală) de dimensiuni foarte mari (peste 300 mil. loc);
- Bangladesh;
- cursul inferior al fluviului Chang Jiang (Yantzi), Wuhan-Shanghai;
- Coreea de Sud;
- estuarul fluviului La Plata (Buenos Aires - Rosario);
- zona Golfului Guineei;
- China metropolitană (Beijing - Tianjin);
- China de Nord - Est (Shenyang);
- zona centrală a Mexicului (Ciudad de Mexico - Puebla);
- Japonia (Tokyo - Osaka).

Aceste **concentrări umane,** care nu formează o anumită categorie taxonomică, au însă un specific spaţial rezultat din: omogenitatea naturală, densitatea mare a populaţiei, dezvoltarea fenomenului urban şi o importantă componentă rurală.

Shanghai

Doc 3. Cele mai mari concentrări urbane 2004 (populaţia - în milioane

locuitori)

1. Tokyo (Japonia)	27,0
2. Sao Paulo (Brazilia)	19,3
3. Ciudad de Mexico (Mexic)	18,8
4. Mumbay (India)	17,9
5.NewYork(SUA)	17,1
6. Dacca (Bangladesh)	15,2
7. Delhi (India)	14,8
8. Calcutta (India)	14,1
9. LosAngeles(SUA)	13,7
10. Jakarta (Indonezia)	12,7
11. Shanghai (China)	12,7
12. Buenos Aires (Argentina)	12,4
13. Karachi (Pakistan)	1L5
14. Rio de Janeiro (Brazilia)	11,1
15. Osaka (Japonia)	11,0
16. Beijing (China)	10,8
17. Lagos (Nigeria)	10,6
18. Manila (Filippine)	10,5
19. Cairo (Egipt)	10,0
20. Seul (Rep. Coreea)	10,0
21. Istanbul (Turcia)	9,7
22. Paris (Franţa)	9,7
23. Tianjin (China)	93
24. Moscova (Fed. Rusă)	8,2
25. Lima (Peru)	8,0
26. Bangkok (Thailanda)	8,0
27. Londra (Regatul Unit)	7,6
28. Bogota (Columbia)	7,6
29. Teheran (Iran)	7,2
30. Hong Kong (China)	7,2

(după Images economiques du monde, 2005, Paris, Armand Colin)

Aplicaţii:

1. Analizaţi DOC 1 şi identificaţi raportul care există între suprafaţa şi mărimea demografică a fiecărui tip de aglomerare umană.

2. Localizaţi arealele precizate în DOC 2 (utilizând şi harta densităţii populaţiei), precizând, în fiecare caz, cauzele care stau la baza definirii şi delimitării acestora.

5.

Metropole şi megalopolisuri

A. Metropole

Metropolele sunt oraşe mari, cu peste un milion de locuitori, care au funcţii de o complexitate aparte în sistemul urban căreia îi aparţin. Aceste metropole trebuie privite atât la dimensiunea statului în care se află situate, cât şi la dimensiuni internaţionale. Astfel, o metropolă poate avea o importanţă deosebită pentru reţeaua internă a ţării respective, dar la nivel internaţional sa aibă o semnificaţie mai redusă şi să fie întrecută funcţional de oraşe mai mici.

În mod obişnuit, în prezent se consideră ca există următoarele categorii de metropole:

- **metropole mondiale,** care au o importanţă de nivel mondial şi funcţii economice deosebit de complexe, cu semnificaţie la nivelul întregii planete; în această categorie intră metropolele foarte mari (Tokyo, New York, Londra si Paris) şi metropolele apropiate de acestea ca dimensiune demografică (aglomeraţia Ruhr, Chicago, Osaka-Kobe, Ciudad de Mexico, Los Angeles, Sao Paulo, Moscova, Seul, Beijing, Shanghai, Singapore);

- **metropole de importanţă internaţională,** situate pe un plan secundar în raport cu cele de mai sus; se numesc megapoli şi din această categorie fac parte: Mumbay, Milano, Calcutta, Jakarta, Bogota, Rio de Taneiro, Buenos Aires, Cairo, Tianjin etc;

- al treilea nivel îl reprezintă **o serie de metropole mai mici**, în care semnificaţia lor internaţională se îmbină cu influenţa asupra regiunii sau ţării unde se află; este cazul oraşelor cu peste un milion de locuitori.

Un exemplu foarte interesant îl reprezintă **sistemul de metropole** din SUA, care sunt evidenţiate printr-o ierarhizare internă a acestora (Fig. 1). Se consideră că oraşele New York, Chicago şi Los Angeles sunt metropole mondiale.

Alte metropole au, de asemenea, prin rezonanţa şi importanţa lor (Miami, Atlanta, Detroit, San Francisco, Houston, Boston, Washington) o dimensiune mondială evidentă.

B. Megalopolisuri

În prezent există o certitudine doar asupra unui spaţiu urbanizat având funcţia de megalopolis: „megalopolisul american”, situat în partea de nord-est a SUA.

Megapolisul american este denumit uneori Bowash după oraşele extreme (Boston si Washington). Are în partea sa centrală oraşul New York şi este aproape continuu pe o lungime de 400 km, concentrând 42 milioane locuitori şi activităţi

deosebite la scară mondială.

Numeroase elemente conduc la ideea că un alt megalopolis bine conturat se află situat în partea sudică a Japoniei denumit „megapolisul japonez” (Fig. 2).

Există ideea conturării unui „megalopolis european”, care ar cuprinde un teritoriu puternic urbanizat din Anglia, Olanda, Belgia, Franţa şi Germania (DOC 1).

O situaţie deosebită o întâlnim în cazul megalopolisului japonez, dezvoltat în partea de sud a insulei Honshu.

Acesta cuprinde mai multe concentrări teritoriale de oraşe foarte mari, dintre care se disting: Tokyo (cu aria metropolitană înconjurătoare), Osaka - Kobe, Kyoto, Nagoya. În acest megalopolis este inclusă şi partea de nord a insulei Shikoku (cu oraşele Kyta-kyushu si Fukuoka). Acest megalopolis are anumite asemănări cu megalopolisul american.

Se consideră că ar exista un megapolis şi pe latura pacifică a SUA, denumit megalopolisul californian (de la San Francisco la San Diego, incluzând aria metropolitană Los Angeles), deşi continuitatea sa este mai puţin evidentă decât în alte cazuri.

Evoluţia demografică şi creşterile urbane vor influenţa formarea unor noi concentrări (umane şi urbane) care vor avea, în timp, aspecte similare megalopolisurilor. (DOC2)

Dicţionar

Metropolă - oraş mare, cu funcţii care depăşesc teritoriul naţional.

Megapol - oraş foarte mare, multimilionar (ca număr de locuitori), situat între primele 35 de oraşe mondiale, dar care nu are puterea de comandament a metropolei.

Doc 1. „Megalopolisul european”

Se consideră că sistemul de metropole al Europei poate fi ierarhizat în mai multe ranguri.

Un anumit spaţiu european are caracteristicile unui adevărat megalopolis. Extensiunea sa este discutabilă. În prezent se consideră că acest megalopolis ar cuprinde următoarele areale:

- Anglia Centrală şi de Sud (Liverpool - Manchester - Bir-mingham - Londra);
- Olanda (Amsterdam - Ro-tterdam - Haga, sau ceea ce se numeşte în prezent „Randstad –Holland”);
- Belgia (Anvers - Bruxelles);
- Franţa (conurbatia Lille);
- Germania (zona Rhin - Ruhr).

Acest „megalopolis european” are o continuitate deosebită pe uscat dar este întrerupt de Strâmtoarea Mânecii. Urbanizarea este cvasigeneralizată şi funcţionalitatea sa deosebită, în condiţiile activităţilor din Uniunea Europeană.

Aplicaţie:

Analizaţi caracteristicile „megalopolisului european” şi precizaţi, comparativ cu situaţiile clasice (Fig. 1, 2), elementele de asemănare şi de deosebire.

Fig. 1 – Ierarhia urbană în SUA

Fig. 2 – Megalopolisul japonez

Fig. 1 - Ierarhia urbană în SUA

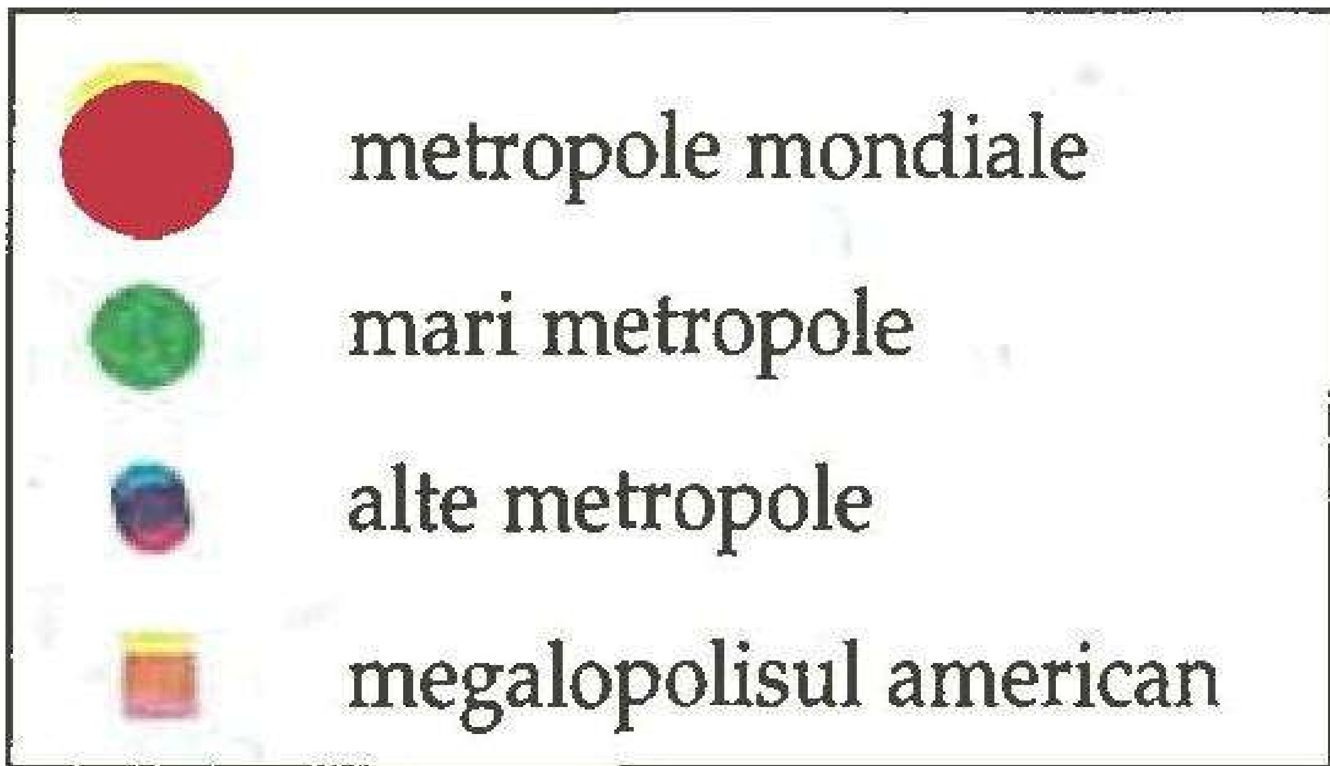
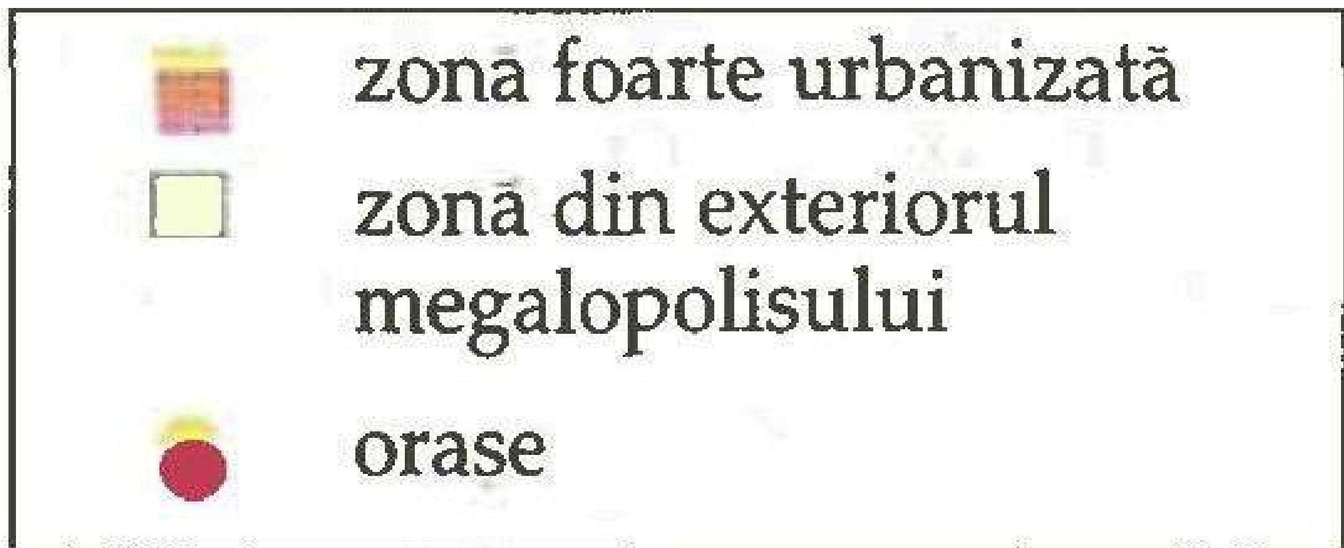

Fig. 2 – Megalopolisul japonez

Aplicaţie:

Analizaţi repartiţia geografică a principalelor oraşe din SUA şi explicaţi aspectele constatate.

Explicaţi specificul megalopolisului japonez şi precizaţi cauzele care au stat la baza genezei acestuia.

Doc 2. Viitorul megalopolisurilor

Formarea megalopolisurilor clasice (megalopolisul american şi cel japonez), precum şi a concentrărilor urbane considerate în mod asemănător megalopolisuri (cel european şi californian) a fost rezultatul unor cauze legate îndeosebi de creşterea urbană (extinderea oraşelor în teritoriu şi creşterea populaţiei urbane).

Pentru a putea considera un anumit teritoriu ca fiind megalopolis, este necesară satisfacerea următoarelor condiţii: continuitatea teritorială a fenomenului urban (fără discontinuităţi majore), o populaţie numeroasă şi o densitate ridicată a populaţiei în acel spaţiu, interconectarea funcţiilor şi creşterea complementarităţii oraşelor, caracterul structurat, multipolar şi ierarhizat al sistemului urban.

Există, în prezent, mai multe areale care îndeplinesc parţial condiţiile de mai sus (concentrarea populaţiei şi a oraşelor, densitatea demografică ridicată, creşterea demografică şi urbană accelerată). Aceste regiuni sunt: zona marilor lacuri, sud-estul Braziliei, centrul şi sud-estul Mexicului, La Plata, Golful Guineei, Insula Java, China de Nord - Est (Sheniang), China Metropolitană (Beijing - Tianjing), China de Est (Shanghai), China de Sud, India de Nord, India de Est - Bangladesh, India de Vest, Republica Coreea.

Dintre aceste areale, este posibil ca în următoarele două decenii să poată fi considerate ca megalopolisuri următoarele areale:

1. Zona marilor lacuri (Chicago -Detroit), cu o prelungire spre Pittsburgh, areal considerat de unii chiar în momentul de faţă un megalopolis (Chipitt). În acest areal, fenomenul urban este cvasigeneralizat (aproape toate localităţile sunt urbane), dar relativ discontinuu şi cu o coerenţă teritorială limitată.

2. Insula Java reprezintă una dintre cele mai mari concentrări demografice şi urbane, cuprinzând aproape 100 milioane locuitori. Suprafaţa relativ redusă a insulei, extinderea urbană şi creşterea demografică vor facilita transformarea insulei într-un adevărat megalopolis, cu centre urbane proeminente la Jakarta, Surabaja şi Bandung.

3. Coreea de Sud (Republica Coreea) este, pe o mare întindere a sa, un adevărat megalopolis, asemănător celui japonez. Centrele nodale sunt: Seul, Taegu, Pusan, Ulsan. Acest „megalopolis sud – coreean” are o componenţă portuară foarte puternică.

4. Sud - estul Braziliei (Sao Paolo, Rio de Janeiro), cu o puternică dezvoltare demografică şi urbană, ar putea să se extindă în interior până în zona urbană Belo Horizonte.

A. Elemente generale

Din suprafaţa totală a planetei, aproximativ 90% sunt peisaje rurale. Restul de 10% formează peisajele urbane, de la cel mai mic oraş până la megalopolis.

Elementul esenţial al spaţiului rural este acela că ocupaţia principală a oamenilor este legată de agricultură.

Peisajele rurale diferă foarte mult între ele în funcţie de aspectul, fizionomia şi structura aşezărilor rurale; în acest context se poate vorbi chiar de „peisaje şi aşezări” rurale, considerate împreună. Peisajele rurale se suprapun într-o mare măsură zonelor bioclimatice, dar sunt nuanţate teritorial de intensitatea acţiunii umane şi tipul de agricultură.

B. Principalele peisaje rurale şi repartiţia lor geografică

■ **Peisajele rurale** au păstrat într-o mare măsură caracteristicile iniţiale ale mediului natural (Fig. 2).

Aici se includ teritoriile arctice şi antarctice, munţii înalţi, regiunile foarte aride ale deşerturilor; aceste spaţii au elementele naturale bine conservate datorită condiţiilor extreme de mediu în care nu s-a putut stabiliza o populaţie numeroasă.

Tot în această categorie intră şi peisajele forestiere foarte puţin transformate de om; ele cuprind taigaua eurasiatică, pădurea canadiană, pădurea amazoniană, pădurea ecuatorială din centrul Africii, pădurile ecuatoriale şi musonice din Asia de Sud-Est. În arealele forestiere compacte şi netransformate, populaţia are o concentrare mai redusă din cauza condiţiilor naturale.

Aceste peisaje naturale (zonele subpolare, polare şi suprafeţele forestiere) se caracterizează printr-o influenţă redusă a omului asupra lor şi prin caracterul natural al trăsăturilor de bază.

■ **Peisajele agricole.** Ocupă acele teritorii unde se practică în mod sistematic activităţi agricole.

Peisajele agricole cuprind:

- peisaje cu predominarea păşunatului, care caracterizează regiunile semideşertice (calde şi reci), teritoriile de savană şi stepă, adică peste tot acolo unde se poate practica o activitate de creştere a animalelor; în unele porţiuni (Sahara, Asia Centrală), creşterea animalelor este însoţită de nomadism;
- peisajul mediteranean se caracterizează printr-o transformare antropică a elementelor de bază, o agricultură adaptată condiţiilor (cu plante specifice, cum ar fi: viţa de vie, culturile de măslini şi citrice) şi o utilizare îndelungată a teritoriului;
- regiunile intens cultivate, care se suprapun cu regiunile foarte populate; aceste suprafeţe se întâlnesc pe toate continentele, dar cea mai mare întindere o au în Europa, Statele Unite, Asia de Sud şi Asia de Est; cultura plantelor şi creşterea intensivă a animalelor fac din aceste regiuni principalele teritorii de unde se asigură resursele agroalimentare ale locuitorilor. În interiorul peisajelor de cultură

transformate foarte mult, există diferenţieri în funcţie de principalele grupe de plante care se cultivă; în acest sens putem vorbi despre peisaje ale culturii orezului, peisaje de cultură a viţei de vie, peisaje de cultură a cerealelor (Fig. 1) etc.

■ **Peisajele cu o transformare complexă.** Acestea se caracterizează prin concentrări foarte mari de populaţie, o agricultură diversificată şi, în zonele litorale, activităţi de turism şi comerţ. Totodată, aceste regiuni cunosc o importantă concentrare a populaţiei.

Aceste tipuri de peisaje rurale (naturale, agricole şi transformate) au anumite generalizări ale caracteristicilor lor. Diversificarea este şi mai mare în funcţie de nivelul de dezvoltare a ţărilor, forma de proprietate, resursele alocate dezvoltării agriculturii şi o anumită voinţă de amenajare a teritoriului respectiv.

Dicţionar

Peisaj agricol - peisaj care reflectă utilizarea agricolă a unui anumit teritoriu.

■ **Fig. 1** - **Peisaj de cultură a cerealelor din Germania**

Peisaj rural - peisaj cu o antropizare mijlocie, în care sunt vizibile caracteristicile activităţilor şi a aşezărilor rurale: concentrare mai redusă a populaţiei, predominarea activităţilor agricole, amenajarea agricolă a teritoriului.

Zonă bioclimatică - zonă naturală latitudinală cu anumite elemente de omogenitate teritorială a caracteristicilor sale climatice şi bio-geografice care se reflectă în structura activităţilor agricole predominante.

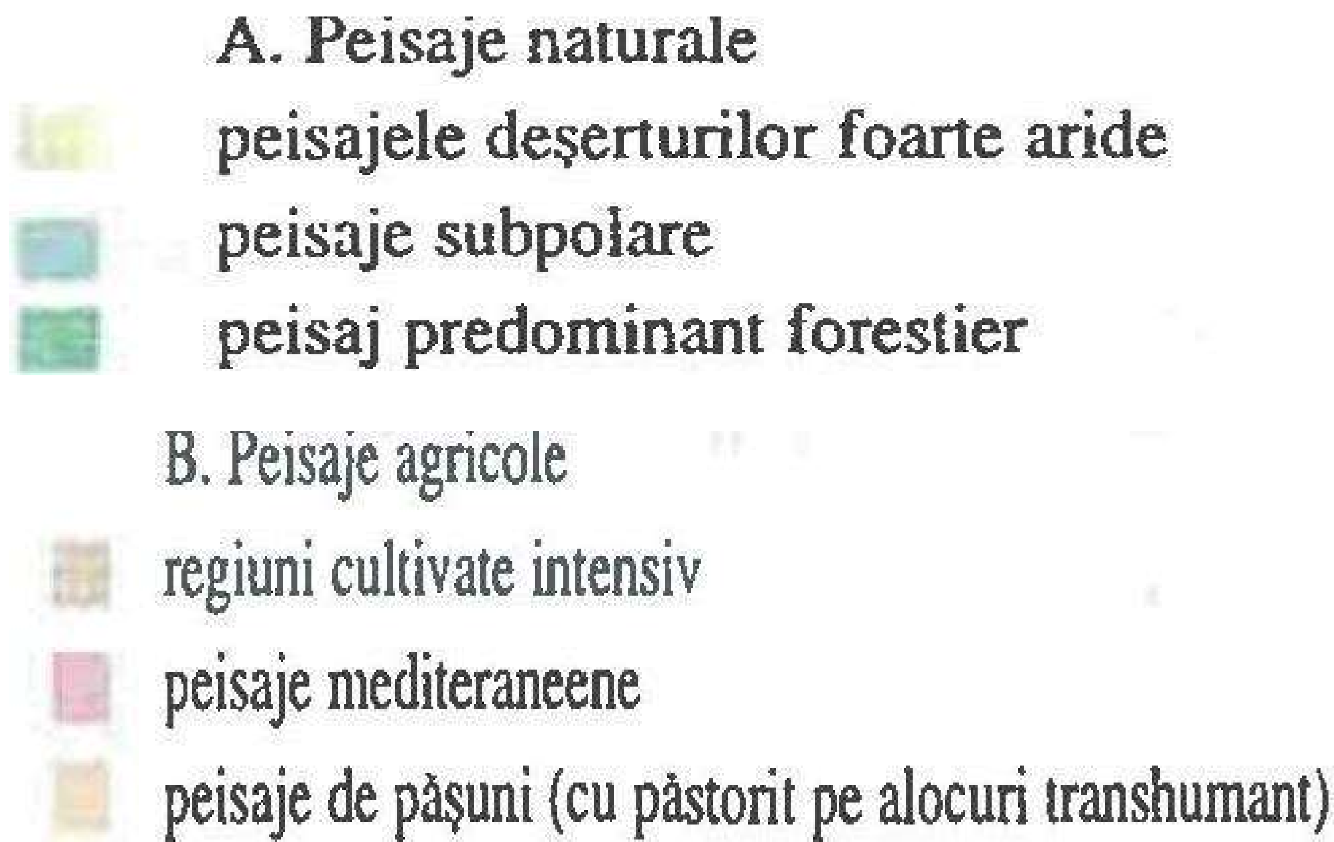
Aplicaţie:

Comparaţi aspectul peisajelor (rurale sau agricole) redate în Fig. 1 şi DOC 2 cu funcţiile lor şi identificaţi legăturile dintre acestea.

Fig. 2 - Repartiţia peisajelor rurale pe Terra
(areale simplificate şi generalizate)

Fig. 2 – Repartiţiapeisajelor rurale pe Terra (areale simplificate şi generalizate)

Harta tipurilor de peisaje rurale realizează o diferenţiere între peisajele care îşi păstrează, în cea mai mare măsură, componenţa naturală iniţială (peisajele naturale) şi cele care au, în mod predominant, o componenţă agricolă (peisaje agricole). Pe suprafeţe foarte mici, acestea se îmbină între ele. La scara globului, acestea pot fi observate doar printr-o generalizare cartografică. Se observă, astfel, că principalele peisaje naturale se suprapun regiunilor cu o densitate demografică relativ redusă, din cauza condiţiilor naturale dificile (păduri tropicale, deşerturi, zone forestiere reci). Peisajele agricole se suprapun regiunilor cu o densitate mare a populaţiei. În cadrul peisajelor agricole, există diferenţieri, în funcţie de tipul de agricultură practicată. Astfel, agricultura comercială duce la apariţia unor peisaje geometrizate, pe întinderi echivalente marilor exploataţii agricole. Peisajele rurale mediteraneene păstrează şi o componenţă naturală indusă de relief şi vegetaţie. Cultura orezului determină în Asia de Sud şi de Sud - Est un tip de peisaj rural foarte expresiv, adaptat la precipitaţii si irigaţii.

Doc 1. Raportul dintre peisajele rurale şi aşezările rurale

Între aspectul peisajului rural şi aşezările omeneşti care sunt amplasate în cadrul său există multiple legături de condiţionare, astfel:

- mărimea demografică a aşezărilor rurale influenţează gradul de

antropizare, exploatare şi transformare a peisajului;

- în cadrul peisajelor naturale şi a mediilor extreme (arid şi rece) prezenţa umană este mai redusă decât în cadrul peisajelor agricole; pe alocuri, ca în cazul culturii orezului (rizicultură) există o legătură foarte strânsă, aşezările rurale fiind adaptate excesului de umiditate şi sistemelor de canale de irigaţii;
- în zonele montane sunt valorificate terenurile stabile şi relativ orizontale atât pentru agricultură, cât şi pentru aşezări;
- în regiunile cu o economie evoluată, aşezările rurale au elemente asemănătoare oraşelor, iar peisajele agricole sunt geometrizate;
- regiunile periurbane din jurul oraşelor mari au activităţi legate de aprovizionarea zilnică a centrelor urbane care se reflectă în structura produselor, activităţile de tip agroindustrial şi sistemul de transport.

Raportul dintre „peisaj” şi „aşezare” are, aşadar, un caracter strâns şi complementar.

7. Organizarea spaţiului urban şi rural

A. Elementele spaţiului urban

Principalele elemente ale spaţiului urban sunt: localizarea, precum şi caracteristicile localizării (,,sit”-ul), evoluţia istorică, populaţia, infrastructura urbană, circulaţia interioară şi transporturile.

B. Structura internă a spaţiului urban: zonele funţionale

Teritoriul intern al oraşelor nu este omogen.

El are o serie de unităţi teritoriale şi funcţionale numite **zone urbane funcţionale.** Principalele categorii de zone urbane sunt: zona rezidenţială, industrială, de transport, comercială, de agrement, culturală, administrativă.

Spaţiul urban are anumite caracteristici şi în funcţie de aspectul reţelei de străzi (morfologie urbană), de poziţia faţă de centru (centrul propriu-zis, celelalte cartiere ale oraşului, periferia urbană şi apoi zona periurbană), mărimea demografică şi extinderea oraşului în teritoriu.

C. Organizarea spaţiului urban

Principalele probleme puse în faţa amenajării urbane sunt: asigurarea unui fond de locuinţe satisfăcător, realizarea unui sistem eficient de transporturi publice, construirea unor parcaje (frecvent şi subterane), reducerea efectelor poluării, evitarea supraîncărcării traficului auto etc; alte două probleme sunt de o reală importanţă: aprovizionarea cu apă a oraşelor şi evacuarea deşeurilor menajere.

D. Exemple regionale de fizionomii urbane

- **Oraşele din Europa de Vest şi Europa Centrală** păstrează foarte mult, în centrul lor, fizionomia oraşelor iniţiale medievale (Fig. 1). Cartierele noi, zonele de transport şi industriale se află situate spre periferie, alternând cu spaţii de agrement.
- **Oraşele din Europa de Est,** care au suferit câteva decenii o „sistematizare de tip socialist”, au, pe lângă centrele istorice mai mult sau mai puţin conservate (dar adesea transformate), cartiere „noi” omogene de locuinţe realizate după un standard comun.
- **Oraşele nord-americane** au un anumit specific rezultat din vechimea lor redusă.

Dezvoltarea pe verticală a construcţiilor este o caracteristică generală, chiar pentru oraşele cu un spaţiu amenajabil extins (Atlanta - Fig. 2, Phoenix).

- **Oraşele latino-americane,** îndeosebi cele mari, au unele elemente urbane asemănătoare oraşelor din nord, dar şi anumite elemente urbane diferite: existenţa unor spaţii periurbane „marginalizate” (de tip favellas - Fig. 3).
- **Oraşele din lumea arabă** au elemente tradiţionale (Rabat, Mecca, Cairo - Fig. 4), dar şi aspecte moderne (Riadh, Al Kuwait).
- **Oraşele din Asia de Sud** au probleme de suprapopulare teritorială. Exemplele cele mai evidente sunt Karachi, Calcutta. Sectoarele moderne (din Mumbay, Calcutta) sunt „asaltate” de cartiere semiurbane, dezvoltate haotic (Fig. 5).
- **Oraşele japoneze** îmbină elemente tradiţionale (Kyoto, Nagoya) cu cea mai înaltă dezvoltare a infrastructurii urbane (Tokyo, Osaka, Kobe) şi vădesc o deosebită atenţie pentru utilizarea raţională a spaţiului construit (Fig. 6).
- **Oraşele din China** au o morfologie proprie şi aspecte exterioare influenţate de tradiţii dar şi de „urbanizarea socialistă” (în varianta chineza). În prezent în China se dezvoltă o nouă generaţie de oraşe moderne.
- **Oraşele din Africa Subsahariană** se disting prin zona centrală asemănătoare oraşelor europene şi printr-o „invadare” a lor de cartiere mărginaşe subechipate urban.

E. Organizarea spaţiului rural

Spre deosebire de spaţiul urban, organizarea spaţiului rural are o pronunţată

componentă empirică şi spontană. Foarte rar, acest spaţiu este organizat pe baza unui plan regional sau naţional. El se interferează cu sistemele urbane, dar are pe întinderi foarte mari (îndeosebi în ţările subdezvoltate) o pregnanţă rurală şi agricolă evidentă. Organizarea spaţiului rural este influenţată de diferite elemente socio-economice (tipul de proprietate, tipul de agricultură, religie, habitat).

Dicţionar

Cartier - ansamblu de construcţii, drumuri şi dotări care ocupă un teritoriu determinat din intravilanul oraşului; are o anumită omogenitate şi, frecvent, un anumit specific.

Centru - nucleul istoric originar al oraşului, spre care converg axele de comunicaţii; are, de obicei, o funcţie administrativă, comercială şi de decizie.

Infrastructură urbană - totalitatea elementelor de natură tehnică introduse de om pentru a asigura un cadru de desfăşurare a activităţilor social-economice şi urbane: străzi, construcţii, canalizare, sisteme de transport şi comunicaţii.

Mediu urban - tip de mediu, foarte mult antropizat, format din anumiţi factori (naturali şi social-economici) care au elemente de specificitate: concentrare mare a populaţiei, spaţiu intens construit, o echipare tehnico - edilitară ridicată, activităţi economice neagricole, o funcţie precisă în teritoriul înconjurător şi anumite caracteristici proprii ale elementelor de mediu.

Morfologie urbană - aspect exterior al oraşului care se referă la forma şi structura sa.

Sit - aspectul şi configuraţia terenului (a locului) pe care este aşezat un oraş.

Aplicaţii:

1. Comparaţi fizionomiile urbane (Fig. 1-6) şi precizaţi modalităţile specifice de organizare a spaţiului urban în fiecare caz.

2. Identificaţi influenţa caracteristicilor umane ale colectivităţilor asupra acestor fizionomii urbane, utilizând imaginile alăturate (Fig. 1 - 6).

3. Explicaţi raportul dintre funcţiile şi fizionomiile urbane, utilizând exemplele de oraşe redate în fotografii.

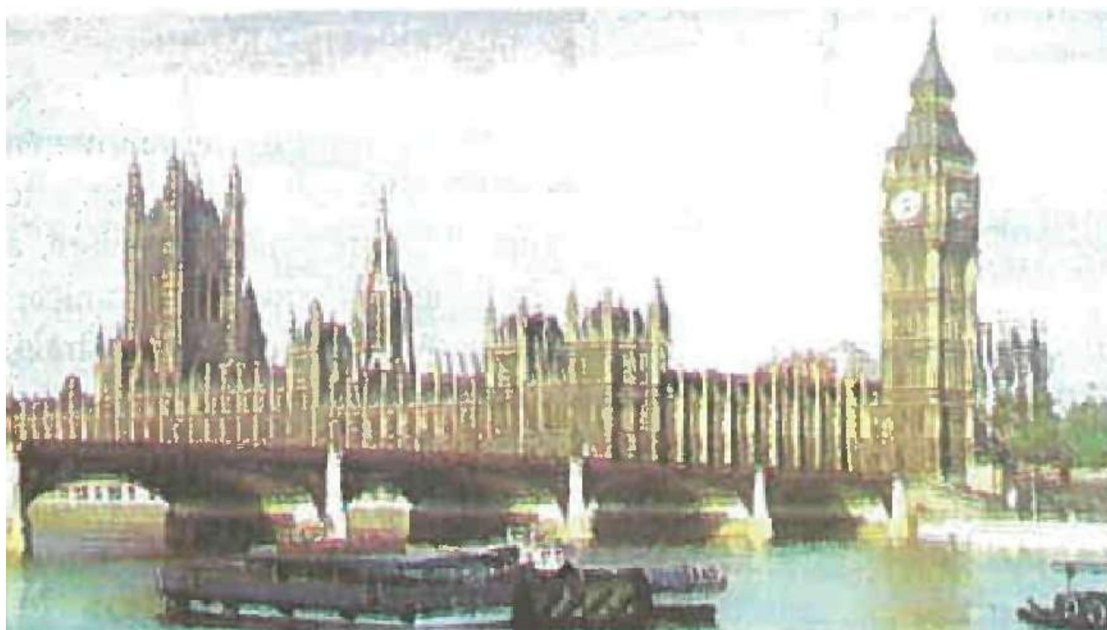

Fig. 1 – Londra (Regatul Unit) – centrul istoric

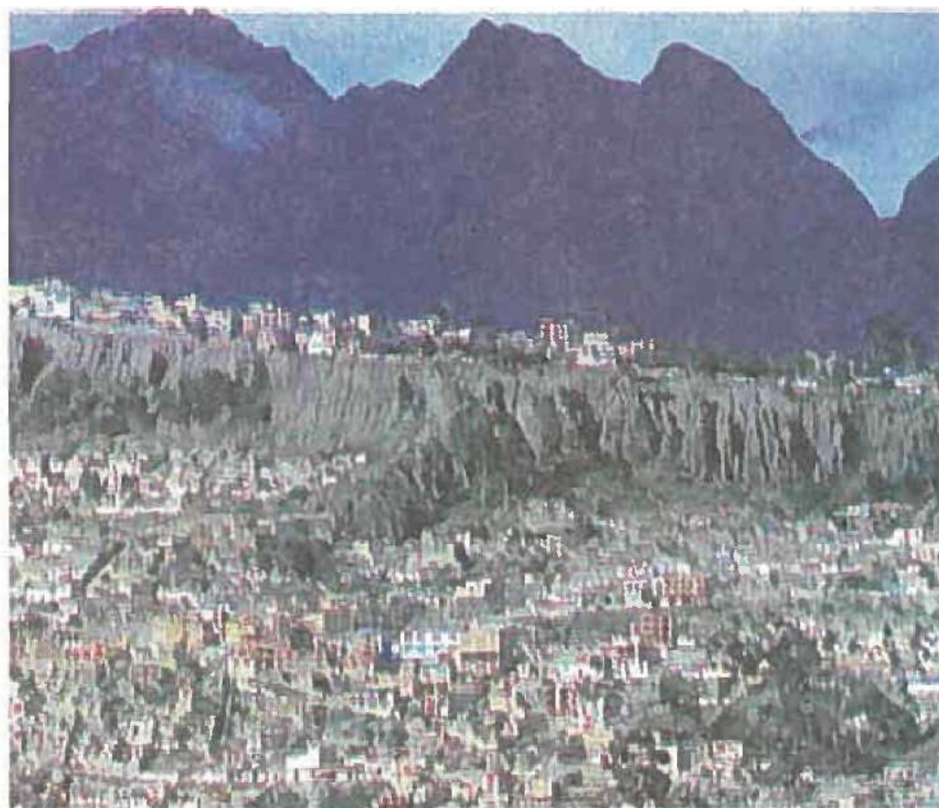

Fig. 2 – La Paz (Bolivia) – capitala situată la cea mai mare altitudine

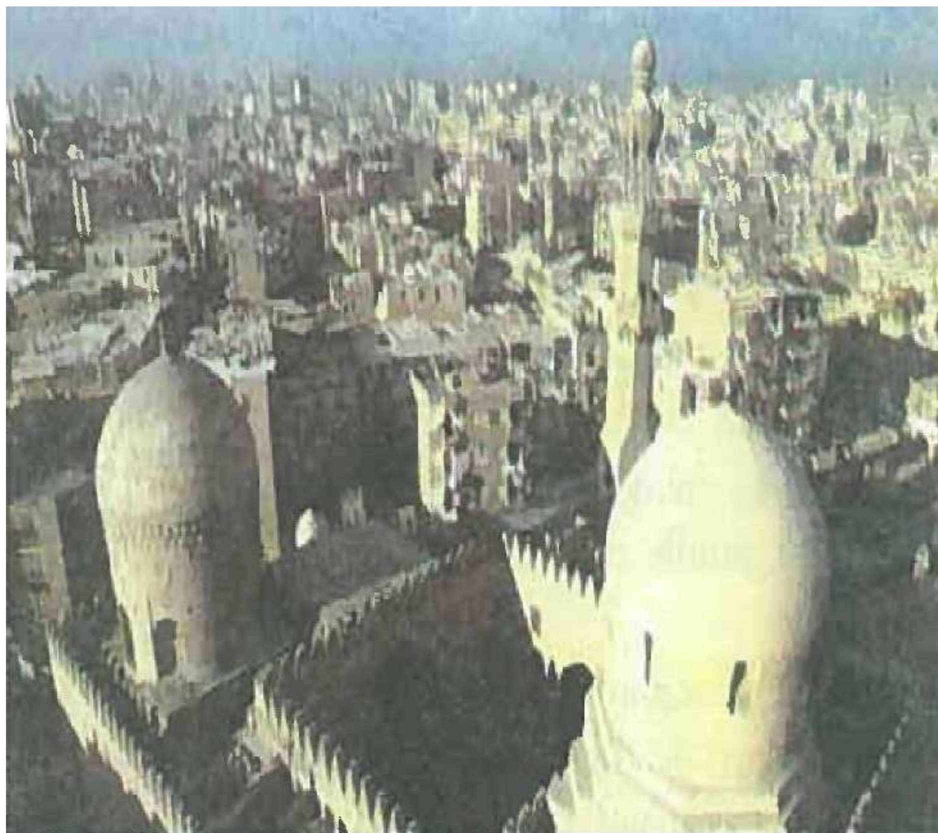

Fig. 3 – Cairo (egipt) – îmbinare de elemente tradiţional şi construcţii moderne

Fig. 4 – Calcutta 8India) – cartiere moderne asaltate de „parcurile de locuit”

Fig. 6 – Imagine din Tokio

8. Planul oraşului

Planul oraşului este reprezentarea elementelor esenţiale ale acestuia, reduse la scară, selecţionate şi redate prin semne convenţionale. Planul oricărui oraş cuprinde următoarele elemente: reţeaua de străzi, principalele intersecţii, zonele construite, zonele de spaţii verzi, elementele de infrastructură, pieţele, principalele construcţii, zonele industriale, denumirea cartierelor etc. (Fig. 2).

Planul oraşului este foarte relevant pentru definirea caracteristicilor sale interne. Identificarea zonei centrale permite aprecierea felului în care a arătat oraşul iniţial, întinderea acestuia şi dimensiunile lui demografice. Forma limitei exterioare arată foarte clar raportul perimetrului construit cu restricţiile impuse de relief. Forma reţelei de străzi arată legăturile cu regiunile exterioare şi cu alte oraşe precum şi modul de evoluţie a oraşului în teritoriu. Pe baza acestor aspecte, se pot stabili şi elemente calitative interioare: zonele funcţionale, modul de repartiţie teritorială a acestora, legăturile oraşului cu teritoriul înconjurător.

Anumite oraşe, care ajung la o înaltă dezvoltare urbană, îsi construiesc, treptat, în partea centrală anumite zone specializate cu activităţi predominante de afaceri. De exemplu, în SUA acestea se numesc Central Business District (C.B.D.) (Fig. 1).

Elementul cel mai uşor de sesizat în urma studierii planului unui oraş (la o scară corespunzătoare) este forma reţelei de străzi principale. Această formă, la care se adaugă conturul aşezării, creează un anumit aspect al oraşului care se numeşte

morfostructură. Principalele tipuri morfostructurale ale oraşelor sunt:

- **Rectangulară,** cu un pronunţat caracter geometric, în care străzile sunt perpendiculare, creându-se suprafeţe interioare geometrizate; aceasta morfostructură a apărut datorită iniţiativei locuitorilor de a da un aspect sistematizat propriei localităţi; forme de acest fel au oraşele New York, San Francisco,Torino, Alexandria, Chicago, Buenos Aires, Montreal, Atlanta etc. Desigur, în cazul acestor exemple, nu este vorba ca întregul oraş sa aibă acest aspect rectangular, ci părţi mai însemnate din el sau anumite cartiere.
- **Radiar-concentrică,** aspect ce derivă din creşterea teritorială realizată de-a lungul timpului pe direcţie radiară şi în anumite etape care s-au concretizat în creşteri concentrice, succesive; exemplul cel mai clar este al oraşului Paris, dar această structură se regăseşte la numeroase alte oraşe cu nuclee istorice (Bruxelles, Bucureşti - Fig. 4, Moscova).
- **Polinucleară,** aspect ce este rezultatul creşterii simultane a oraşului (sau a unor oraşe alăturate) în anumite puncte care ulterior, prin dezvoltare ajung să formeze un singur perimetru urban; aceste forme polinucleare pot proveni şi din aglutinarea unor localităţi mai mici situate la periferia unui centru mai mare. Un exemplu foarte clar în acest sens este dat de oraşul Budapesta, cu două nuclee distincte pe cele două maluri ale Dunării (Buda, în vest şi Pesta, în est).
- **Liniară** (alungită), când un anumit element al sif-ului impune o formă de acest fel. Este cazul oraşelor dezvoltate în lungul unor fluvii, estuare, pe ţărmul mării, unde forma reţelei de străzi este influenţată de anumite elemente naturale; deşi forma actuală a orasului Shanghai are un caracter complex, iniţial acesta s-a dezvoltat în lungul zonei de vărsare al fluviului Chang Jiang în mare; bulevardele principale sunt şi astăzi paralele cu fluviul.
- **Semicirculară,** în care se îmbină un element natural, care favorizează o dezvoltare liniară, cu evoluţia teritorială a oraşului, realizată radiar şi concentric. Exemple interesante sunt cele ale oraşelor Bordeaux, Amsterdam, Anvers, Chicago (Fig. 1), Brăila.

Există şi forme mai complexe care nu pot fi încadrate strict într-o anumită tipologie. Privirea atentă a planului unor astfel de oraşe ne poate conduce la identificarea unor elemente care să explice această formă prin anumite aspecte mai puţin vizibile.

Dicţionar

Planul oraşului - reprezentarea pe o suprafaţă plană, la o scară de proporţie mare sau foarte mare, a principalelor elemente ce caracterizează un oraş (reţeaua de străzi, principalele zone, clădirile mai importante).

C.B.D. - Central Bussiness District, partea centrală a metropolelor mondiale, care se caracterizează printr-o concentrare deosebită a activităţilor de afaceri cu influenţă internaţională; fizionomia urbană se evidenţiază printr-o importantă dezvoltare verticală.

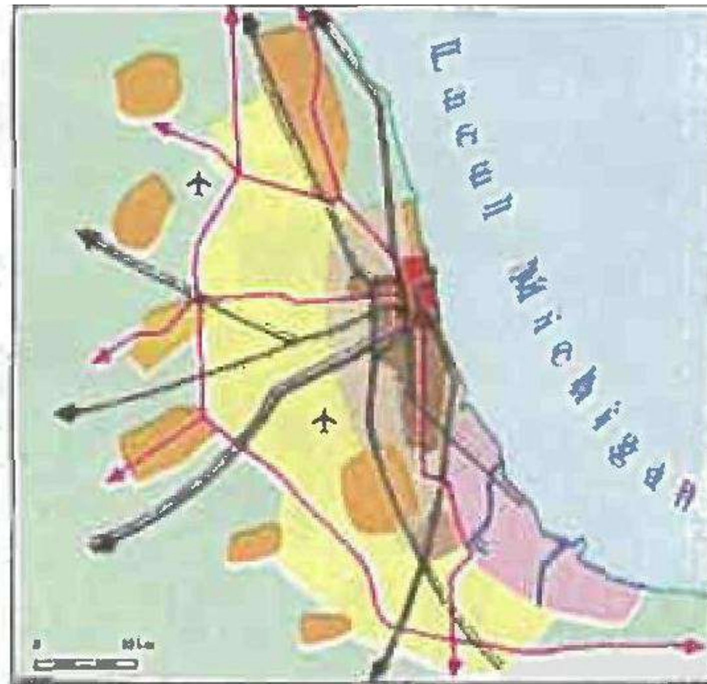
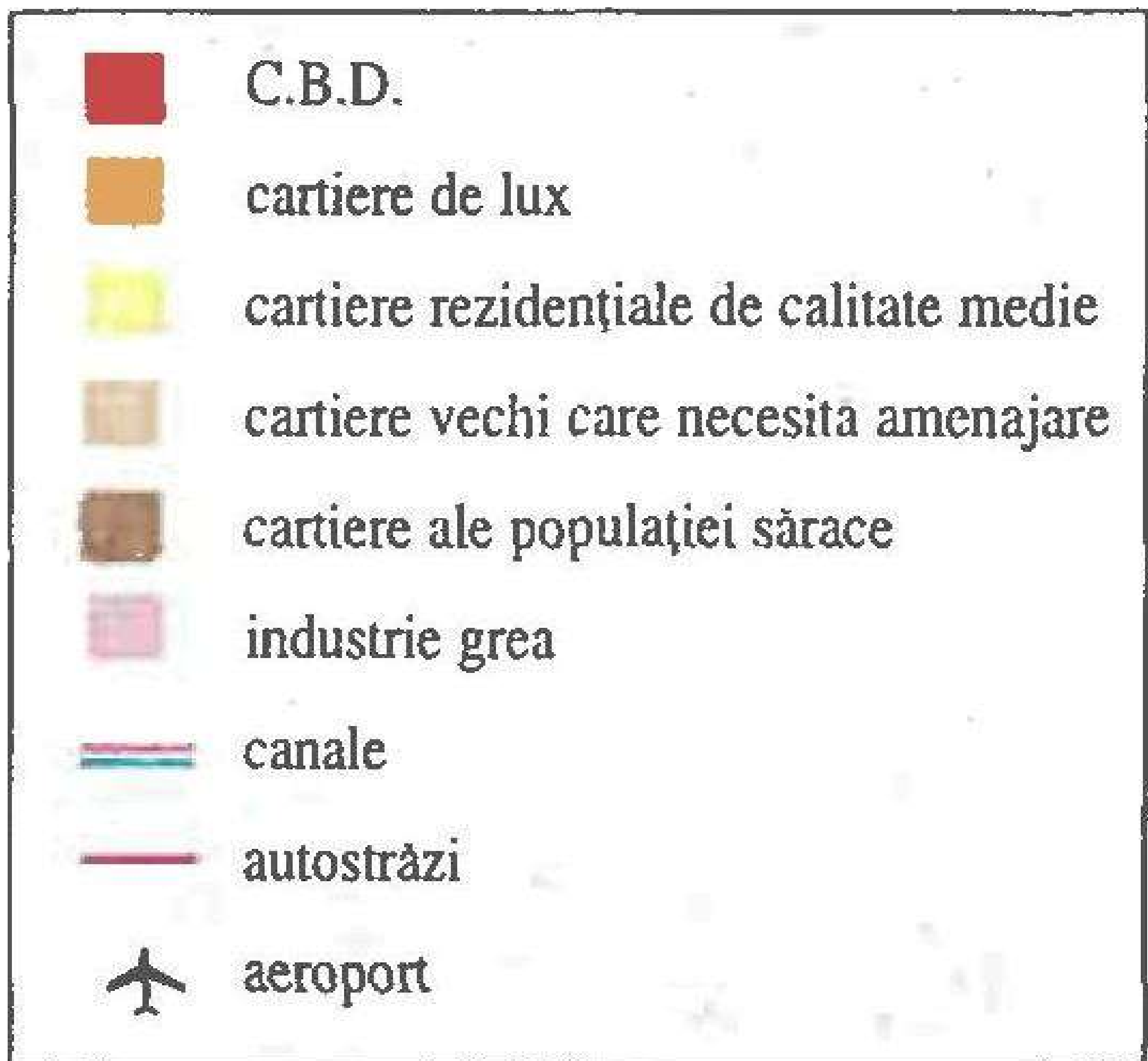

Fig. 1 - Chicago - morfostructură semicirculară

Aplicaţii:

1. Urmăriţi planul oraşului Paris (Fig. 2) şi identificaţi principalele elemente reprezentate.

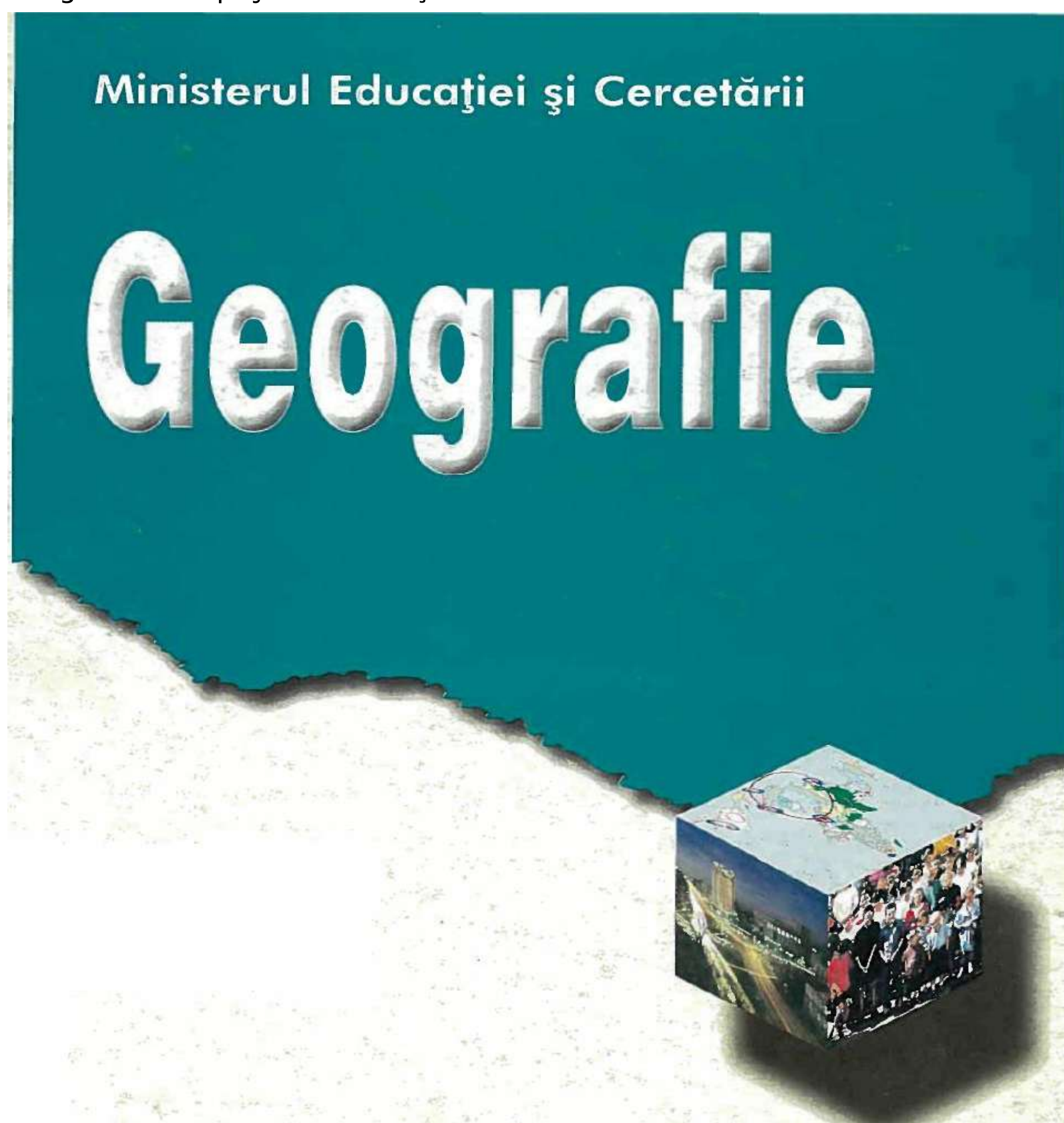
2. Explicaţi repartiţia principalelor zone funcţionale ale oraşului Bucureşti, utilizând figura alăturată (Fig. 4).

Fig.2. Planul oraşului Paris.

Capitolul 2. Geografia populaţiei şi a aşezărilor umane

II. Geografia aşezărilor umane

Octavian Mândruţ

Clasa a - X - a

Volumul 5

CORINT

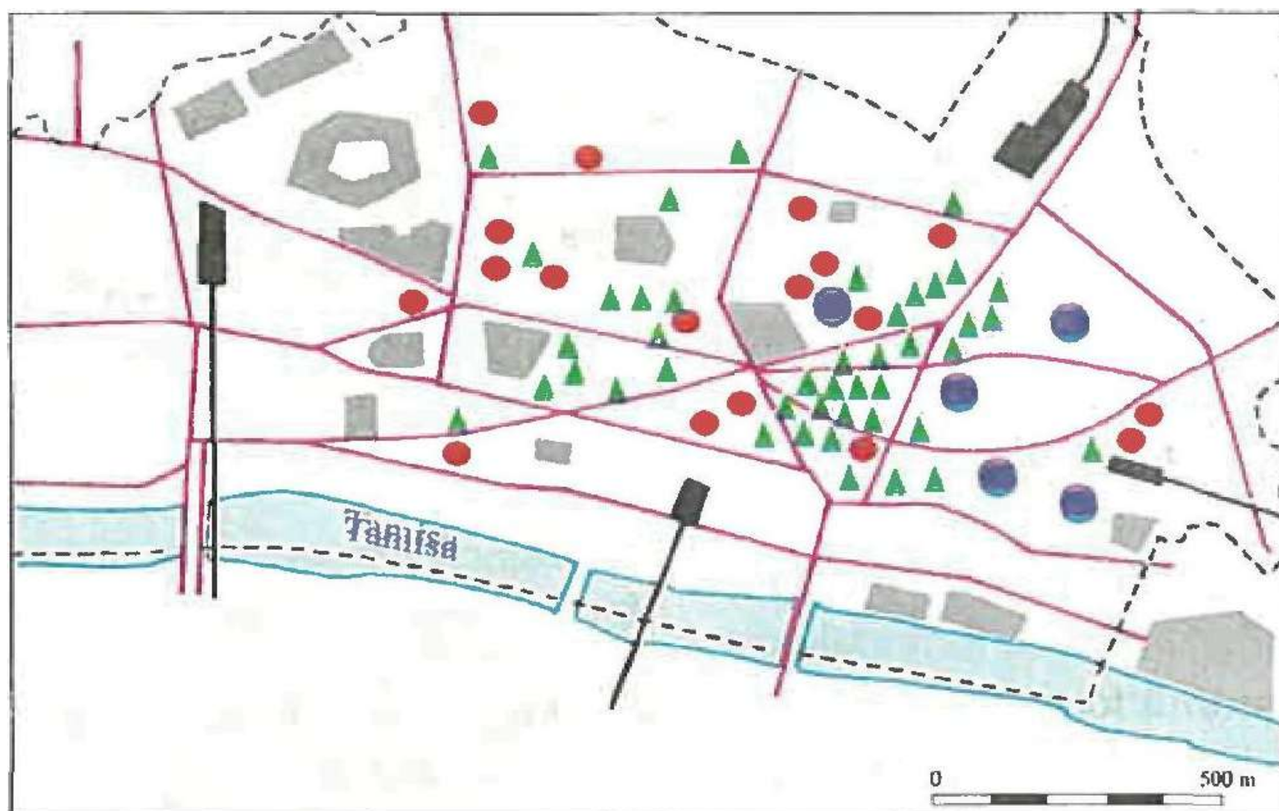

Fig.3 – Zonele specializate din centrul oraşului Londra (City-ul londonez)

bănci comerciale

alte bănci şi instituţii financiare

burse de valori şi de mărfuri

limite administrative ale City-ului

principalele edificii publice

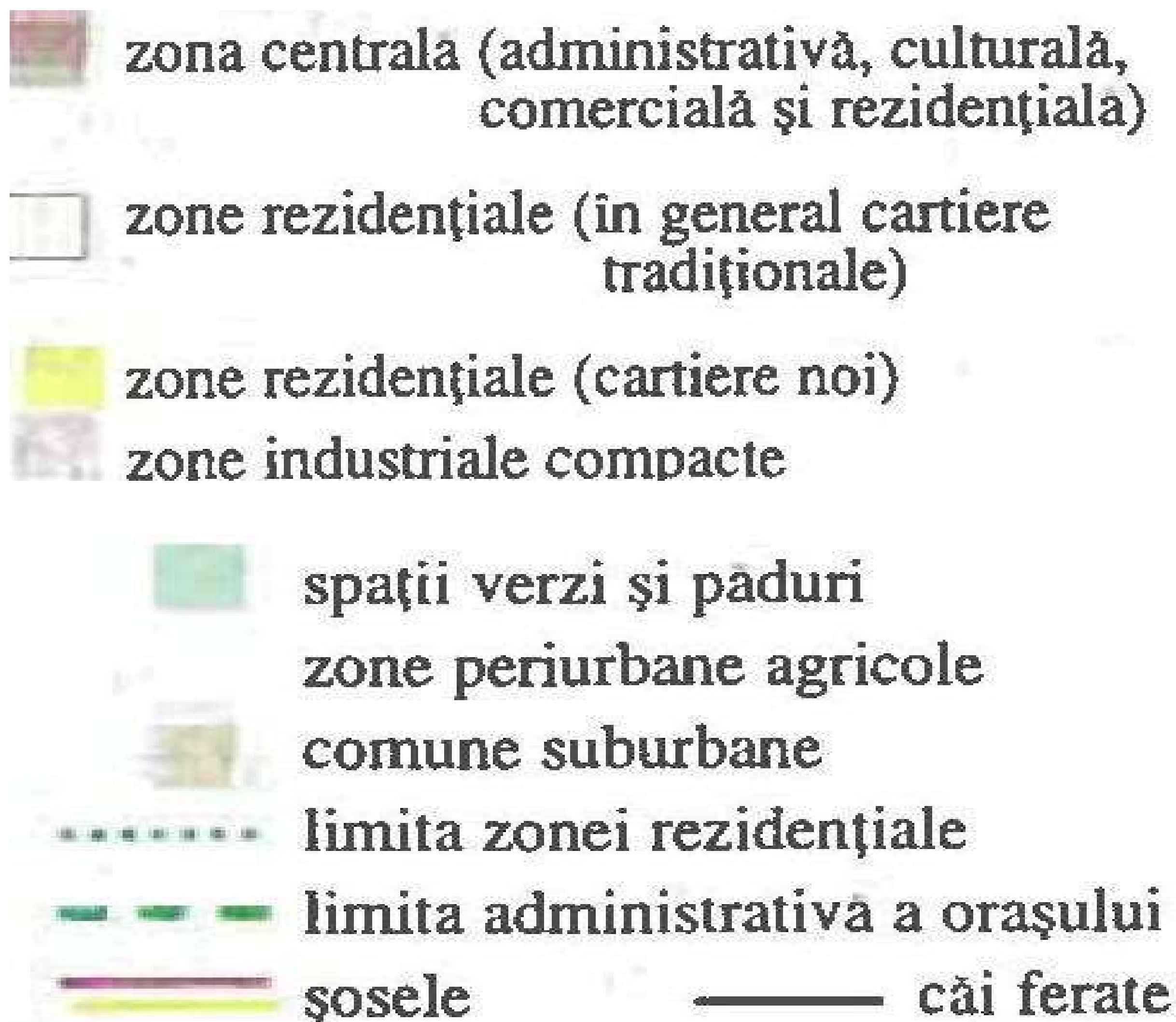

gări

rute principale

Dâmboviţa

0 2900 m

Fig. 4 – Bucureşti (morfostructură radiar – concentrică) –principalele zone funcţionale

9. Amenajarea locală şI regională

Problematica amenajării teritoriale este foarte largă şi depinde foarte mult de întinderea teritoriului la care se referă.

Astfel se individualizează o **amenajare regională** care se referă la unităţi regionale mari (o ţară sau o regiune a acesteia) şi o **amenajare locală,** care se realizează la nivelul celor mai mici unităţi administrative sau de grupări ale acestora.

A. Factorii amenajării teritoriale

Amenajarea teritorială este un proces care se desfăşoară atât spontan, cât şi organizat. Dacă în decursul timpului a predominat amenajarea spontană, în ultima perioadă aceasta tinde să aibă un caracter coerent.

Factorii (agenţii) elementari care intervin în amenajarea teritoriului sunt indivizii

şi grupurile sociale. Acţiunea lor ia forma unor iniţiative subordonate unor politici de dezvoltare urbană.

Evoluţia şi amenajarea teritorială sunt influenţate de situaţia spaţială şi funcţională la un anumit moment.

Întreprinderile, prin dezvoltarea lor, pot schimba sensibil funcţiile unui anumit teritoriu; de exemplu, amplasarea unor tehnopoli la marginile unor oraşe mari schimbă aspectul peisajului, funcţiile teritoriului şi fac din oraşul respectiv un centru cu o însemnătate mai mare.

Frontierele intervin în procesul de amenajare, acestea putând fi uneori bariere, alteori spaţii de comunicare deschise.

Amenajarea spaţiului rural şi a terenurilor agricole influenţează sensurile amenajării teritoriale; de altfel, chiar fondul funciar este supus permanent unei evoluţii a modului său de utilizare (DOC 1).

Transporturile au un rol activ în amenajarea teritoriului; ele conectează aşezările la teritoriu, aşezările între ele şi creează, în unele situaţii, avantaje în dinamica amenajării teritoriului. Absenţa unor sisteme moderne de transport încetineşte această amenajare.

B. Politici de amenajare teritorială

La nivelul ţărilor sunt mai multe „trepte” (niveluri) ale amenajării teritoriale: nivelul naţional (proiecte sau intenţii de amenajare a spaţiului geografic al unei ţări în întregul ei), nivelul unor teritorii mai mult sau mai puţin omogene (regiuni şi unităţi geografice sau unităţi administrative), precum şi amenajarea unor tipuri diferite de spaţii (spaţiul agricol, urban, silvic, turistic etc).

Nivelul de decizie trece de la autoritatea guvernamentală centrală spre autorităţile locale, în raport cu mărimea teritoriului. Intervenţia statului, sub forma unor adevărate „politici” de amenajare teritorială diferă foarte mult de la o ţară la alta.

C. Exemple de amenajare: China şi Brazilia

China se caracterizează printr-o serie de caracteristici geografice care influenţează sensibil intenţia de amenajare a teritoriului. Aceste caracteristici se referă la dimensiunea demografică, diversitatea fizico-geografică, repartiţia resurselor naturale, dimensiunile modeste ale acestora, tradiţiile amenajării teritoriului, intenţiile geopolitice. Datorită acestor elemente, există trei spaţii identificabile (Fig. 1). Faţada litorală reprezintă „motorul” dezvoltării sale economice, comerciale şi urbane (Fig. 2).

Particularităţile geografice ale Braziliei care influenţează amenajarea sa teritorială de ansamblu sunt: teritoriul foarte întins şi relativ subpopulat; concentrarea populaţiei pe litoralul sud-estic; resurse diversificate, dar diferenţiate cantitativ

(exces de minereuri şi deficit de hidrocarburi); existenţa unei suprafeţe slab utilizată (Amazonia).

Amenajarea spaţiului brazilian (Fig. 3) porneşte din partea lui sud-estică şi în special de la nucleul acesteia, format din oraşele Sao Paulo, Rio de Janeiro — Fig. 4 şi Belo Hori-zonte spre interior.

Dicţionar

Amenajare teritorială - activitate voluntară, asumată, de modificare a caracteristicilor unui anumit teritoriu în vederea creşterii valorii economice, sociale, funcţionale sau estetice a acestuia.

Doc 1. Amenajarea spaţiului rural

Amenajarea teritoriului rural reprezintă una dintre cele mai vechi practici umane de transformare a mediului natural în folosul oamenilor: Câmpia Mesopotamiei, Valea şi Delta Nilului, Câmpia Ind-Gange, Câmpia Chinei de Est sunt exemple de unităţi de relief în care amenajarea agricolă îşi are o îndepărtată origine istorică.

În prezent, spaţiile de cultură a orezului, plantaţiile de tip industrial, marile ferme nod-americane, spaţiile de culturi specializate (viticultură, horticultură) sunt exemple care arată o mare diversitate teritorială a amenajării spaţiului agrar.

Agricultura de tip socialist a încercat să omogenizeze mult practicile agricole datorită tipului de proprietate şi a politicii agricole ce decurge din acesta.

Principala constatare legată de raportul dintre suprafaţa agricolă a Terrei (în mod esenţial limitată) şi populaţie (în creştere continuă) este aceea că actualele terenuri destinate agriculturii, printr-o organizare şi amenajare raţională, pot asigura produse agroalimentare unei populaţii mult mai numeroase.

Fig. 1 – Organizarea spaţiului în China

Fatada litorală dezvoltata

Partea semi-interioară de sustinere

Interiorul „captiv" (spatiul de rezerva)

Fig. 2 - Imagine din Shanghai

Aplicaţie:

Comparaţi modul de organizare a spaţiului geografic din China şi Brazilia şi identificaţi câteva asemănări şi câteva deosebiri între aceste două situaţii.

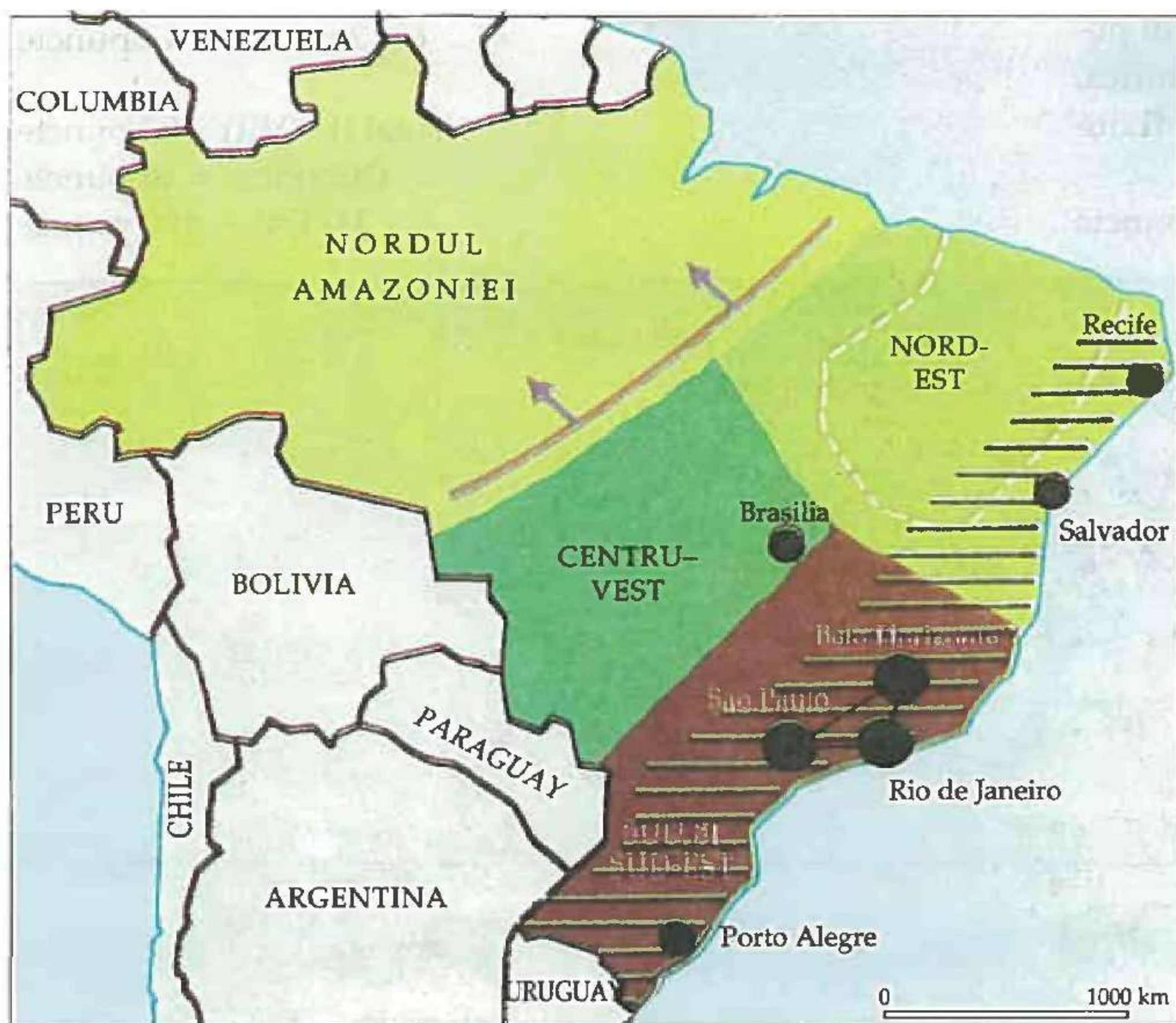

Fig. 3 – Organizarea spaţiului în Brazilia

Centru dominant

Periferia în curs de integrare

Triunghiul industrial

Periferia dominantă
Periferia de rezervă
Spațiu dens populat
Regiune secetoasă

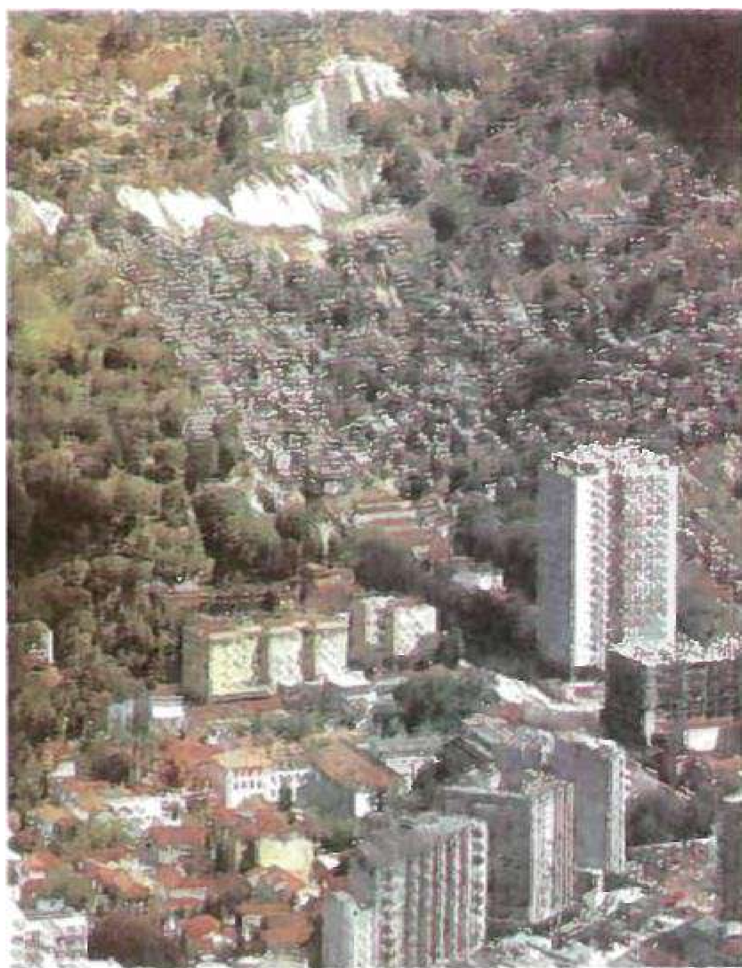

Fig. 4 - Imagine din Rio de Janeiro

Test secvenţial

Scrieţi pe o foaie alăturată răspunsul corect pentru fiecare dintre cerinţele următoare.

Urmăriţi cu atenţie harta de mai jos.

I. Explicaţi, pe scurt, ce reprezintă această hartă şi ce elemente pot fi

identificate în cadrul ei.

10 puncte

II. Identificaţi pe această hartă numele statelor reprezentate prin cifre (1 - 11) şi ale oraşelor reprezentate prin litere (A - F) şi scrieţi numele corespunzătoare fiecărei cifre sau litere.

17 puncte

III. Explicaţi ordinea statelor (1 -11).

6 puncte

IV. Identificaţi oraşele cu peste 10 milioane de locuitori reprezentate pe hartă, din următoarele ţări:

a. Japonia;
b. Brazilia;
c. India;
d. China;
e. S.U.A.

5x3 puncte = 15 puncte

V. Specificaţi, în ordinea descrescătoare a numărului de locuitori, 5 dintre oraşele identificate la exerciţiul anterior.

10 puncte

VI. Descrieţi, pe scurt, o metropolă, la alegere, arătând: poziţia şi localizarea geografică, dimensiunea demografică, funcţiile urbane, rolul ei în teritoriu, elemente ale fizionomiei, structurii şi aspectului urban.

20 puncte

VI. Identificaţi răspunsul corect şi notaţi pe foaia de test litera corespunzătoare a acestuia:

1. Cea mai populată aglomeraţie urbană a Terrei este:
a. Ciudad de Mexico;
b. Tokyo;
c. New York;
d. Sao Paolo.

2. Oraş - stat este:
a. Hong - Kong;
b. Singapore;
c. Panama;
d. Luxemburg.

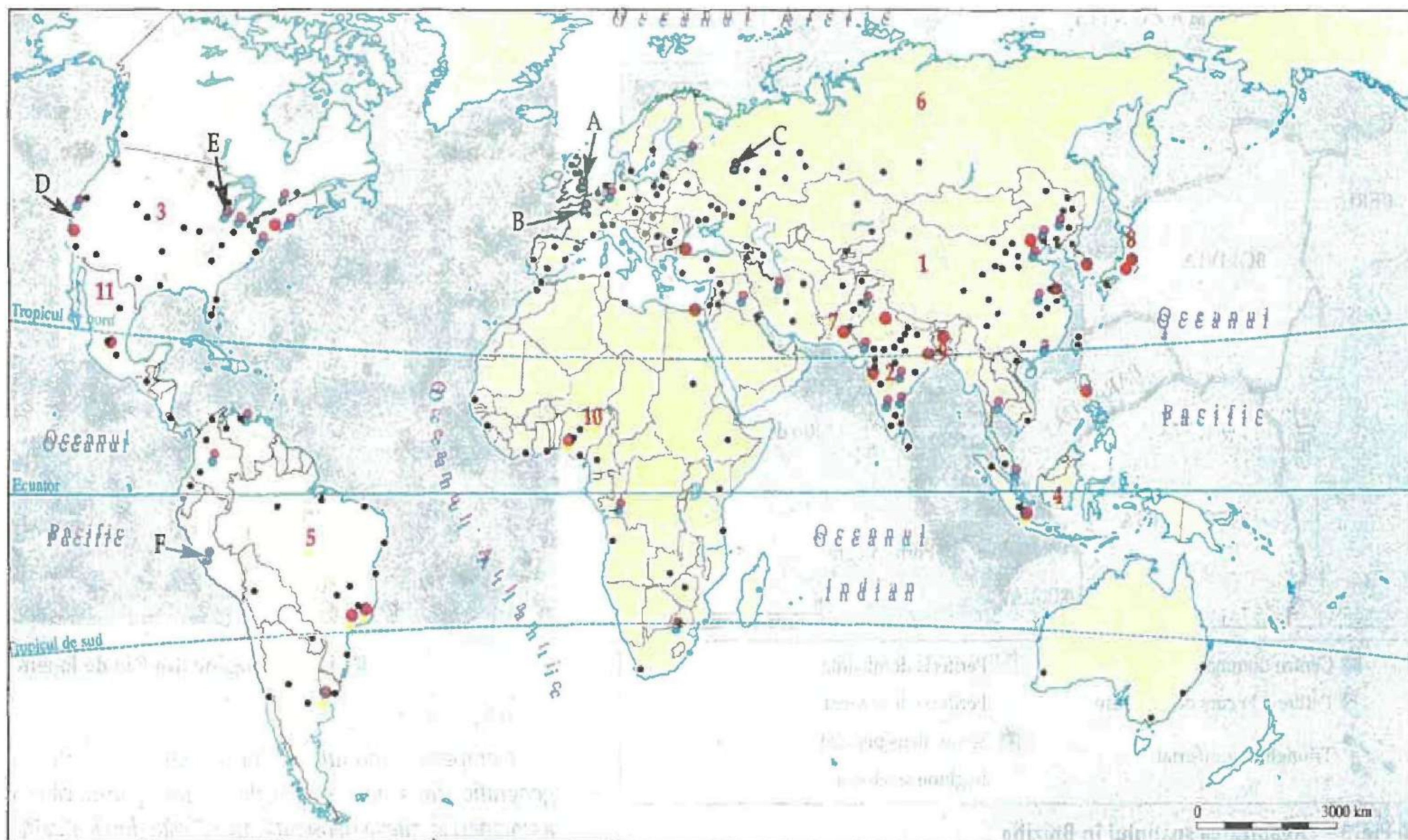
3. Cel mai sudic oraş cu peste 10 mil. locuitori este:
a. Rio de Janeiro;
b. Buenos Aires;
c. Lagos;
d. Calcutta.

4. Harta de mai jos, pe care sunt reprezentate cele mai mari oraşe ale lumii contemporane, se află în strânsă legătură cu:
a. harta densităţii populaţiei;
b. harta repartiţiei sporului natural;
c. harta tipurilor de mediu;
d. harta fluxurilor migratorii actuale;

5. Cel mai populat oraş situat în cea mai nordică poziţie este:
a. Boston;
b. Londra;
c. St. Petersburg;
d. Sydney.

6. În oraşul notat cu F pe harta de mai jos se vorbeşte predominant limba:
a. franceză;
b. engleză;
c. spaniolă;
d. portugheză.

6x2 puncte = 12 puncte
Total (I-VII) = 90 puncte
Din oficiu = 10 puncte
TOTAL = 100 puncte

Oceanul Arctic
A
B
C
D
E
F
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
Tropicul de nord
Ecuator
Tropicul de sud
Oceanul
Pacific
Oceanul
Pacific
Oceanul Atlantic
Oceanul
Indian
0
3000 km

CAPITOLUL 3

Geografie economică

I. RESURSELE NATURALE
II. AGRICULTURA
III. INDUSTRIA
IV. SERVICIILE

În urma parcurgerii acestui capitol, veţi dobândi anumite competenţe, care va vor permite:

- utilizarea terminologiei ştiinţifice pentru prezentarea unor informaţii de geografie economică;
- citirea şi interpretarea informaţiei grafice şi cartografice de geografie economică;
- analiza unor elemente referitoare la resurse, agricultură, industrie şi servicii;
- relaţionarea elementelor naturale şi economice ale unui teritoriu;
- utilizarea surselor de informare mass-media în explicarea unor fenomene de geografie economică mondială.

Geografia economică studiază aspectele teritoriale ale repartiţiei resurselor naturale, producţiei sociale (industrie, agricultură) şi ale serviciilor. Acestea evidenţiază raporturile dintre activitatea transformatoare a societăţii şi teritoriul pe care aceasta se exercită. Activităţile economice reprezintă cel mai vizibil mod de exercitare a acţiunii omului asupra mediului înconjurător în scopul satisfacerii unor necesităţi legate de alimentaţie, locuire şi mod de existenţă.

Elementele principale care determină caracteristicile economice ale unui teritoriu sunt: potenţialul natural, potenţialul demografic, nivelul de dezvoltare generală, posibilităţile financiare, tradiţii, politica de dezvoltare.

Geografia resurselor naturale analizează repartiţia teritorială a principalelor categorii de resurse, într-o grupare predominant geografică. O anumită atenţie este acordată raportului dintre aceste resurse şi tipul de substrat geologic pe care se află situate.

Geografia agriculturii urmăreşte raportul dintre om şi mediu, din perspectiva activităţilor economice legate de agricultură. Sub acest aspect se pot identifica tipurile de agricultură, peisajele rurale şi agricole, regiunile agro-geografice şi structurile teritoriale. De asemenea, geografia agriculturii poate identifica o anumită tendinţă în evoluţia spaţiului agrar şi a utilizării terenurilor.

Geografia industriei urmăreşte repartiţia teritorială a ramurilor şi centrelor industriale, precum şi modul lor de asociere în teritoriu (concentrări şi regiuni industriale). În mod analitic, studierea unei ramuri industriale (cum ar fi producţia energiei electrice) sugerează legături mult mai complexe între resursele naturale, producţie, sistemul de aşezări şi mediul înconjurător.

Geografia serviciilor este un domeniu care relaţionează principalele categorii de servicii (îndeosebi căile de comunicaţie, transporturile, activităţile turistice şi comerţul), cu substratul lor geografic, sistemele de aşezări şi mediul înconjurător.

I. RESURSELE NATURALE

1.
Clasificarea resurselor naturale

Prin **resurse naturale** sunt înţelese mijloacele oferite omului de mediul natural sau toate acele forme şi combinaţii ale materiei existente în natură care pot fi utile societăţii omeneşti.

Prin „rezerve” se înţelege acea parte a resurselor identificate (descoperite şi măsurate) din care o substanţă utilă omului poate fi extrasă în condiţii de rentabilitate economică.

Din totalul resurselor de materii prime ale planetei noastre, o parte sunt identificate, iar restul au un caracter ipotetic. Gradul lor de utilizare depinde de un nivel al eficienţei economice (Fig. 1).

Resursele naturale reprezintă un potenţial al planetei care are sens doar în condiţiile în care este utilizat de societatea omenească, între resursele energetice şi minerale, pe de o parte şi activităţile industriale, pe de altă parte, există un raport care depinde de nivelul dezvoltării tehnologice (DOC. 1).

Clasificarea resurselor

a. După criteriul repartiţiei spaţiale (care are cel mai pronunţat caracter geografic), resursele naturale pot fi grupate pe geosfere, astfel:

▪ **resurse extraatmosferice şi atmosferice**, care cuprind: energia solară, energia eoliană şi diferite elemente componente ale atmosferei folosite ca materii prime;

▪ **resurse ale hidrosferei,** localizate în cele două unităţi majore: Oceanul Planetar (cu resurse energetice şi substanţe minerale utile) şi apele continentale (care cuprind apele subterane, freatice şi de adâncime, apele cu potenţial hidroenergetic, apele de uz industrial, agricol sau menajer);

▪ **resurse ale litosferei,** în cadrul cărora se evidenţiază: combustibilii fosili, substanţele minerale utile, rocile de construcţie şi solul;

▪ **resurse ale biosferei,** de natură vegetală şi animală.

b. După criteriul modului de folosinţă, se pot deosebi:

▪ **resurse energetice** cu ajutorul cărora se poate produce energie: combustibilii fosili, forţa apei, lemnul, forţa vântului şi energia solară;

▪ **resurse de materii prime industriale,** în categoria cărora sunt incluse: minereurile feroase şi neferoase, lemnul, unele gaze din componenţa atmosferei etc;

▪ **resurse alimentare,** ce includ produse de natură vegetală, animală sau

minerală (sarea).

c. După criteriul locului de folosinţă există două categorii:

■ **resurse transportabile,** care pot fi introduse în producţie acolo unde este nevoie (substanţe minerale utile, apa, lemnul etc);

■ **resurse netransportabile,** care nu pot fi utilizate decât în locul în care se găsesc (energia mareelor, a valurilor, solul etc).

d. După criteriul durabilităţii exploatării şi al particularităţilor de refacere:

■ **resurse inepuizabile,** care cuprind: aerul, apa, diferite radiaţii. Sunt denumite astfel pentru că la nivel global nu se poate prevedea o epuizare a lor;

■ **resurse epuizabile** care pot fi neregenerabile şi regenerabile. Cele neregenerabile sunt acelea care prin consum se distrug, iar pentru refacerea lor este necesară o perioadă de timp măsurată la scară geologică (milioane de ani); acestea sunt, în principal resurse energetice şi minerale (Fig. 2) rezultate dintr-o evoluţie îndelungată, a căror repartiţie spaţială este corelată cu marile structuri geologice ale scoarţei (DOC 2).

Resursele regenerabile sunt acelea care se pot reface în perioade de timp mult mai scurte.

Dicţionar

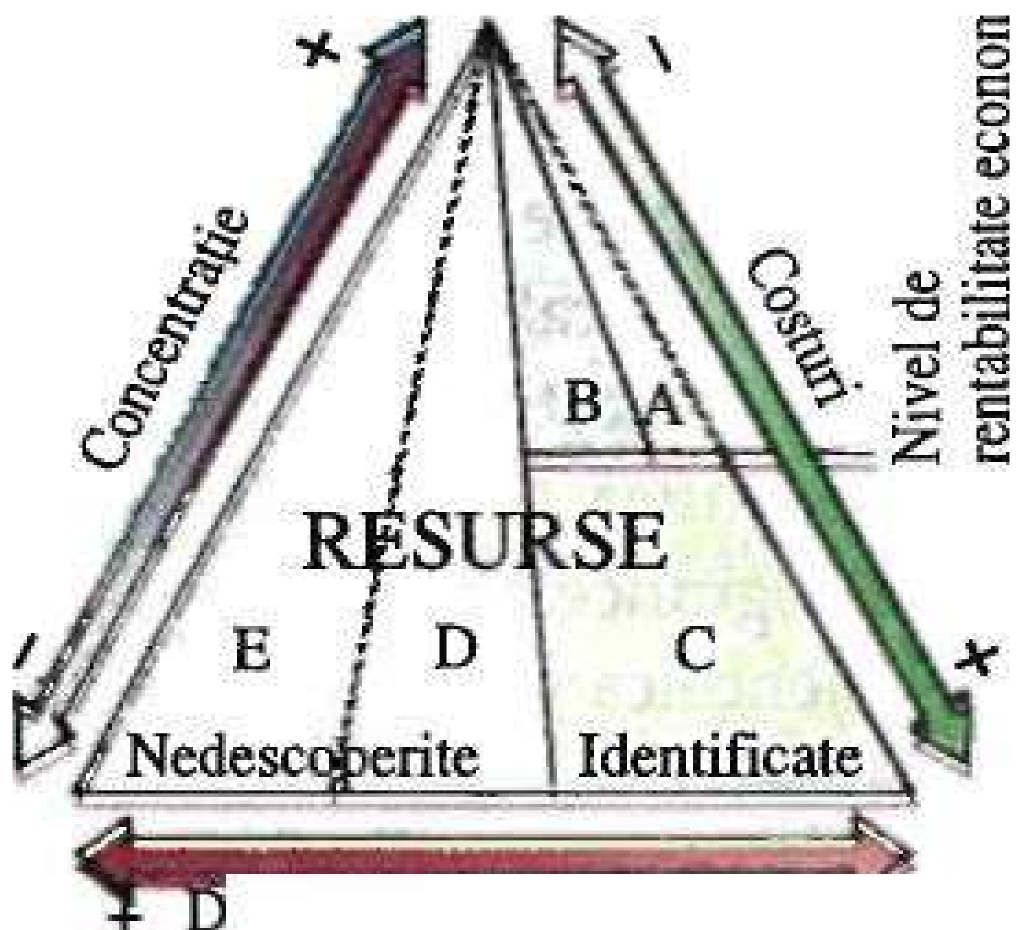
Resursă - element material sau abstract care poate fi utilizat pentru satisfacerea unei necesităţi umane sau pentru dezvoltarea unor procese economice; resursele pot fi umane, naturale şi derivate (sau acumulate).

Resurse derivate - totalitatea elementelor materiale sau imateriale care provin dintr-o activitate economică anterioară şi pot fi utilizate în activităţi economice noi; ele sunt compuse din resurse financiare, tehnologii, infrastructură şi resurse informaţionale.

Resurse naturale - mijloacele puse oamenilor la dispoziţie de mediul lor natural (minereruri, combustibili, terenuri agricole etc.) pe care aceştia le pot utiliza în realizarea unor activităţi economice.

Resurse umane - totalitatea potenţialului de muncă al unui teritoriu, adică totalitatea capacităţilor şi competenţelor fizice şi intelectuale pe care membrii unei societăţi le pun în slujba activităţilor economice.

Rezerve - noţiune relativă, referitoare la acea parte din totalul resurselor minerale şi energetice, măsurate sau estimate, care sunt economic utilizabile.

A - resurse exploatate
B - resurse măsurate sau estimate
C - resurse neexploatate în prezent
D - resurse ipotetice
E - resurse speculative

Fig. 1 - Resursele de materii prime (energetice şi minerale) şi gradul lor de valorificare economică

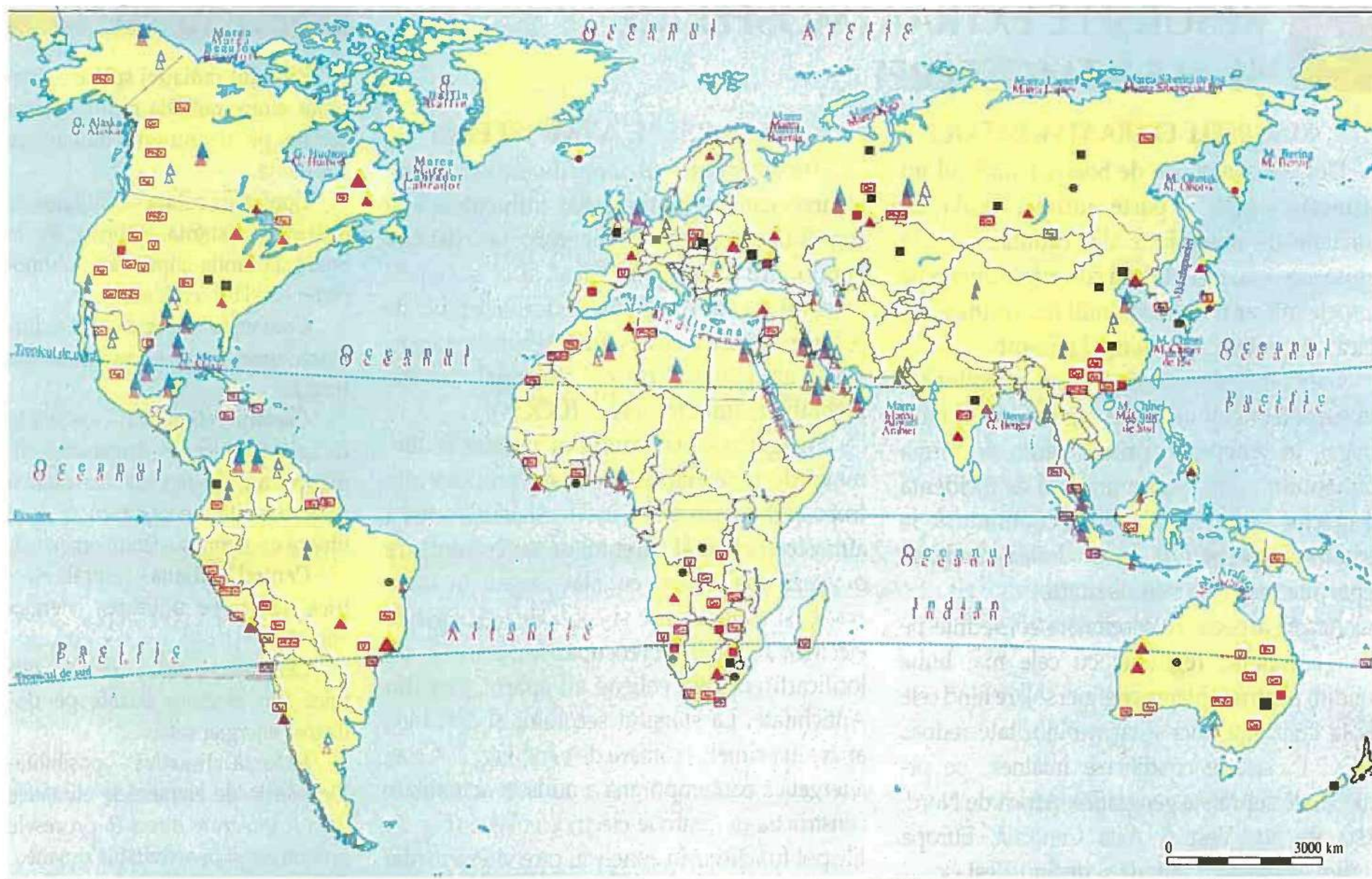

Fig. 2 Resursele energetice şi minerale ale Terrei
(reprezentare selectivă şi proporţională)

Doc 1. Resursele şi industria

Resursele naturale ale Terrei reprezintă un ansamblu de posibilităţi pe care planeta noastră şi mediul ei înconjurător le pun la dispoziţia oamenilor.

În perioadele istorice vechi, aceste resurse, chiar dacă au existat şi atunci ca atare, au fost utilizate la o scară redusă. Revoluţia industrială a accelerat atragerea unei cantităţi tot mai mari de resurse în circuitele economice. Acest proces continuă şi în prezent.

Geografia resurselor îşi propune să sintetizeze elementele principale legate de existenţa şi repartiţia geografică a acestora. Logica repartiţiei teritoriale a resurselor, rezultă din factorii naturali, evoluţia şi combinarea lor în timp.

Repartiţia teritorială a industriei (ca activitate de prelucrare a resurselor) are o strânsă legătură cu componentele socială, umană şi economică.

Aplicaţii:

1. Analizaţi harta de mai sus (Fig. 2) si, pe baza ei, precizaţi tipurile de resurse din cele mai întinse cinci ţări.

2. Precizaţi specificul fiecărui continent, sub raportul resurselor.

Doc 2.Resursele energetice şi minerale ale Terrei

Dacă am suprapune pe harta de mai sus o hartă geologică sau tectonică a globului, s-ar putea observa, prin comparaţie, că există o anumită legătură între fiecare tip de resursă şi substratul geologic în care se dezvoltă. Astfel, resursele petroliere urmăresc mari areale depresionare (câmpii şi bazine sedimentare); asemănător, se află situate resursele de gaze naturale. Cărbunii superiori au, aparent, o răspândire destul de extinsă; menţionăm, însă, că există o legătură între principalele bazine de cărbuni superiori din emisfera nordică şi extensiunea pădurilor ecuatoriale de ferigi din timpul carboniferului. Minereurile feroase şi neferoase sunt legate de vechile scuturi continentale (Laurasia - în emisfera nordică şi Gondwana - în emisfera sudică). Minereurile neferoase se află situate atât în scuturi continentale, cât şi în sistemele montane, cum ar fi sistemul andin. Resursele de bauxită s-au format şi se află situate în regiunile intertropicale. Există şi alte resurse cu o importanţă cunoscută pentru lumea contemporană: diamante, uraniu, nichel, staniu (ultima cu o concentrare deosebită în Asia de Sud - Est).

2.

Resursele extraatmosferice

A. Resursele extraatmosferice

Din energia emisă de Soare, Pământul nu primeşte decât o parte infimă, egală cu jumătate de miliardime din cantitatea totală emisă; aceasta, raportată la consumul energetic al societăţii, ar fi însă mai mult decât suficientă dacă s-ar putea capta în mod eficient.

Cantitatea de energie solară recepţionată pe suprafaţa globului este repartizată în mod inegal, în funcţie, în primul rând, de forma Pământului, care face ca unghiul de incidenţă al razelor solare să se reducă continuu de la Ecuator către poli şi, în al doilea rând, de repartiţia inegală a nebulozităţii.

Aceste aspecte au însemnate consecinţe pe plan economic, regiunile cu cele mai bune condiţii pentru captarea energiei solare fiind cele de la latitudini mici şi cu nebulozitate redusă (DOC 1). Aceste condiţii se întâlnesc pe următoarele suprafeţe geografice: Africa de Nord, Asia de Sud-Vest şi Asia Centrală, Europa Sudică, Australia Centrală şi de Sud-Vest etc.

Energia solară (DOC 2) poate fi utilă omului doar prin conversia ei într-o altă forma de energie, prin diferite metode:

- **Bioconversia,** reprezintă transformarea naturală a energiei solare în biomasă. Ea pune la dispoziţia omului o cantitate de produse vegetale şi animale şi are la bază fotosinteza substanţelor organice în plante verzi.

- **Conversia energiei solare în energie termică** se realizează în principal cu ajutorul panourilor solare (Fig. 1,4).

- **Conversia energiei solare în energie electrică** (fotovoltaică) are loc prin intermediul unor instalaţii cu baterii fotoelectrice pe bază de siliciu. Randamentul acestor instalaţii este ridicat, dar preţul lor este mare, cu toate că s-a redus în ultimul timp. Se folosesc acolo unde nu există altă sursă de electricitate, sau la alimentarea cu energie electrică a sateliţilor artificiali, a unor faruri, a unor relee de televiziune.

Există şi alte resurse extraatmosferice (DOC 3) cu o cunoaştere încă insuficientă şi o valorificare dificilă.

B. Resursele atmosferei

Atmosfera este un domeniu inepuizabil de resurse care condiţionează, influenţează şi contribuie material şi energetic la existenţa omului, ca fiinţă biologică, şi a societăţii omeneşti. Astăzi se vorbeşte tot mai mult de resurse climatice ca „resurse secundare energetice ale naturii”, ori ca „potenţial climatic favorabil al unui teritoriu” (DOC 4).

Energia eoliană rezultă ca urmare a diferenţei de potenţial termic şi de presiune din troposfera (ca urmare a încălzirii neuniforme a atmosferei). Cu cât curentul de aer (vântul) are o viteză mai mare, cu atât efectul mecanic creşte, şi prin urmare şi cantitatea de energie electrică rezultată. Preocupări în direcţia valorificării energiei eoliene au apărut încă din Antichitate. La sfârşitul secolului al XVIII-lea apăreau primele motoare de vânt (Fig. 2). Criza energetică contemporană a adus în actualitate construcţia de centrale electrice eoliene (Fig. 3). Ele pot funcţiona în zonele în care viteza medie anuală a vântului depăşeşte 5 m/s. Din motive tehnice, centralele eoliene sunt încă destul de puţine, preţul electricităţii obţinute astfel fiind cu circa 30% mai mare decât al celei clasice.

Atmosfera mai permite valorificarea unor componente ale sale.

Plantele se aprovizionează cu azot fie prin fixarea lui direct din atmosferă, fie prin intermediul unor compuşi nitrici, care o dată cu precipitaţiile ajung în sol fiind preluaţi apoi de plante.

Oxigenul, element indispensabil vieţii în procesele de respiraţie şi de sinteză organică, facilitează procesele de arderi, putrezire şi descompunere. El se combină cu alte elemente şi dă oxizi, devenind o sursă materială şi energetică pentru om şi celelalte vieţuitoare (în 24 de ore un adult consuma 600 l oxigen). Deşi **dioxidul de carbon** se află în cantităţi mici în atmosferă, are o mare însemnătate în viaţa plantelor, fiind materia primă minerală de bază în fotosinteză şi chimiosinteză.

Resursele extraatmosferice şi ale atmosferei sunt regenerabile şi ocupă un loc bine precizat în taxonomia resurselor (Fig. 5).

Dicţionar

Bilanţul radiaţiei solare - diferenţa dintre radiaţia primită şi cea cedată pe o anumită unitate de suprafaţă.

Constanţa solară - cantitatea de energie constantă, primită de la Soare, la limita superioară a atmosferei (1,98 cal/ cm^2/min.).

Conversia energiei - transformarea unei forme de energie în altă formă.

Condiţie climatică - ansamblu de caracteristici ale elementelor climatice care fac posibilă dezvoltarea unor activităţi economice şi facilitează existenţa societăţii omeneşti. **Centrală eoliană** - centrală electrică bazată pe utilizarea energiei vântului.

Centrală solară - centrală termică sau electrică bazată pe utilizarea energiei

solare.

Resursă climatică - posibilităţile oferite de elementele climatice de a fi integrate direct în procesele economice şi în activităţile umane.

Doc 1. Cantitatea de radiaţie solară primită şi cedată de Pământ

Latitudinea geografică (^{0})	Radiaţia primită (cal/cm^2)	Radiaţia cedată (cal/cm^2)
0	0,339	0,271
10	0,334	0,282
20	0,320	0,284
30	0,297	0,284
40	0,267	0,284
50	0,232	0,272
60	0,193	0,272
70	0,160	0,260
80	0,144	0,252
90	0,140	0,252

Aplicaţie:

Comentaţi tabelul de mai sus şi precizaţi cauza modificărilor radiaţiei solare în raport de latitudine.

Doc 2. Caracteristicile energiei solare

Energia solară, în toate variantele de utilizare are avantajul de a fi inepuizabilă, abundentă, cu un cost neglijabil în forma sa brută şi, mai ales, nepoluantă; aceste aspecte de mare importanţă pentru valorificarea ei în viitor. Totuşi, faptul că numeroase metode de valorificare a acestei energii sunt încă în stadiul de experiment se datorează unor dificultăţi inerente: densitatea slabă a fluxului energetic, intermitenţa datorată alternanţei dintre zi şi noapte, nebulozitatea, preţului ridicat al instalaţiilor de captare şi conversie, pierderea de energie prin conversie etc.

Astfel se explică numărul redus de instalaţii de captare şi conversie a energiei solare a căror producţie de energie electrică este încă foarte mică şi, chiar la nivelul actual (2005), nu acoperă mai mult de 2% din consumul de energie al statelor dezvoltate industriale.

Doc 3. Alte resurse extraatmosferice solare

Deşi asupra altor resurse situate în afara spaţiului atmosferic există informaţii dar, în prezent, posibilităţile de utilizare sunt reduse, este posibil ca în viitor acestea să reprezinte importante surse utilizabile. Este vorba îndeosebi de vântul solar, de anumite minerale situate pe asteroizi sau pe alte planete etc.

Doc 4. Resurse şi condiţii climatice

Favorabilitatea (sau nefavorabilitatea) condiţiilor climatice pentru plante (mai ales cele cultivate) a dus la formularea noţiunii de resurse agroclimatice (radiaţie solară, lumină, umezeală etc.) pentru scopuri terapeutice, la cea de resurse bioclimatice, pentru eficienţa construcţiilor, la noţiunea de „climatizare”, în sensul găsirii optimului climatic (căldură, lumină, aerisire, protecţie împotriva condiţiilor meteorologice nefavorabile etc.) de amplasare, arhitectură şi utilizare a materialelor de construcţie.

Resursele climatice se pot clasifica, în raport cu modul lor de folosinţă, astfel:

- resurse energetice: menţionăm curenţii de aer care stau la baza obţinerii energiei eoliene;
- resurse de materii prime: diverse elemente componente ale atmosferei.

Fig. 1 - Panouri de captare a energiei solare utilizate la încălzirea apei într-un camping –Germania

Fig. 2 - Mori de vânt - Olanda

Fig. 3 - Turbine eoliene - California (SUA)

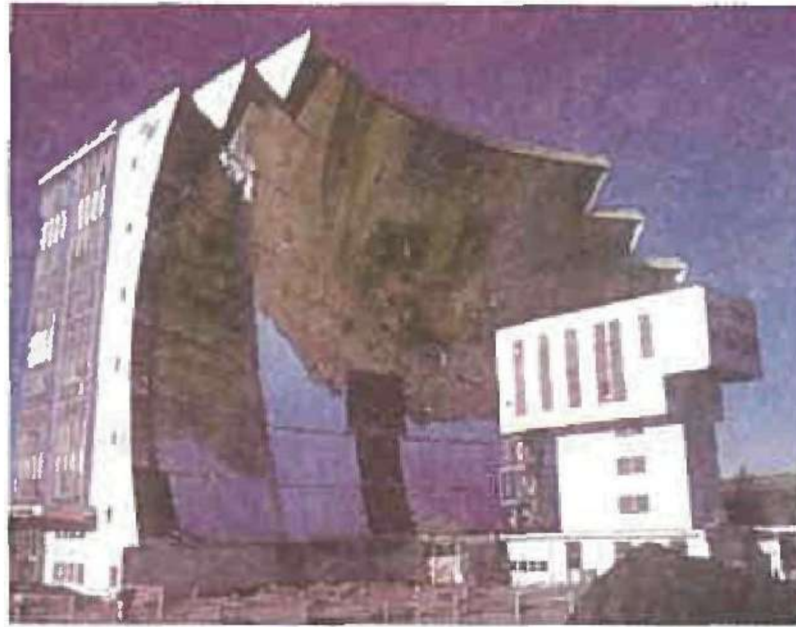

Fig. 4 - Centrală solară. Odeillo (Franţa)

RESURSE

Resurse permanente

Resurse nepermanente

Energie solară

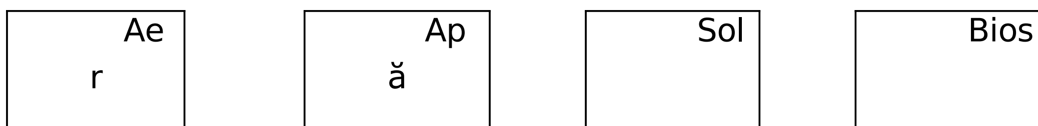
Vânt, maree, hidro

Energie fosilă

Minereuri

Roci şi minerale (argilă, nisip, fosfaţi)

Resurse potenţial reciclabile (regenerabile)

Aplicaţie:

Comparaţi resursele extraatmosferice cu cele ale atmosferei, utilizând documentele şi figurile de mai sus.

3.

Resursele litosferei

Litosfera este geosfera cea mai importantă sub raportul resurselor de substanţe minerale care stau la baza dezvoltării industriei. Litosfera este, în acelaşi timp, suportul învelişului de sol, precum şi al unei însemnate părţi a biosferei, contribuind astfel în mod direct la asigurarea principalelor surse de existenţă ale omului.

După particularităţile şi importanţa lor economică, substanţele minerale se grupează astfel:

- **resurse energetice,** care cuprind combustibilii fosili (cărbunele, petrolul, gazele naturale, şisturile bituminoase), substanţele radioactive (uraniu, thoriu, plutoniu), formând împreună 4/5 din resursele energetice utilizate în prezent (DOC 1);

- **resurse metalurgice,** care cuprind minereurile feroase (cel mai important fiind fierul) şi minereurile neferoase (cuprul, plumbul, zincul, cositorul, bauxita etc);

- **resurse chimice,** dintre care pot fi menţionate: sărurile de potasiu, sărurile de natriu, piritele, fosforitele şi apatitele;

- **rocile de construcţie,** cele mai însemnate fiind marmura, granitul, calcarul, argila etc.

A. Resursele energetice

Cărbunii sunt roci sedimentare, formate prin acumularea şi transformarea complexă a resturilor vegetale în condiţii anaerobe.

După gradul de incarbonizare, cărbunii se împart în:

- cărbuni superiori: antracitul şi huila;
- cărbuni inferiori: cărbunele brun, lignitul şi turba.

O importanţă deosebită o are huila; celelalte tipuri de cărbuni se găsesc în cantităţi mici (antracitul) sau de calitate slabă (turba, lignitul, cărbunele brun). Fiind cocsificabilă, huila se utilizează şi în industria siderurgică.

Cele mai importante bazine de huilă se află în China (partea de nord-est), SUA (Appalachi), India, Australia etc; bazinele europene (Ruhr, Donetk, Silezia) şi-au redus, în ultimii ani, producţia. Ţările producătoare sunt redate alăturat (DOC 2, Fig. 2).

■ **Petrolul.** Regiunea Orientului Apropiat şi Mijlociu este cea mai bogată în petrol (66% din totalul mondial). Pe locurile următoare se situează America de Nord şi Centrală (8,3%), America de Sud (8,2%), Africa (7,2%), Europa (6,8%, inclusiv Federaţia Rusă) şi Oceania (0,2%) (DOC 3 si Fig. 3).

O mare parte din aceste rezerve sunt cantonate în zona platformelor continentale (rezerve off-shore) şi dau 20% din producţia totală actuală. Principalele rezerve off-shore se găsesc în apele teritoriale ale statelor din regiunea Golfului Persic, a Mării Nordului, a Golfului Mexic şi a Golfului Guineii.

■ **Gazele naturale** pot fi cantonate în scoarţa terestră în zăcăminte singulare sau asociate cu rezervele de petrol. Ele sunt clasificate după compoziţia chimică în gaz metan şi gaz de sondă (DOC 4, Fig. 4).

■ **Substanţele radioactive**

Uraniul şi thoriul au un rol important în asigurarea consumului de energie, prin utilizarea lor în centrale atomoelectrice. Rezervele de uraniu sunt concentrate, în principal, în trei regiuni: America de Nord (35,5%), Europa (25,6%) şi Africa (18,6%).

■ **Energia geotermală,** reprezentând căldura din interiorul planetei noastre, urcă la suprafaţa scoarţei terestre in zonele de rift (de exemplu, Islanda - Fig. 1) sau în zonele de coliziune a plăcilor tectonice.

O problemă importantă legată de resursele energetice de bază (cărbuni, petrol, gaze naturale) o reprezintă epuizarea acestora în timp. Ele sunt rezultatul unor procese geologice îndelungate şi nu se pot regenera.

În perioada „crizei petrolului” (deceniul 8 al secolului XX), s-a ajuns la concluzia ca acestea vor fi epuizate într-un interval limitat de timp, de la câteva decenii (petrolul şi gazele naturale) la cel mult 2-3 secole (cărbunii).

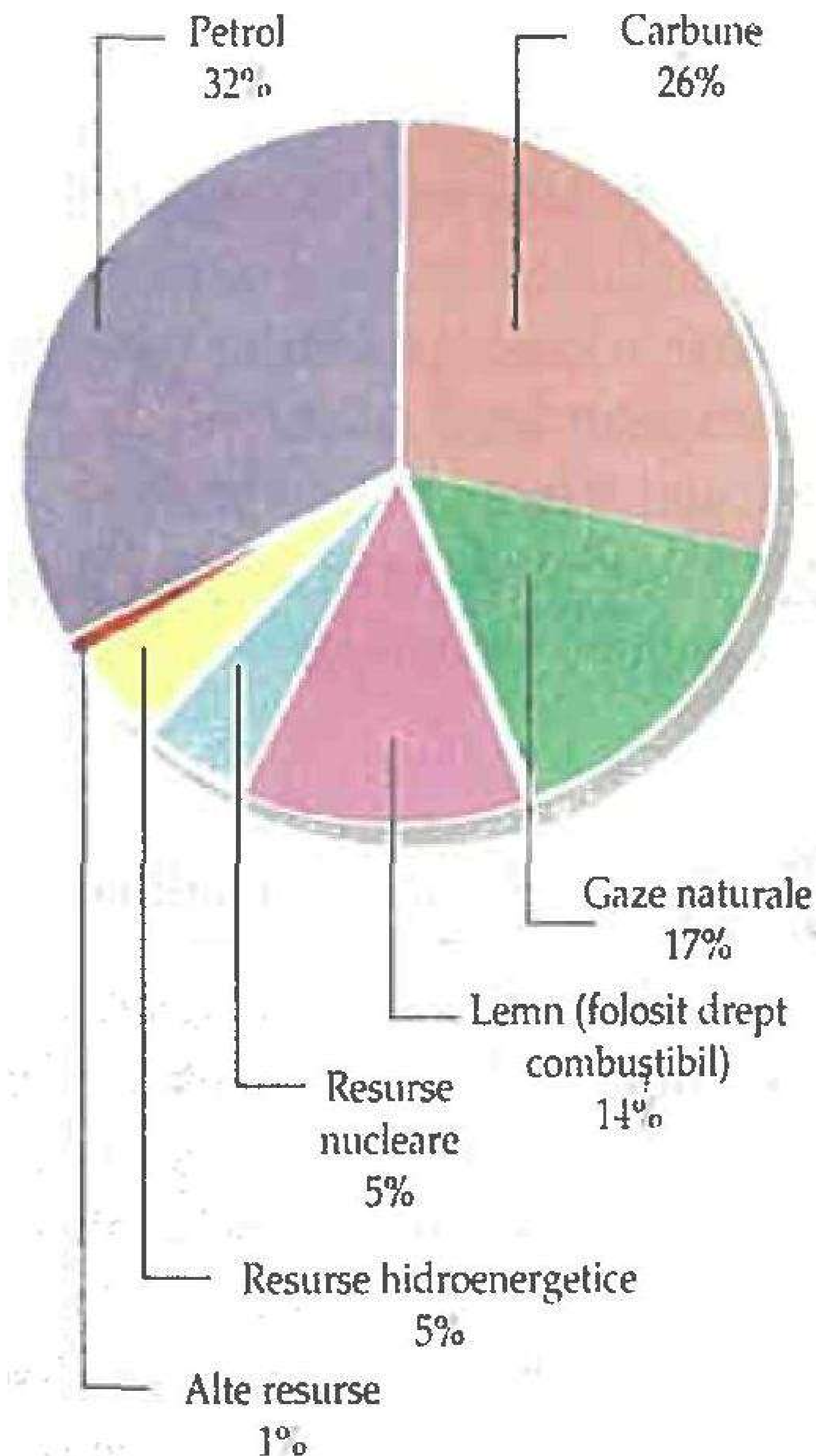
De aceea, o problemă importantă o reprezintă utilizarea lor raţională şi înlocuirea lor, în timp, cu alte resurse.

Dicţionar

Resurse regenerabile - surse de energie care se regenerează în timp

(energia geotermală, eoliană, a bio-masei).

Resurse neregenerabile - resurse care se formează la scara timpului geologic şi nu se regenerează într-un interval scurt de timp.

Doc. 1 – Ponderea diferitelor resurse energetice utilizate de societatea contemporană

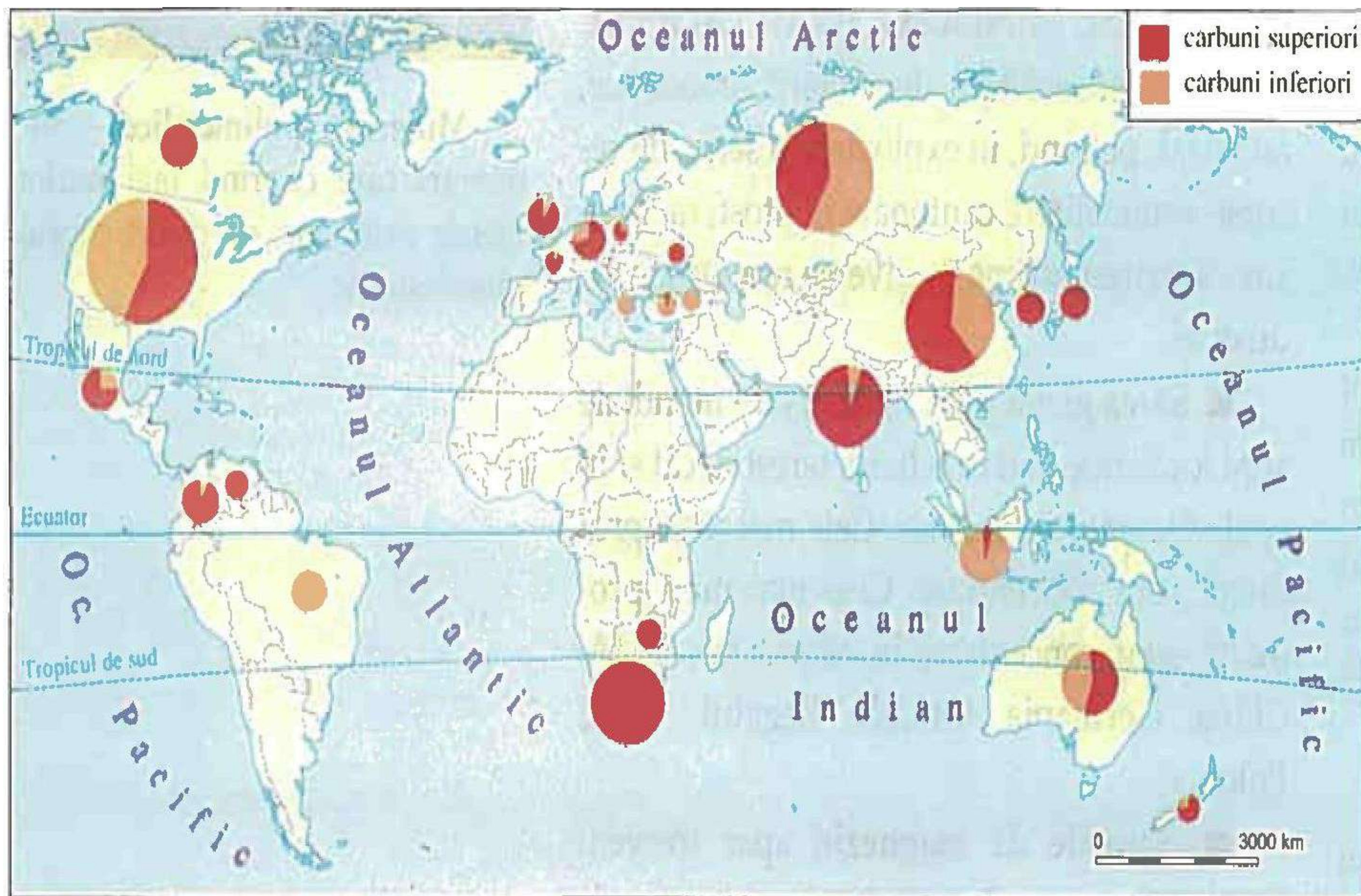

Fig. 1 – Repartiţia rezervoarelor de cărbuni *

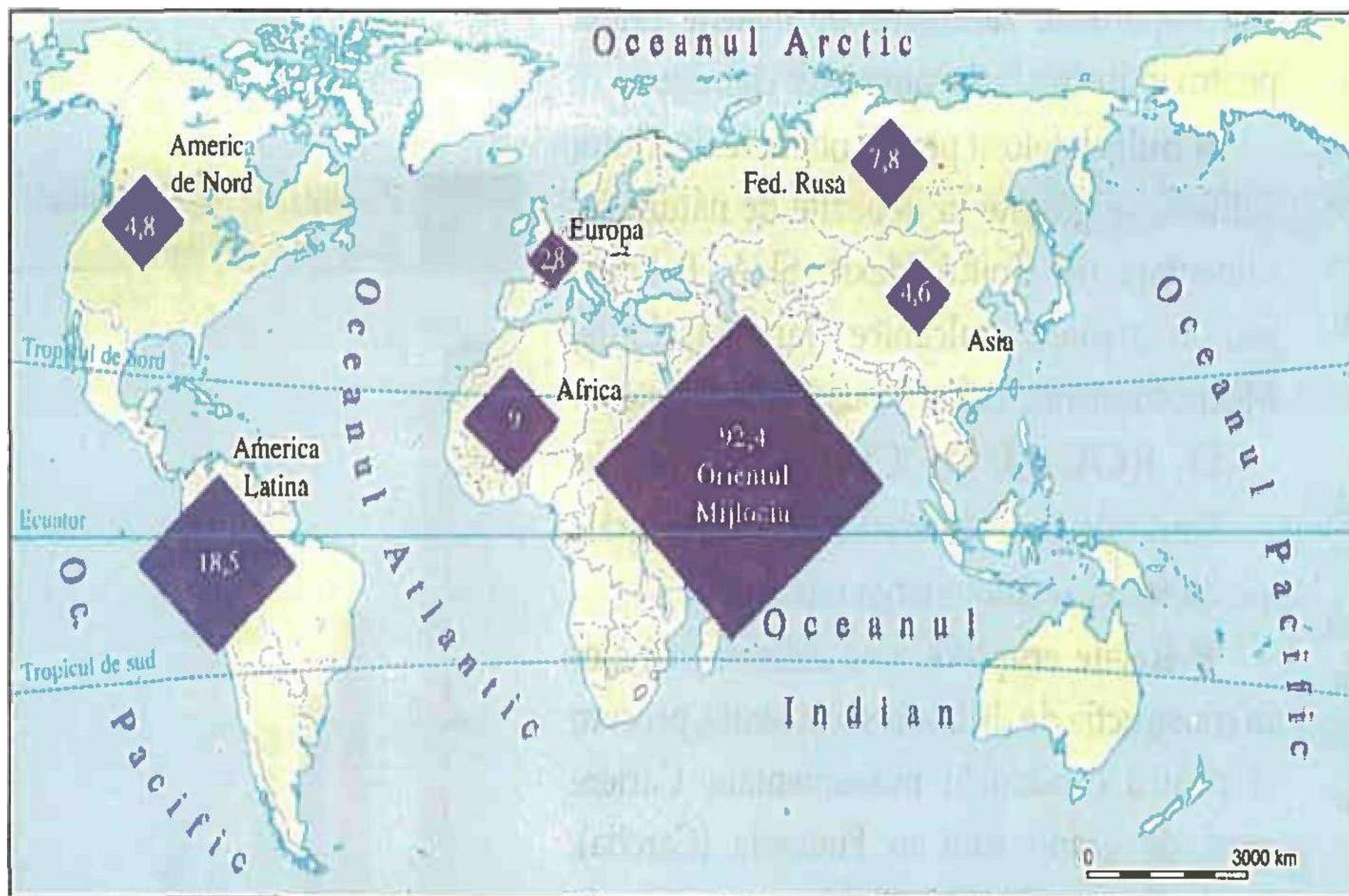

Fig. 2 – Repartiţia rezervelor de petrol *
(cifrele reprezintă miliarde)

Fig. 3 – Repartiţia producţiei de gaze naturale

*Rezervele reprezentate sunt proporţionale cu mărimea semnului convenţional utilizat.

Fig. 1 – Repartiţia rezervelor de cărbuni

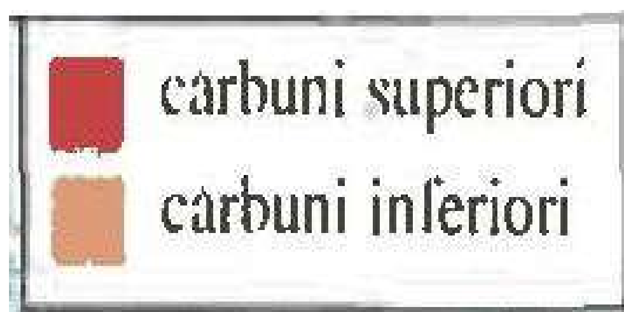

Fig. 3 – Repartiţia rezervelor de petrol (cifrele reprezintă miliarde de tone)

APLICAŢII:

1. Analizaţi comparativ hărţile alăturate şi tabelele corespunzătoare cu principalele ţări producătoare.

2. Comentaţi ceea ce observaţi.

Fig. 4 – Centrală de captare a energiei geotermale - Islanda

Doc 2. Principalele state producătoare de huilă (2002)

Statul	Producţie **(mil. tone)**
China	1393
SUA	936
India	335
Australia	260
Rep. Africa de Sud	223
Fed. Rusă	182
Polonia	103

DOC 3. Principalele state producătoare de petrol (2003)*

Statul	**Producţie (mil. tone)**
Arabia Saudită	454,0
Fed. Rusă	421,4
SUA	342,5
Mexic	188,9
Iran	184,1
China	170,9
Norvegia	151,1
Venezuela	144,8
Canada	138,9

Nigeria	116,0
Regatul Unit	106,1
Kuwait	103,3

*L'etat du Monde (2005)

DOC 4. Principalele state producătoare de gaze naturale (2003)* (mld. m³)

Statul	Producţie (mld.m³)
Fed. Rusă	616,5
SUA	550,1
Canada	180,3
Regatul Unit	107,7

Statul	Producţie (mld.m3)
Algeria	82,4
Iran	79,0
Norvegia	74,4
Olanda	72,8
Indonezia	72,6
Arabia Saudită	61,0

*L'etat du Monde (2005)

B. Resursele de substanţe minerale utile

▪ Fierul este principala resursă pentru siderurgie, alături de care mai sunt utilizate şi alte metale: mangan, crom, nichel, vanadiu, molibden, wolfram, titan etc.

Rezervele de minereuri de fier sunt amplasate în vechile scuturi continetale, mai mult de jumătate din ele fiind cantonate în perimetrul continentului european, în special în Federaţia Rusă şi Ucraina. Principalele ţări producătoare sunt Brazilia şi Australia (Fig. 5, DOC 6).

▪ **Metale neferoase grele**

Cuprul poate fi întâlnit în stare nativă sau în asociaţie cu alte metale (minereuri polimetalice) sau nemetale. Rezervele mondiale de cupru sunt concentrate în câteva ţări: (SUA, Chile, Indonezia, Australia etc. - Fig. 6, DOC 7).

Plumbul se găseşte în zăcămintele complexe iar zincul este, de regulă, asociat cu plumbul. Alte metale de acest fel sunt: staniul, stibiul şi bismutul.

■ **Metale neferoase uşoare** Aluminiul are o largă răspândire în natură, mai ales sub formă de oxizi, iar principala rocă din care se extrage este bauxita. Aluminiul şi aliajele sale au o largă utilizare în economie datorită proprietăţilor specifice: conductibilitate termică şi electrică, densitate mică, maleabilitate, rezistenţă la coroziune, netoxicitate.

■ **Metale preţioase**

Aurul este folosit îndeosebi ca etalon monetar, dar mai este utilizat în industria electronică, tehnică medicală şi aerospaţială, confecţionarea bijuteriilor etc. În natură, aurul se poate găsi atât singur în zăcământ, cât şi în compoziţia unor minereuri complexe. Din diferite motive, unele state nu dezvăluie volumul total al rezervelor de aur pe care le deţin şi, ca atare, este dificil a aprecia rezervele şi producţia mondială de aur (Fig. 7, DOC 8).

Argintul, cu o largă utilizare economică (bijuterii, instrumente medicale, în tehnica fotografică, la fabricarea oglinzilor etc), se găseşte în natură în cadrul zăcămintelor complexe şi mai rar în stare nativă (DOC 5).

Platina este asociată zăcămintelor de aur, având aceeaşi repartiţie teritorială.

C. Resurse minerale nemetalifere

Ca o consecinţă a dezvoltării economice, au intrat, pe rând, în exploatare o serie de resurse nemetalifere cantonate în litosferă, folosite ca materii prime în diverse ramuri ale industriei.

■ **Sarea gemă** (NaCl); rezervele mondiale sunt localizate atât în scoarţa terestră, cât şi în apele Oceanului Planetar. Cele mai mari producţii sunt concentrate în câteva ţări (SUA, China, Germania, Canada, Regatul Unit, Polonia).

■ **Sărurile de magneziu** apar frecvent împreună cu cele de **potasiu** şi constituie cele mai importante zăcăminte de materie primă pentru industria îngrăşămintelor chimice.

■ **Sulful,** folosit pentru obţinerea acidului sulfuric, se găseşte în depozite de natură sedimentară (în Golful Mexic, SUA, Polonia) sau în arealele vulcanice (Japonia, Chile, Mexic, România, Italia, Noua Zeelandă etc).

D. Rocile de construcţie

Sunt cele mai abundente resurse naturale ale litosferei, având o largă repartiţie.

- **Rocile eruptive** sunt utilizate mai ales în construcţia de drumuri şi căi ferate, precum şi pentru construcţii monumentale. Cariere mari de granit sunt în Finlanda (Carelia), Scoţia, Franţa, Canada, Siberia.

- **Rocile metamorfice** prezintă o serie de proprietăţi fizico-chimice care le dau o largă utilizare în economie. Roca cea mai utilizată este marmura, exploatată în numeroase centre din Grecia, Italia (Carrara), Portugalia, Norvegia, România etc.

- **Rocile sedimentare** cuprind o varietate de roci folosite în diverse ramuri ale industriei. Calcarele şi marnele sunt utilizate în industria lianţilor. La fabricarea sticlei se foloseşte nisipul cuarţos. Argila caolinoasă, folosită la realizarea porţelanurilor, este exploatată în China, Japonia, SUA, Franţa, Marea Britanie etc. Argila refractară este folosită ca material de construcţie datorită rezistenţei mari la temperatură.

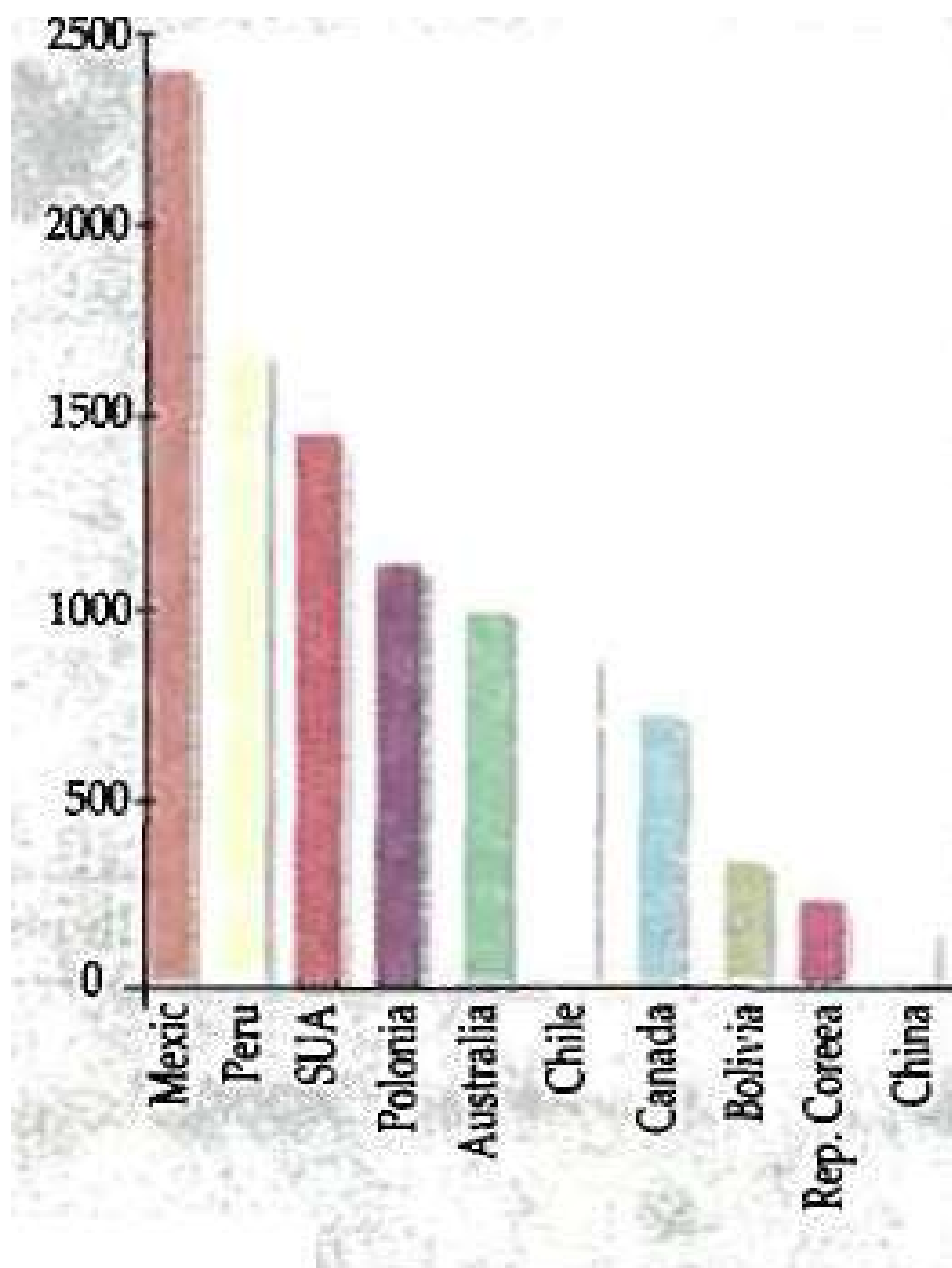
Octavian Mândruţ

Clasa a - X - a

Volumul 6

CORINT

Doc 5. Principatele state producătoare de argint (tone)

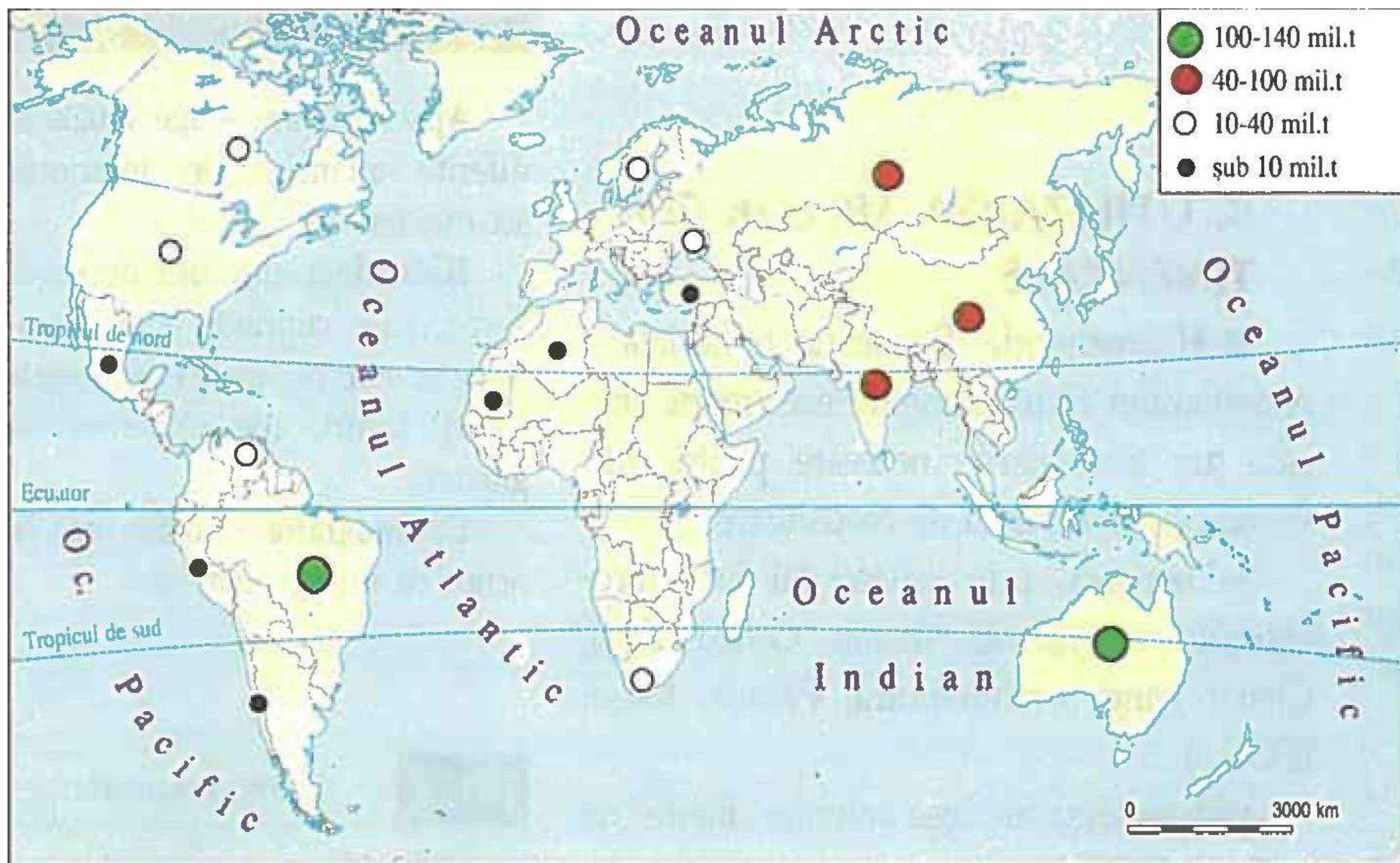

Fig. 5 – Repartiţia producţiei de minereu de fier

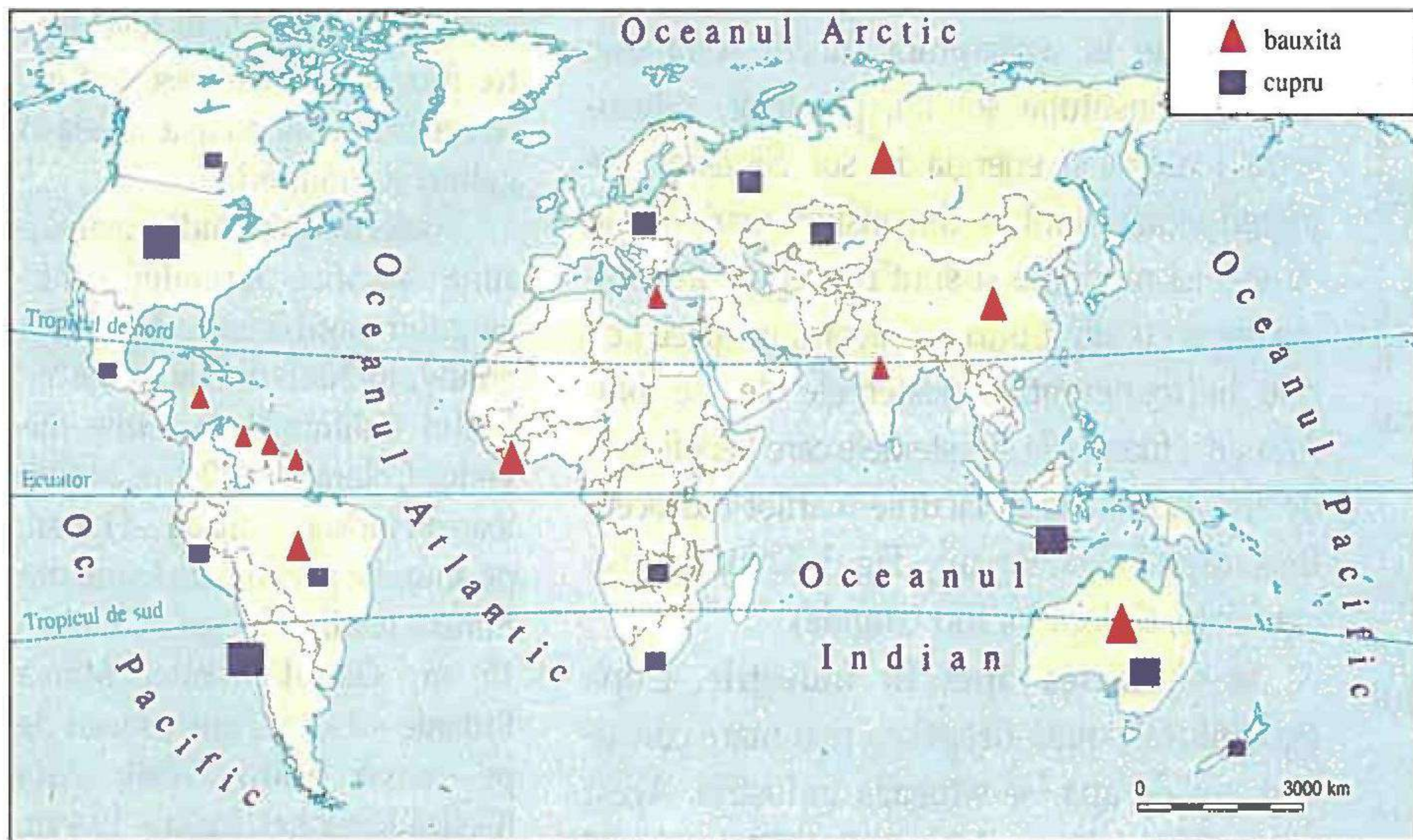

Fig. 6 – Repartiţia rezervelor de minereu de cupru *

* Rezervele reprezentate sunt proporţionale cu mărimea semnului convenţional utilizat

Fig. 7 - Repartiţia producţiei de minereu de aur

Fig. 5 - Repartiţia producţiei de minereu de fier

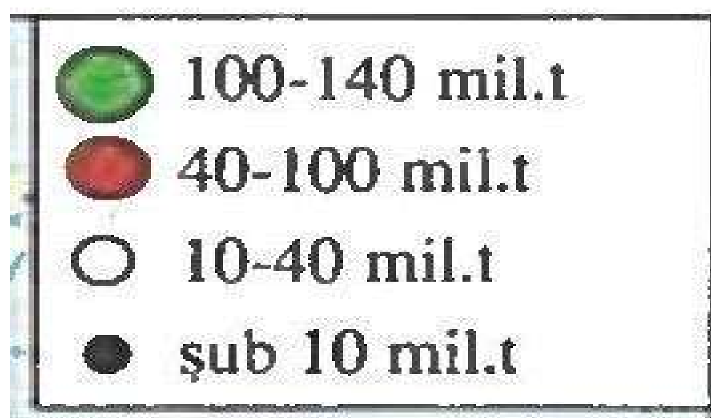
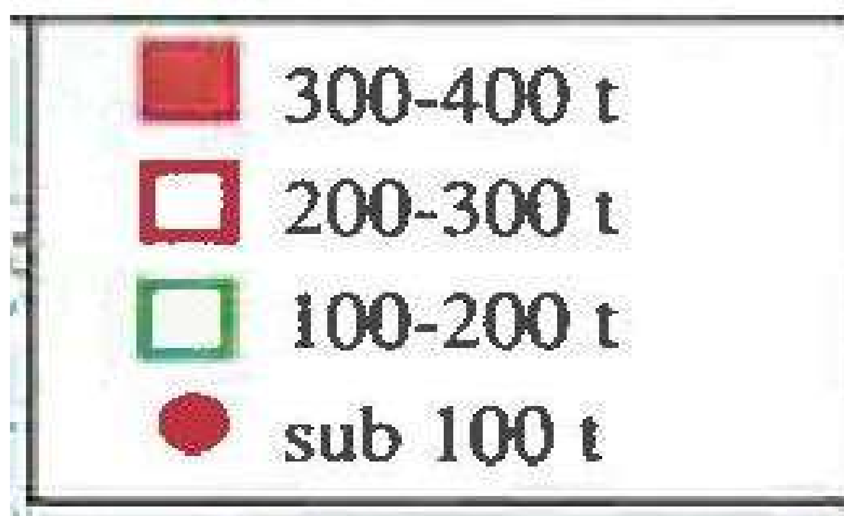

Fig.6 – Repartiţia producţiei de minereu de cupru

Fig. 7 - Repartiţia producţiei de minereu de aur

DICŢIONAR

Minereuri polimetalice - minereuri care cuprind mai multe metale neferoase, de obicei cupru, plumb şi zinc.

APLICAŢII:

1. Utilizând harta, localizaţi principalele resurse energetice şi minerale ale Terrei.

2. Utilizând harta de la Fig. 5, denumiţi statele cu rezerve de minereu de fier.

3. Utilizând harta de la Fig. 6, denumiţi statele cu rezerve de minereu de cupru.

4. Utilizând harta de la Fig. 7, denumiţi statele cu rezerve de minereu de aur.

Doc 6. State producătoare de minereuri de fier (2002)

Statul	Producţie (mil. tone)
Brazilia	**137**
Australia	**112**
China	**60**
Fed. Rusă	**52**
India	**47**
SUA	**30**
Ucraina	**30**

Statul	Producţie (mil. tone)
Rep. Africa de Sud	**22**
Canada	**17**
Suedia	**12**

Doc 7. State producătoare de minereu de cupru (2002)

Statul	Producţie (mil. tone)
Chile	4904
SUA	1130
Indonezia	1003
Australia	869
Peru	839

Doc 8. State producătoare de minereu de aur (2002)

Statul	Producţie (tone)
Rep.Africa de Sud	376,0
Australia	284,0
SUA	276,0
Chia	194,0
Fed.Rusă	177,0

4.

Hidrosfera este domeniul unora dintre cele mai importante resurse naturale. Dintre acestea, cea mai de preţ este apa, considerată ca una dintre resursele naturale fundamentale.

Cea mai mare parte a resurselor de apă ale Terrei, 96,5%, sunt concentrate în Oceanul Planetar. Deocamdată, apa mării este puţin folosită prin desalinizare ca apă potabila sau pentru necesităţile agriculturii sau industriei.

Apele curgătoare deţin un procent infim din masa totală de apă dulce de pe planeta noastră fiind, în acelaşi timp, cele mai solicitate surse de apă potabilă.

A. OCEANUL PLANETAR

Reprezintă un domeniu distinct al Terrei (domeniul maritim) cu anumite caracteristici ca mediu de viaţă (formând mediul maritim) (DOC 2).

- **Energia mareelor** este inepuizabilă, dar are un caracter discontinuu şi poate fi utilizată doar pe anumite porţiuni de litoral (DOC1,Fig.1,2).

- **Energia valurilor.** Derivând din energia eoliană, potenţialul acestui tip de energie este repartizat în funcţie de frecvenţa şi intensitatea vânturilor, care pun în mişcare stratul superficial de apă al Oceanului Planetar.

- **Energia curenţilor marini.** Această sursă nu este exploatată, fiind necesar un nivel tehnologic mai performant decât cel actual.

- **Energia termică a Oceanului Planetar.** Valorificarea acestui potenţial constă în conversia diferenţelor de temperatură dintre straturile de apă ale mărilor în energie mecanică, iar apoi în energie electrică.

- **Hidrogenul ca sursă de energie.** Oceanul Planetar poate constitui şi principala sursă de hidrogen pentru energetica mondiala. Obţinerea sa, chiar dacă tehnologic este posibil, economic este prohibitivă.

- **Valorificarea substanţelor minerale, cantonate în Oceanul Planetar.** Mările şi oceanele concentrează importante şi variate surse de materii prime minerale, metalifere şi nemetalifere.

B. Utilizarea apelor continentale

- **Hidroenergia.** Repartiţia teritorială a potenţialului hidroenergetic este foarte inegală, iar amenajările necesare pentru utilizarea sa sunt destul de

costisitoare.

Se remarcă, prin potenţialul lor hidroenergetic excepţional, fluviile Congo (Zair), Chang Jiang, Brahmaputra, Parana, Enisei (DOC 3).

Hidroenergia are însă anumite „limite” de utilizare (DOC 4).

■ **Utilizarea apei în agricultură.** Apa îndeplineşte în agricultură funcţii complexe: intră în constituţia solului, plantelor, vehiculează materia şi energia în sol. Sistemele de irigaţii actuale sunt de dimensiuni mari, dotate cu tehnici moderne şi sunt concepute în combinaţie şi cu alte tipuri de lucrări, în special cu cele hidroenergetice (sistemele de pe Nil-Assuan, Huang-He şi sistemele care beneficiază de apa acumulată în lacurile marilor hidrocentrale de pe Volga, Parana - Fig. 3, Columbia, Sacramente Colorado, Rio Grande).

■ **Utilizarea apei în industrie.** După agricultură, cotată drept cea mai mare consumatoare de apă, se situează industria. Acest aspect se explică prin marea utilitate a apei în procesele tehnologice.

■ Pentru **alimentarea cu apă a centrelor populate** se folosesc cele mai variate resurse:

- apele subterane (freatice şi de adâncime): oraşele Manchester (Anglia), Detroit (SUA), Milano (Italia) etc;
- lacurile naturale (Chicago se alimentează din Lacul Michigan, Berlin din Lacul Muyel, Stuttgart din Lacul Boden etc);
- lacurile de acumulare (oraşul New York se alimentează din lacurile de baraj din Munţii Appalachi, iar oraşele din bazinul Ruhr-ului, din masivul Renan).

La ora actuală, unele centre urbane sunt afectate de criza de apă (Tokyo, Rio de Janeiro, Sao Paulo).

Dicţionar

Ape subterane - ape situate la diferite adâncimi în interiorul scoarţei terestre.

Hidrosfera - învelişul de apă al Terrei, care cuprinde apele oceanelor şi mărilor, apele continentale (râuri, lacuri, ape subterane) şi gheţarii.

Oceanografie - ştiinţa care se ocupă cu studiul oceanelor.

Doc 1. Energia mareelor

Valorificarea economică a mareelor este posibilă numai acolo unde diferenţa de nivel dintre flux şi reflux depăşeşte 8 m, fenomen întâlnit cel mai adesea în golfuri şi strâmtori.

Astfel de amplitudini mareice sunt specifice ţărmului continentului nord-american (Golful Fundy, în Noua Scorie - 19,6 m; Golful Californiei, la gurile fluviului Colorado - 12,4 m; strâmtoarea Hudson, Canada -11,8 m), pe anumite porţiuni de litoral din Europa (Golful St. Malo, Franţa -15 m; Golful Bristol, Marea Britanie - 14,4

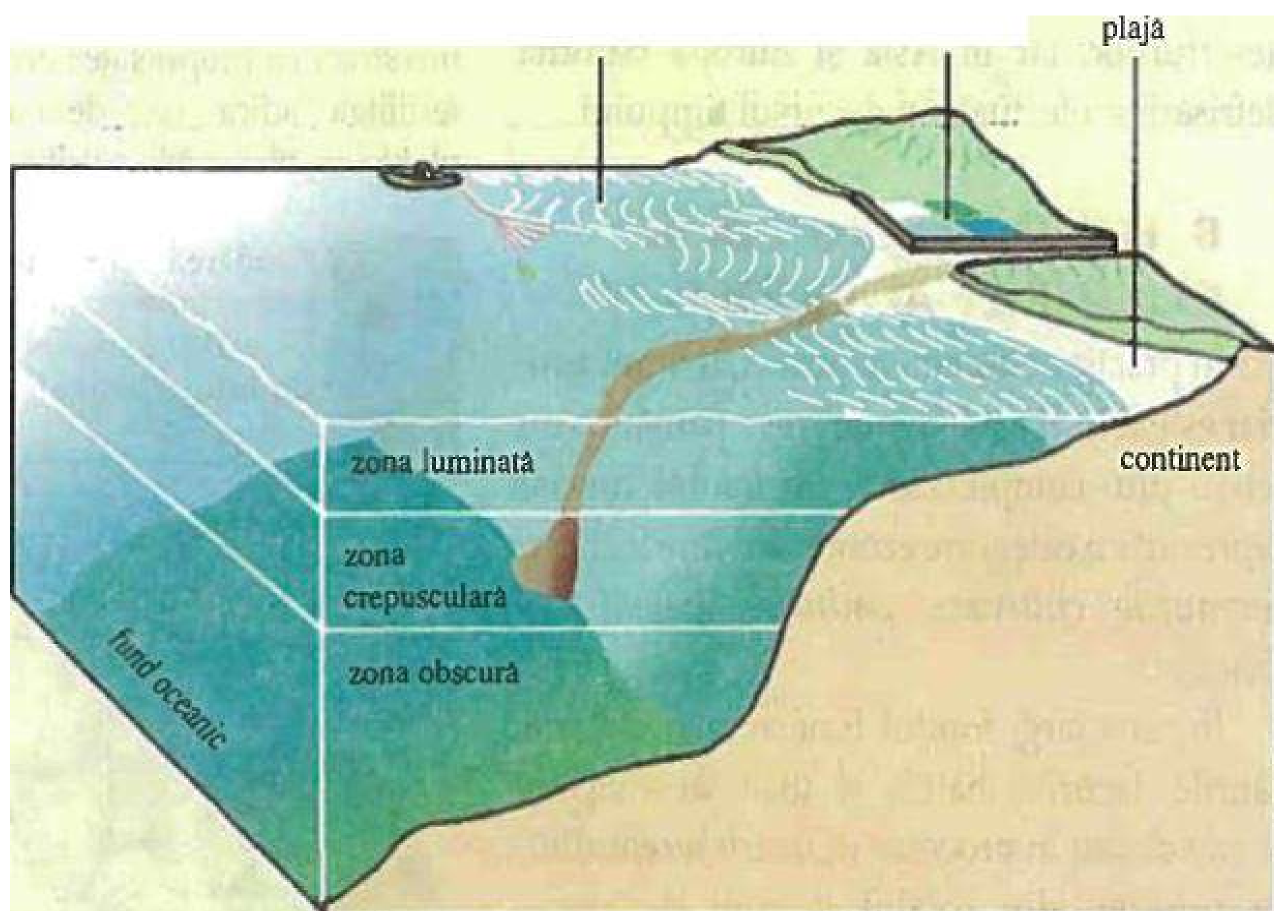
m; unele locuri de pe coasta Marii Albe), Asia (Golful Kombhat, India - 12,4 m; Marea Chinei de Est - 10,3 m; Marea Arabiei; Marea Ohotsk), America de Sud (Golful Gallegos, Argentina) şi Australia (Golful Roebuck).

Energia mareică a fost folosită încă din secolele IX—XII pe litoralul apusean al Europei (Peninsula Bretagne - Franţa), unde s-au construit primele mori mareice.

Singura mare uzină electrică mareomotrică destinată producţiei este cea construită în Franţa, în estuarul râului Rance, de pe ţărmul Mării Mânecii, în funcţiune din 1966 (cu o putere instalată de 240 MW).

Doc 2. Domeniul maritim şi componentele sale

Domeniul maritim, situat la exteriorul continentelor, se prelungeşte spre larg, la suprafaţa oceanului şi, totodată, în adâncime. În prezent, o importanţă economică deosebită o are platforma continentală, cu adâncimi mici (0-200 m). La contactul dintre mare şi uscat apar forme specifice de relief (plajă, faleză) şi se fac diferite amenajări litorale (diguri, porturi), toate acestea fiind divers utilizate. Zona de larg (domeniul pelagic) are o etajare verticală (în adâncime) datorată luminozităţii, care influenţează caracteristicile biomasei oceanice şi, în acest fel, repartiţia si cantitatea resurselor marine. Zona profundă are, la mari adâncimi, relieful bazinelor oceanice. Ca principale resurse marine în această zonă amintim nodulii polimetalici.

Doc 3. Fluvii cu potenţial hidroenergetic ridicat

Cursul de apă	Debit mediu la vărsare (m^3/s)	Potenţialul hidroenergetic (TWh/an) – Total	Amenajat % din total
Congo (Zair)	42000	700	1.2
Chang Jiang	35000	500	3
Brahmaputra	19000	500	-
Parana	16000	174	96
Enisei	17400	140	45
Zambezi	3500	120	24
Columbia	7500	92	86,5
Angara	360011	84	66
Rio Grande	3500	68	21,5
Tocantins	9200	64	21
Sao Francisco	3000	62	25
Sf. Laurentiu	10300	58	52
Churchill	1600	46	46
Dunărea	6400	43	38
Volga	8000	40	30

Cursul de apă	Debit mediu la vărsare (m^3/s)	Potenţialul hidroener-getic (TWh/an) – Total	Amenajat % din total
Rhon	1700	18,5	17,5
Rin	2200	15,5	14,7
Tennessee	1900	9,6	9,6
Nipru	1670	9,3	9,3

Fig. 1 - Barajul centralei mareomotrice de la Rance, Franţa

Doc 4. „Limitele” hidroenergiei

În aparenţă, potenţialul hidroenergetic al tuturor fluviilor Terrei ar putea asigura o proporţie mult mai mare din necesarul de energie electrică al omenirii. Totuşi, el are anumite „limite”: o parte este foarte greu de amenajat, o altă parte necesită

foarte mari transformări ale mediului (dezafectarea unor localităţi, inundarea unor terenuri arabile etc), iar anumite ţări nu au resurse financiare şi tehnologice pentru construcţia de hidrocentrale. Astfel, hidroenergia este, de fapt, o resursă „limitată”.

Fig. 3 - **Barajul hidrocentralei Itaipu, pe fluviul Parana, Brazilia**

5. Resursele biosferei

Aceste resurse pot fi grupate în cadrul celor două mari domenii ale planetei noastre: domeniul continental şi domeniul oceanic (Fig 1).

Principalele resurse ale biosferei sunt: resursele forestiere, resursele fondului funciar, culturile agricole şi resursele biotice marine.

A. Resursele forestiere

Însemnătatea mare a pădurii derivă din cele două mari şi importante funcţii ale ei: funcţia economică (furnizoare de material lemnos şi produse derivate, protecţia unor obiective de interes economic) şi funcţia geoecologică (fiind cunoscută influenţa pădurii asupra climei, apelor, solului etc).

Suprafeţele ocupate de păduri acum două milenii (circa 56% din uscat) s-au restrâns treptat, încât azi mai ocupă doar circa 30-34% din totalul uscatului (44 mil. km^2, echivalentul aproximativ al continentului asiatic).

Se poate aprecia că omenirea a distrus aproape jumătate din pădurile de pe suprafaţa Pământului prin suprapăşunat, incendieri şi defrişări, în vederea obţinerii unor terenuri destinate agriculturii, sau în scopuri industriale (lemn de construcţie, lemn pentru celuloză şi hârtie, combustibil).

Acest proces a fost urmat, într-un timp destul de scurt, de apariţia unor fenomene nefavorabile vieţii (aridizarea climei, eroziunea solului, accentuarea inundaţiilor, poluarea aerului etc.)

Actuala suprafaţă acoperită de păduri nu poate satisface, în principiu, cerinţele mereu crescânde ale populaţiei lumii.

Se impun o serie de măsuri cum ar fi: exploatarea raţională, reîmpadurirea şi reconstrucţia ecologică a zonelor defrişate, stoparea defrişărilor abuzive etc.

Repartiţia pădurilor pe continente este foarte diferită (DOC 1).

Aceasta nu dă însă o imagine exactă a resurselor forestiere deoarece zonele aride, foarte extinse în anumite continente (Africa,

Australia, Asia) împiedică dezvoltarea pădurilor.

Gradul de împădurire este peste media mondială în America de Nord şi America de Sud, pentru ca în Oceania şi Africa să fie sub această medie din cauza extinderii mari a deşerturilor, iar în Asia şi Europa datorită defrişărilor efectuate în decursul timpului.

B. Fondul funciar şi culturile agricole

În practica curentă, noţiunea de fond funciar este folosită sub denumirea

„pământ”, ori teren; prin complexitatea sa, fondul funciar reprezintă o categorie economică care include: terenurile cultivate, pădurile, pajiştile şi fâneţele.

În sens larg, fondul funciar mai include: râurile, lacurile, bălţile şi toate amenajările create de om în procesul utilizării terenurilor. În prezent, din totalul deţinut de uscat, 4,9 miliarde hectare revin terenurilor agricole (din care 11% terenuri arabile, 24% păşuni şi fâneţe), 31% fondului forestier, pentru ca 34% să aibă o altă destinaţie (DOC 2, Fig. 1).

Culturile agricole, deşi aparent ocupă o suprafaţă relativ redusă (11%), constituie principalele surse biotice de agroalimentaţie. Aceste culturi agricole reprezintă, pe ansamblul lor, ceea ce s-ar putea numi „biosferă transformată”.

C. Resursele biotice marine

Resursele biotice marine cuprind fito-planctonul şi zooplanctonul.

Resursele biotice marine au o repartiţie teritorială (Fig. 1) care valorifică anumite avantaje ale mediului acvatic şi reprezintă, pe ansamblu, un potenţial biologic mai ridicat decât pe continente.

În mod deosebit pot fi evidenţiate resursele piscicole, cu o anumită repartiţie geografică pe Terra.

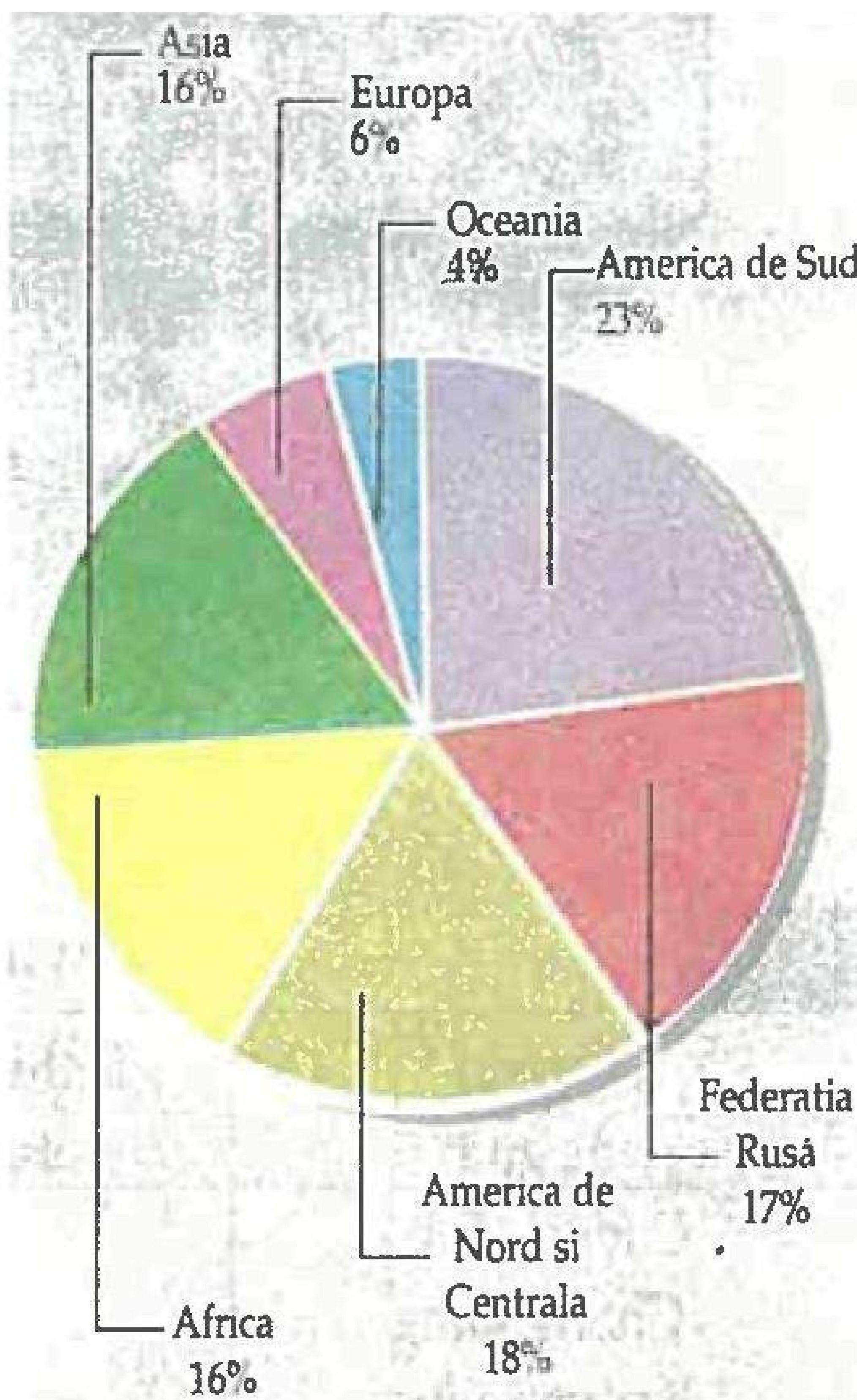
Dicţionar

Biomasă - cantitatea de masă organică raportat la o anumită suprafaţă.

Fond funciar - totalitatea terenurilor care pot face obiectul unor activităţi agricole.

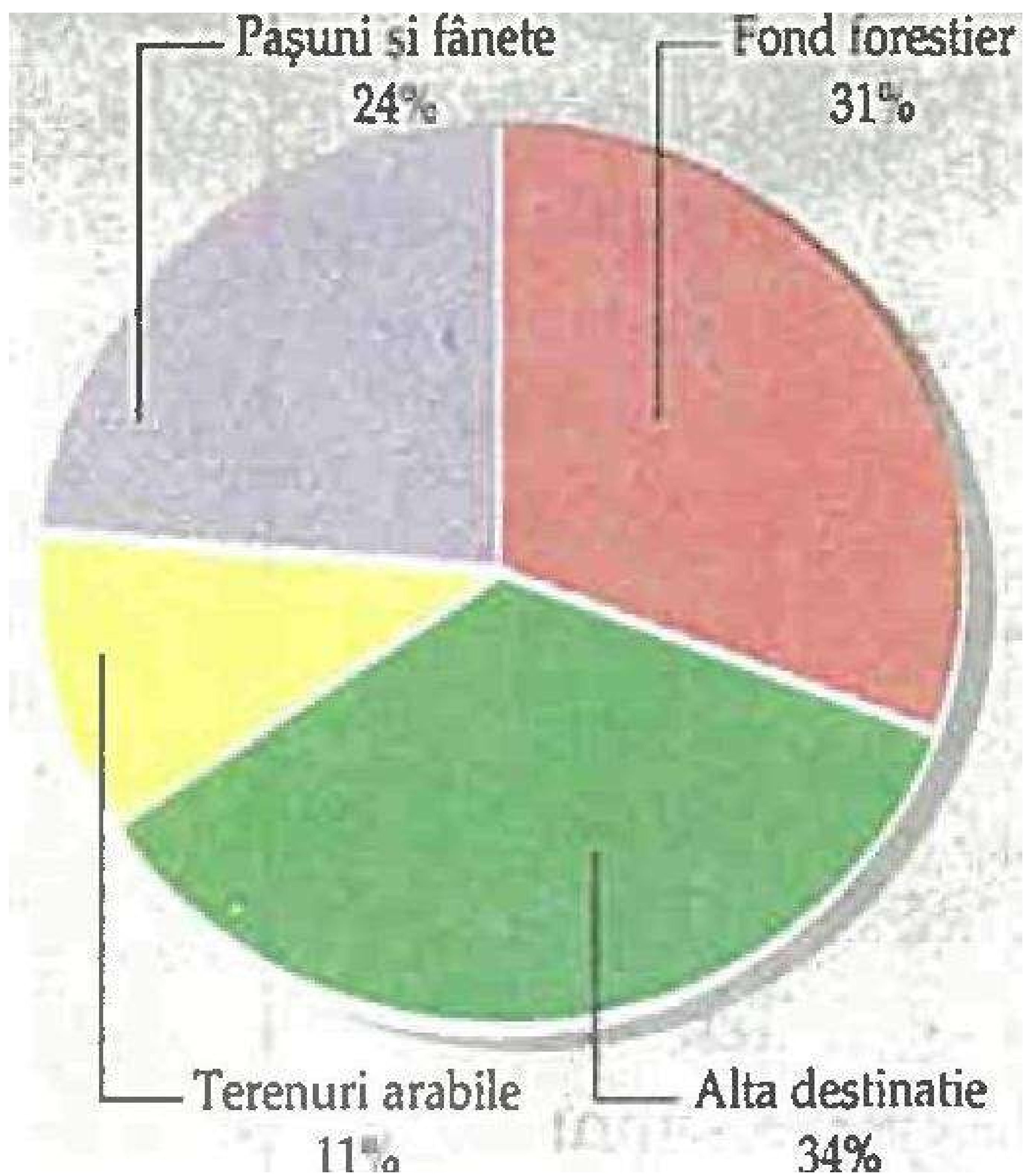
Sol - partea superficială a scoarţei terestre, formată din substanţe minerale, organice, aer, apă şi înzestrată cu proprietatea denumită fertilitate, adică aceea de a asigura plantelor substanţele nutritive.

Doc 1. Ponderea suprafeţei pădurilor pe continente* în totalul mondial al suprafeţei ocupate cu păduri

* Fed.Rusă, evidenţiată separat

Doc 2. Categorii de utilizare a terenurilor şi ponderea lor în totalul uscatului

Paşuni şi fânete
24%
Fond forestier
31%
Terenuri arabile
11%
Alta destinatie
34%

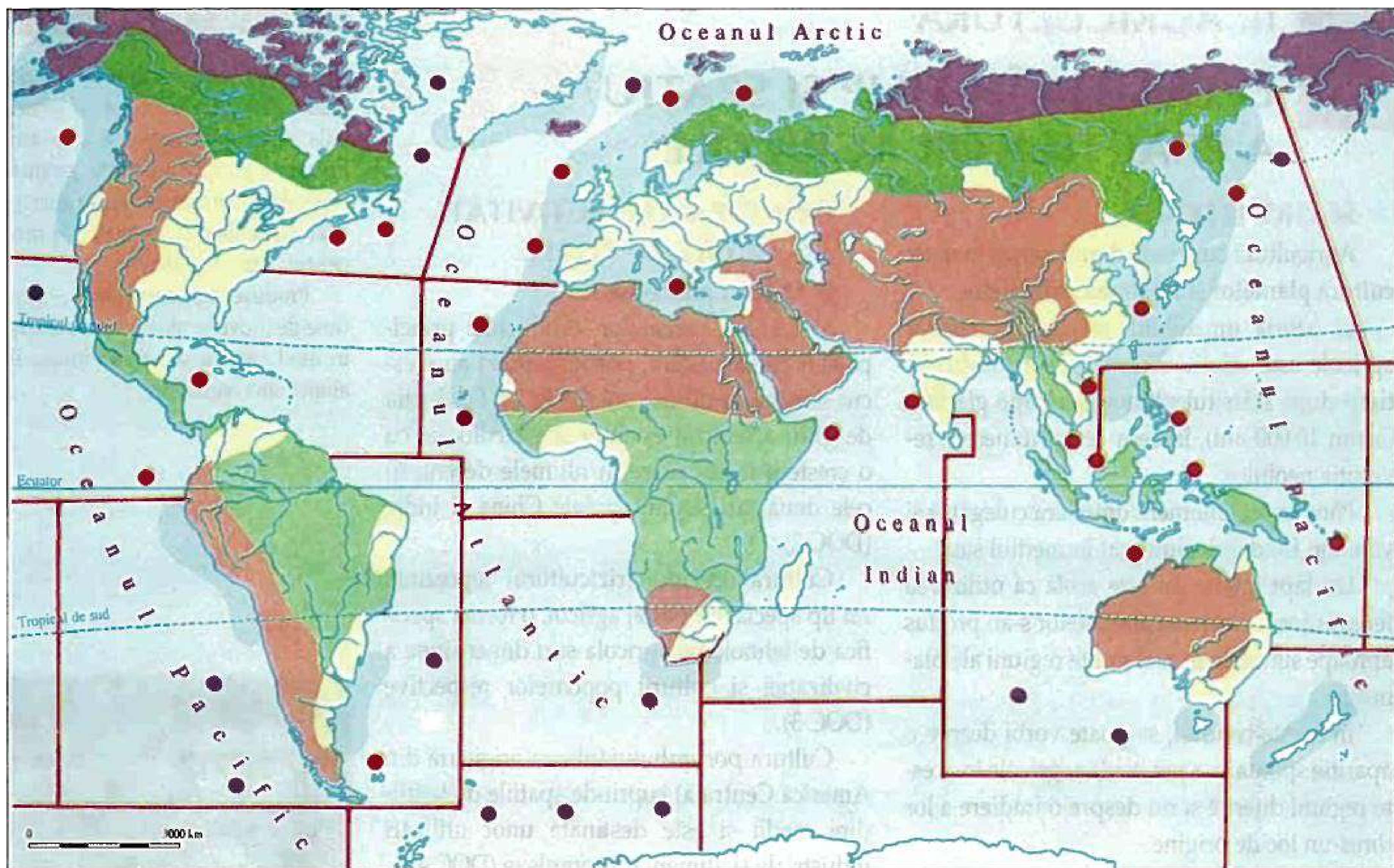
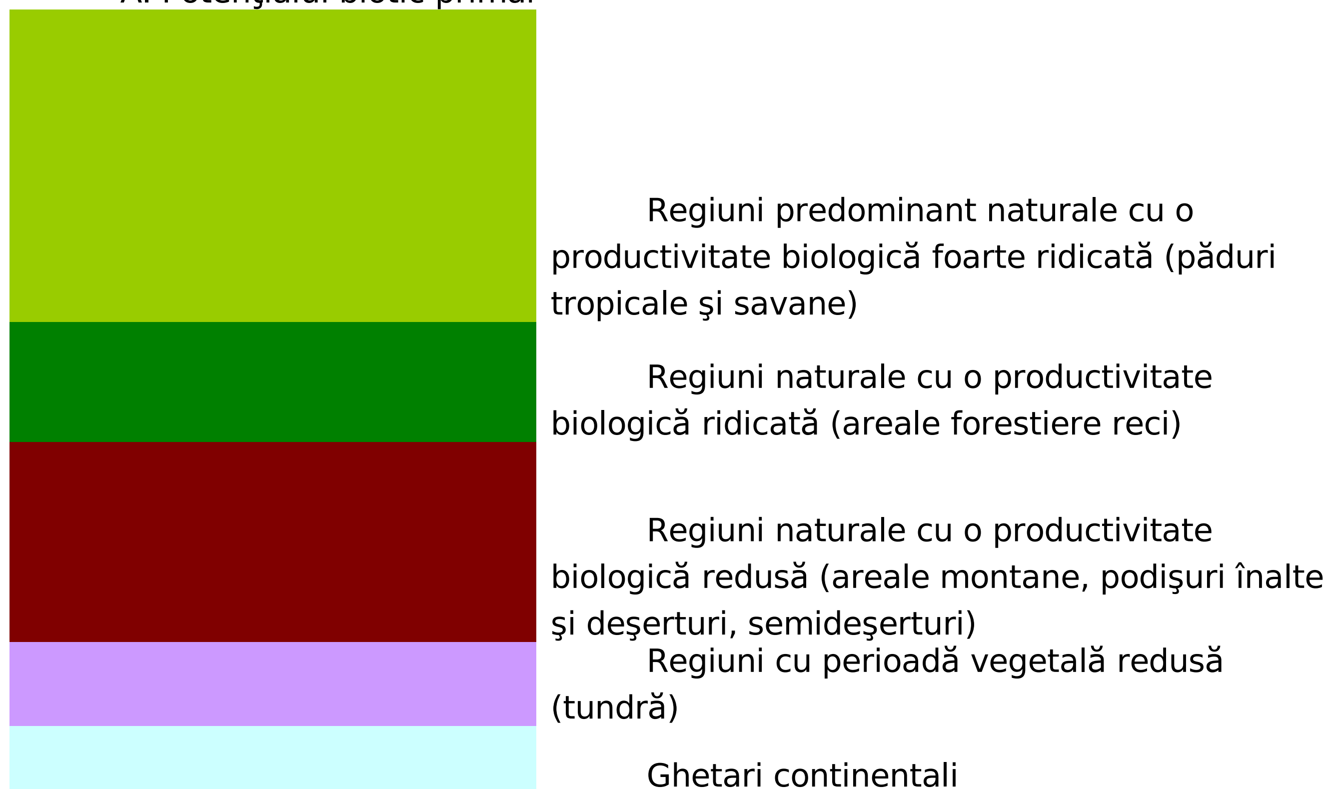

Fig. 1 - Resursele biotice ale Terrei

I. Potenţialul biologic al continentelor

A. Potenţialul biotic primar

Regiuni predominant naturale cu o productivitate biologică foarte ridicată (păduri tropicale şi savane)

Regiuni naturale cu o productivitate biologică ridicată (areale forestiere reci)

Regiuni naturale cu o productivitate biologică redusă (areale montane, podişuri înalte şi deşerturi, semideşerturi)

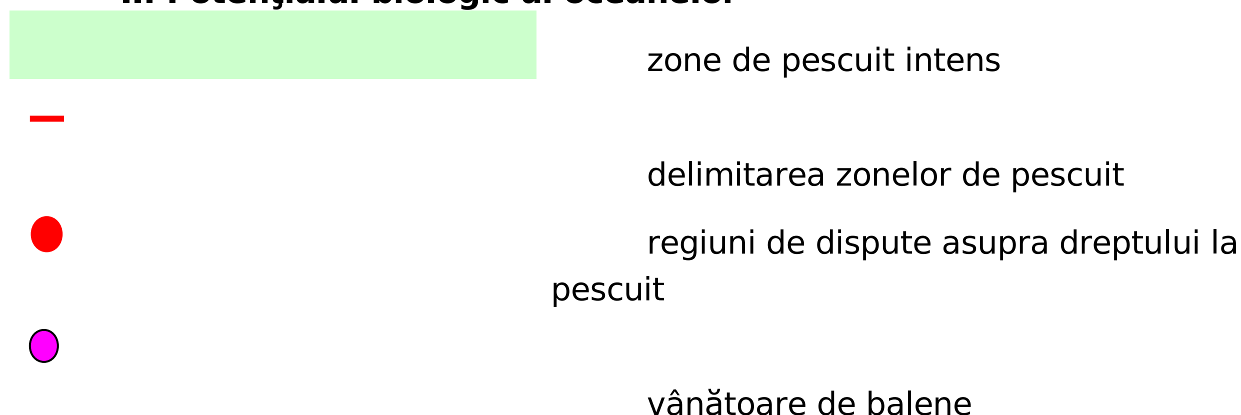
Regiuni cu perioadă vegetală redusă (tundră)

Ghetari continentali

B. Potenţial biotic derivat şi productivitate biologică dirijată

agricultura (intensivă si extensivă)

II. Potenţialul biologic al oceanelor

zone de pescuit intens

delimitarea zonelor de pescuit

regiuni de dispute asupra dreptului la pescuit

vânătoare de balene

Harta de mai sus evidenţiază foarte clar terenurile cu o productivitate biologică redusă şi foarte redusă, formată din pajişti, păşuni, semideşerturi, deşerturi, podişuri înalte, suprafeţe îngheţate permanent sau temporar.

Domeniul oceanic cuprinde o anumită varietate de plante şi animale, cu o valorificare mai redusă decât a spaţiilor continentale.

Din domeniul masei vegetale a oceanelor (fitoplancton), apreciată la o mărime

cantitativă superioară continentelor, se exploatează în prezent îndeosebi alge (pentru hrana omului, în furajarea animalelor, ca îngrăşământ etc). Principalele ţări care utilizează alge pentru hrana omului sunt: Japonia, Regatul Unit şi Norvegia. În prezent s-a trecut şi la acvacultură (culturi acvatice de alge) în Japonia şi alte ţări asiatice. Oceanul Planetar este împărţit în mod convenţional în 17 domenii de pescuit (cu denumiri împrumutate de la poziţia lor în cadrul oceanelor). Cea mai mare cantitate de peşte este exploatată în Pacificul de Nord (1/3 din producţia mondială, unde sunt ţări cu tradiţii în acest sens - Japonia, Rep. Coreea, China, Federaţia Rusă). Un loc important îl are domeniul Pacificului de Sud (cu aproape 1/5 din producţie), unde există, de asemenea, ţări cu producţii semnificative (Peru, Chile). În Atlanticul de Nord este cunoscută activitatea de pescuit a unor ţări cu tradiţie (Islanda, Norvegia, Danemarca, Regatul Unit).

În cadrul resurselor biotice marine, menţionăm reducerea drastică a unor specii de mamifere (balene, foci, morse) din cauza vânatului îndelungat şi excesiv; unele specii au dispărut, iar altele sunt pe cale de dispariţie.

Aplicaţii:

1. Comparaţi harta resurselor biotice (Fig. 1) şi modul de utilizare a terenului (DOC2) şi identificaţi cele mai favorabile regiuni ale continentelor sub aceste caracteristici.

2. Identificaţi regiunile cu mari concentrări de biomasă.

II. AGRICULTURA

Evoluţia în timp şi spaţiu a practicilor agricole

Scurt istoric

Agricultura cuprinde două ramuri majore: **cultura plantelor** şi **creşterea animalelor.**

În istoria umanităţii, apariţia practicilor agricole este relativ recentă şi s-a produs în timp după sfârşitul ultimei perioade glaciare (acum 10.000 ani), în ceea ce se numeşte „revoluţia neolitică”.

Până în acel moment omul era culegător şi vânător, fiind strict integrat în mediul său.

Un fapt interesant este acela că utilizarea terenurilor şi creşterea animalelor s-au produs aproape simultan în mai multe regiuni ale planetei.

În aceste condiţii, se poate vorbi despre o apariţie spontană a practicilor

agricole în aceste regiuni diferite şi nu despre o iradiere a lor dintr-un loc de origine.

Principalele regiuni în care s-au desfăşurat primele activităţi agricole (cultivarea sistematică a unor plante, domesticirea şi creşterea unor animale) au fost: Orientul Apropiat, Mesopotamia, Valea şi Delta Nilului, zona Caucazului, regiunea fluviilor Ind şi Gange, Câmpia Chinei de Est, America Centrală (Mexic) şi America de Sud (Peru).

În Orientul Apropiat, Mesopotamia şi Egipt au apărut primele culturi de orz şi grâu şi a avut loc domesticirea unor animale.

În America Centrală au fost cultivate pentru prima oară porumbul şi cartoful, iar în Asia de Sud, orezul şi soia.

În prezent, există mari diferenţieri în ceea ce priveşte practicile agricole şi modul de organizare a spaţiului agricol în raport de nivelul de dezvoltare economică a ţărilor (Fig. 1,2). Produsele agricole (agroalimentare) reprezintă o bază alimentară suficientă cantitativ şi diversificată calitativ, care poate permite întreţinerea unei populaţii mai mari decât cea actuală.

Principalele activităţi agricole actuale

- **Cultura plantelor**

a) Cultura cerealelor. Producţiile principalelor cereale (grâu, porumb, orez) au crescut sensibil în ultimii ani (DOC 1). Producţia de grâu a realizat evoluţii spectaculoase, cu o creştere foarte mare în ultimele decenii în cele două ţări suprapopulate China şi India (DOC 2).

Cultura orezului (rizicultura) reprezintă un tip special de peisaj agricol, o formă specifică de tehnologie agricolă şi o dimensiune a civilizaţiei şi culturii popoarelor respective (DOC 3).

Cultura porumbului (plantă originară din America Centrală) cuprinde spaţiile de latitudini medii şi este destinată unor utilizări industriale şi alimentare complexe (DOC 4).

b) Cultura cartofului, legumelor şi leguminoaselor pentru boabe reprezintă un grup aparte care cuprinde: cartoful, plantele tropicale asemănătoare (batata şi maniocul), legumele (tomate, ardei etc.) şi leguminoasele pentru boabe (fasole, mazăre).

c) Cultura plantelor industriale se grupează, de obicei, în: plante pentru ulei (soia, floarea soarelui, arahide, răpită), plante pentru zahăr (trestia de zahăr şi sfecla de zahăr) şi plante textile (bumbac, in, cânepă şi iuta).

d) Culturile permanente cuprind arbori cu utilizări multiple (bananieri, curmali, ananas, pomi fructiferi), viţă de vie, arbori şi arbuşti tropicali (citrice, cafea, cacao, ceai, arborele de cauciuc).

- **Creşterea animalelor**

Principalele efective de animale (bovine, ovine, porcine) sunt redate în DOC 5 pentru cele mai semnificative ţări.

O problemă a lumii contemporane o reprezintă raportul dintre evoluţia

populaţiei şi a produselor agroalimentare de bază (DOC 6).

Dicţionar

Agricultură - ramură a economiei care utilizează solul ca principală resursă naturală şi care realizează o gamă variată de produse vegetale şi animale folosite în alimentaţia oamenilor şi ca materii prime pentru anumite industrii.

Produse agroalimentare - produse de provenienţă agricolă utilizate în mod natural sau transformate în alimentaţia oamenilor.

Fig. 1 - Tehnică agricolă primitivă –Vietnam

APLICAŢII:

1. Precizaţi repartiţia geografică a principalelor cereale (DOC 2, DOC 3, DOC 4).

2. Explicaţi, pe scurt, elementele tehnologiei agricole moderne aplicate în imaginea din Fig. 2.

Doc 1. Evoluţia producţiei mondiale a principalelor cereale (mil. t)

Cereale	1990	1997	2003
Grâu	592,9	612,7	556,3

Porumb	479,1	584,1	638,0
Orez	521,1	580,1	589,1

Doc 2. Principalele state producătoare de orez (2003)

Statul	Producţie (mil.t)	Pondere (%) din total
China	86,1	15,5
India	65,1	11,7
SUA	63,6	11,4
Fed.Rusă	34,1	6,1
Franţa	30,6	5,5
Australia	24,9	4,5

Principalele state producătoare de grâu (2003)

Statul	Producţie (mil.t.)	Pondere (%) din total
China	166,4	28,2
India	132,0	22,4
Indonezia	52,1	8,8
Bangladesh	38,1	6,5
Vietnam	34,5	5,9
Thailanda	27,0	4,6

Doc 4. Principalele ţări producătoare de porumb (2003)

Statul	Producţie (mil.t)	Pondere(%) din total
SUA	256,9	40,3
China	114,2	17,9
Brazilia	47,8	7,5
Mexic	19,7	3,1
Argentina	15,0	2,4
India	14,8	2,3

Doc 5. Principalele efective de animale (2003)

Bovine	
Statul	**Mil.capete**
India	219
Brazilia	171
China	105
SUA	97
Argentina	50
Ovine	
China	133
Australia	120
India	58
Iran	53
Sudan	47

Porcine	
China	454
SUA	59
Brazilia	30

Germania	26
Spania	25
Vietnam	20

Doc 6. Evoluţia producţiei de grâu (creşteri absolute şi procentuale) şi creşterea populaţiei (%) în principalele state producătoare de grâu între 1980 şi 2003

Statul	**Producţia de grâu (mil. t)**			**Creşteri 1980/ 2003**		**Creşterea populaţiei (1980/ 2003 în %)**
	1980	**1990**	**2003**	**(mil.t)**	**(%)**	
China	55,1	98,2	86,1	31,0	58	29
SUA	64,2	74,4	63,6	0,0	0	22
India	32,2	49,8	65,1	32,9	105	47
Franţa	23,3	33,3	30,6	7,3	31	9
Federaţia Rusă	56,1	49,6	34,1	-22,0	-38	12
Canada	19,1	32,1	23,6	4,5	22	36

Aplicaţii:

Analizaţi datele din documentele alăturate şi precizaţi:

1. Evoluţia comparativă a populaţiei şi a producţiei de grâu în ţările din DOC 6.

2. Comparaţi evoluţia producţiei de grâu din aceste ţări şi a producţiei mondiale între 1990 şi 2003.

3. Realizaţi o caracterizare a resurselor agroalimentare a ţărilor din DOC 6, utilizând toate informaţiile din tabele.

Fig. 2 - Tehnici agricole moderne (agricultură cu aspect industrial) - Franţa

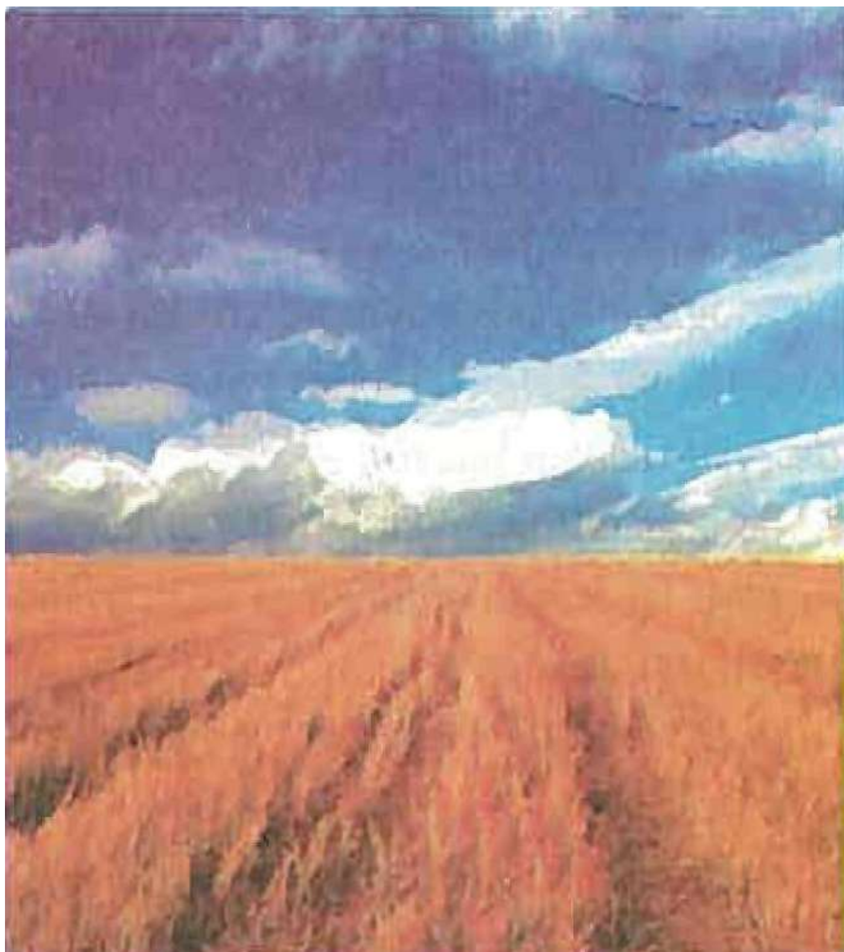

Fig. – Cultură de grâu (Câmpia Română)

2.

Tipuri şi structuri teritoriale agricole

A. TIPURI DE AGRICULTURĂ

Principalele tipuri actuale de agricultură sunt: agricultura de subzistentă şi agricultura comercială (Fig. 1).

▪ **Agricultura de subzistenţă** caracterizează regiunile subdezvoltate care au terenuri arabile de calităţi diferite, dar predominând cele modeste, cu un randament redus şi foarte redus; este o agricultură de tip extensiv şi producţii agricole aflate la limita satisfacerii necesitaţilor populaţiei în creştere.

Cuprinde următoarele tipuri:

- agricultura extensivă;
- agricultura axată pe păstorit nomad;
- agricultura primitivă de subzistenţă*;*

- agricultura intensivă din regiunile cu umiditate alternantă, caracterizată prin culturi agricole diferite de cultura orezului (Fig. 2);
- agricultura intensivă din regiunile în care predomina cultura orezului.

Aceste ultime două tipuri de agricultură se află asociate teritorial şi se suprapun celor mai populate regiuni ale globului (Asia de Sud, Asia de Est şi de Sud-Est).

■ **Agricultura comercială**

Agricultura comercială are ca principal element specific realizarea unor produse agricole destinate comercializării lor. Ea are un caracter intensiv şi se bazează pe procedee agrotehnice moderne şi o mecanizare substanţială (DOC 1).

Cuprinde următoarele tipuri:
- agricultura predominant cerealieră (denumită uneori „cerealicultură”);
- agricultura mixtă (cultura plantelor şi creşterea animalelor);
- agricultura centrată pe creşterea extensivă a animalelor, cu scopul producerii cărnii destinate comercializării;
- agricultura centrată pe creşterea animalelor cu scopul obţinerii şi comercializării produselor lactate;
- agricultura specializată pe viticultură şi pomicultura;
- agricultura mediteraneană.

Un tip aparte îl reprezintă plantaţiile (de cafea, citrice, măslini, arbori de cauciuc, bumbac etc).

B. Structuri teritoriale agricole

Trăsăturile comune ale agriculturii practicate pe un teritoriu dau spaţiului respectiv o anumită omogenitate. Există două grupe mari de structuri teritoriale în funcţie de cele două mari zone bioclimatice în care se practică agricultura: zona caldă şi zona temperată.

■ **în zona caldă,** unde predomină agricultura de subzistenţă, tipurile de agricultură (şi structurile teritoriale asociate) sunt:
- agricultura itinerantă, practicată îndeosebi în regiunile forestiere mari ale zonei intertropicale (Amazonia şi centrul Africii);
- agricultura sedentară din zonele tropicale uscate (îndeosebi din savane şi din Sahel);
- agricultura bazată pe irigaţii specifică oazelor situate în deşerturi;
- marile plantaţii de orez reprezintă un tip special de agricultură, în acelaşi timp un deosebit de expresiv peisaj agricol şi o foarte originală structură agrară; acest lucru provine din sistemul de reţinere a apei, sistemul de canale, modul de plantare şi culegere a orezului;
- agricultura de plantaţie cu un caracter comercial şi industrial (plantaţiile de arbori de cauciuc din Brazilia, Malaysia, Indonezia; plantaţiile de cafea şi cacao,

plantaţiile de ceai, de trestie de zahăr).

■ în **zonele temperate,** unde este prezentă pe mari întinderi agricultura comercială, se disting:

- agricultura de tip mediteranean;
- agricultura extensivă, din zonele temperate, practicată în anumite porţiuni mai puţin populate;
- agricultura intensivă, caracterizată printr-un înalt randament al producţiei la hectar; poate avea mai multe forme: marile structuri teritoriale de tipul fermelor nord-americane, agricultura de tip specializat, agricultura-comercială din Europa de Vest şi agricultura bazată pe forme de asociere cooperatistă sau de stat;
- agricultura periurbană (Fig. 3) cu sere, solarii şi complexe de tip agroindustrial.

Dicţionar

Agricultură extensivă - agricultură practicată în secolul XIX (şi parţial în prezent) prin desţelenirea terenurilor folosite pentru păşunat şi păstorit (prerii, stepe) şi cultivarea lor cu cereale; acest tip de agricultură era realizată prin „extinderea” terenurilor arabile în zone anterior înţelenite.

Agricultură intensivă - agricultura bazată pe mecanizare, chimizare, irigaţii, asolamente, pe selecţia soiurilor de seminţe; îmbină cultura cerealelor cu cea a plantelor tehnice, plantelor furajere şi creşterea animalelor.

Agricultură itinerantă - sistem elementar de cultură agricolă realizat prin defrişarea unei suprafeţe mici din pădurea tropicală sau prin tăierea ierburilor savanei şi cultivarea unor plante fără îngrijire agricolă; după 2-3 ani, solul este părăsit şi agricultorii se mută în altă parte.

Doc 1. Particularităţile agriculturii comerciale

Principalele caracteristici ale agriculturii de tip comercial sunt: - trecerea spre o policultură de tip industrial;

- eficacitate ridicată;
- adaptarea factorilor de producţie la cerinţele pieţei;
- utilizarea tehnologiilor moderne, a mecanizării, a chimizării şi organizării ştiinţifice a producţiei;
- angrenarea în această activitate a unui număr redus de persoane;
- corelarea politicilor agricole ale ţărilor şi regiunilor ce practică agricultura de tip comercial;
- integrarea acestui tip de agricultură în industriile de prelucrare.

Aplicaţii:

1. Comparaţi tipurile de agricultură (Fig. 1) sub raportul extensiunii spaţiale.
2. Identificaţi regiunile cu cea mai mare diversitate agricolă.

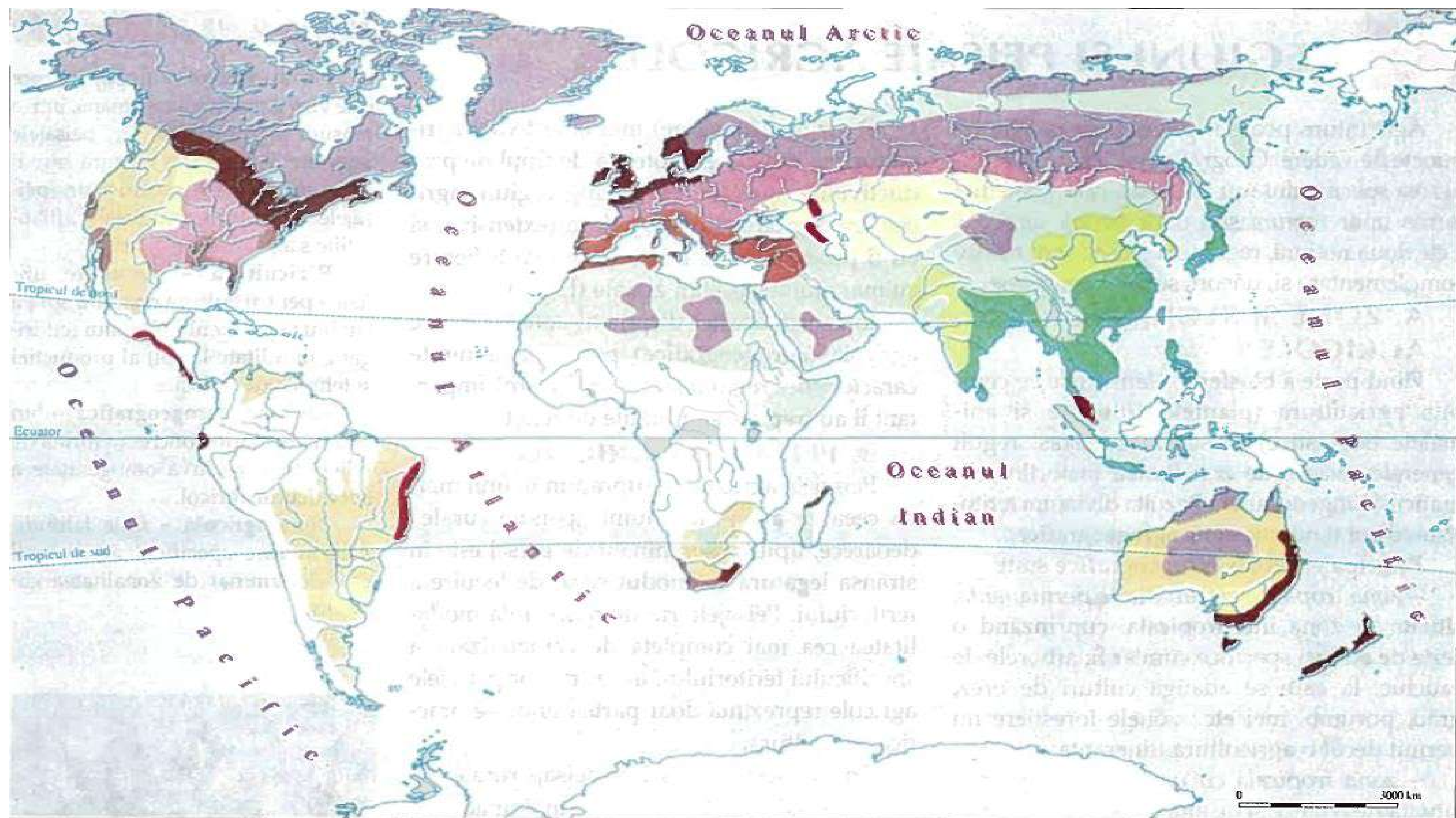

Fig. 1 - Tipuri de agricultură pe Terra

Spaţii cu agricultură de subzistenţă

agricultură extensivă

agricultură cu predominarea păstoritului (frecvent nomad)

agricultură de subzistenţă (itinerantă sau sezonieră)

agricultură intensivă (fără cultura orezului)

agricultură intensivă cu predominarea culturii orezului)

Spaţii cu agricultură comercială

păşunat extensiv

păşunat pentru creşterea animalelor

cultura cerealelor (cerealicultură)

agricultură mixtă

agricultură mediteraneană

pomicultură

plantaţii

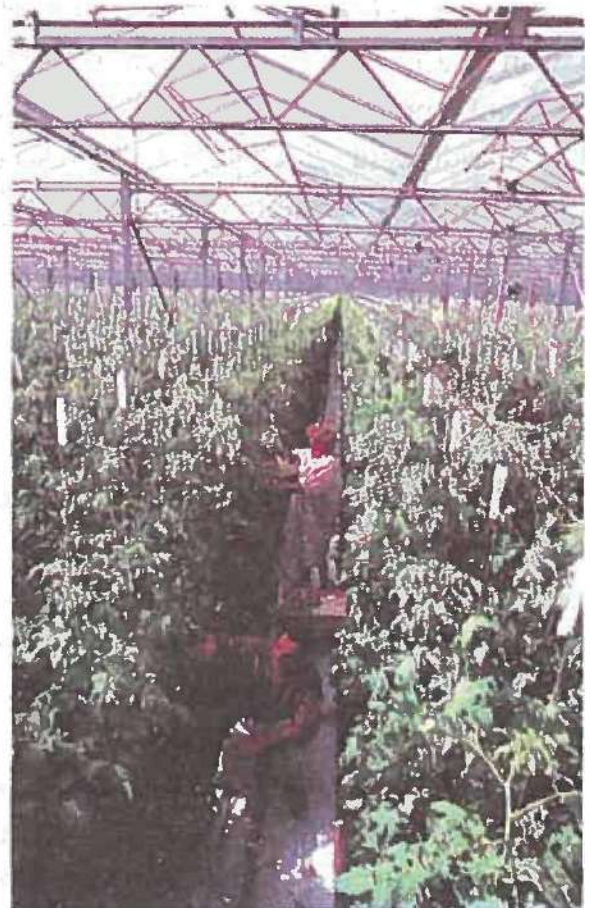

Fig. 2. - Agricultură bazată pe irigaţii – orezărie în terase, China
Fig. 3 - Agricultură periurbană - seră lângă Cagliari, Italia

3.
Regiuni şi peisaje agricole

Agricultura poate fi privită din mai multe puncte de vedere. Geografic, interesează identificarea specificului său teritorial, care poate lua forma unor regiuni şi a unor peisaje agricole. Cele două noţiuni, regiune şi peisaj, sunt relativ complementare şi, uneori, se pot suprapune.

A. Zone şi regiunile agricole

Fiind parte a biosferei, elementele ce compun agricultura (plantele cultivate şi animalele domestice) se supun aceloraşi reguli generale dictate de zonalitatea factorilor climatici şi biogeografici. Rezultă diviziuni teritoriale ce pot fi numite zone agrogeografice.

Principalele zone agrogeografice sunt:

- zona tropicală cu umiditate permanentă, situată în zona intertropicală, cuprinzând o serie de culturi specifice cum ar fi: arborele de cauciuc, la care se adaugă culturi de orez, grâu, porumb, mei etc; zonele forestiere nu permit decât o agricultură itinerantă;
- zona tropicală cu umiditate alternantă, situată de o parte şi de alta a regiunii tropicale umede şi caracterizată prin culturi de bumbac, trestie de zahăr, cafea şi ananas;
- zona musonică cu precipitaţii bogate, alternante şi o structură a culturilor în care predomină net cultura orezului (rizicultură); în această regiune se adaugă spaţii cultivate cu porumb, batate, bumbac şi iută; este, de asemenea, o regiune de creştere intensivă a bovinelor;
- zona aridă cu o agricultură limitată la cea practicată în oaze sau în lungul râurilor care o străbat;
- zona mediteraneană, cunoscută prin culturile specifice de citrice, măslin şi viţă de vie; se adaugă culturi cerealiere relativ reduse;
- zona cerealieră temperată, caracterizată printr-o agricultură intensivă şi diversificată; se cultivă grâu, porumb, sfeclă de zahăr, floarea soarelui, pomi fructiferi, viţă de vie etc; există păşuni întinse, dar şi culturi ale plantelor furajere, care permit o creştere intensivă a animalelor (porcine, bovine, ovine - Fig. 1);
- zona subpolară, care are o agricultură modestă (culturi de orz, secară, cartofi).

O viziune (imagine) mai obiectivă a agriculturii mondiale este oferită de tipul de productivitate agricolă. Se disting regiuni agricole cu o productivitate redusă (extensive) şi cu o productivitate înaltă (intensive), fiecare cu mai multe varietăţi zonale (Fig. 2).

În cadrul acestei dispoziţii zonale, zonele agricole (agrogeografice) pot avea anumite caracteristici regionale în care un rol important îl au treptele şi unităţile de relief.

B. Peisajele agricole

Peisajele agricole se suprapun în linii mari cu ceea ce am putea numi „peisaje rurale” deoarece, tipul predominant de peisaj este în strânsă legătură cu modul rural de locuire a teritoriului. Peisajele rurale reprezintă modalitatea cea mai completă de caracterizare a specificului teritoriului. În cadrul lor peisajele agricole reprezintă doar partea unde se practică agricultura.

Principalele categorii de peisaje rurale:

■ Peisaje „naturale”, cu un impact antropic mai redus, cuprinzând:

- peisaje cu un covor vegetal foarte sărac, în care apare în evidenţă roca subiacentă, care sunt reprezentate de zonele polare, subpolare şi aride (calde şi temperate); expresia cea mai clară este dată de deşerturile tropicale, temperate şi „deşerturile reci”;
- peisajele forestiere, foarte puţin marcate de om (Amazonia - Fig. 3, Africa Centrală etc).

■ Peisaje agricole cuprinzând: - peisaje de păşuni şi creşterea animalelor caracteristice regiunilor semideşertice şi zonelor de stepe aride;

- peisajul mediteranean care, în acest caz, se suprapune cu regiunea agrogeografică mediteraneană (Fig. 4);
- peisaje de terenuri cultivate intensiv (Fig. 5).

De asemenea, există peisaje care sunt transformate într-o măsură şi mai mare de om, cum ar fi anumite spaţii agricole, urbane, de amenajări turistice şi, în general, principalele areale cu o densitate foarte mare a populaţiei.

Dicţionar

Peisaj agricol - peisaj în care este vizibilă activitatea umană, într-o măsură foarte redusă (în „peisajele naturale”) sau într-o măsură care îi dau vizibilitate şi specificitate (peisajele de cultură a cerealelor, plantaţiile ş.a.)

Ricicultură - denumire utilizată pentru cultura orezului spre a sublinia specificul peisajului (cu irigaţii, umiditate la sol) al producţiei şi tehnologiei folosite.

Regiune agrogeografică - un anumit teritoriu concret (o formă de relief) cu o relativă omogenitate a specificului agricol.

Zonă agricolă - fâşie latitudinală în care specificul agriculturii este determinat de zonalitatea climatică.

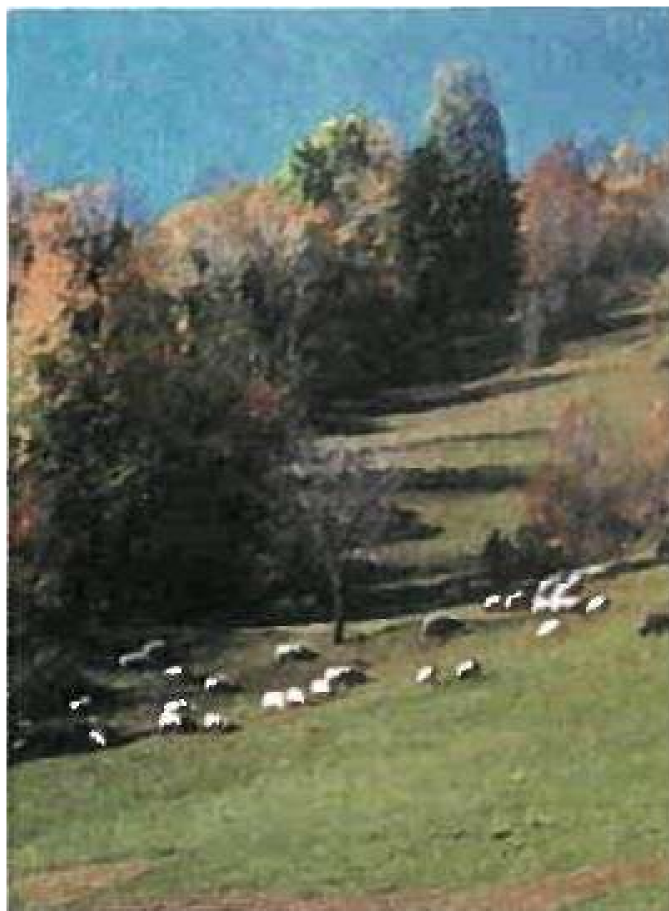
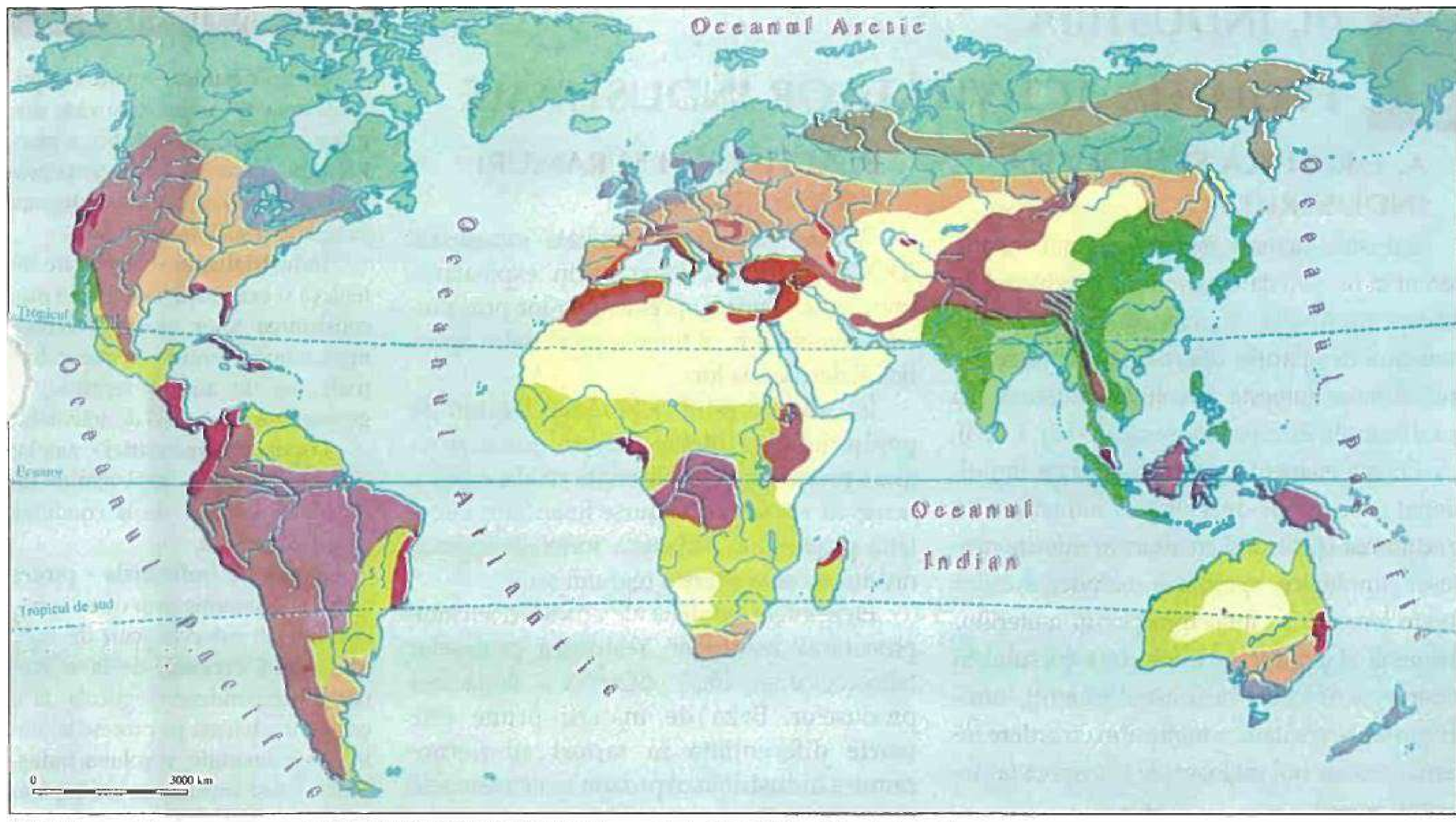

Fig. 1 - Creşterea intensivă a animalelor în regiunea temperată -Subcarpaţii Getici, România

Aplicaţie:

Utilizând Fig. 2, explicaţi diferenţierile teritoriale ale producţiei agricole.

Fi
g.

Fig. 2 - Regiunile agricole ale Terrei

A. Regiuni cu agricultură intensivă şi productivă

Regiunea temperată de cultură a cerealelor (grâu şi porumb) în sistem intensiv, în asociere cu creşterea animalelor (SUA, Canada, Fed. Rusă, Europa Centrală, Brazilia)

Regiunea subtropicală de cultură a cerealelor (îndeosebi grâu) în asociere cu creşterea animalelor (bovine, porcine)

Regiunea de cultură intensivă a orezului (Asia de Sud şi Sud Est)

Agricultură mediteraneană (citrice, măslini, cereale)

Agricultură de plantaţie (cafea, cacao, arborele de cauciuc, bumbac)

Regiuni de păşunat intensiv şi de creştere intensivă a animalelor pentru lapte

B. Regiuni cu agricultură intensivă şi slab productivă

Regiuni intertropicale cu agricultură de subzistenţă

Agricultură în areale forestiere defrişate

Terenuri utilizate foarte slab (soluri îngheţate)

Păşunat nomad (ocazional)

Agricultura spaţiilor montane etajate

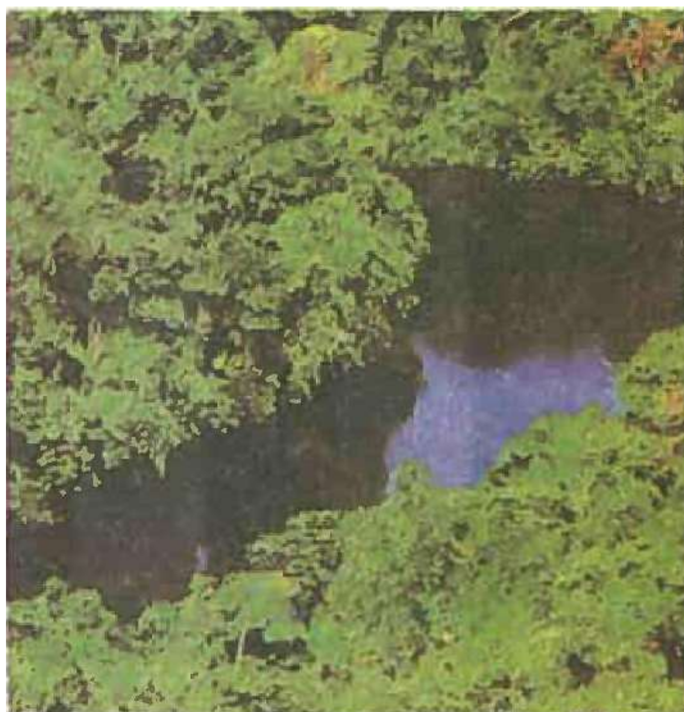

Fig. 3 - Peisaj forestier – Amazonia

Fig. 4 - Peisaj mediteranean - plantaţie de portocali - sudul Franţei
Fig. 5 - Peisaj cu agricultură intensivă Olanda

III. INDUSTRIA

1. Evoluţia activităţilor industriale

A. Originea şi evoluţia industriei

Industria actuală îşi are originile relativ recent în timp, o dată cu apariţia producţiei de fabrică în Anglia, la mijlocul sec. XIX. Fenomenul de apariţie, dezvoltare şi extindere a industriei se numeşte „revoluţie industrială” şi s-a difuzat în Europa relativ rapid (Fig. 1,2,3).

Câteva elemente au favorizat şi au impulsionat procesul de dezvoltare a industriei: introducerea motorului cu aburi în diferite procese tehnologice, apariţia şi extinderea căilor ferate (care au facilitat transportul materiilor prime şi al produselor), folosirea cocsului în siderurgie (înlocuindu-se astfel lemnul), introducerea electricităţii, a motorului cu ardere internă, a unor noi mijloace de transport (automobil, avion).

Industria este, în accepţiune modernă, producţia mijloacelor de producţie şi a bunurilor de consum bazată pe maşini.

În prima parte a secolului XX apar şi se dezvoltă succesiv ramuri şi subramuri noi: industria aluminiului, industria producătoare de tractoare, autovehicule, avioane, coloranţi, industria electrotehnică.

În a doua parte a secolului trecut apar alte industrii, cum ar fi: petrochimia (cauciuc sintetic, mase plastice, fire şi fibre sintetice), maşini unelte, informatică, sisteme de automatizare, construcţii spaţiale etc.

Apariţia şi dezvoltarea industriei (de la industria de fabrică până în prezent) sunt fenomene foarte recente şi cu o desfăşurare extrem de rapidă la scara evoluţiei umanităţii. În ultimele două decenii, dezvoltarea industriei s-a accelerat şi s-a transformat calitativ sensibil (Fig. 4,5). Totodată, a influenţat evoluţia societăţii, dar a favorizat şi deteriorarea mediului înconjurător.

B. Activităţi şi ramuri industriale

Fiecare ramură şi activitate industrială (DOC1) se caracterizează prin exploatarea unor materii prime, prelucrarea lor prin procese tehnologice, obţinerea produselor specifice şi desfacerea lor.

În cadrul acestui ciclu există legături de producţie între diferite ramuri, centre şi regiuni precum şi multiple relaţii cu alte componente ale economiei (resurse financiare, circulaţia produselor, structura forţei de muncă, nivelul de dezvoltare a regiunii ş.a.).

Elementele esenţiale ale acestui ciclu sunt: procurarea resurselor, realizarea proceselor tehnologice specifice, obţinerea şi desfacerea produselor. Baza de materii prime este foarte diferenţiată în raport cu fiecare ramură industrială. Aproape toate resursele naturale ale Terrei au o utilizare industrială.

Poate fi realizată o anumită taxonomie a resurselor, context în care se pot

identifica:

- **resurse energetice şi minerale,** cuprinzând diverse resurse producătoare de energie (combustibili, uraniu, hidroenergie, energie solară etc.) şi resurse minerale (feroase, neferoase şi substanţe nemetalifere);

- **resurse biotice** (lemn, plante şi animale);

- **resurse agroalimentare** (produse vegetale şi animale);

- **substanţe şi materii artificiale** (care se utilizează prin prelucrare în alte ramuri).

Există şi alte posibilităţi de grupare a resurselor; de exemplu, după ramurile industriale, pot fi resurse ale industriei chimice, ale industriei metalurgice ş.a. În anumite situaţii un anumit produs obţinut printr-o activitate de producţie (oţel, fontă, cauciuc) poate constitui o materie primă pentru altă ramură industrială. În ultimii ani, legătura dintre locul de extracţie a resurselor şi locul lor de prelucrare nu mai este atât de strânsă, existând o „independenţă” a producţiei faţă de resurse.

Dicţionar

Forţă de muncă — parte a populaţiei aptă de a munci şi care dispune de cunoştinţe teoretice şi practice, care îi asigură competenţa profesională şi capacitatea de integrare în activităţi social -economice.

Industrializare - dezvoltare intensivă şi extensivă a industriei prin construirea unor obiective economice, a unor ramuri şi centre industriale, pe un anumit teritoriu, general lipsit de astfel de activităţi.

Localizarea industriei - amplasarea teritorială a unei ramuri industriale pornind de la condiţiile care o generează.

Revoluţie industrială - proces social şi economic prin care s-a trecut, într-un interval scurt de timp (de câteva decenii), de la o economie preponderent agricolă, la o economie bazată pe procese tehnologice industriale; revoluţia industrială a fost influenţată de exploatarea intensivă a cărbunilor în Anglia (în secolul XVII).

Tehnopol (nucleu neoindustrial) - concentrare de unităţi industriale axate pe noile industrii (robotică, neoenergetică, microelectronică). Apariţia acestor concentrări au fost determinate de prezenţa, anterior, a unor aglomerări de industrii clasice competitive şi de concentrare a specialiştilor.

Aplicaţii:

1. Comparaţi ramurile industriale sub raportul materiilor prime.
2. Comparaţi ramurile industriale sub raportul poluării.

Capitolul 3. Geografia economică

I. Resursele naturale

II. Agricultura

III. Industria

Octavian Mândruţ

Clasa a - X - a

Volumul 7

CORINT

1.

Evoluţia activităţilor industriale - continuare

Fig. 1 - Etapele expansiunii „revoluţiei industriale” în Europa

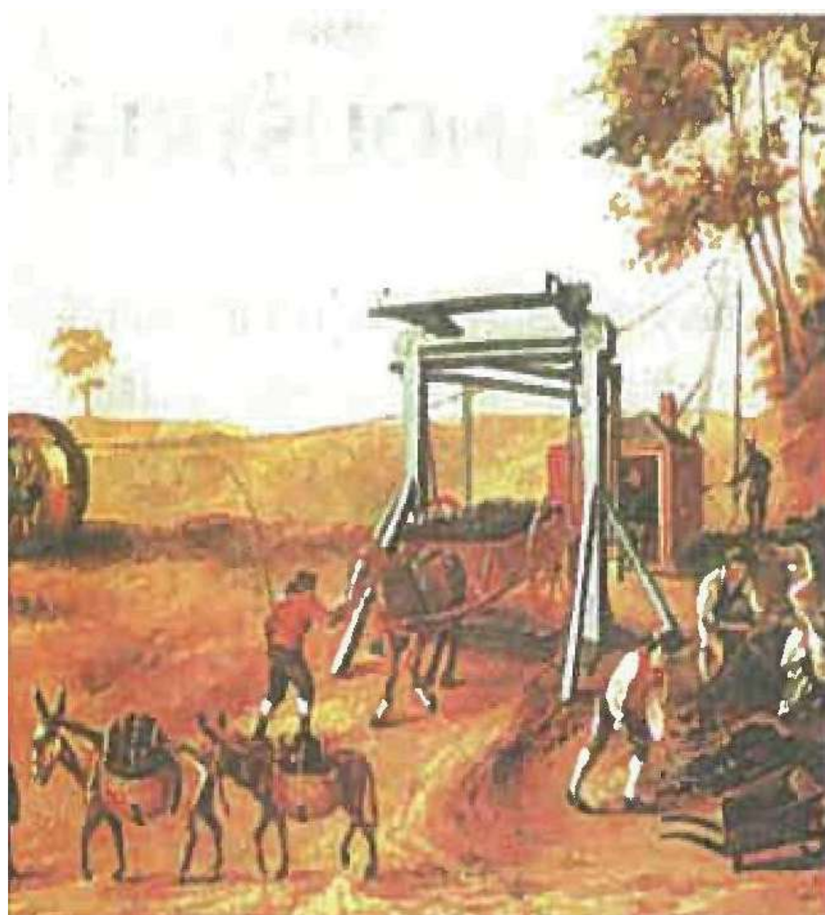

Fig. 2 - Exploatare minieră la începutul sec. XIX - Anglia (Liverpool, Walker Art Gallery)

Doc 1. Ramurile industriei

Industria energetică şi a energiei electrice	Industria de exploatare şi prelucrare a petrolului Industria de exploatare şi prelucrare a gazelor aturale Industria carboniferă Industria energiei electrice
Industria metalurgică	Metalurgia feroasă Metalurgia neferoasa Industria construcţiilor de maşini (cu diferite ramuri)
Industria chimică	Ramurile industriei chimice (petrochimie, industria produselor dorosodice, industria îngrăşămintelor chimice etc.)
Industria de exploatare şi prelucrare a lemnului	Industria de exploatare a lemnului Industria de prelucrare a lemnului
Industria materialelor de construcţie	Industria de exploatare a materialelor de construcţie naturale Industria de prelucrare a materialelor de construcţie
Industria uşoară şi alimentară	Industria uşoara (textilă, pielărie, marochinărie etc.) Industria alimentară

Fig. 3 - Uzină din anul 1867, Fives Lille – Franţa

▪Fig. 4 - Portul Rotterdam. Cel mai mare port european, reflectare a dezvoltării activită-ţilor industriale în Europa din ultimii ani

▪Fig. 5 - Constanța. Cel mai mare port la Marea Neagră (rada portului)

2. Industria energiei electrice

Energia electrică are o importanţă vitală pentru dezvoltarea economico-socială a lumii contemporane, consumul de energie electrică fiind indispensabil tuturor sectoarelor de activitate.

Creşterea nivelului vieţii materiale şi spirituale a populaţiei mondiale, a nivelului civilizaţiei, fie ea urbană sau rurală, este strâns legată de producţia şi consumul de energie electrică, acestea devenind un indicator al aprecierii stadiului dezvoltării economico-sociale şi al standardului de viaţă.

A. Structura producţiei de energie electrică

În funcţie de sursele primare energetice utilizate se disting mai multe tipuri de centrale electrice: termocentrale, hidrocentrale, atomocentrale, centrale geotermice, mareomotrice, eoliene, solare, termomarine etc.

Ponderea energiei electrice produsă de fiecare dintre aceste tipuri de centrale, în totalul mondial, este prezentată în DOC 1.

▪ Termocentralele folosesc pentru producerea energiei electrice combustibilii minerali fosili: cărbuni, petrol, gaze naturale, şisturi bituminoase (Fig. 1).

▪ Hidrocentralele transformă energia hidraulică a cursurilor de apă (o energie de potenţial) în energie electrică. Această formă de energie primară regenerabilă (datorată circuitului apei în natură), nepoluantă, prezintă o importanţă economică deosebită (Fig. 2). Rentabilitatea amenajărilor hidroenergetice creşte prin

valorificarea complexă a bazinelor hidrografice: pentru navigaţie, piscicultură, alimentări cu apă potabilă şi industrială, irigaţii, agrement şi sporturi nautice, regularizarea debitelor etc.

■ Atomocentralele (centralele nuclearo-electrice) pot furniza energie electrică ieftină şi în cantităţi mari (Fig. 3, DOC 2).

În prezent funcţionează în lume 446 grupuri atomoenergetice în 32 de ţări, asigurând aproximativ 1/6 din energia electrică produsă.

La nivelul ţărilor se pot identifica mai multe structuri ale producţiei de energie electrică:

- structură complexă, cu ponderi comparabile între ele a energiei electrice obţinute în hidrocentrale, termocentrale şi atomocentrale (SUA, Franţa, Germania, Japonia, Federaţia Rusă);
- structură predominată de energia produsă în hidrocentrale (Brazilia, Canada);
- structură în care predomină energia obţinută în atomocentrale (Lituania, Belgia, Rep. Coreea);
- structură dominată de termocentrale (în China, India, România).

B. Repartiţia geografică a producţiei mondiale de energie electrică

Producţia de energie electrică a crescut rapid în secolul trecut, mai ales după cel de-al Doilea Război Mondial: 2300 mld. KWh/an în 1960,8044 mld. KWh/an în 1980, 11000 mld. KWh/an în 1989 şi 13.200 mld. KWh/an în 2003.

Repartiţia geografică a industriei şi a producţiei de energie electrică relevă mari disparităţi, în funcţie, în principal, de nivelul dezvoltării economice a diferitelor regiuni şi ţări. Ca urmare, aceasta este concentrată în Europa, America de Nord anglo-saxonă, Japonia şi China, celelalte mari regiuni ale globului (DOC 3) având o producţie scăzută.

Principalele probleme de perspectivă ale dezvoltării industriei energiei electrice sunt:

- înlocuirea termocentralelor poluante (ce folosesc cărbunii) cu alte centrale electrice;
- staţionarea ponderii atomoenergiei în următoarele decenii, din cauza riscului poluării radioactive (DOC 4).

Utilizarea unor surse noi de energie în general regenerabile şi nepoluante va reprezenta o soluţie alternativă faţă de sistemele energetice clasice.

Dicţionar

Criză energetică - „criza” produsă de diminuarea unor resurse energetice de bază (petrol, gaze naturale) exploatate intensiv până în prezent, inclusiv în producerea de energie electrică.

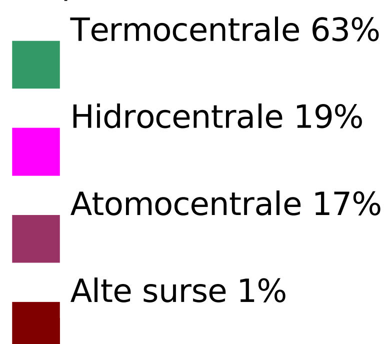
Sistem energetic - sistem unitar de producere, distribuţie şi consum a energiei electrice pe o unitate teritorială (de obicei o ţară).

Fig. 1 - Termocentrală – Austria

Hidrocentrale 19%
Atomocentrale 17%
Alte surse 1%
Termocentrale 63%

DOC 1. Structura producţiei mondiale de energie electrică (pe tipuri de centrale electrice producătoare)

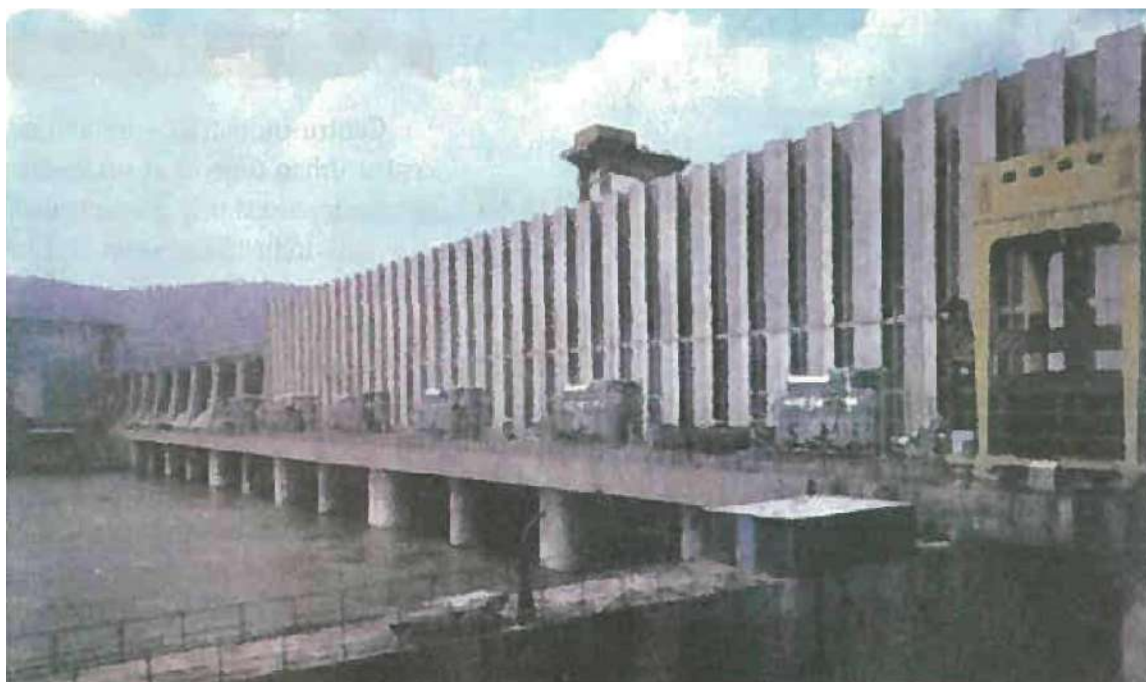

Fig. 2 - Hidrocentrala Porţile de Fier I, România, Serbia şi Muntenegru

Doc 2. Principalele state producătoare de energie electrică în atomocentrale (2003)

Statul	Proporţia din total mondial (%)	Puterea instalată (MW)	Număr de reactoare
SUA	26,8	95500	104
Franţa	17,7	63180	59
Japonia	12,4	44500	54
Germania	6,0	21300	19
Fed. Rusă	5,8	20800	30
Canada	4,0	14100	20
Rep. Coreea	3,5	13000	16
Regatul Unit	3,5	12500	33
Ucraina	3,1	11200	13
Suedia	2,7	9500	11

Fig. 3 - Atomocentrală - Japonia

Doc 3. Principalele state producătoare de energie electrică (mld.KWh/an)-2003

Statul	**Producţie** (mld.KWh/an)
SUA	3969
China	1911
Japonia	1096
Fed. Rusă	913
India	624
Germania	597
Franţa	566
Canada	561
Regatul Unit	395
Brazilia	361
Rep. Coreea	322
Italia	292
Spania	262
Rep. Africa de Sud	210
Mexic	188
Australia	186
Taiwan	178
Ucraina	172
Suedia	158
Polonia	142
Norvegia	121

Doc 4. Viitorul energiei nucleare

Energia nucleară, considerată cea mai eficientă soluţie pe termen scurt (câteva decenii) pentru depăşirea „crizei energetice”, are o serie de limite care sunt în măsură să schimbe opiniile oamenilor privind evoluţia ei în viitor. Câteva exemple sunt edificatoare: Suedia şi-a propus să renunţe în următorul deceniu la energia nucleară. Ucraina a acceptat sa închidă atomocentrala de la Cernobâl. Reactoarele în serviciu din Bulgaria (Kozlodui) şi Lituania (Ignalina) sunt cu un înalt risc potenţial. Germania a decis recent diminuarea producţiei atomoelectrice şi, în timp, renunţarea la ea. Japonia îşi reduce, de asemenea, ponderea atomoenergiei.

Aplicaţii:

1. Comparaţi ramurile industriale sub raportul materiilor prime.
2. Comparaţi ramurile industriale sub raportul poluării.

3.

Regiunile industriale

Regiunile industriale reprezintă concentrări de mari dimensiuni ale activităţilor de producţie industrială. Ele se caracterizează printr-o coerenţă interioară a teritoriului şi a legăturilor dintre ramurile şi centrele care le formează; de asemenea, se remarcă printr-o concentrare a forţei de muncă având o calificare specializată şi prin numărul mare de locuitori al oraşelor componente.

Regiunile industriale reprezintă cea mai înaltă formă de concentrare teritorială a industriei. Principalele regiuni industriale mondiale sunt redate în Fig. 3,4.

Factori al localizării industriei

Apariţia şi dezvoltarea industriei într-un anumit loc sunt datorate mai multor factori cum ar fi:

- existenţa unei forţe de muncă având o calificare anterioară;
- existenţa unor materii prime în apropiere;
- existenţa unor porturi care permit aducerea materiilor prime (Fig. 1);
- existenţa unor centre urbane de consum;

Aceştia sunt factorii iniţiali ai apariţiei regiunilor industriale. Ei au evoluat în timp punându-şi amprenta în mod diferenţiat asupra diferitelor situaţii concrete de amplasare teritorială a industriei.

În prezent, geneza regiunilor industriale este determinată de următorii factori:

- existenţa unor forme de concentrare teritorială a industriei de rang inferior (zone şi centre industriale), care să fie bine individualizate şi aflate într-o situaţie favorizantă faţă de alte grupări similare;
- existenţa unor resurse financiare, care să permită o generare continuă de noi capacităţi productive şi ramuri industriale cu o complexitate crescândă;
- dezvoltarea unor centre de cercetare -producţie de înaltă tehnologie (tehnopoli).

Originea concentrărilor industriale

Urmărind Fig. 3,4, vom da câteva exemple de concentrări industriale reprezentative, analizând factorii care le-au determinat apariţia.

- Centrele industriale Lyon, Berlin, Leeds (în Anglia Centrală) etc. au fost iniţial nuclee manufacturiere care s-au dezvoltat ulterior în timp. Ele au avut ca bază existenţa unor tradiţii meşteşugăreşti sau industriale.
- Concentrările industriale Rin-Ruhr, Donbass, Silezia Superioară, Lorena,

China de Nord-Est, zona litorală a Golfului Mexic din SUA au avut ca bază existenţa unor materii prime: cărbunii superiori, petrol, minereuri de fier etc.

- Rotterdam, Tokyo, Osaka-Kobe, Singapore sunt concentrări industriale care s-au dezvoltat datorită existenţei iniţiale a unor porturi care au facilitat aducerea materiilor prime.
- Concentrările industriale din apropierea marilor oraşe (Beijing, Moscova, Chicago, Shanghai, Mumbay etc.) au apărut şi s-au dezvoltat ca urmare a existenţei acestor centre urbane mari.

A. Regiuni industriale extraeuropene

În continentele extraeuropene industria s-a extins cu un anumit decalaj în timp faţă de continentul european care este la originea industrializării.

Specificul unor regiuni industriale extraeuropene, redat alăturat (DOC 1), arată că acestea s-au dezvoltat pornind de la condiţionări generale, la care s-au adăugat elemente de specificitate. Există şi regiuni în formare (DOC 2).

Dicţionar

Centru industrial - un anumit centru urban (uneori şi rural) care se caracterizează prin prezenţa unei activităţi industriale semnificative (cu mai multe ramuri sau întreprinderi industriale).

Grupări industriale - asociere teritorială a mai multor centre industriale.

Peisaj industrial - peisaj geografic puternic transformat de om, în care se detaşează o componentă industrială vizibilă (întreprinderi, dotări, căi de comunicaţie, poluare).

Regiune industrială - teritoriu de întindere variabilă care se remarcă printr-o mare concentrare a activităţilor industriale la nivelul ţării din care face parte.

Societate postindustrială -societate în care industria va fi dimensionată la producţia bunurilor de bază, iar procesele tehnologice vor fi în mare măsură informatizate.

Fig. 1. Portul Kobe - Japonia

Aplicaţie:

Localizaţi regiunile industriale din DOC 1 pe harta economică a lumii (Fig. 3).

Doc 1. Regiunile industriale extraeuropene

Regiunile industriale reprezentate pe harta economică a lumii prezintă o serie de diferenţieri şi elemente specifice, care nuanţează calitativ caracterul de concentrare a activităţilor industriale pe care acestea le presupun.

China de Nord-Est este, fără îndoială, o regiune industrială foarte bine conturată, care îşi are originea în exploatarea resurselor de huilă generatoare apoi a industriei siderurgice. În prezent, această regiune, care are ca centru oraşul Shenyang, este profilată în continuare pe termoenergie, industria siderurgică şi industria constructoare de maşini. În mare parte, infrastructura tehnică păstrează tehnologiile clasice.

China de Sud reprezintă o regiune cu aspect liniar, situată în lungul ţărmului

sudic al ţării, cuprinzând industrii predominant moderne, cu o concentrare mai mare a acestora în zona Hong Kong - Guangzhou, dar cu prezenţe semnificative în alte oraşe „libere”.

Coreea de Sud reprezintă în ansamblul ei, pe o suprafaţă restrânsă, o mare concentrare industrială cu o deosebită semnificaţie la nivel mondial, care posedă totodată o deosebită capacitate de

transport maritim (cu patru dintre primele porturi mondiale şi a şasea ţară după traficul maritim).

Sud-Estul Braziliei este o regiune relativ nouă, care îşi are originea în exploatarea şi prelucrarea minereurilor feroase (Belo Horizonte fiind un cunoscut centru siderurgic). Principalul oraş industrial al regiunii este Sao Paulo, dar activităţile industriale sunt răspândite într-un areal mai larg.

Golful Mexic are un profil specific dat de existenţa exploatărilor de petrol şi a activităţilor legate de prelucrarea acestuia. Se distinge printr-o deosebită capacitate de rafinare şi pe dezvoltarea unor industrii bazate pe prelucrarea petrolului.

Faţada pacifică a Statelor Unite are trei concentrări mai bine evidenţiate, ceea ce îi conferă un anumit caracter de discontinuitate: în partea de nord, în jurul oraşului Seatlle (cu industrii moderne, cum ar fi industria aeronautică şi electronică), în partea centrală, în jurul oraşului San Francisco (inclusiv industria de înaltă tehnologie din Silicon Valley) şi în sud, având drept centru oraşul Los Angeles (cu industrii diversificate şi moderne).

Regiunea Marilor Lacuri a avut iniţial un pronunţat caracter siderurgic (datorită abundenţei minereurilor de fier), dar în prezent are o structură complexă. Centrele principale (Chicago, Detroit, Cleveland, Buffalo) au o componentă semnificativă tradiţională în construcţiile de automobile (Fig. 2).

Regiunea industrială Boswash se

suprapune megalopolisului american şi se caracterizează printr-o diversitate de ramuri (petrochimie, nave, maşini, atomoenergie, industria de înaltă tehnologie), amplasate teritorial în spaţiul dintre marile oraşe.

Regiunea industrială Mexic -**Veracruz,** situată în Mexic, este mai nouă, dar se distinge printr-o concentrare a activităţilor industriale pe axa urbană Mexico - Puebla - Veracruz (unde există cea mai importantă capacitate de rafinare).

Sud - **estul Canadei** se evidenţiază ca o regiune industrială aproape continuă (Toronto - Montreal), cu industrii diversificate şi moderne, legate funcţional de cele din SUA.

Doc 2. Regiunile industriale noi

În ultima perioadă de timp se observă că o serie de alte areale se află într-un proces de dezvoltare şi extindere care va duce la apariţia unor concentrări teritoriale mari, de tipul regiunilor industriale.

În acest sens amintim îndeosebi regiunea Golfului Persic, care, pornind de la

exploatarea petrolului, îşi dezvoltă capacităţi proprii de rafinare, alte ramuri industriale, noi generaţii de oraşe şi, în acelaşi timp, se află într-un proces de structurare teritorială.

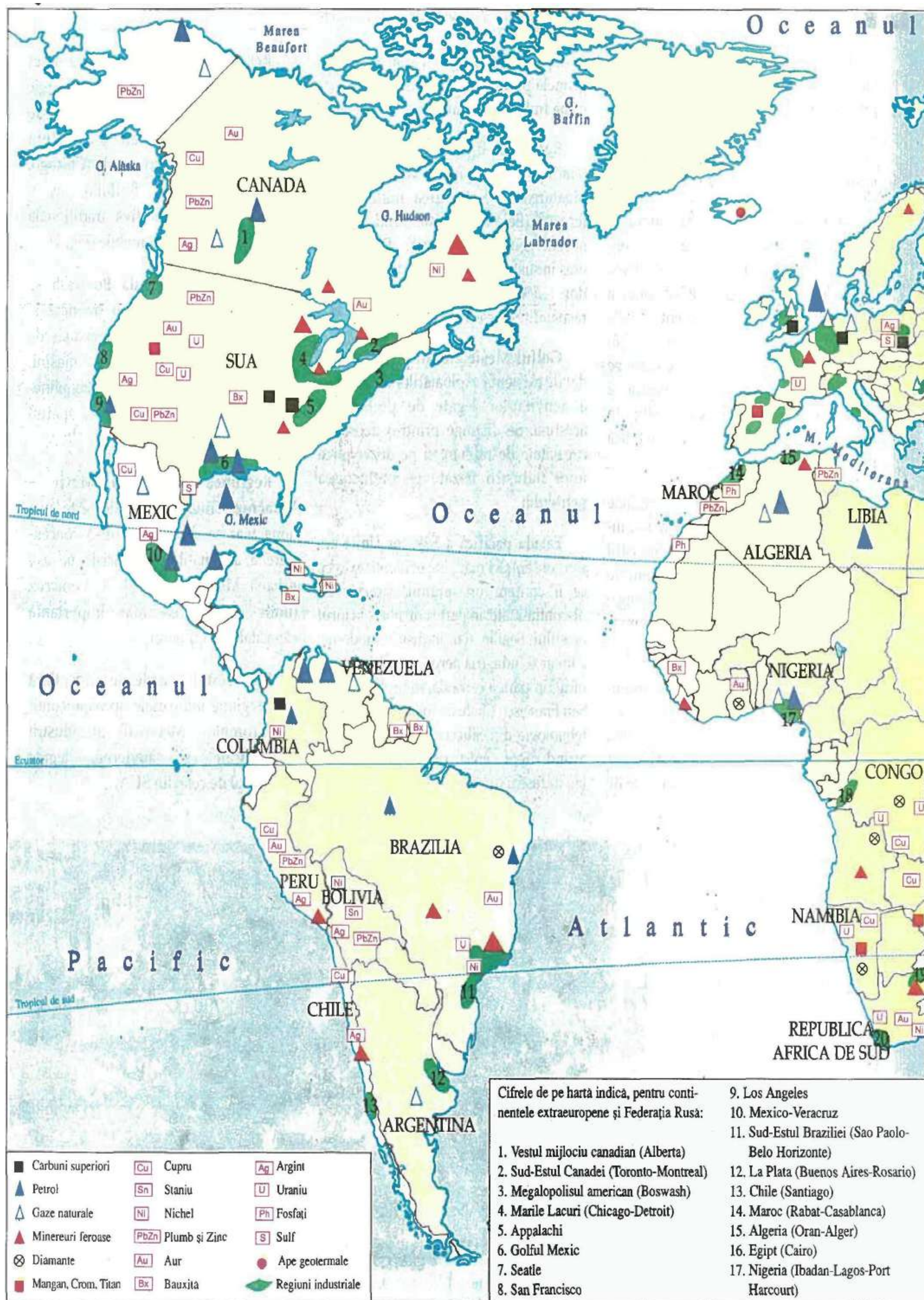

Fig. 3 - Harta economică a lumii

Arctic
Marea Barents
Marea Kara
Marea Laptev
Marea Siberiei de Est
M. Bering
M. Ohotsk
FEDERATIA RUSĂ
KAZAHSTAN
CHINA
JAPONIA
M. Japoniei
REP. COREEA
M. Chinei de Est
TAIWAN
M. Chinei de Sud
VIETNAM
INDONEZIA
TURCIA
IRAK
IRAN
EGIPT
ARABIA SAUDITĂ
Marea Roșie
Marea Arabiei
G. Bengal
Oceanul Pacific
Oceanul Indian
M. Arafura
AUSTRALIA
NOUA ZEELANDA
0
3000 km
Au
Cu
PbZn
Ag
Sn
Ph
U
Bx
Ni
S
. Congo (Kinshasa)
. Transvaal (Johannesburg)
. Cap (Capetown)
. India de Nord (Delhi-Kanpur)
. India de Est (Bengalul de Vest-Calcutta)
. Mumbay
. Madras
. Vietnamul de Nord (Hanoi-Haiphong)
26. Taiwan (Taipei)
27. Japonia Centrală și de Sud
28. Coreea de Sud
29. China de NE (Shenyang)
30. Beijing-Tianjing
31. Shanghai-Nanjing
32. China de Sud-Est (Guangzhou-Hong Kong-Fouzhou)
33. Wuhan
34. Irkutsk
35. Kuznetzk
36. Ural-Perm-Ekaterinburg
37. Volga (Samara)
38. Moscova-Nijni Novgorod
39. Sankt Petersburg
40. Sydney
41. Melbourne
42. Adelaide
43. Perth

Carbuni superiori

Petrol

Gaze naturale

Minereuri feroase

Diamante

Mangan, Crom, Titan

Cu Cupru

Sn Staniu

Ni Nichel

PbZn Plumb și Zinc

Au Aur

Bx Bauxită

Ag Argint

U Uraniu

Ph Fosfați

S Sulf

Ape geotermale

Regiuni industriale

Cifrele de pe hartă indică, pentru continentele extraeuropene și Federația Rusă:

1. Vestul mijlociu canadian (Alberta)
2. Sud-Estul Canadei (Toronto-Montreal)
3. Megalopolisul american (Boswash)
4. Marile Lacuri (Chicago-Detroit)
5. Appalachi
6. Golful Mexic
7. Seatle
8. San Francisco

9. Los Angeles
10. Mexico-Veracruz
11. Sud-Estul Braziliei (Sao Paolo-Belo Horizonte)
12. La Plata (Buenos Aires-Rosario)
13. Chile (Santiago)
14. Maroc (Rabat-Casablanca)
15. Algeria (Oran-Alger)
16. Egipt (Cairo)
17. Nigeria (Ibadan-Lagos-Port Harcourt)

3. Congo (Kinshasa)
9. Transvaal (Johannesburg)
0. Cap (Capetown)
1. India de Nord (Delhi-Kanpur)
2. India de Est (Bengalul de Vest-Calcutta)
3. Mumbay
4. Madras
5. Vietnamul de Nord (Hanoi-Haiphong)

26. Taiwan (Taipei)
27. Japonia Centrală şi de Sud
28. Coreea de Sud
29. China de NE (Shenyang)
30. Beijing-Tianjing
31. Shanghai-Nanjing
32. China de Sud-Est (Guangzhou-Hong Kong-Fouzhou)
33. Wuhan
34. Irkutsk

35. Kuznetzk
36. Ural-Perm-Ekaterinburg
37. Volga (Samara)
38. Moscova-Nijni Novgorod
39. Sankt Petersburg
40. Sydney
41. Melbourne
42. Adelaide
43. Perth

Fig. 2 - Industrie de automobile (USA). Detroit (Chrysler)

Cifrele de pe hartă indică, pentru continentele extraeuropene şi Federaţia Rusă:

1. Vestul mijlociu canadian (Alberta)
2. Sud-Estul Canadei (Toronto-Montreal)
3. Megalopolisul american (Boswash)
4. Marile Lacuri (Chicago-Detroit)
5. Appalachi

6. Golful Mexic
7. Seatle
8. San Francisco
9. Los Angeles
10. Mexico-Veracruz
11. Sud-Estul Braziliei (Sao Paolo-Belo Horizonte)
12. La Plata (Buenos Aires- Rosario)
13. Chile (Santiago)
14. Maroc (Rabat-Casablanca)
15. Algeria (Oran-Alger)
16. Egipt (Cairo)
17. Nigeria (Ibadan-Lagos-Port Harcourt)
18. Congo (Kinshasa)
19. Transvaal (Johannesburg)
20. Cap (Capetown)
21. India de Nord (Delhi-Kanpur)
22. India de Est (Bengalul de Vest-Calcutta)
23. Mumbay
24. Madras
25. Vietnamul de Nord (Hanoi-Haiphong)
26. Taiwan (Taipei)
27. Japonia Centrală şi de Sud
28. Coreea de Sud
29. China de NE (Shenyang)
30. Beijing-Tianjing
31. Shanghai-Nanjing
32. China de Sud-Est (Guangzhou- Hong Kong-Fouzhou)
33. Wuhan
34. Irkutsk
35. Kuznetzk
36. Ural-Perm-Ekaterinburg
37. Volga (Samara)
38. Moscova-Nijni Novgorod
39. Sankt Petersburg
40. Sydney
41. Melbourne
42. Adelaide
43. Perth

Cărbuni superiori
Petrol

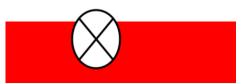

Gaze naturale

Minereuri feroase

Diamante

Mangan, Crom,Titan

Cu **Cupru**

Sn **Staniu**

Ni **Nichel**

PbZn **Plumb şi Zinc**

Au **Aur**

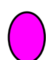
Bx **Bauxită**

Ag **Argint**

U **Uraniu**

Ph **Fosfaţi**

S **Sulf**

Ape geotermale

Regiuni industriale

B. Regiuni industriale din europa

Originea regiunilor industriale

Regiunile industriale din Europa se caracterizează printr-o componentă istorică pronunţată, în sensul că acestea s-au format în cadrul unei evoluţii mai îndelungate în timp.

Originile industriei europene sunt mai vechi (secolul XIX), iar dezvoltarea acesteia a conservat sensibil arealele de origine.

Astfel, Anglia Centrală, zona Rin - Ruhr, Silezia, Donetk, au la origine exploatarea unor resurse de cărbuni, pe baza cărora s-a dezvoltat industria termo-energetică, apoi industria siderurgică, industria constructoare de maşini şi, în ultimul timp, ramuri moderne ale acesteia.

Activităţile comerciale şi portuare se regăsesc în originea altor concentrări industriale europene (Copenhaga, Hamburg, Rotterdam - Anvers, Bordeaux).

Există concentrări industrial-urbane care au pornit de la o componentă urbană semnificativă: Moscova, Milano, Berlin, Paris, Londra - pentru Anglia de Sud, Budapesta.

În aprecierea gradului de concentrare a industriei, un anumit rol îl are scara de analiză: la nivel mondial pot fi identificate astfel de concentrări de cel mai înalt rang, la nivel european (Fig. 4) imaginea este mai detaliată, iar în cazul unor teritorii de dimensiuni mai mici (Fig. 5) profunzimea analizei este mai evidentă.

În prezent există anumite mutaţii industriale care determină apariţia unor concentrări noi ce au la bază alţi factori generatori; astfel, exploatarea petrolului din Marea Nordului a determinat apariţia în jurul acestei mări a unei adevărate concentrări litorale de centre de prelucrare a petrolului în areale fără industrii iniţiale.

Un fenomen interesant este cel de mutare a unor capacităţi de producţie în alte ţări, adică de „delocalizare” a industriei.

Specificul regiunilor industriale din Europa

- Regiunea industrială centrată pe Munţii Ural are la bază resurse de minereuri feroase, neferoase şi apropierea relativă a unor bazine carbonifere care au determinat apariţia industriei siderurgice şi a construcţiilor de maşini. Centrele tradiţionale cunoscute sunt Ekaterinburg, Magnitogorsk, Perm; prin regiunea Ural se face legătura cu regiunile industriale din partea asiatică a Federaţiei Ruse (Fig. 4).
- Regiunea industrială Donetk are la bază cărbunii superiori (Donbass) care au determinat (asemănător regiunilor Ruhr şi Silezia) o dezvoltare a termoenergiei, siderurgiei şi a construcţiilor de maşini. În prezent, dezvoltarea industrială iniţială este afectată de reconversia economică la care este supusă exploatarea cărbunilor.
- România central - sudică (Bucureşti -Ploieşti - Braşov) reprezintă, neîndoielnic, o regiune industrială semnificativă la nivel european.
- Silezia este, de asemenea, o regiune industrială a cărei apariţie a fost determinată de existenţa cărbunilor superiori; pe baza dezvoltării centrelor industriale, a apărut o generaţie de oraşe care formează împreună conurbatia Katowice.
- Regiunea industrială din nordul Italiei (Torino - Milano) are la bază tradiţii meşteşugăreşti, activităţi comerciale, iar industria actuală valorifică disponibilităţile iniţiale, resursele principale fiind absente.
- Regiunea industrială Rotterdam - Anvers s-a dezvoltat pornind de la funcţiile comerciale şi portuare (care sunt şi în prezent determinante).

La o analiză mai atentă a unui teritoriu mai mic din cadrul continentului european (de dimensiunile aproximative ale ţării noastre) situaţia reală este mai nuanţată şi pot fi identificate concentrări industriale mai mici. În cazul României se observă mai multe concentrări teritoriale cu un specific mai pregnant dezvoltate pe suprafeţe relativ reduse (Fig. 5).

DICŢIONAR

Concentrări urban industriale

- concentrări industriale care au avut la origine existenţa unui centru urban cu activităţi comerciale şi meşteşugăreşti.

Delocalizare - transferul capacităţilor de producţie (în general poluante: termoenergie, siderurgie) din anumite regiuni şi ţări în alte localizări, unde se valorifică alte avantaje (transporturi, forţă de muncă).

Reconversie economică - transformarea radicală a structurii economice anterioare şi înlocuirea ramurilor iniţiale cu activităţi noi.

Termoenergie - industrie de producere a energiei electrice prin arderea cărbunilor în termocentrale.

Aplicaţie:

1. Comparaţi concentrările industriale europene cu cele din continentele extraeuropene şi identificaţi asemănări şi deosebiri sub raportul suprafeţei (întinderii), originii, evoluţiei şi al importanţei actuale.

2. Identificaţi tipurile de concentrări industriale din Europa (Fig. 4).

3. Caracterizaţi, pe scurt, trei concentrări industriale din România, la alegere dintre cele reprezentate pe hartă (Fig. 5).

Oceanul Arctic

Oceanul Atlantic

Marea Nordului

Marea Baltică

Marea Neagră

Marea Caspică

Marea Mediterană

Glasgow–Edinburgh

Anglia Centrală

Anglia de Sud

Rotterdam-Anvers

Rin - Ruhr

Frankfurt-Mainz

Hamburg

Berlin

Copenhaga

Malmo

Stockholm

St. Petersburg

Moscova

Ural (Ekaterinburg-Magnitogorsk)

Samara-Ufa

Minsk

Kiev

Donbass

Ekaterinoslav

Silezia

Brno

Kosice

Gyor-Budapesta

România Centrală Sudică

München

Berna-Lausanne

Torino-Milano

Marsilia

Lyon

Paris

Nantes

Bordeaux

Oviedo-Gijon–Santander-Bilbao

Barcelona

0

3000 km

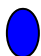
Regiuni industriale

Fig. 4 - Principalele regiuni industriale din Europa

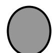
Fig 5. Concentrări industriale în România

Centre industriale foarte mari (cu structură industrială complexă)

Centre industriale mari (cu mai multe ramuri industriale importante)

Centre industriale mijlocii (cu câte o ramură importantă şi alte activităţi

industriale)

Centre industriale mici

Concentrări industriale:

1. Bucureşti şi zona periurbană;
2. Brăila-Galaţi;
3. Ploieşti-Brazi;
4. Oneşti-Borzeşti;
5. Braşov şi împrejurimi;
6. Depresiunea Petroşani;
7. Hunedoara-Deva;
8. Târgu Jiu-Motru-Rovinari;
9. Craiova şi împrejurimi;
10. Constanţa;
11. Baia Mare;
12. Bacău-Piatra Neamţ.

Studii de caz

A. Regiunea industrială Rin-Ruhr

Situată în partea central-vestică a Germaniei regiunea industrială Rin-Ruhr reprezintă, o grupare bine evidenţiată la nivel mondial. Prin dezvoltarea arealului industrial situat pe axa Rinului (Koln - Dusseldorf) s-a ajuns la unirea acestuia cu zona tradiţionala Ruhr, astfel încât se poate vorbi despre o regiune industrială extinsă Rin-Ruhr.

Regiunea îşi are originea în vechiul bazin carbonifer Ruhr şi cuprinde, în prezent, un spaţiu mai larg, dezvoltat şi în zona de confluenţă dintre râurile Rin şi Ruhr. Gruparea urbană reprezintă, de fapt, o întinsă conur-baţie formată din câteva oraşe mai mari (Dortmund, Essen, Duisburg, Diisseldorf) şi o serie de oraşe mai mici cu industrii diversificate (Bochum, Gelsenkirchen, Herne, Mulheim, Wupertal, Solingen etc).

Cu aproximativ două secole în urmă, aici exista un peisaj agrar, silvic şi pastoral, străbătut de râul Ruhr.

Utilizarea resurselor de cărbuni din zonă (cunoscute anterior, dar cu o folosinţă neindustrială), ca efect al „revoluţiei industriale”, a schimbat brusc peisajul, prin dezvoltarea exploatărilor miniere. În scurt timp, a devenit principalul bazin carbonifer al Germaniei (Fig.1,2).

Exploatarea cărbunilor de foarte bună calitate a favorizat apariţia unor industrii noi: industria energiei electrice (în termocentrale), industria siderurgică şi, pe baza acestora, industria constructoare de maşini, industria chimică (bazată şi pe prelucrarea cărbunilor).

Refăcută după Al Doilea Război Mondial, regiunea a avut o dezvoltare deosebită pornind tot de la exploatările de huilă. Această dezvoltare a generat apariţia unor ramuri noi, moderne (electronică, electrotehnică, fire sintetice, mecanică fină, optică) ce au facilitat conversia ulterioară.

Regiunea Rin - Ruhr este un foarte bun exemplu de restructurare şi modernizare economică (DOC1).

C. Regiunea industrială din japonia centrală şI de sud

Această regiune industrială se caracterizează printr-o foarte mare concentrare teritorială a industriei, o producţie foarte variată şi ridicată cantitativ şi prin suprapunerea ei, în cea mai mare parte, pe un spaţiu urban de tip megalopolis (megalopolisul japonez - DOC 2).

Ea cuprinde partea sudică a insulei Honshu şi nordul insulei Kyushu, având în realitate mai multe grupări teritoriale ale industriei:

- în est, zona golfului Tokyo (Keihin-port) (Hg-3,4);
- în centru zona Osaka-Kobe-Kyoto;
- în vest, zona Kytakyushu. Caracteristicile acestei mari concentrări urban-industriale sunt următoarele:
- absenţa unor resurse energetice şi minerale semnificative;
- prezenţa unor porturi de mari dimensiuni (Tokyo, Chiba, Yokohama, Osaka, Kobe etc);
- o concentrare deosebită a populaţiei;
- o dezvoltare a tuturor ramurilor industriale importante;
- existenţa unor ramuri deosebit de performante: industria de automobile, industria petrochimică, construcţiile de nave, aparatură electronică şi electrotehnică, instrumente optice etc;
- o disciplină şi un profesionalism foarte ridicate ale forţei de muncă.

Pornind de la ramuri tradiţionale (siderurgie, construcţia de nave), s-au dezvoltat foarte mult în acest perimetru o serie de activităţi complementare, cum ar fi cercetarea şi inovaţia tehnologică, sistemul financiar-bancar şi sistemul de comunicaţii şi transporturi.

Se apreciază că un anumit rol îl are şi organizarea societăţii japoneze precum şi sistemul ei specific de funcţionare (niponism).

Atât în trecut, cât şi în prezent, comerţului îi revine un rol deosebit în dezvoltarea acestei regiuni şi a Japoniei în general (DOC 3).

Fig. 1 - Essen la sfârşitul secolului XIX

DICŢIONAR

Conversie industrială - transformarea unor activităţi industriale iniţiale în activităţi de ultima generaţie.

Niponism - concept integrator de natură economică şi socială care defineşte caracteristicile specifice ale societăţii japoneze, cu un pronunţat caracter paternalist, care are în vedere şi elementele structurării ierarhice de natură istorică a societăţii.

Fig. 2 - Essen astăzi, după recon-versia industrială a regiunii

▪ Fig. 3 - Concentrări urban-industriale în regiunea Japonia Centrală şi de Sud

Fig. 4 - Concentrarea urbană, industrială şi portuară Tokyo (Keihin-port), Japonia

centre comerciale

zone rezidenţiale

zone industriale şi de transport

Shinkansen

alte căi ferate

DOC 1. Dezvoltarea regiunii industriale Rin-Ruhr

Descoperirea resurselor de gaz metan din nordul Germaniei (zona Emden) şi din Marea Nordului a favorizat înlocuirea în unele procese tehnologice, a cărbunelui cu gazul metan (în termoenergie, industria chimică). În prezent, aici funcţionează principalul sistem de explorare, exploatare şi transport a gazului metan din Germania şi unul dintre cele mai mari la nivel mondial (Ruhrgas). Prin diversificarea şi modernizarea industriei, dependenţa acesteia de cărbune a scăzut foarte mult.

Termocentralele pe bază de cărbune au fost înlocuite cu atomocentrale, iar procesele siderurgice s-au modernizat continuu.

Procesul de închidere a minelor de cărbune, datorat atât recesiunii economice propriu-zise cât si unor factori decizionali de „închidere voluntară” (între 1970 şi

1990) au schimbat complet fizionomia industrială a peisajului şi, în acelaşi timp, structura economică a regiunii industriale.

De exemplu, în locul minelor închise din perimetrul oraşului Bochum, s-a construit o mare întreprindere de automobile (Opel), care a dinamizat industria înconjurătoare şi a oferit un număr mare de locuri de muncă. În prezent, din totalul minelor de acum 34 decenii funcţionează un sfert, iar industria de exploatare şi prelucrare a cărbunelui este subvenţionată de stat.

Paralel cu reconversia industrială a regiunii Ruhr, s-a trecut la un proces de ameliorare a mediului: poluarea a dispărut aproape total, sistemele de epurare a apelor uzate s-au extins şi şi-au mărit eficienţa, au fost construite noi spaţii verzi şi s-a modificat fizionomia urbană a principalelor oraşe (Fig. 2). Pe lângă ramuri industriale de vârf, au apărut institute de cercetare ştiinţifică, universităţi, sisteme moderne de comunicaţii.

Doc 2. Megalopolisul japonez

În acest perimetru se află 4 dintre primele 12 porturi mondiale, 4 dintre primele firme producătoare de automobile de pe glob, cea mai mare capacitate de rafinare din lume concentrată pe un spaţiu atât de mic şi una dintre cele mai mari burse mondiale (bursa din Tokyo).

Din cauza spaţiului limitat oferit de condiţiile naturale, unele activităţi s-au extins şi în zona maritimă, prin amenajări speciale.

Oraşele au o foarte interesantă structură internă, care îmbină elemente tradiţionale cu soluţiile cele mai moderne (centre comerciale şi parcaje subterane, linii de metrou), cu scopul principal,de a valorifica la maximum suprafaţa redusă a terenului utilizabil.

În prezent, regiunea industrială a Japoniei Centrale şi de Sud, care se suprapune peste megalopolisul japonez reprezintă cea mai mare şi mai importantă concentrare industrială a lumii contemporane (depăşind cantitativ producţia industrială a megalopolisului american).

Rolul megalopolisului japonez şi a industriei sale este valorificat şi mai mult în ultimă perioadă de timp, datorită poziţiei în noua regiune de dezvoltare a lumii contemporane, denumită „Asia-Pacific”.

Tokyo (Fig. 4) reprezintă cea mai mare aglomeraţie urbană a Terrei, cu peste 27 mil. loc.

Doc 3. Rolul comerţului în dezvoltarea Japoniei

Dezvoltarea actuală a Japoniei are multiple cauze, condiţionări şi o anumită componentă istorică.

În afară de elementele favorizante cunoscute (tradiţii, caracteristicile forţei de

muncă, ambiţia reconstrucţiei), un rol important în dezvoltarea contemporană a Japoniei l-au avut şi îl au activităţile comerciale.

Privind o hartă a acestei părţi a globului, observăm că arhipelagul japonez este relativ izolat. Acest lucru a permis o dezvoltare interioară a teritoriului, lipsită de ameninţări exterioare majore.

Absenţa materiilor prime în condiţiile revoluţiei industriale ar fi putut să aibă un caracter restrictiv asupra evoluţiei economice, dar vocaţia comercială a Japoniei a suplinit şi chiar a favorizat dezvoltarea economică.

Importul materiilor prime de bază (minereuri de fier, cărbune, petrol) au favorizat o utilizare intensivă a acestora şi obţinerea unor produse cu valoare ridicată.

Concentrarea populaţiei în zonele litorale (cauzată de predominarea reliefului accidentat din interior) a permis dezvoltarea unor activităţi portuare şi comerciale.

De la o orientare predominant asiatică, Japonia are în prezent o orientare comercială spre toate regiunile semnificative ale Terrei.

În ultimii ani şi-a dezvoltat relaţii noi în aria Pacificului, fiind într-un fel spaţiul cel mai dinamic al regiunii „Asia-Pacific”.

APLICAŢII:

1. Precizaţi poziţiile geografice ale celor două concentrări, utilizând harta.

2. Comparaţi cele două concentrări ale industriei, după următoarele criterii: originile, condiţiile dezvoltării, factorii dezvoltării, rolul regiunilor industriale în cadrul ţării.

3. Precizaţi principalele deosebiri între cele două regiuni industriale, pe baza unui sistem de criterii pe care îl consideraţi ilustrativ.

4. Analizaţi posibilităţile comparative de evoluţie în viitor ale celor două regiuni.

IV. Serviciile

1. Definire şi tipuri

Serviciile reprezintă un concept care desemnează un ansamblu de activităţi puse în slujba dezvoltării economice şi a creşterii calităţii mediului de viaţă al oamenilor. Ele reprezintă partea „imaterială” a activităţii sociale şi economice. Aceasta diferă de producerea nemijlocită a bunurilor de natură industrială sau alimentară, care sunt necesare vieţii oamenilor.

Sistemul de servicii reuneşte domenii diferite (DOC 1).

A. Sistemele de transporturi şI căile de comunicaţie

În cadrul serviciilor, o importanţă deosebită o au sistemele de transporturi şi căile de comunicaţie.

Căile de comunicaţie şi transporturile se grupează pe domeniile principale unde se desfăşoară: pe uscat, pe apă şi în aer. Căile de comunicaţie reflectă partea vizibilă, de infrastructură, iar transporturile mai mult acţiunea propriu-zisă.

Transporturile pe uscat au o origine îndepărtată. Un rol important în evoluţia transporturilor pe uscat l-a avut evoluţia tehnologiei, care a determinat apariţia succesivă a unor mijloace de transport feroviar şi rutier, cu performanţe sporite.

Transporturile feroviare au o origine relativ recentă, fiind utilizate de mai puţin de două secole.

Transporturile pe apă (maritime şi fluviale) au, de asemenea, origini îndepărtate. Sunt cunoscute din Antichitate porturile din jurul Mării Mediterane, care au favorizat realizarea unor schimburi economice aproape permanente între acestea. Transporturile maritime s-au amplificat considerabil prin construirea unor sisteme portuare moderne şi prin transportul unor materii prime de la distanţe mari. Transporturile aeriene au un rol crescând în deplasarea internaţională a oamenilor.

Un rol important în sistemul actual de transporturi mondiale îl reprezintă interconectarea acestora şi concentrarea lor puternică în anumite zone de transporturi intense.

B. Gestiunea resurselor financiare

- Sistemul de bănci (activitatea bancara) şi bursa introduc o nouă ordine în circuitul mondial de bani şi, prin acesta, în cel de bunuri.
- Sistemul de asigurări contribuie la întărirea încrederii sociale a oamenilor şi facilitează întărirea relaţiilor sociale din interiorul comunităţilor umane.

Fluxurile de capital se concretizează în investiţii directe în străinătate, ajutorul public pentru dezvoltare, la care se adaugă sistemul mondial de burse (cu o vizibilitate mai mare pentru bursele din New York, Tokyo, Londra, Singapore, Hong Kong, Frankfurt, Zurich). Pe lângă moneda tradiţională a schimburilor internaţionale (dolar USA), şi-au construit o poziţie în creştere moneda europeană (Euro) şi cea japoneză (yen); la acestea se adaugă alte monede cu o stabilitate clasică (francul elveţian şi lira sterlină). Totalitatea fluxurilor internaţionale creează un sistem invizibil, care are o influenţă deosebită asupra dezvoltării economice a lumii contemporane.

C. Telecomunicaţiile

Au o pondere de aproape 10% în totalul mondial al PIB, ceea ce reprezintă o creştere substanţială faţă de situaţia din urmă cu un deceniu (când era sub 2%) şi arată rolul lor crescând în lumea contemporană. Tehnicile noi, moderne şi rapide, care au o dezvoltare vertiginoasă, completează şi, uneori, tind să înlocuiască mijloacele clasice de telecomunicaţii (telefonia, radiofonia, telegrafia, televiziunea etc).

- Internetul a ajuns să fie utilizat de peste 150 milioane persoane (1/2 sunt în SUA) - Fig. 1.
- Telefonia mobilă s-a extins foarte mult şi este relativ stabilizată în privinţa marilor companii internaţionale care o dezvoltă.
- O dezvoltare mare o au în prezent televiziunea prin cablu şi cea digitală, care extind foarte mult posibilităţile televiziunii „tradiţionale”.

DICŢIONAR

Telecomunicaţii - transmiterea informaţiilor la distanţă prin intermediul semnalelor electrice sau electromagnetice; aceste semnale „transportă” cuvinte, sunete, imagini sau alte date, la distanţe mari.

Tehnologia informaţiei - reprezintă stocarea, prelucrarea şi transmiterea informaţiilor de către calculatoare sau sisteme computerizate.

Internet - tip special de reţea care combină transmiterea electrică şi electromagnetică a informaţiilor; din 1990 are dimensiuni mondiale.

Tehnologie inteligentă - sistem care foloseşte microprocesoare şi sisteme de calcul pentru a uşura activităţile cotidiene şi schimburile de informaţii; ea se referă la

toate tehnologiile bazate pe microprocesoare; un exemplu îl reprezintă bancomatele.

APLICAŢIE:

Comentaţi următoarea afirmaţie: „în prezent, serviciile reprezintă elementul cel mai dinamic al dezvoltării societăţii şi a economiei”.

Doc 1. Taxonomia serviciilor

Căi de comunicaţie şi transporturi
- pe uscat: rutiere, feroviare şi subterane
- pe apă: maritime, fluviale, pe lacuri
- în aer (aeronave, baloane, rachete)

Sisteme speciale de transport
- transportul prin conducte
- transportul energiei electrice

Telecomunicaţii
- prin cablu (telefon, televiziune prin cablu)
- prin unde electromagnetice (radio, TV, telefonie mobilă)

Servicii financiar - bancare
- bănci
- asigurări
- servicii urbane
- alimentarea cu apă
- salubrizare
- transport urban
- servicii administrative - financiare

Servicii medicale şi de asistenţă socială

Servicii educaţionale şi culturale
- învăţământ
- mass-media (radio, TV)
- instituţii de cultură

Tehnologia inteligentă
- servicii informatice
- internet

- tehnologia informaţiei

Comerţ

- interior
- exterior

Turism

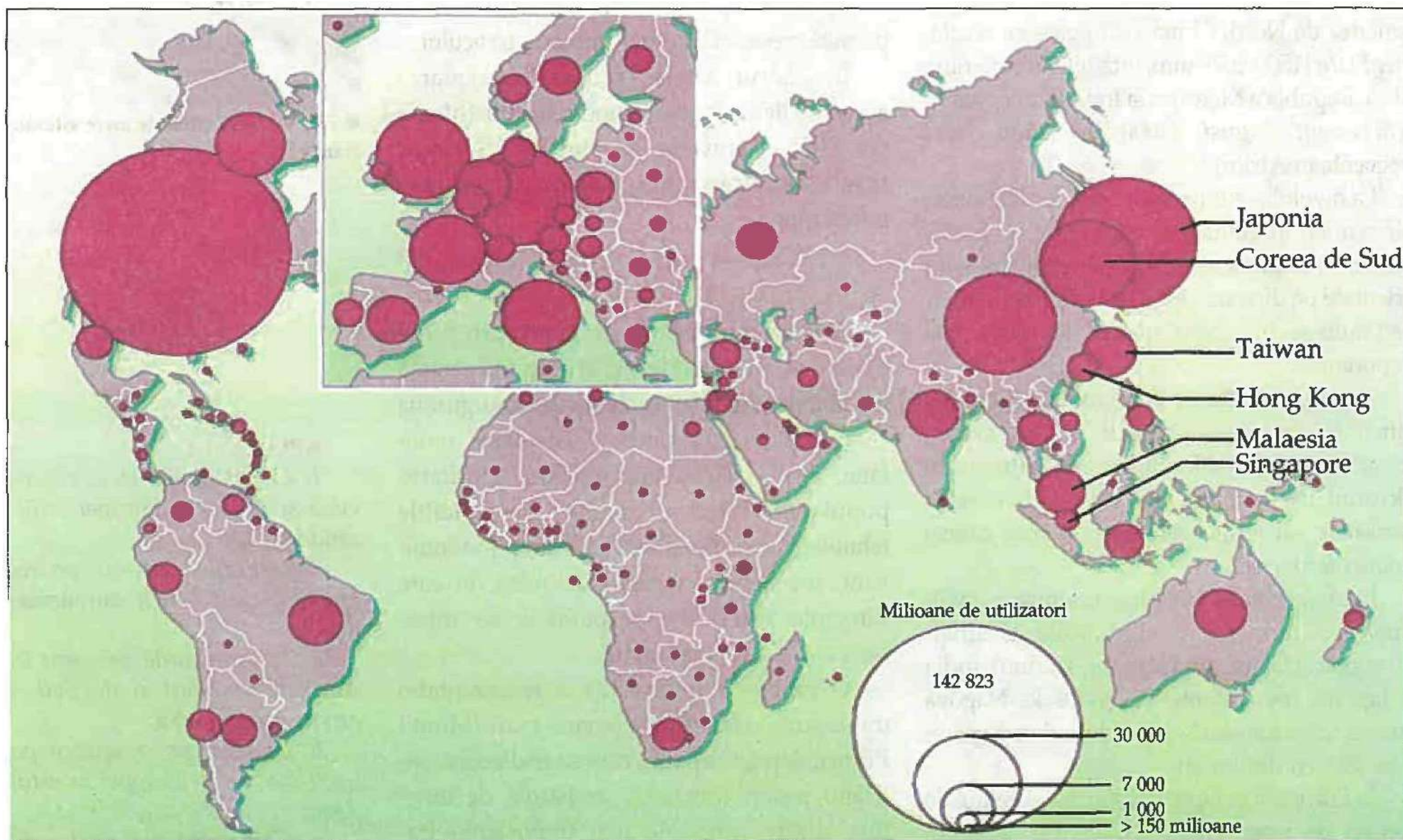
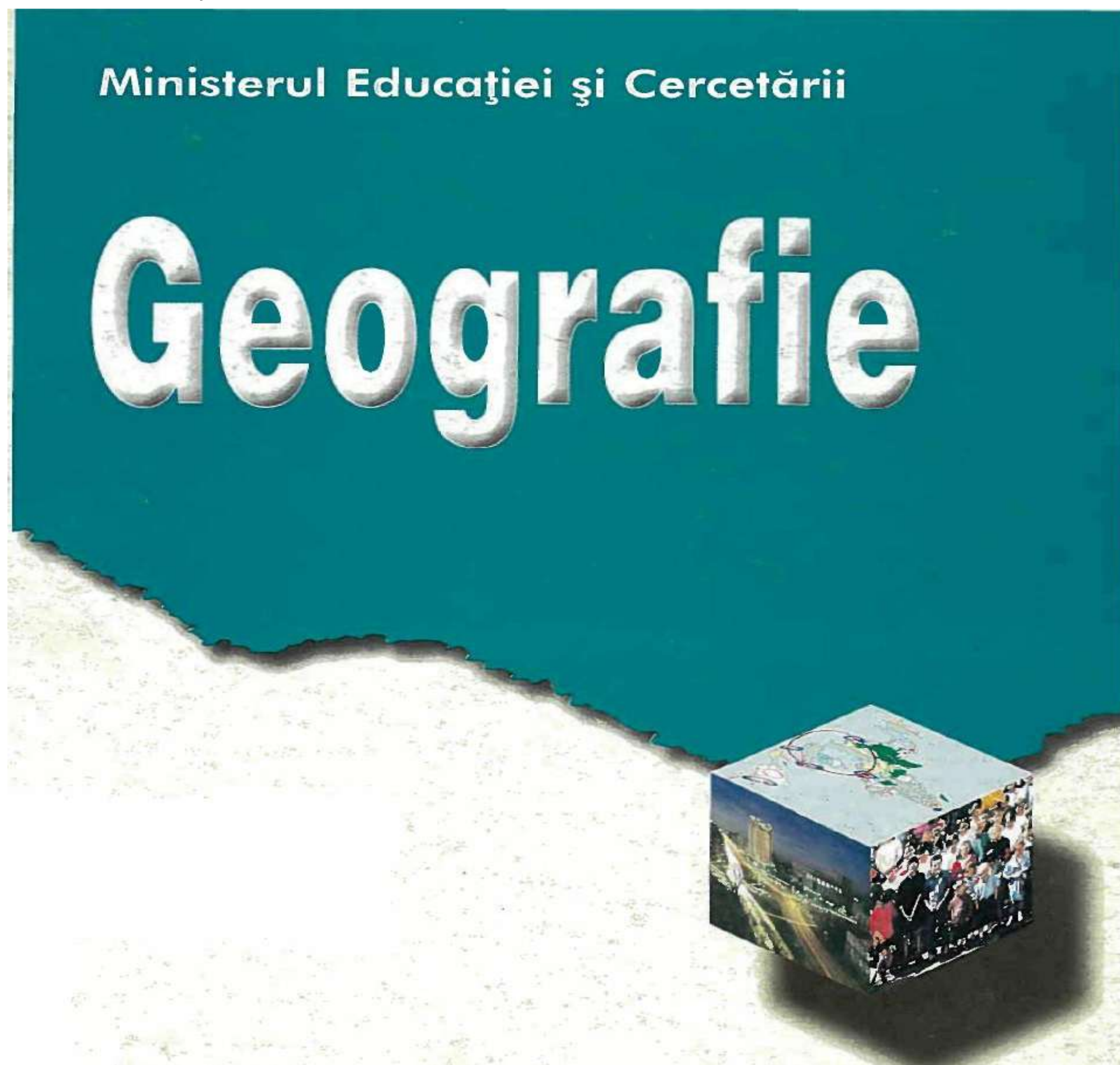

Fig. 1 – Harta utilizării internetului

III. Industria

IV. Serviciile

Octavian Mândruţ

Clasa a - X - a

Volumul 8

CORINT

2. Căile de comunicaţie şi transporturile

Transportul materiilor prime şi al produselor, precum şi transportul persoanelor au un rol deosebit de însemnat în dezvoltarea economică şi în desfăşurarea diferitelor activităţi umane.

Transporturile se realizează prin mijlocirea căilor de comunicaţie (pe uscat, pe apă, aeriene), care formează un adevărat „sistem vascular” al economiei Globului.

A. Transporturile pe uscat

■ Transporturile feroviare (care reprezintă 20% din totalul transporturilor de mărfuri şi 15% din transportul de persoane) dispun de o reţea de căi ferate în lungime de 1,6 mil. km, repartizată neuniform pe continente şi în diferite regiuni.

Pe Glob există diferenţieri în ceea ce priveşte dotarea tehnică şi tipurile de căi ferate. Astfel, există căi ferate cu ecartament normal (1435 mm, caracteristice pentru Europa, America de Nord, China); căi ferate cu ecartament larg (1500-1676 mm, întâlnite în Federaţia Rusă, Republica Moldova şi India); căi ferate cu ecartament îngust (1000-1067 mm, mai frecvente în Africa).

La nivelul continentelor şi regiunilor există diferenţieri însemnate în reţeaua de căi ferate. Astfel, în Europa magistralele feroviare sunt orientate pe direcţia vest-est şi nord-sud, intersectându-se în câteva noduri feroviare mai importante.

America de Nord concentrează aproape jumătate din reţeaua mondială. Aici magistralele feroviare ce leagă Oceanul Atlantic şi Oceanul Pacific sunt intersectate de o reţea densă de căi ferate convergentă spre câteva noduri feroviare.

În Asia, reţele feroviare însemnate întâlnim în China (se disting axele Uriumqi-Shanghai şi Guangzhou-Beijing-Harbin), India şi Japonia (pe distanţa Tokyo-Osaka-Nagoya circulă „Shinkansen”, cea mai modernă garnitură de tren din lume).

În Europa şi în Japonia s-a extins sistemul de trenuri de mare viteză (TGV - Fig. 1, 2). În Franţa, acesta tinde să cuprindă toate direcţiile principale. Între Paris şi Londra circulă Eurostar, un tren modern de mare viteză, care utilizează tunelul situat sub Marea Mânecii.

Transporturile rutiere au unele avantaje faţă de cele feroviare, fiind mai comode şi ajungând în locuri mai greu accesibile. Reţeaua de şosele modernizate este neuniform repartizată pe continente şi ţări, fiind mai extinsă în America de Nord (35% din totalul mondial) şi în Europa.

În general, şoselele urmează traseul marilor magistrale feroviare şi realizează legături multiple cu celelalte mijloace de transport.

Transporturile rutiere deţin primul loc în totalul transporturilor de persoane, fiind cel mai mult folosite pe distanţe mici şi mijlocii, precum şi în interes turistic.

Reţeaua rutieră se află în prezent într-un proces de extindere şi modernizare,

astfel încât să permită creşterea corespunzătoare a traficului.

În cadrul reţelei rutiere se remarcă autostrăzile şi şoselele moderne din diferite ţări (SUA, Germania, Regatul Unit, Olanda, Franţa etc), precum şi magistralele rutiere internaţionale.

B. Europa – transporturi feroviare şi rutiere

Reţeaua europeană de transporturi feroviare şi rutiere (Fig. 3, 4) este influenţată sensibil de următoarele elemente: configuraţia continentului, dispunerea sistemelor montane, forma reţelei hidrografice, densitatea populaţiei, reţeaua urbană, posibilităţile tehnologice şi financiare. Ea are, predominant, un caracter general de reţea, în care direcţiile meridiane şi paralele se intersectează în anumite noduri.

O problemă importantă a reprezentat-o traversarea sistemelor montane mari (Munţii Pirinei, Alpii, Carpaţii), care se realizează utilizând pasuri (trecători) străbătute de tuneluri, dintre care cele mai importante traversează Munţii Alpi.

Dicţionar

Ecartament - distanţa între şinele de cale ferată; ecartamentul poate fi îngust, normal şi larg.

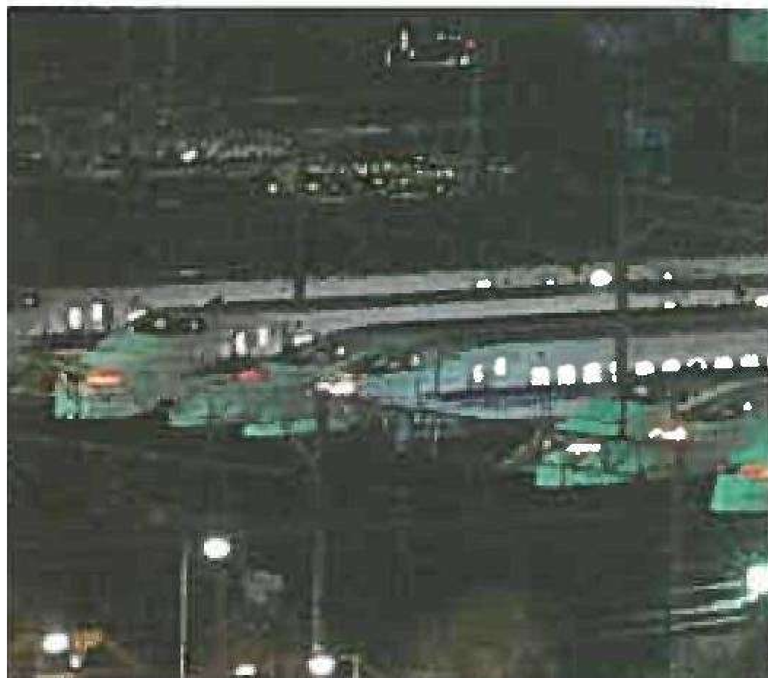

Fig 1. Tokyo. Trenuri de mare viteză.

Fig. 2 - TGV (tren de mare viteză). Franţa

Aplicaţii:

1. Caracterizaţi reţeaua feroviară şi rutieră a Europei, utilizând Fig. 3,4.
2. Realizaţi o activitate pe trei grupe de elevi; temele sunt următoarele:
a. Transporturile pe uscat în America de Nord şi de Sud - privire comparativă;
b. Cum se poate ajunge pe uscat din vestul Europei în estul Asiei;
c. Caracteristicile reţelei de transporturi pe uscat în Asia.

–

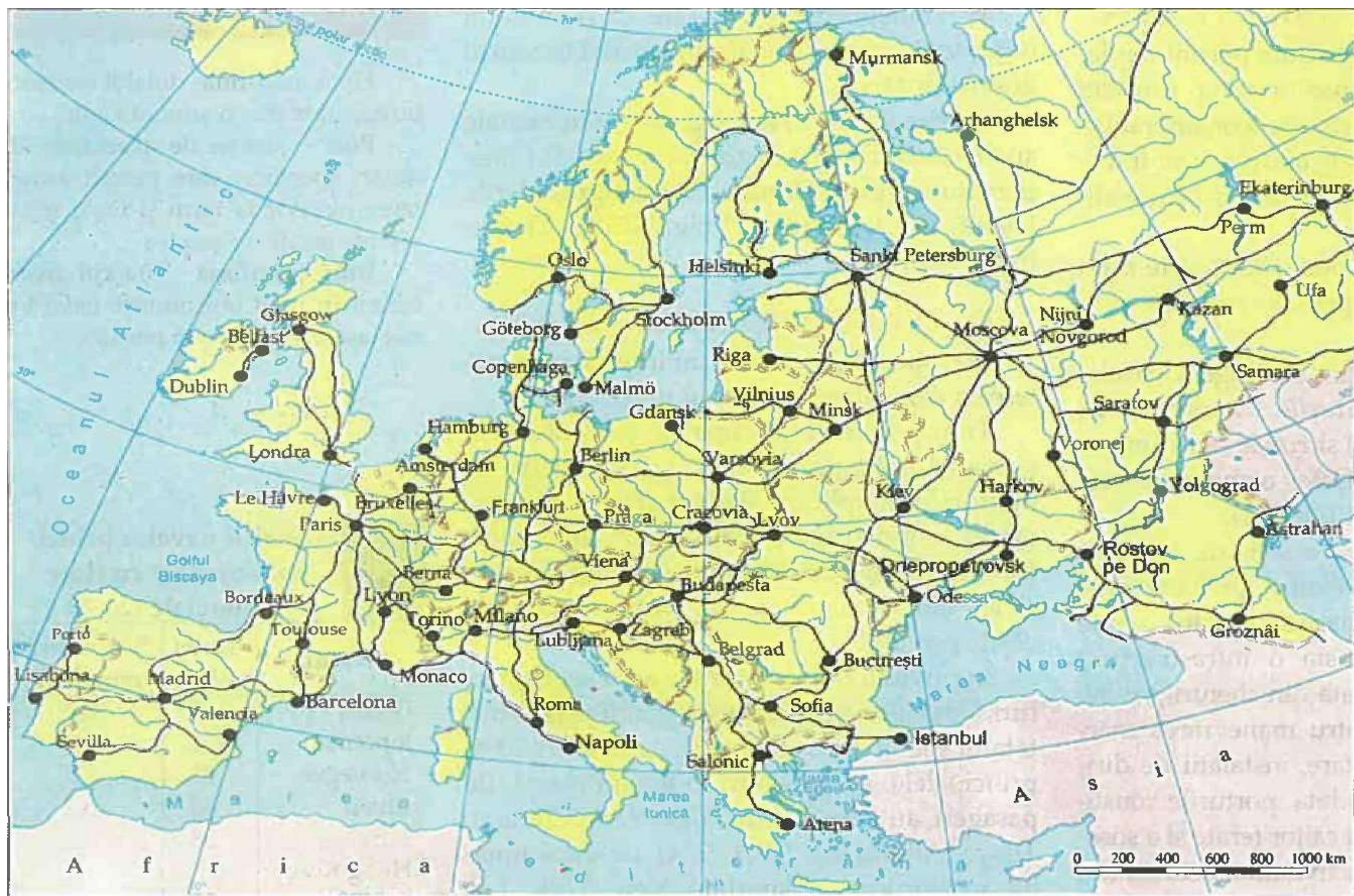

Fig. 3

Principalele căi de comunicaţie feroviare din Europa

Fig. 4 Principalele căi de comunicaţie rutiere din Europa

C. Transporturile pe apă

■ **Transporturile maritime** permit deplasarea, cu cheltuieli reduse, a unor cantităţi mari de mărfuri, la distanţe considerabile. Astfel, cu ajutorul navelor maritime se transportă: petrol, minereuri, cărbune, produse alimentare.

Flota comercială s-a dezvoltat foarte mult în ultimii ani, ceea ce a permis creşterea traficului maritim.

În transportul maritim distingem ca elemente componente porturile (ca noduri de convergenţă a traficului) şi rutele maritime.

Pe ţări, distribuţia flotei comerciale este redată în tabelul alăturat (DOC 1).

Porturile concentrează o serie de activităţi legate de depozitarea, tranzitul, prelucrarea şi transportul diferitelor mărfuri. Pentru aceste activităţi, în porturi există o infrastructură tehnică dezvoltată, formată din cheiuri, bazine pentru nave, utilaje pentru manevrarea mărfurilor, spaţii de depozitare, instalaţii de dirijare a traficului etc. Totodată, porturile constituie arii de convergenţă a căilor ferate şi a şoselelor şi de concentrare a activităţilor economice.

După funcţiile economice şi structura traficului de mărfuri, se disting următoarele categorii de porturi:

- porturi cu caracter complex, de tranzit, depozitare şi redistribuire a produselor. Din această categorie menţionăm porturile Rotterdam, New York, Keihin-port (Tokyo-Kawasaki-Yokohama), Osaka etc;
- porturi specializate în traficul de materii prime; aici se detaşează porturile petroliere, cum ar fi: Kharg Terminal (Iran), Ra's Tannurah (Arabia Saudită), Mina al Ahmadi (Kuwait), Houston (SUA), Batumi (Georgia);
- porturi specializate în traficul de produse alimentare; menţionăm aici porturile pentru grâne (Odessa-Ucraina, Sydney-Australia, La Plata-Argentina), orez (Rangoon - Myanmar), cafea (Santos - Brazilia), porturile pentru pescuit (Reykjavik - Islanda).

După traficul de mărfuri, cele mai mari porturi sunt redate alăturat (DOC 2).

Rutele maritime sunt căi de transport pe mări şi oceane care leagă principalele zone şi porturi.

■ **Transporturile fluviale** au o anumită importanţă internaţională, precum şi în cadrul diferitelor ţări.

O serie de artere hidrografice continentale au fost transformate în adevărate axe de transport fluvial (Rin, Dunăre, Mississippi, Marile Lacuri, Sf. Laurentiu, Volga, Don, Chang-Jiang, Nil).

D. Transporturile aeriene

Transporturile aeriene au înregistrat o puternică dezvoltare în ultimul timp (Fig. 5).

Transportul de pasageri a ajuns astăzi la peste 3,4 miliarde persoane (2004), iar

cel de mărfuri s-a amplificat şi diversificat, transpor-tându-se îndeosebi produse perisabile, mărfuri cu volum mic, ţesături, aparate de precizie, medicamente şi un volum mare de efecte poştale.

În privinţa transporturilor aeriene de mărfuri şi pasageri, cea mai mare pondere (1/2 din totalul mondial) o deţine SUA. În anul 2004, principalele aeroporturi, după numărul de pasageri, au fost: Londra, New York, Chicago, Tokyo, Atlanta etc. (DOC 3,4), iar după tonajul mărfurilor transportate New York, Los Angeles, Tokyo, Miami, Seul etc.

E. Transporturile speciale

În cadrul transporturilor speciale se includ: transporturile prin conducte, transportul energiei electrice prin liniile de înaltă tensiune, telecomunicaţiile, transportul cu ajutorul rachetelor etc.

Prin conducte se transportă îndeosebi petrol şi gaze naturale din regiuni de extracţie spre cele de prelucrare şi distribuire. Ele au o influenţă însemnată asupra economiei unor regiuni şi asupra peisajului geografic.

F. Zone de transporturi interne

Anumite regiuni au o mare varietate şi concentrare a tipurilor de căi de comunicaţie şi de transporturi aflate în strânsă conexiune. Aceste zone de transporturi întreţin traficuri înalte de produse şi persoane.

Aici sistemele de transporturi se află în complementaritate şi se intersectează în anumite „noduri”.

Dicţionar

Flotă maritimă - totalul navelor înregistrate într-o anumită ţară.

Port - sistem de amenajări şi dotări specifice, care permit acostarea navelor la ţărm şi toate activităţile legate de acestea.

Rută maritimă - traseul frecventat în mod obişnuit de nave în deplasarea între două porturi.

Doc1. Tonajul navelor principalelor state cu flote comerciale (2003)

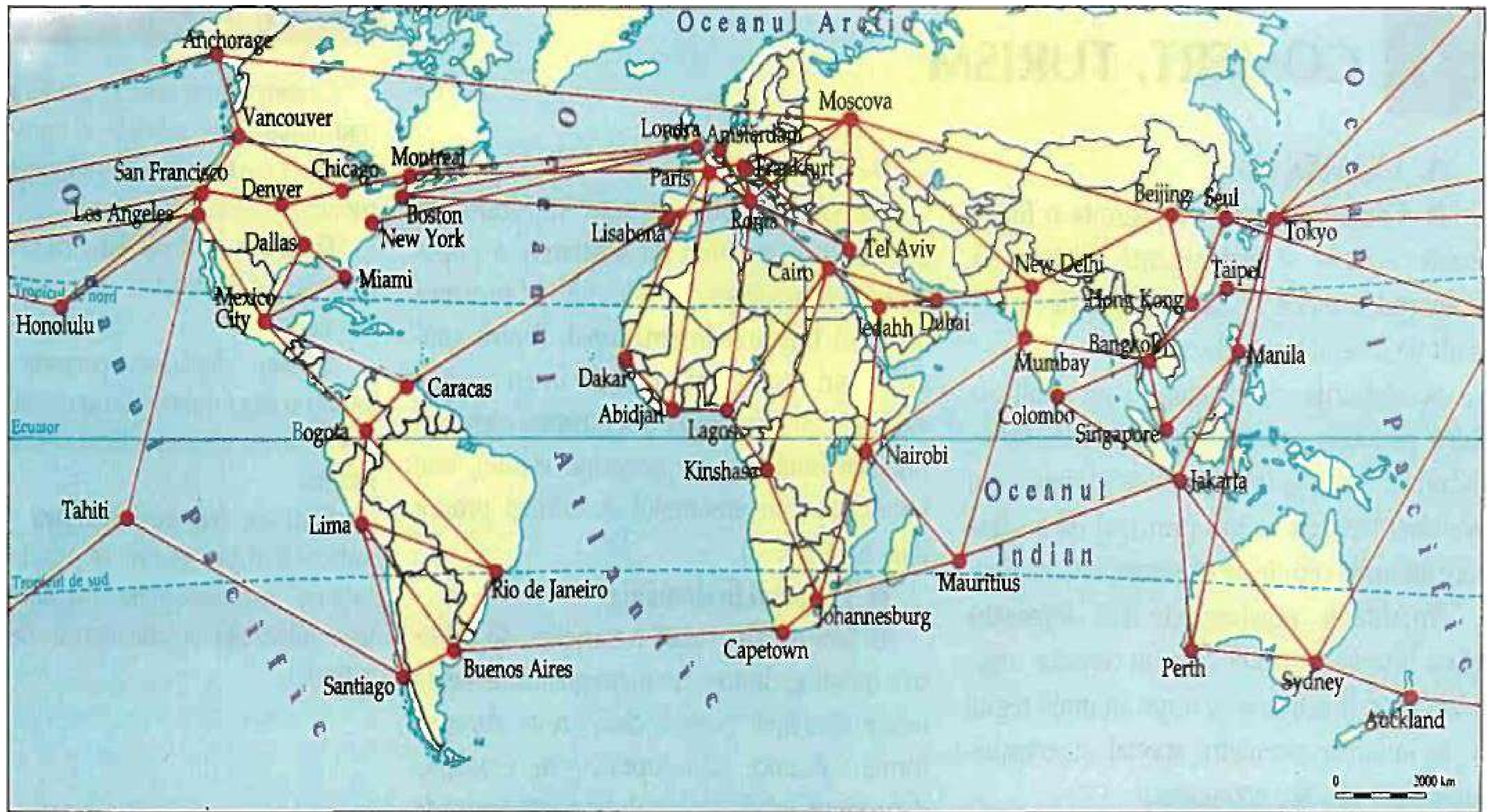
Statul	**Tonaj (mil.t.)**	**% din flota mondială**
Grecia	145	18,3
Japonia	101	12,8
Norvegia	61	7,7

Statul	Tonaj (mil.t.)	% din flota mondială
China	40	5,2
SUA	38	4,8
Hong Kong (China)	37	4,6
Germania	37	4,6
Rep. Coreea	25	3,2

Doc 2. Principalele porturi maritime (după traficul de mărfuri) 2003

Portul	**Trafic (mil. t.)**
Singapore	326
Rotterdam	315

Shanghai China	186
	170
Nagoya	153
Ulsan	151
Kwangyang	140
Anvers	120
Inchon	120
Pusan	117
Yokohama	116
Kawasaki	100

• Aeroporturile principale

— Linii aeriene principale

Fig. 5 Transporturile aerine pe glob

Caracterul rectiliniu al traseelor aeriene între două aeroporturi nu redă forma reală a acestora.

Transporturile aeriene se află în prezent într-un proces de modernizare şi dezvoltare. S-a presupus că după „criza petrolului” transporturile aeriene vor stagna sau chiar se vor diminua. Experienţa a arătat că utilitatea lor este mai importantă decât costurile. Acest lucru a favorizat dezvoltarea transporturilor aeriene şi diversificarea lor.

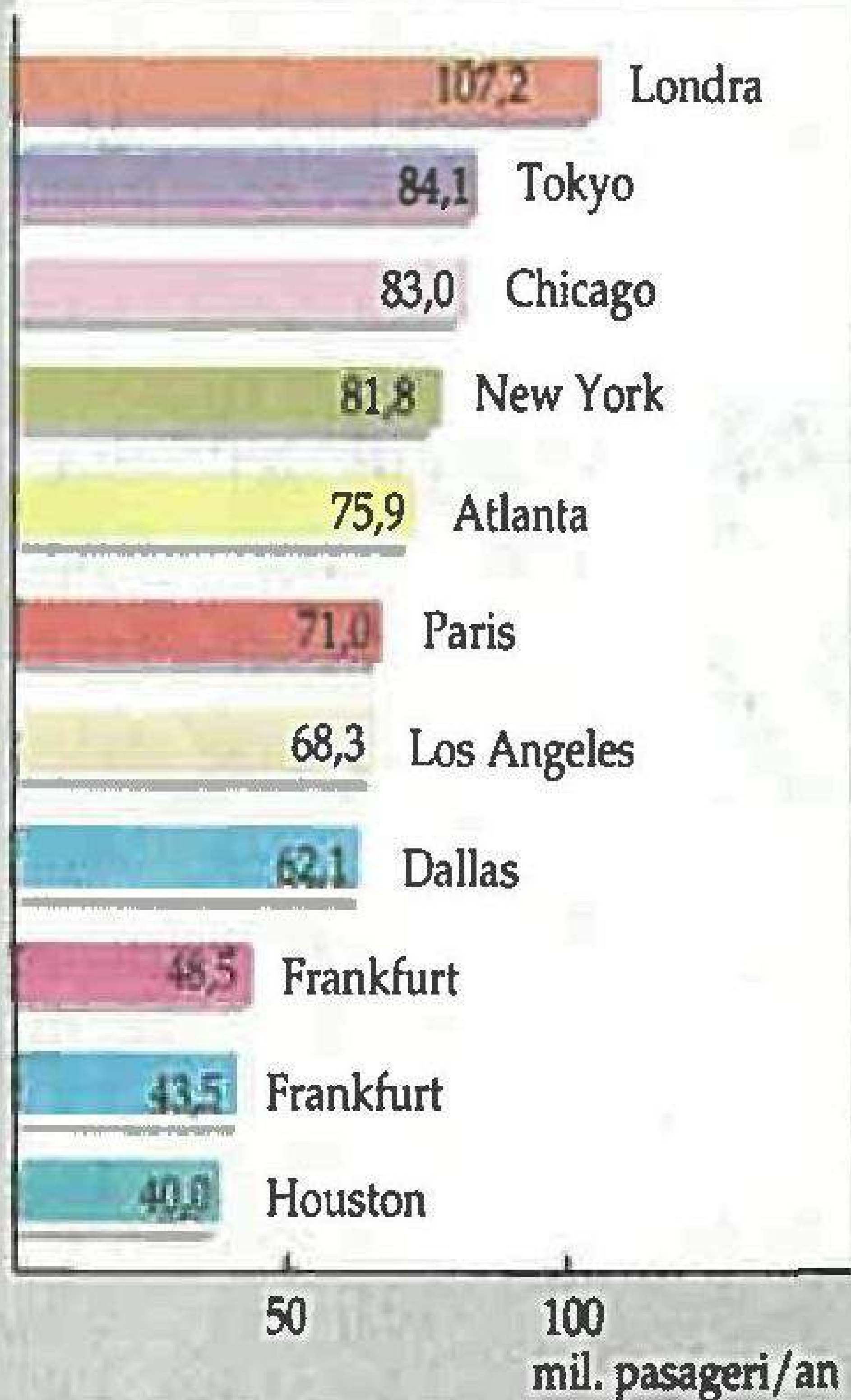
Harta de mai sus redă într-un mod simplificat repartiţia geografică a aeroporturilor cu funcţii „nodale” de centre ale reţelelor aeriene.

Ea trebuie corelată cu poziţia marilor aeroporturi în traficul de pasageri şi de mărfuri.

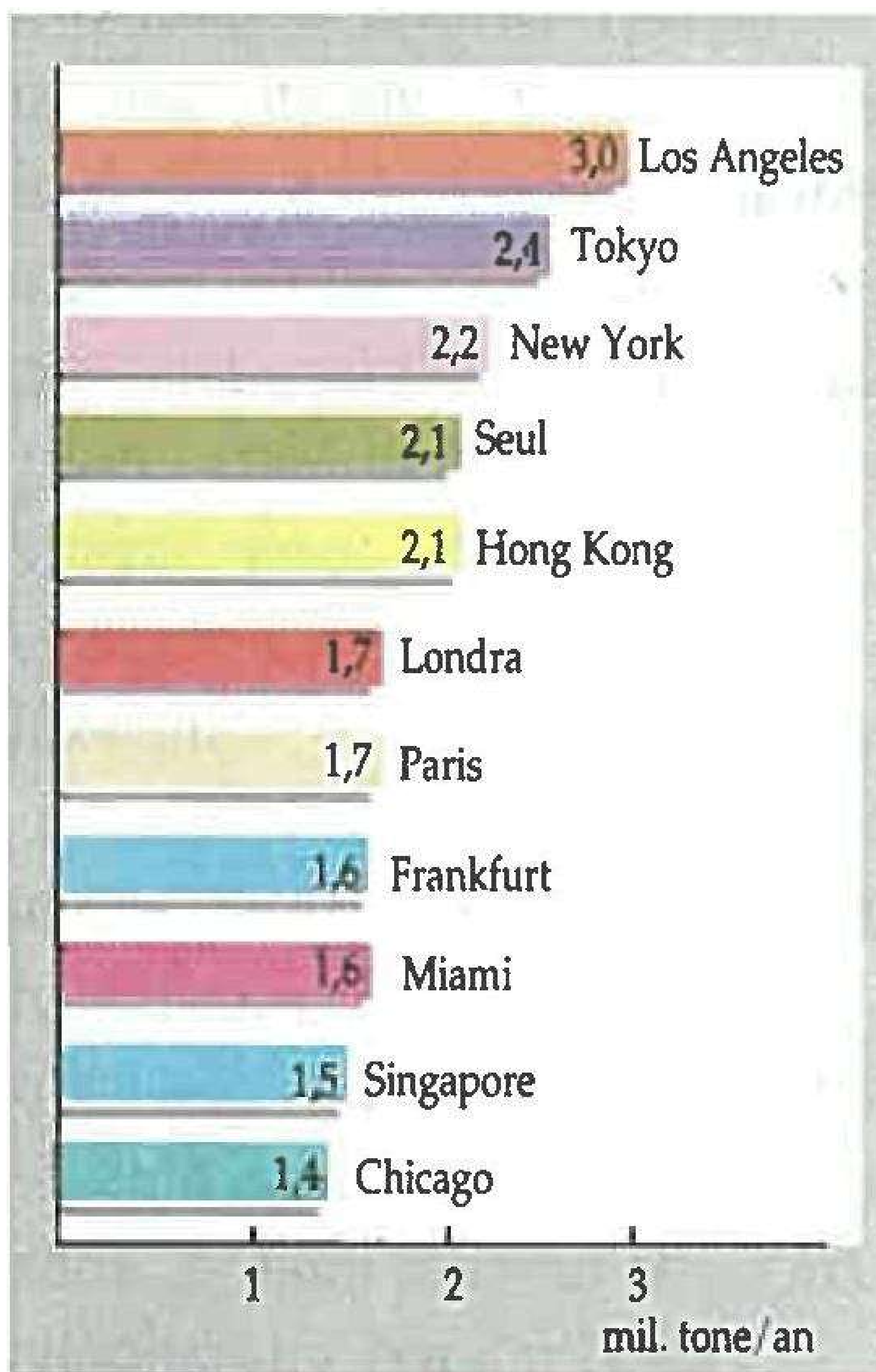
Liniile aeriene nu sunt rectilinii ci urmează arcuri de cerc care, pe o sferă, reprezintă distanţa minimă dintre două puncte (ortodromă).

Aplicaţie:

Urmăriţi harta de mai sus şi specificaţi principalele rute maritime şi aeriene pe glob.

DOC 3 **Principalele aeroporturi după traficul de pasageri în 2004 (mil. pers.)**

DOC 4 **Principalele aeroporturi după tonajul mărfurilor transportate în 2004 (mil. t.)**

Fig. 6 - Aeroportul din Atlanta – SUA

3. Comerţ, turism

A. Comerţul

■ **Comerţul interior** reprezintă o formă foarte vizibilă şi generalizată de servicii. Comerţul interior al ţărilor depinde foarte mult de nivelul lor de dezvoltare.

Schimburile de produse sunt realizate între persoane, grupuri de persoane, firme, localităţi, regiuni (toate situate în interiorul aceleiaşi ţări), cu scopul principal de a satisface anumite cerinţe de existenţă a oamenilor.

Totalitatea acestor activităţi formează **piaţa internă** şi poate avea un caracter organizat (prin practicarea ei după anumite reguli şi în anumite perimetre special amenajate), semiorganizat sau neorganizat.

■ **Comerţul exterior** presupune schimbul de bunuri între diferite ţări sau grupe de ţări.

Ponderea şi locul fiecărei ţări în comerţul mondial arată foarte clar locul pe care acestea îl ocupă în diviziunea internaţională a muncii. Este semnificativă ponderea principalelor ţări atât în ansamblul activităţilor de comerţ (export şi import), cât şi a exporturilor, luate separat (DOC 1).

Ponderea ţării noastre în comerţul mondial (0,18%) este inferioară celei pe care

o avea în urma cu 2-3 decenii (0,60%), dar asemănătoare unor ţări de aceleaşi dimensiuni.

■ **Comerţul electronic** reprezintă desfăşurarea unor activităţi de servicii prin intermediul Internetului. El reprezintă o adevărată schimbare calitativă a comerţului deoarece se realizează prin mijlocirea sistemelor informatice. Se află actualmente, îndeosebi în ţările dezvoltate, într-o accentuată dezvoltare.

■ O formă specială a sistemului de servicii îl reprezintă **fluxurile de capital sub formă instituţionalizată** (între ţări, organisme financiare şi ţări, între organisme financiare din diferite ţări, între companii) **sau la nivel uman individual.**

În anul 1998, asistenţa financiară internaţională, sub forma creditelor de care au beneficiat diferite ţări, este redată alăturat (DOC 2).

B. Turismul

Activităţile turistice sunt un indicator important al gradului de satisfacere a populaţiei cu anumite servicii. Ele cuprind **turismul intern** şi **turismul internaţional.** Pentru anumite ţări rolul turismului internaţional, evidenţiat prin încasările din turism şi circulaţia turistică (numărul de persoane venite), este semnificativ în ansamblul economiei proprii (Fig. 1,2, DOC 3).

■ **Turismul în România**

În ţara noastră există o varietate de obiective turistice, dintre care menţionăm: elemente legate de relief: peşteri, chei, creste abrupte, forme vulcanice, văi, suprafeţe de eroziune, depresiuni, relief structural; elemente legate de climă şi hidrografie: izvoare minerale, izvoare termale, areale cu un microclimat terapeutic, lacuri, potenţialul heliomarin al litoralului; elemente legate de peisaje, vegetaţie şi faună, care sunt concentrate în principalele rezervaţii de acest fel; obiective cultural - istorice: cetăţi, castele, monumente de arhitectură, biserici, mănăstiri, case memoriale etc.

Există mai multe tipuri de areale turistice, cum ar fi: areale turistice cu un potenţial natural deosebit; dintre acestea, menţionăm: Obcinele Bucovinei, Ceahlău - Cheile Bicazului, Ciucaş, Bucegi, Făgăraş, Retezat, Defileul Dunării etc; areale turistice cu un potenţial cultural - istoric şi arhitectonic, cum ar fi: nordul Moldovei, Podişul Târnavelor, Subcarpaţii Getici; areale turistice amenajate cu un înalt potenţial balneoclimateric, în această categorie intră litoralul Mării Negre, între Năvodari şi Vama Veche; areale turistice neamenajate, unde se păstrează caracteristicile naturale iniţiale: Delta Dunării şi complexul lagunar Razim - Sinoie.

Dintre arealele turistice identificate la nivelul ţării, un interes deosebit prezintă în prezent: litoralul Mării Negre (care, deşi are o utilizare sezonieră, concentrează mai mult de jumătate din circulaţia turistică internă); zona Braşov - Bucegi - Valea Prahovei, cu staţiunile şi amenajările cunoscute; nordul Moldovei, oraşul Bucureşti.

Dicţionar

Comerţ - activitate economică tradiţională de schimb al produselor excedentare între anumite comunităţi umane.

Drumeţie - deplasarea oamenilor pe jos în regiuni mai puţin accesibile.

Turism - deplasarea persoanelor într-o altă localitate decât cea de reşedinţă, cu un scop diferit de cel lucrativ.

Staţiune balneoclimaterică -staţiune turistică în care se pun în valoare caracteristicile balneare (ape minerale) şi climaterice ale regiunii.

DOC 1. Principalele state în comerţul mondial (în 2004)

Statul	**Comerţ total % în total mondial**	**Exporturi % în total mondial**
SUA	15,3	12,0
Germania	8,5	9,3
Japonia	6,0	6,8
Franţa	4,7	4,9
Regatul Unit	4,7	4,4
Italia	4,0	3,8
Canada	3,9	4,3
Olanda	3,1	3,6

DOC 2. Volumul creditelor datorat asistenţei financiare internaţionale pentru diverse state

Statul	Credite (miliarde USD)	% din total credite
China	42,0	27,1
Brazilia	24,0	15,5
Mexic	10,0	6,5
Argentina	5,6	3,6
Polonia	5,5	3,4
Chile	5,5	3,4

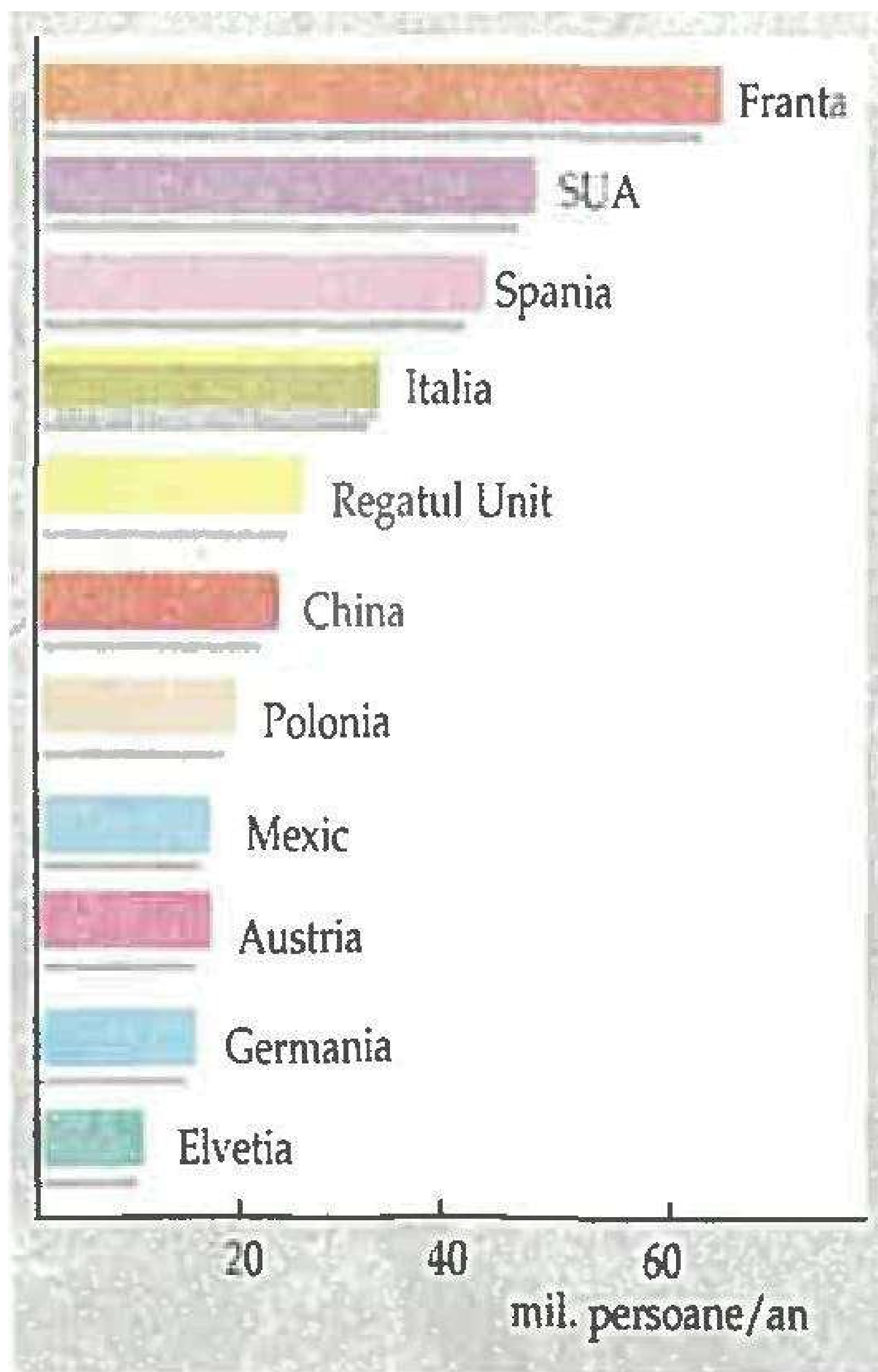
Pentru figura următoare

● Centre istorice şi culturale
● Staţiuni litorale
● Staţiuni pentru schi
● Distracţii
+ Pelerinaje
Δ Parcuri naturale

Oceanul Arctic
Benff
Islanda
Sankt Petersburg
Moscova
Sapporo
Yosemite
Yellowstone
Quebec
Aspen
Alpi
Disneyland
Grand Canion
Las Vegas
New York
Marele zid chinezesc
Tokyo
Kyoto
Beijing
Kashmir
Himalaya
Maroc
I. Canare
Oceanul
Jerusalim
Gizeh
Agra
Benares
Miami
New Mexico
Palenque
Acapulco
Mecca
Hong Kong
Oceanul Pacific
Bangkok
Phuket
Singapore
Serenghi
Maldive
Penang
Oceanul
Pacific
Amazonia
Machu Pichu
Seychelles
Oceanul Indian
Atlantic
Victoria
Great Barries
Rio de Janeiro
Kruger
Durban
Iguaçu
Uluru NP
Gold Coast
Tropicul de sud
Centre istorice si culturale
Statiuni litorale
Statiuni pentru schi
Distractii
Pelerinaje
Parcuri naturale
0
3000 km

Fig. 1 Terre – obiective turistice

DOC 3. Primele state ale lumii după numărul anual de turişti (2003)

A. Regiuni turistice

Turism de munte (sporturi de iarna)

Turism balnear (vara)

Alte forme de turism

B. Poli de turism

● Turism urban

● Turism balnear

• Sporturi de iarnă

C. Legături turistice majore

− Legaturi rutiere

---Legaturi maritime (croaziere)

Activităţi complementare şi aplicaţii

Orizontul local şi apropiat are anumite caracteristici de geografie umană care reflectă elemente referitoare la: populaţie, aşezări omeneşti, resurse naturale, activităţi economice, elemente de transformare a peisajului natural şi de organizare a spaţiului.

Un element de referinţă important pentru definirea caracteristicilor de geografie umană îl reprezintă încadrarea orizontului local şi apropiat în sistemul mai larg oferit de unitatea administrativă supraordonată, regiunea în care se află situat, ansamblul teritoriului ţării şi unităţile statale şi regionale învecinate.

Populaţia din orizontul local şi apropiat trebuie să fie văzută dintr-o perspectivă cantitativă, evolutivă şi socio-economică. Evoluţia populaţiei unei localităţi poate fi reprezentată printr-o histogramă (Fig. 1).

O atenţie deosebită trebuie acordată analizei habitatului şi a sistemului de aşezări. Caracteristicile habitatului reprezintă contextul calitativ în care sunt situate aşezările din orizontul local şi apropiat (şi, în mod deosebit, localitatea natală) şi reflectă condiţiile generale ale calităţii vieţii populaţiei ce locuieşte acest teritoriu.

Analiza sistemului de aşezări presupune concentrarea interesului pe o anumită localitate, dar necesită şi abordarea sistemului funcţional şi spaţial al aşezărilor înconjurătoare.

Inventarierea resurselor naturale trebuie sa aibă în vedere un cadru mai larg, în care un loc important trebuie să le revină resurselor fizico - geografice (fondul funciar, resursele de apă, resursele biotice, condiţionările climatice, posibilităţile reliefului), pe lângă cele abordate în mod tradiţional şi reunite generic sub numele de resursele scoarţei terestre (resurse energetice şi minerale, substanţe nemetalifere, roci).

Structura resurselor poate fi redată printr-o diagramă circulară (Fig. 2).

Activităţile economice pot fi investigate în raport cu ariile înconjurătoare, cu mecanismul actual al tranziţiei şi cu aspiraţiile comunităţii locale (DOC 1).

Transformările mediului natural se pot concretiza într-o evaluare a tipurilor de peisaje antropice şi a gradului de antropizare a mediului. Un element important de analiză pentru caracteristicile umane ale unui teritoriu îl reprezintă modul în care societatea omenească a transformat mediul său natural, iniţial. În acest sens, utilizarea unor surse istorice şi cartografice evidenţiază diferite momente ale transformării peisajului natural de către om.

Analiza atentă a şirului localităţii natale (sau al altor localităţi) evidenţiază legătura dintre elementele naturale şi antropice conturând totodată şi structura ei teritorială internă (Fig. 3).

O problemă legată de sistemul de aşezări o reprezintă ierarhizarea acestuia.

Este de observat că anumite localităţi au avut în timp evoluţii diferite, astfel încât, în prezent, acestea ocupă o anumită poziţie în sistemul de aşezări, care poate deveni un element favorizant sau restrictiv al evoluţiei ulterioare.

Menţionăm, cu titlul de exemplu, că stabilirea reşedinţei de comună într-unul din satele componente a avut ca efect dezvoltarea mai accentuată a acelui sat care ocupă, în acest fel, o poziţie mai favorabilă, în mod similar, dar la alte dimensiuni, se pune problema alegerii centrelor de decizie administrativă.

O preocupare a studiilor de geografie umană a orizontului local este legată de stabilirea exactă a actualului sistem de ierarhizare a localităţilor şi de definirea legăturilor cu oraşele polarizatoare.

Dicţionar

Antropizare - proces de transformare a mediului natural într-un mediu antropic.

Geografie istorică - preocupare ştiinţifică de interferenţă, care îşi propune să redea, cronologic, aspectele principale ale relaţiei dintre om şi mediul său de existentă.

Peisaj antropic - peisaj transformat de om în care există o prezenţă vizibilă a elementelor introduse de acesta: căi de comunicaţie, aşezări, activităţi economice.

Sit - suprafaţă concretă în care este amplasată o anumită localitate.

Aplicaţii:

1. Realizaţi o hartă a orizontului local pe care să reprezentaţi principalele elemente de geografie umană.
2. Realizaţi o cercetare a orizontului local urmărind tematica din DOC 1 şi elaboraţi o scurtă lucrare în acest sens.

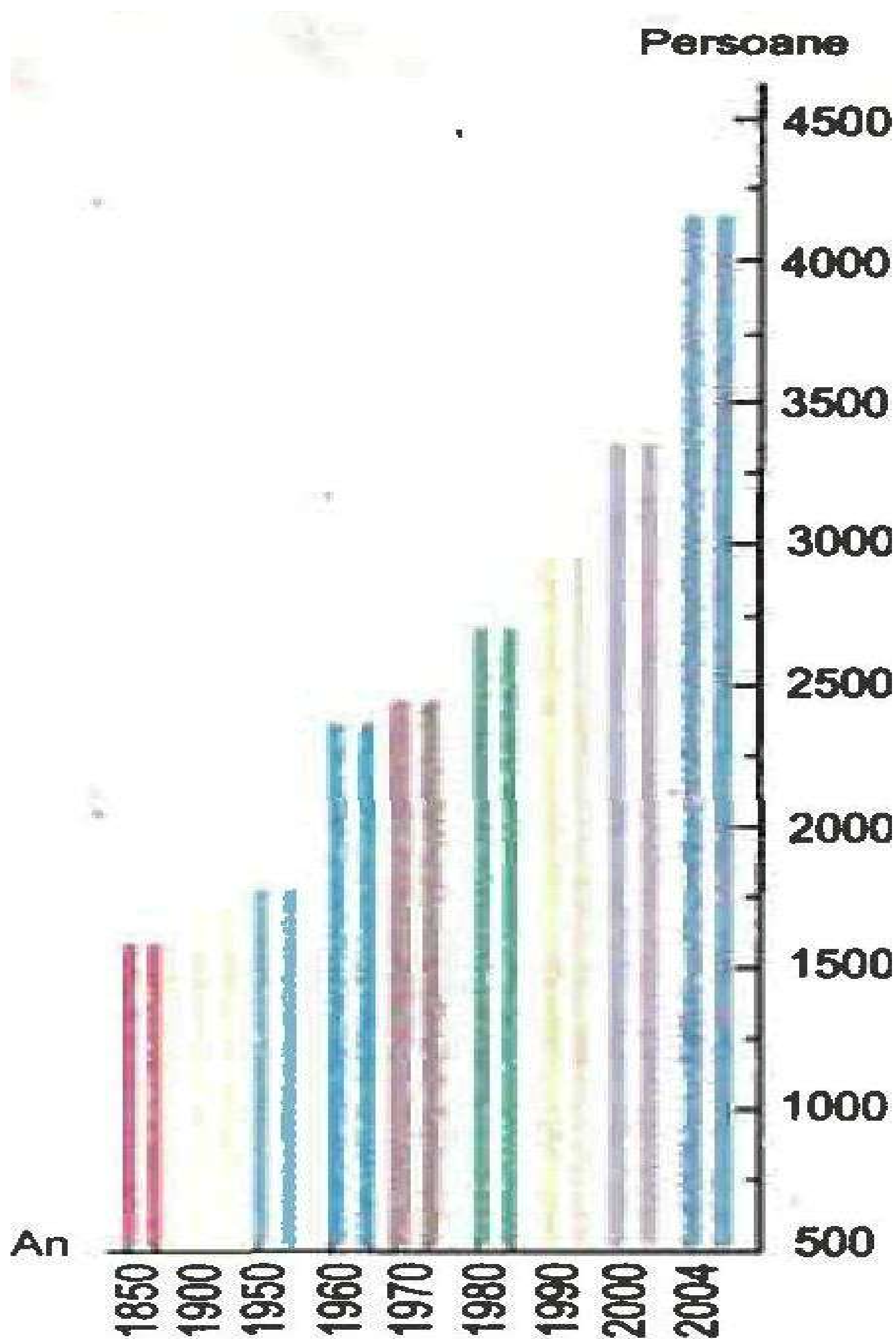

Fig.1 Diagramă în coloane. Evoluţia populaţiei

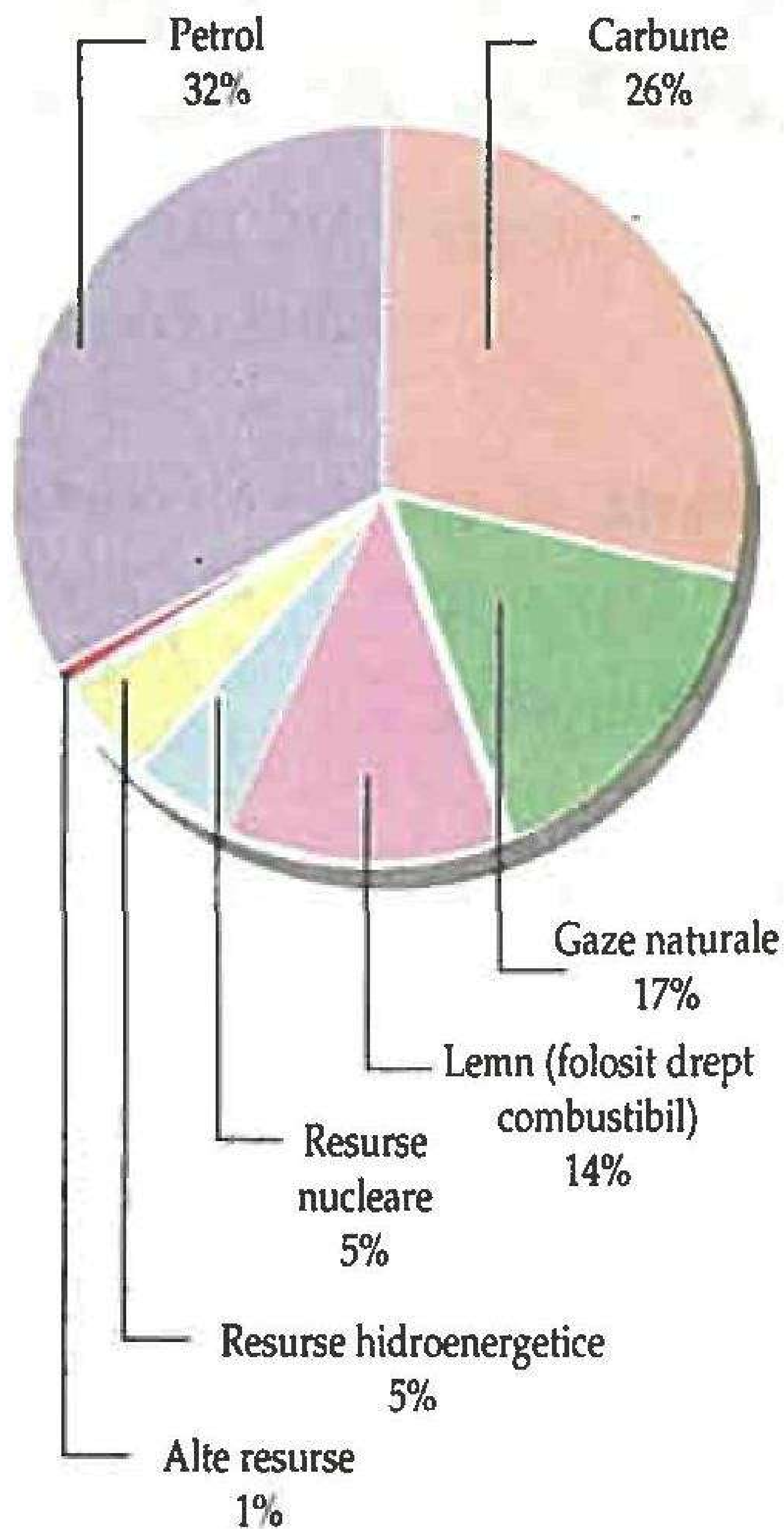

Fig. 2 Diagramă circulară. Ponderea diferitelor resurse energetice utilizate de societatea contemporană

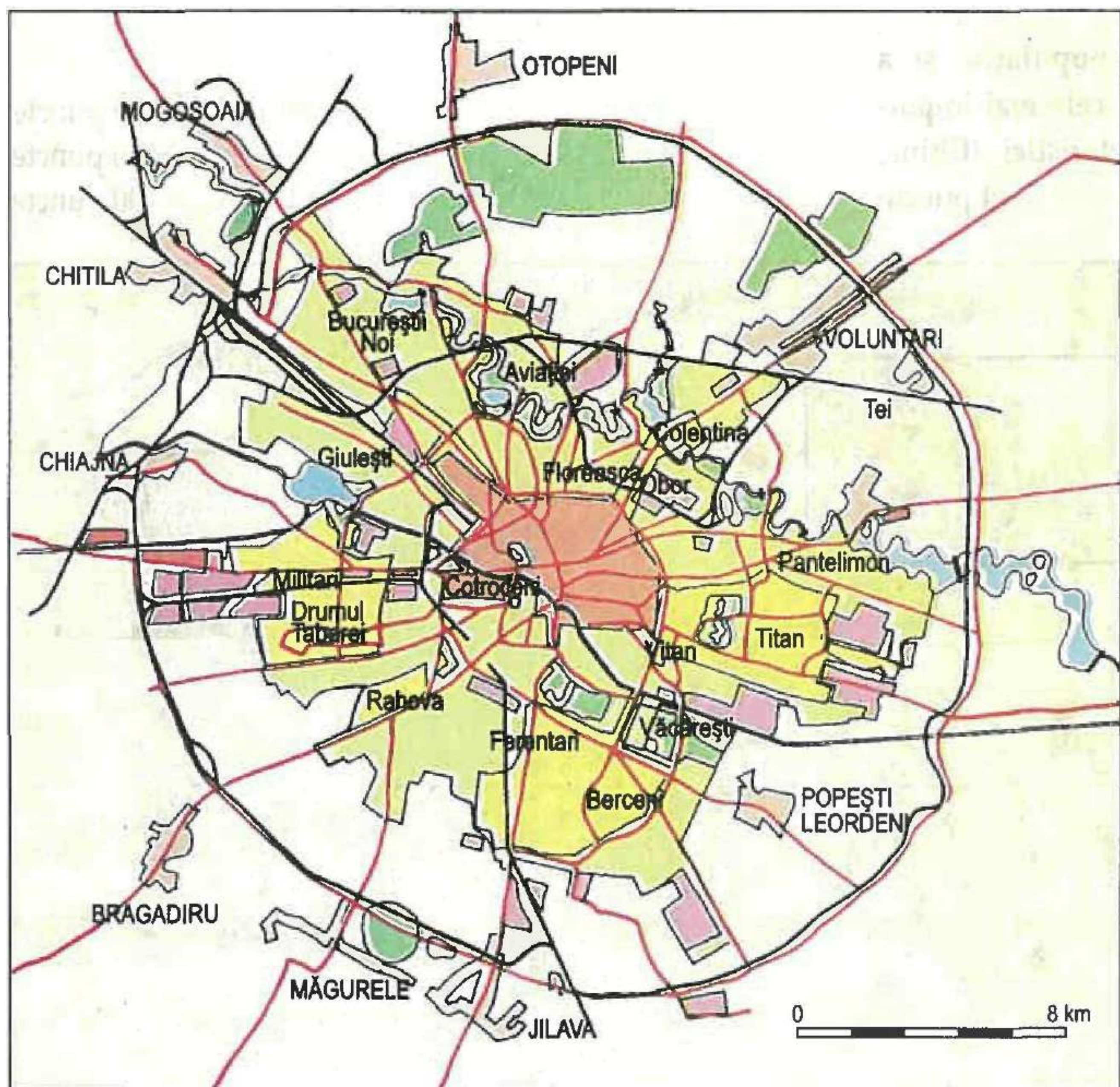

Fig. 3 Zonele funcţionale ale oraşului Bucureşti

- Zona centrală cu construcţii vechi
- Areale cu blocuri (cartiere noi)
- Zone rezidenţiale
- Zone şi platforme industriale
- Zone verzi
- Localităţi exterioare
- O Lacuri
- Zone comerciale noi
- — Şosele
- — Căi ferate

DOC 1. Tematica de geografie umană a orizontului local şi apropiat

1. Poziţia faţă de unităţi supraordonate (judeţ, regiune geografică, ţară).
2. Populaţia:
   - Numărul populaţiei, evoluţia numerică, mişcarea naturală, mişcarea migratorie.
   - Structura populaţiei (pe grupe de vârstă, confesională, ocupaţională).
3. Habitat şi aşezări:
   - Caracteristicile habitatului.
   - Aşezările omeneşti (oraşe, sate). Studiul aşezării urmăreşte identificarea fizionomiei, structurii, funcţiilor şi, pentru localităţile mari, a zonelor funcţionale.
   - Reprezentarea cartografică a aşezărilor omeneşti. Organizarea aşezărilor omeneşti în sisteme teritoriale (influenţa oraşelor mari în teritoriu, sistemul de comunicaţii, ierarhizarea aşezărilor).
4. Resurse naturale şi activităţi economice:
   - Resurse (fizico - geografice şi ale scoarţei terestre).
   - Activităţile agricole (ramuri, produse).
   - Activităţi industriale (ramuri, întreprinderi, produse, legături economice, aprecieri privind posibilităţile de dezvoltare).

   Servicii (transporturi, căi de comunicaţie, activităţi comerciale, turism).
5. Perspective ale dezvoltării economice.
6. Peisaje antropice şi mediul antropizat.

Test secvenţial

Scrieţi pe o foaie alăturată răspunsul corect pentru fiecare dintre cerinţele de mai jos.

Urmăriţi cu atenţie harta de mai jos.

I. Explicaţi, pe scurt, ce reprezintă această hartă şi ce elemente pot fi identificate în cadrul ei.

10 puncte

II. Identificaţi 10 regiuni industriale şi notaţi denumirea lor şi statul în care se află situate.

10 x 2 puncte = 20 puncte

III. Alegeţi o regiune industrială dintre cele identificate mai sus şi

precizaţi specificul economic al acesteia.

10 puncte

IV. Explicaţi, pe scurt, principalele caracteristici ale producţiei mondiale de energie electrică, precizând:

a) baza de materii prime;

b) tipurile de centrale electrice;

c) principalele ţări producătoare;

d) ponderea atomoenergiei în producţia de energie electrică;

e) perspectivele dezvoltării acestei ramuri industriale.

5x4 puncte = 20 puncte

V. Analizaţi raportul dintre evoluţia populaţiei şi a producţiei agricole, luând în considerare cele mai importante state sub raportul ambelor caracteristici (China, India, SUA).

14 puncte

VI. Identificaţi răspunsul corect şi notaţi pe foaia de test litera corespunzătoare a acestuia:

1. Principala ţară producătoare de **huilă** este:

a. China;

b. Fed. Rusă;

c. India;

d. SUA;

2. Principala ţara producătoare de **petrol** este:

a. Arabia Saudită;

b. Fed. Rusă;

c. Iran;

d. SUA.

3. Principala ţară producătoare de **minereu de fier** este:

a. Australia;

b. Brazilia;

c. China;

d. Fed. Rusă.

4. Principala ţară producătoare de **aur** este:

a. Australia;

b. Canada;
c. Rep. Africa de Sud;
d. SUA.

5. Principala ţară producătoare de **energie electrică** este:
a. China;
b. Fed. Rusă;
c. Japonia;
d. SUA.

6. Principala ţară producătoare de grâu este:
a. China;
b. Franţa;
c. Spania;
d. SUA.

7. Principala ţară producătoare de orez este:
a. China;
b. Bangladesh;
c. India;
d. Indonezia.

8. Principala ţara europeană producătoare de energie atomoelectrică este:
a. Federaţia Rusă;
b. Franţa;
c. Germania;
d. Regatul Unit.

8x2 puncte = 16 puncte

Total (I-VI) = 90 puncte
Din oficiu = 10 puncte
TOTAL = 100 puncte

Oceanul Arctic

Oceanul Atlantic

Oceanul Pacific

Oceanul Indian

Oceanul Pacific

Tropicul de nord

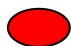
Ecuator

Tropicul de sud

0 3000 km

Regiuni industriale

Regiuni industriale

CAPITOLUL IV

Ansamblurile economice şi geopolitice ale lumii

Lumea contemporană îşi desfăşoară existenţa şi activitatea cotidiană între dimensiunea individuală (proprie fiecărui locuitor al planetei noastre) şi dimensiunea globală (caracteristică umanităţii ca întreg).

Între individ şi planeta pe care acesta trăieşte, există o mare diversitate spaţială de **asociere** a diferitelor caracteristici sociale, economice şi politice ale lumii contemporane.

Această asociere se referă la grupuri şi comunităţi umane, regiuni, ţări şi ansambluri de ţări.

Ea arată atât o mare **diversitate** cât şi o anumită **omogenitate** a problemelor de bază cu care este confruntată societatea omenească.

Asocierea oamenilor, a comunităţilor, regiunilor şi a ţărilor este un fenomen cu un profund caracter istoric. Cu atât mai mult acum, în era globalizării, această asociere devine mai importantă şi mai eficientă.

Ansamblurile economice, grupările umane, grupările de state şi ansamblurile geopolitice reprezintă o realitate vizibilă a existenţei noastre cotidiene.

În urma parcurgerii acestui capitol, veţi dobândi anumite competenţe, care vă vor permite:

- identificarea unor criterii de constituire a ansamblurilor economice contemporane;
- identificarea unor criterii de asociere a statelor;
- perceperea dimensiunii geopolitice a lumii contemporane;
- perceperea raportului dintre dimensiunile teritoriale ale lumii contemporane (de la dimensiunea globala la cea regională şi locală);
- perceperea diversităţii reale şi relative ce caracterizează lumea contemporană;
- identificarea diferenţierilor teritoriale ale componentei socio-economice a mediului geografic;
- relaţionarea elementelor din mass-media cu problematica ansamblurilor

lumii de astăzi.

1.

Marile ansambluri economice şi geopolitice ale lumii

Între unităţile teritoriale elementare ale „decupajului” actual al lumii - **statele** - şi Terra ca sistem **global al umanităţii,** există mai multe posibilităţi de a identifica anumite asocieri teritoriale intermediare. Aceste forme de asociere (între dimensiunea statală şi cea planetară) există ca atare, fiind convenite între anumite grupuri de state, sau pot fi doar construcţii teoretice.

Orice asociere teritorială realizată teoretic pe baza unor anumite caracteristici, trebuie privită cu atenţie, pentru a reflecta cât mai bine realitatea concretă.

Există mai multe posibilităţi principale de a realiza anumite grupări teritoriale (ansambluri) de state:

a. după poziţia şi proximitatea (apropierea) geografică a statelor;
b. după marile arii culturale;
c. după poziţia diferitelor ţări, regiuni şi continente faţă de anumite arii decizionale, politice şi economice care au în prezent o poziţie predominantă;
d. după modul de asociere economică şi comercială;
e. după nivelul de dezvoltare generală a ţărilor;
f. după gradul de coeziune internă a ansamblurilor teritoriale;
g. după modul de asociere militară;
h. după anumite criterii, preponderent statistice, economice şi poziţionale, care încep să aibă o utilizare internaţională.

A. Gruparea teritorială a statelor după poziţia şi apropierea lor geografică

Utilizarea acestui criteriu duce la anumite „decupaje” geografice care au un pronunţat caracter tradiţional. Este vorba despre gruparea statelor pe **continente** (în sensul accepţiunii lor consacrate): Europa, Asia etc.

În unele situaţii apar şi aici anumite dificultăţi de aplicare a acestui criteriu când este vorba, de exemplu, despre **Federaţia Rusă, Oceania** (şi/sau cu **Australia),** accepţiunea dată **continentului american** (America de Nord, America Centrală, America de Sud; sau America de Nord şi Centrală etc).

B. Gruparea teritorială a statelor pe mari arii culturale

Identificarea unor „arii culturale” cu un anumit specific predominant se poate face luând în consideraţie, în acelaşi timp, mai mulţi factori, dintre care mai semnificativi ar fi: **ariile lingvistice** (pe baza marilor familii şi grupe de limbi), **credinţele religioase,** anumite **afinităţi culturale şi de civilizaţie, marile grupuri etnice** etc. (Fig. 1-6).

În această perspectivă, principalele arii culturale au câte un grup de trăsături specifice.

De exemplu, Europa este un ansamblu care se defineşte prin anumite caracteristici. Poate cea mai importantă este aceea că, în perioada secolelor XVI-XX, aproape întreaga planetă a fost, într-un fel sau altul, influenţată de Europa prin expansiunea colonială, lingvistică, tehnologică (de la „revoluţia industrială” până în prezent) şi culturală; se vorbeşte în acest sens de o adevărată „europenizare” a Terrei. Totodată, modelul cultural al Antichităţii (Grecia, Imperiul roman) şi cel al Renaşterii au influenţat civilizaţia europeană şi mondială. Modelul de viaţă „european” include în prezent elemente de lege, toleranţă, nivel de trai ridicat, bazându-se pe o înaltă eficienţă economică şi umană. Din Europa au pornit însă, în timp, mai multe războaie, inclusiv ultimele două conflagraţii mondiale. În vestul şi centrul Europei funcţionează în prezent cea mai articulată structură teritorială, economică şi politică de state, Uniunea Europeană.

Desigur, între ariile culturale există şi spaţii de tranziţie sau interferenţe.

Redăm alăturat un astfel de model de grupare a ţărilor pe mari arii culturale, model cu o largă acceptare şi utilizare (Fig. 7).

Dicţionar

Arie culturală - spaţiu geografic format dintr-un anumit număr de ţări care au mai multe elemente comune sub raport cultural, al tradiţiilor istorice, credinţei religioase predominante, al modului de viaţă, structurii etnice, al limbii sau al originii comune.

Geopolitică - ştiinţă a „relaţiilor dintre state”, având ca obiect ansamblul de opinii, opţiuni şi decizii realizate la nivelul conducerii statelor asupra unor elemente care se referă la viitorul lor.

Geostrategie - ansamblu de opţiuni şi decizii de natură preponderent militară care orientează situarea unor ţări în ansamblul lumii contemporane; de la o dimensiune predominant militară se trece în ultimul timp şi la o componentă economică, referitoare îndeosebi la ceea ce s-ar numi „accesul la resurse”.

Aplicaţii:

1. Utilizând harta politică a lumii şi Fig. 7, identificaţi câte trei ţări

reprezentative pentru fiecare spaţiu cultural reprezentat pe hartă.

2. Identificaţi câte o ţară din fiecare spaţiu cultural, care sintetizează caracteristicile acestuia şi precizaţi, pe scurt, aceste caracteristici.

3. Analizaţi fotografiile alăturate (Fig. 1-6) şi precizaţi, pentru fiecare situaţie, ce elemente culturale sunt reprezentate.

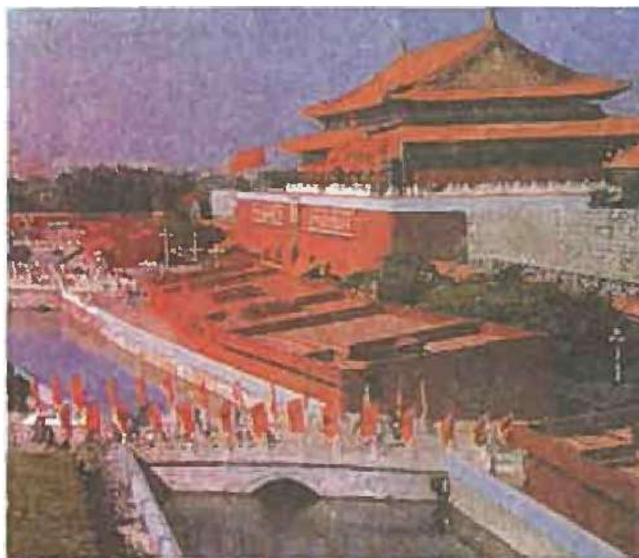

Fig. 1 – Asia de Est – pagodă din China

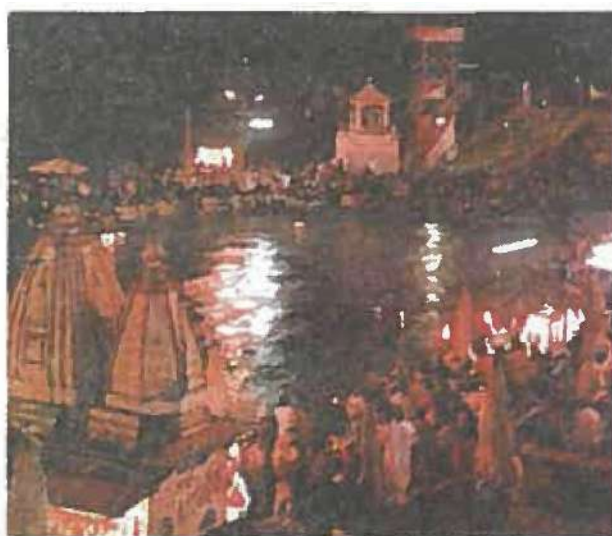

Fig. 2 – Asia de sud – procesiune religioasă – Hardwar, India

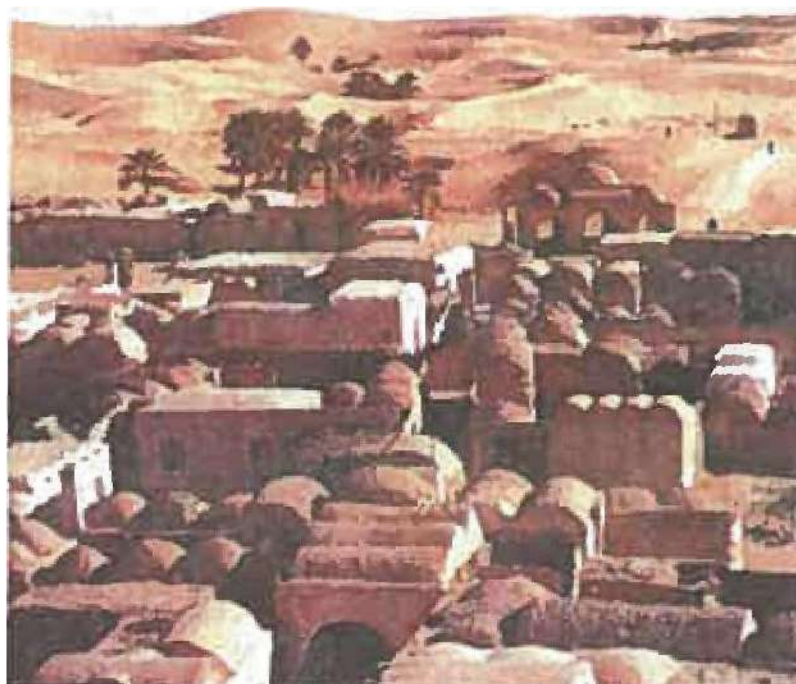

Fig. 3 – Lumea islamică – oraş din sudul Algeriei

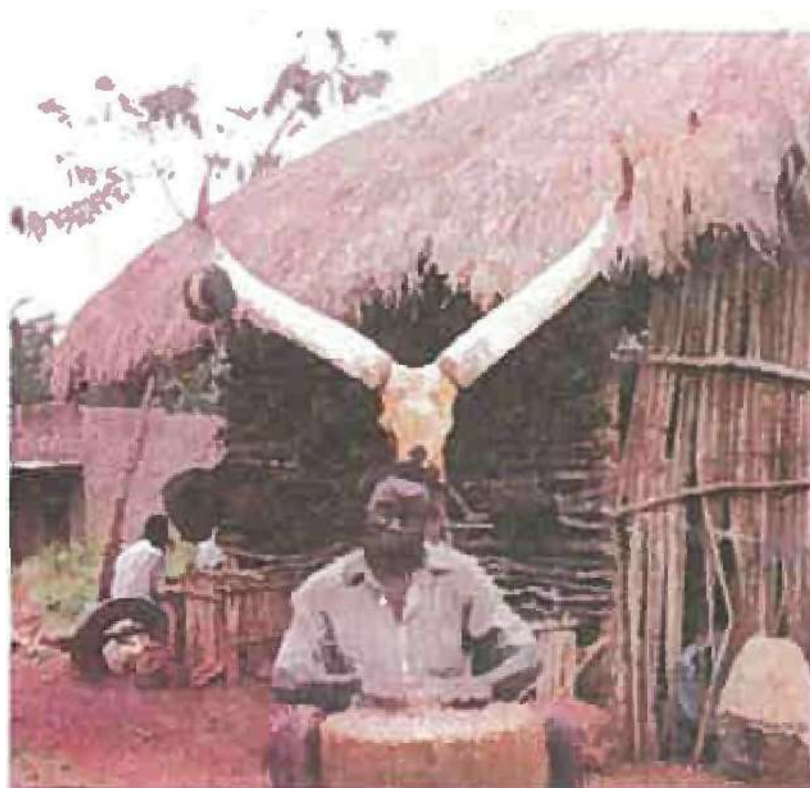

Fig. 4 – Africa Subsahariană – sat din Uganda

Fig. 5 – America de Nord – Central Park, New York

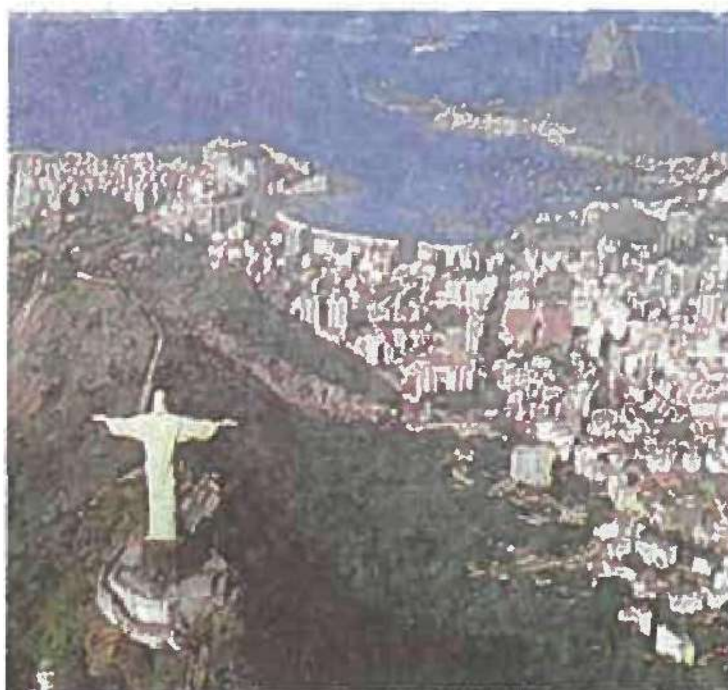

Fig. 6 – America Latină – Rio de Janeiro

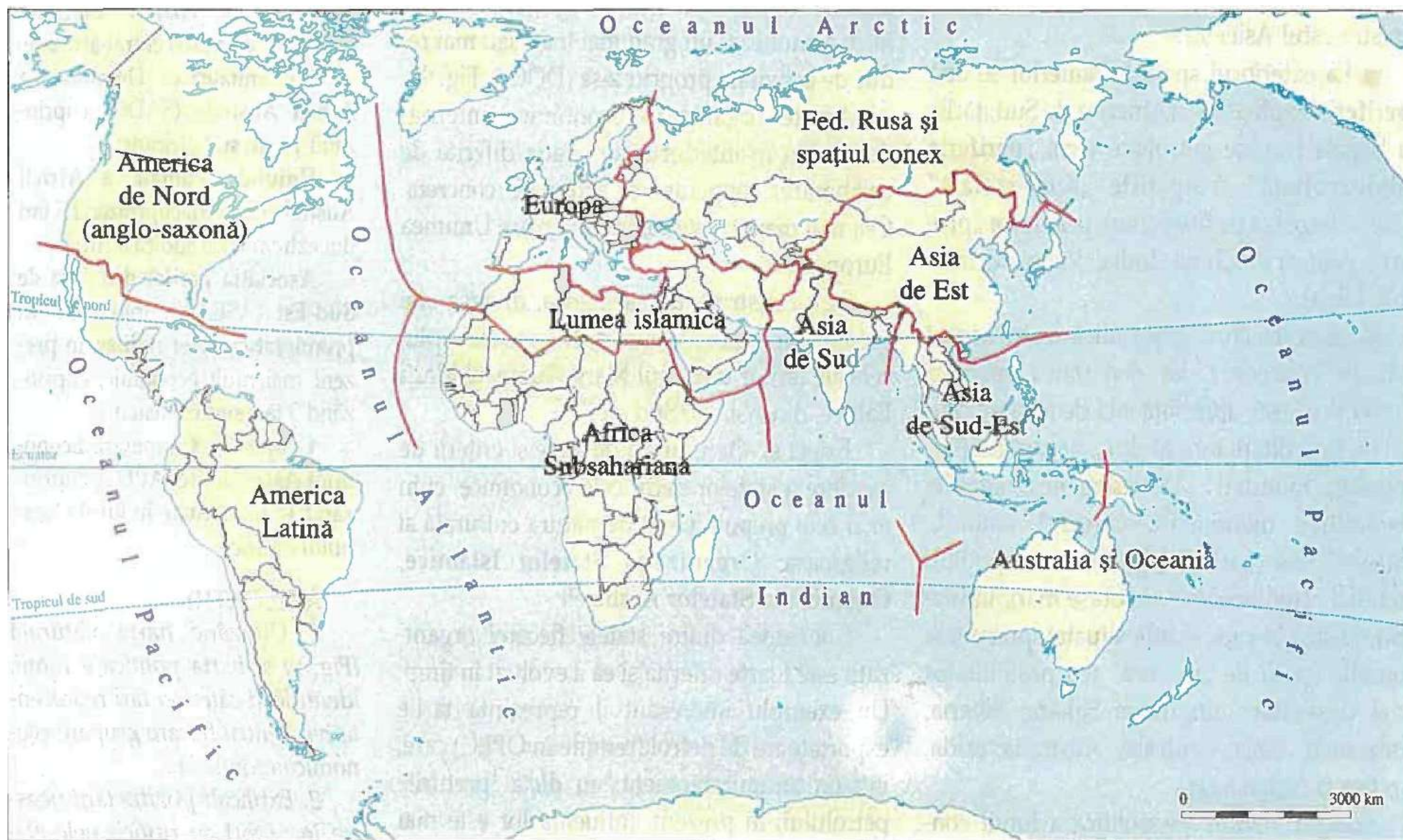

Fig. 7 – Spaţiile culturale ale lumii contemporane

C. Gruparea statelor după poziţia lor faţă de ariile de decizie politică

Această grupare are ca model **sistemul geostrategic** major al planetei (Fig. 8).

Se consideră, frecvent, că lumea contemporană are o structură geostrategică formată din următoarele spaţii:

- **Spaţiul central** (sub raportul deciziei, nu al poziţiei geografice), denumit „megapolul mondial”, alcătuit din trei arii:
  - Europa Occidentală (în principal Uniunea Europeană);
  - SUA cu două zone distincte: estul (megalopolisul american) şi vestul (California); se consideră uneori că megalopolisul american şi faţada pacifică (centrată pe California) ar fi, de fapt, două arii distincte;
  - Japonia.
- În jurul acestui spaţiu central există ceea ce se numeşte **„periferie integrată centrului”** şi cuprinde areale cu o anumită similitudine economică şi a nivelului de dezvoltare cu „centrul"; aici se include o mare parte a Europei, Rusia europeană, ţările dezvoltate din sud-estul Asiei ş.a.
- La exteriorul spaţiului anterior se află **„periferia exploatată"** (America de Sud, ţările cu bogate resurse petroliere etc), **„periferia subdezvoltată”** şi **spaţiile „semi-izolate”** (care se bazează pe dezvoltare prin forţe „proprii”, cum ar fi China, India, Vietnam, Iran, Irak, Libia).

Această structură geopolitică are un aspect aproape concentric, iar depărtarea spaţiilor „periferice” este apreciată faţă de nucleul central de dezvoltare format din „megapolul (oligopolul) mondial”. De asemenea, spaţiile geopolitice menţionate cuprind anumite „insule” ale „arhipelagului metropolitan mondial” (reprezentate de oraşe mari, indiferent de aria în care se află situate), precum şi anumite spaţii de „rezervă” (cu posibilitatea unei dezvoltări ulterioare: Sahara, Siberia, Amazonia, Asia Centrală, Australia aridă, Arctica şi Antarctica).

Această viziune geopolitică a lumii contemporane este dominată de ceea ce se numeşte megapolul (sau oligopolul) mondial format dintr-un spaţiu decizional central care, în linii mari, determină evoluţia economică, politică, financiară şi comercială a lumii contemporane.

Este interesant de observat că România, chiar dacă nu este inclusă în spaţiul decizional central, are o poziţie privilegiată, totuşi, prin aceea că este considerată ca aparţinând „periferiei integrate centrului”.

Din acest punct de vedere, este util să observam că situaţia geopolitică actuală a ţării noastre are elemente de favorabilitate care pot fi exploatate corespunzător (sau nu) în perspectivă. Această problemă depinde foarte mult de desfăşurarea procesului de integrare a României în Uniunea Europeană.

D. Gruparea statelor după modul de asociere economică şl comercială

Deşi criteriul principal îl reprezintă, în general, asocierea economică şi comercială, în anumite situaţii apar şi alte componente, cum ar fi cele de natură politică sau militară.

Această grupare este mai mult „funcţională” şi teritorială, existând organizaţii economice comune cu un grad mai înalt sau mai redus de activitate propriu-zisă (DOC 1, Fig. 9).

Aceste organizaţii economice internaţionale au în interiorul lor grade diferite de colaborare, cooperare şi activitate concretă. Cea mai mare coeziune internă o are Uniunea Europeană.

S-au construit, de asemenea, diverse alte organizaţii regionale cum ar fi, spre exemplu, cele ale ţărilor din jurul Mării Negre, al Mării Baltice, din Asia de Sud etc.

Există şi alte grupări de state şi criterii de asociere a statelor decât cele economice, cum ar fi cele preponderent de natură culturală şi religioasă: **Organizaţia Statelor Islamice, Organizaţia Statelor Arabe** etc.

Coeziunea dintre statele fiecărei organizaţii este foarte diferită şi ea a evoluat în timp. Un exemplu interesant îl reprezintă ţările exportatoare de petrol (reunite în OPEC) care, într-un anumit moment, au dictat preţurile petrolului; în prezent, influenţa lor este mai redusă.

DOC 1. Principalele organizaţii economice internaţionale

Uniunea Europeană (UE), cuprinzând 25 state;

Asociaţia Nord-Americană a Liberului Schimb (ALENA sau NAFTA) cuprinzând Canada, SUA şi Mexic;

Piaţa Comună a Americii de Sud (MERCOSUR), formată din 6 state, dintre care două asociate;

Pactul Andin, format din 5 ţări andine;

Organizaţia de Cooperare şi Dezvoltare Economică (OCDE), cuprinzând peste 30 de ţări din America de Nord, Europa, Asia şi Oceania;

Organizaţia Ţărilor Exportatoare de Petrol (OPEC), cuprinzând 13 ţări, cu o activitate legată de coordonarea producţiei, preţurilor şi desfacerii petrolului la nivel mondial;

Comunitatea Economică pentru Dezvoltarea Statelor din Africa de Vest (CEDAO), cuprinzând 16 ţări vest-africane;

Comunitatea Economică şi Monetară a Africii Centrale (CEMAC) cu 5 ţări central-africane;

Comunitatea de Dezvoltare a Africii Australe (SADC), cuprinzând 14 ţări sud-africane;

Uniunea Vamală a Africii Australe (SACU), cuprinzând 5 ţări din extremitatea sudică a Africii;

Asociaţia Ţărilor din Asia de Sud-Est (ASEAN), iniţial cu un pronunţat caracter militar, în prezent mai mult economic, cuprinzând 9 ţări sud-est asiatice;

Grupul de Cooperare Economică Asia-Pacific (APEC), cuprinzând 17 ţări situate în jurul Oceanului Pacific.

Aplicaţii:

1. Utilizând harta alăturată (Fig. 9) şi harta politică a lumii, identificaţi câte trei ţări reprezentative pentru fiecare grupare economică mondială.
2. Explicaţi poziţia ţării noastre în raport cu principalele elemente reprezentate în Fig. 8.

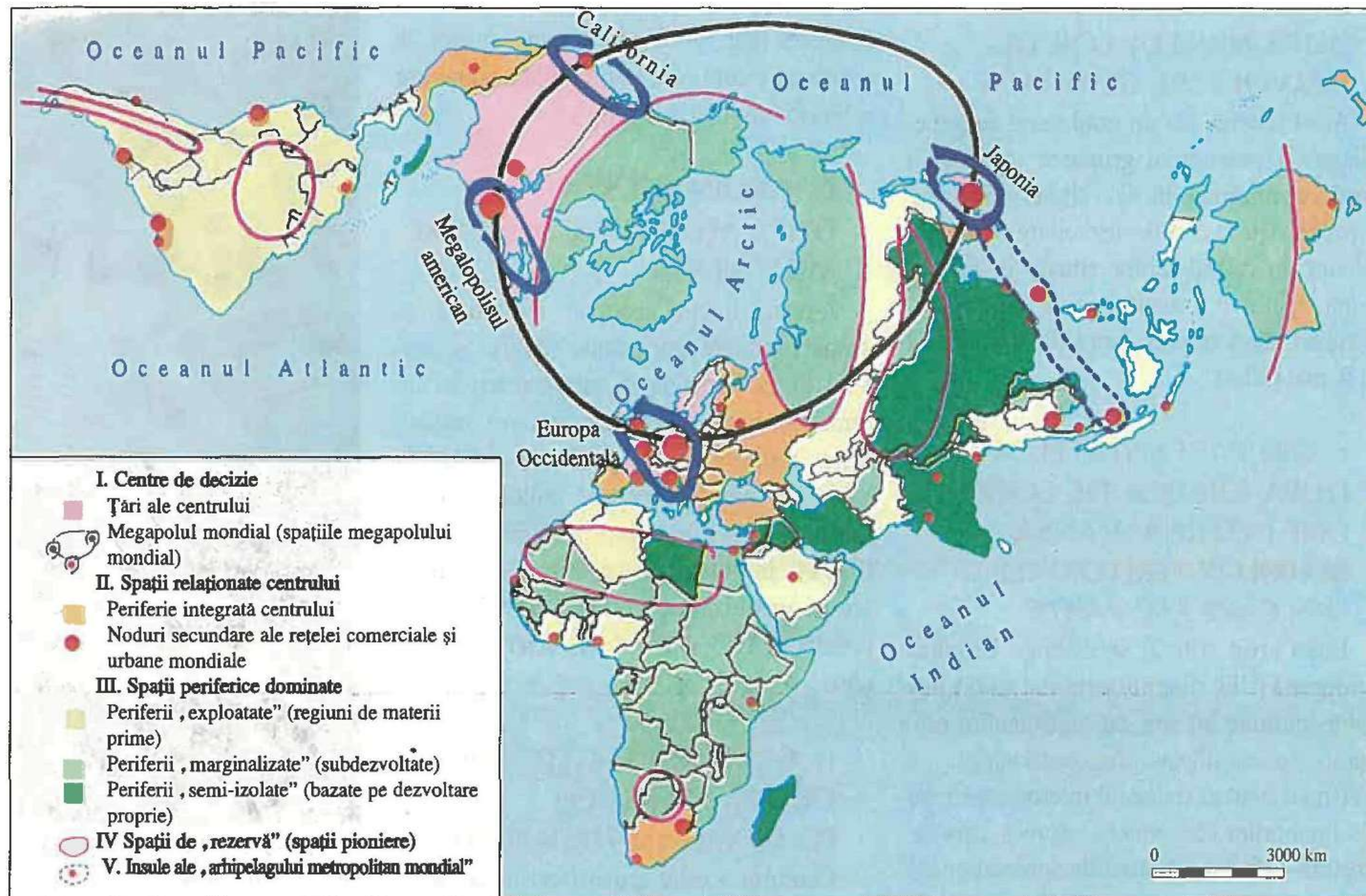

Oceanul Pacific
California
Oceanul Pacific
Japonia
Megalopolisul american
Oceanul Arctic
Oceanul Atlantic
Europa Occidentală
Oceanul Indian
I. Centre de decizie
Țări ale centrului
Megapolul mondial (spațiile megapolului mondial)
II. Spații relaționate centrului
Periferie integrată centrului
Noduri secundare ale rețelei comerciale și urbane mondiale
III. Spații periferice dominate
Periferii „exploatate" (regiuni de materii prime)
Periferii „marginalizate" (subdezvoltate)
Periferii „semi-izolate" (bazate pe dezvoltare proprie)
IV Spații de „rezervă" (spații pioniere)
V. Insule ale „arhipelagului metropolitan mondial"
0
3000 km

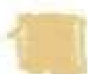
Fig. 8 – Ansamblurile geopolitice ale lumii contemporane

I. Centre de decizie

 Ţări ale centrului

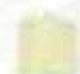
 Megapolul mondial (spaţiile megapolului mondial)

II. Spaţii relaţionate centrului

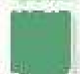
 Periferie integrată centrului

 Noduri secundare ale reţelei comerciale şi urbane mondiale

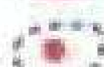
III. Spaţii periferice dominate

 Periferii „exploatate" (regiuni de materii prime)

 Periferii „marginalizate" (subdezvoltate)

 Periferii „semi-izolate" (bazate pe dezvoltare proprie)

 IV Spaţii de „rezervă" (spaţii pioniere)

 V. Insule ale „arhipelagului metropolitan mondial"

Octavian Mândruţ

Clasa a - X - a

Volumul 9

CORINT

1.

Marile ansambluri economice şi geopolitice ale lumii

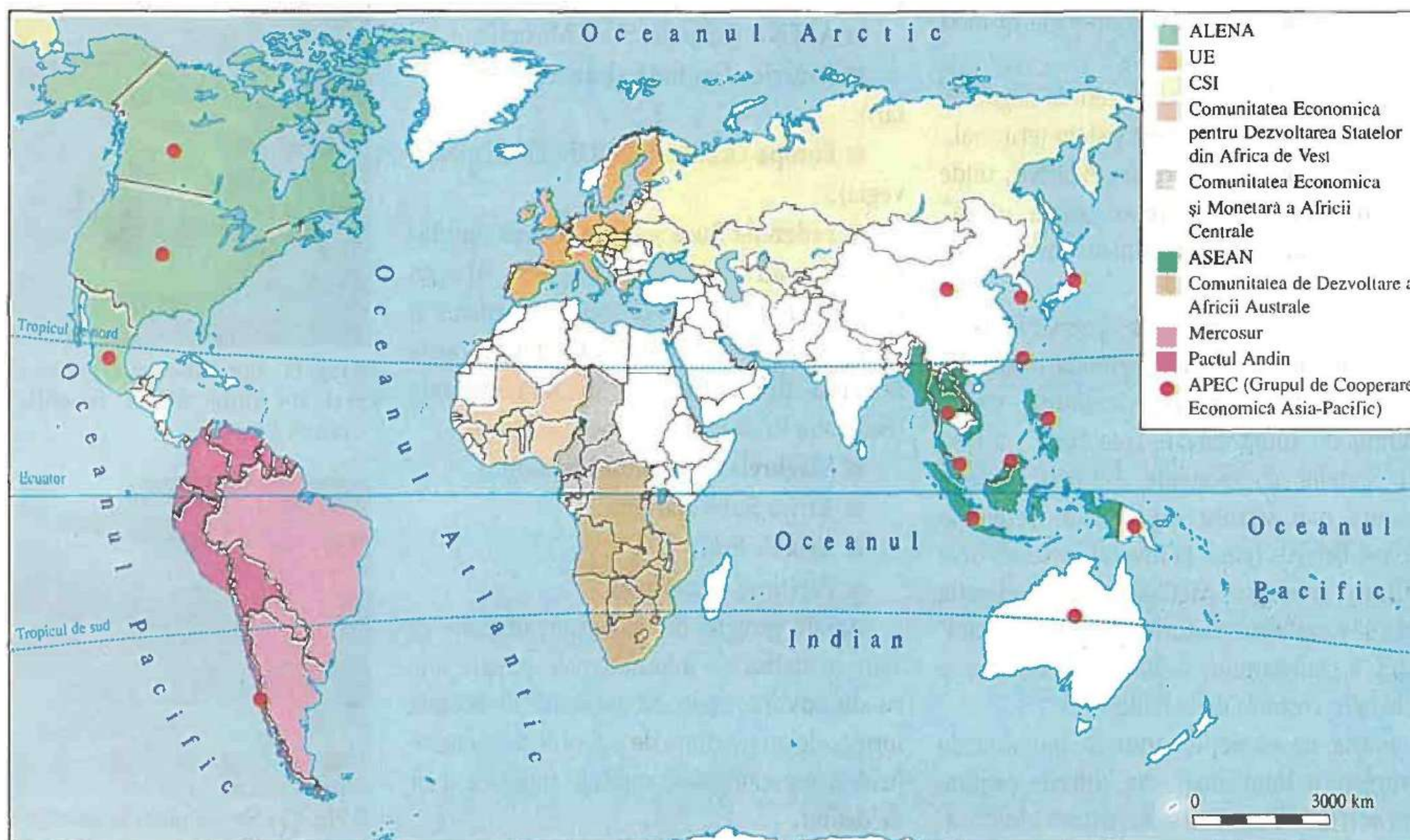

Fig. 9 – Grupările economice şi comerciale ale lumi contemporane

ALENA

UE

CSI

Comunitatea Economica pentru Dezvoltarea Statelor din Africa de Vest

Comunitatea Economica şi Monetara a Africii Centrale

ASEAN

Comunitatea de Dezvoltare a Africii Australe

Mercosur

Pactul Andin

APEC (Grupul de Cooperare Economica Asia-Pacific)

Acest criteriu are un grad mare de generalizare şi presupune gruparea statelor în **Nord** (cuprinzând state dezvoltate) şi **Sud** (cuprinzând state în curs de dezvoltare şi subdezvoltate), în cadrul ţărilor situate în Sud, o grupă aparte o constituie cele cu resurse petroliere mari care au, implicit, un nivel al P.I.B. mai ridicat.

F. Gruparea statelor după gradul de coeziune internă a ansamblurilor teritoriale din care fac parte

După acest criteriu se distinge **Uniunea Europeană** (UE), sistemul teritorial cu cea mai înaltă coeziune internă, cu reglementări economice, sociale şi legislative coordonate.

Un element al coeziunii interne este acela al schimburilor economice reciproce, care reprezintă 1/5 din schimburile internaţionale. Uniunea Europeană are instituţii si organisme comune, monedă comuna (euro) şi acţionează frecvent în negocierile internaţionale în mod unitar.

România a fost invitată recent la negocieri pentru integrarea sa în acest sistem teritorial.

O coeziune în creştere are **ALENA,** unde este în curs de formare o „piaţă unică” nord-americană de mari dimensiuni teritoriale.

O coeziune în scădere se observă în cazul **CSI** unde, de la o situaţie iniţială moştenită dintr-o tradiţie temporar comună, există tendinţa de autonomizare crescândă a activităţii statelor componente. Între acestea, o legătură mai strânsă există între Federaţia Rusă şi Belarus (până la nivelul intenţiei de a realiza o unificare statală) şi între Federaţia Rusă şi Kazahstan (datorită prezenţei pe teritoriul Kazahstanului a bazei de lansare a rachetelor cosmice de la Baikonur).

Există, de asemenea, anumite iniţiative de apropiere a unor state, din diferite raţiuni, cum ar fi între România şi Republica Moldova.

Principalul centru decizional este Bruxelles (Fig. 10) dar importante funcţii de coordonare sunt concentrate şi la Luxemburg şi Strasbourg (Fig. 11,12).

G. Gruparea statelor după modul de asociere militară

Într-un trecut apropiat existau două grupări militare importante (NATO şi Tratatul de la Varşovia) şi alte asocieri cu un caracter regional. Prin desfiinţarea organizaţiei militare a ţărilor Tratatului de la Varşovia, singura grupare militară importantă la nivel mondial a rămas **NATO** (Fig. 14). În ultimii ani s-a schimbat şi funcţia acestei organizaţii preponderent militare, în prezent NATO având un caracter mai complex.

H. Gruparea statelor după criterii statistice, economice şI teritoriale

Conform acestei grupări există următoarele ansambluri teritoriale regionale (DOC 2, Fig. 13):

- **ALENA** (Canada, SUA, Mexic).
- **America Centrală** şi **de Sud** (cu 31 de ţări).
- **Europa Occidentală** (UE, Elveţia, Norvegia).
- **Federaţia Rusă şi ţările conexe** cuprind ţările care au făcut parte din URSS. Această grupare are mai mult un caracter statistic şi are o vizibilă tentă

„istorică" fiind funcţională în mod diferenţiat, de la ţara centrală (Federaţia Rusă la ţările conexe acesteia).

- **Maghreb şi Orientul Mijlociu.**
- **Africa Subsahariană.**
- **Asia de Sud.**
- **Pacificul Occidental.**

Aceste grupări de state sunt utilizate ca atare în statisticile internaţionale actuale sau, cu alte cuvinte, sunt „recunoscute” în această formă; ele au tendinţa de a fi utilizate generalizat şi reprezintă ansambluri statistice uşor de definit.

Fig. 10 - Sediul Uniunii Europene din Bruxelles

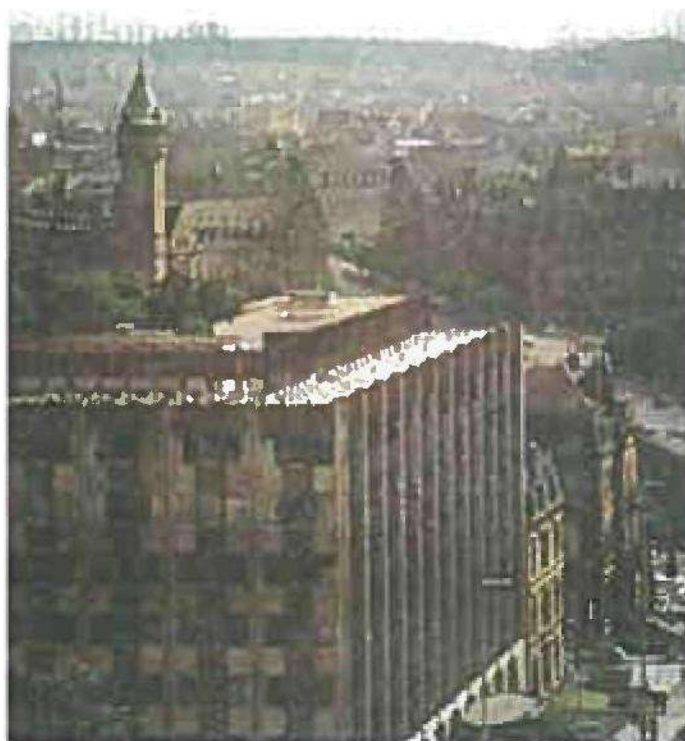

Fig. 11 - Luxembourg, oraş care a preluat multe dintre funcţiile Uniunii Europene

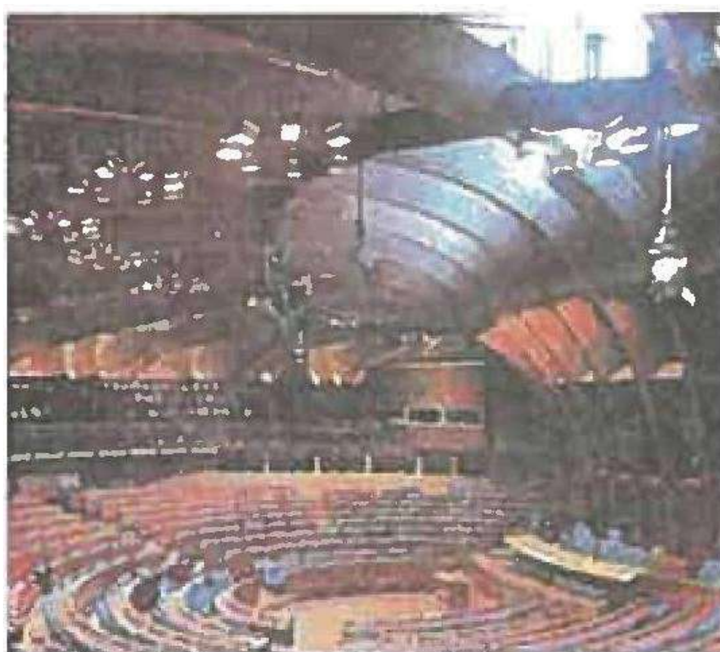

Fig. 12 - Strasbourg - sediul Parlamentului European

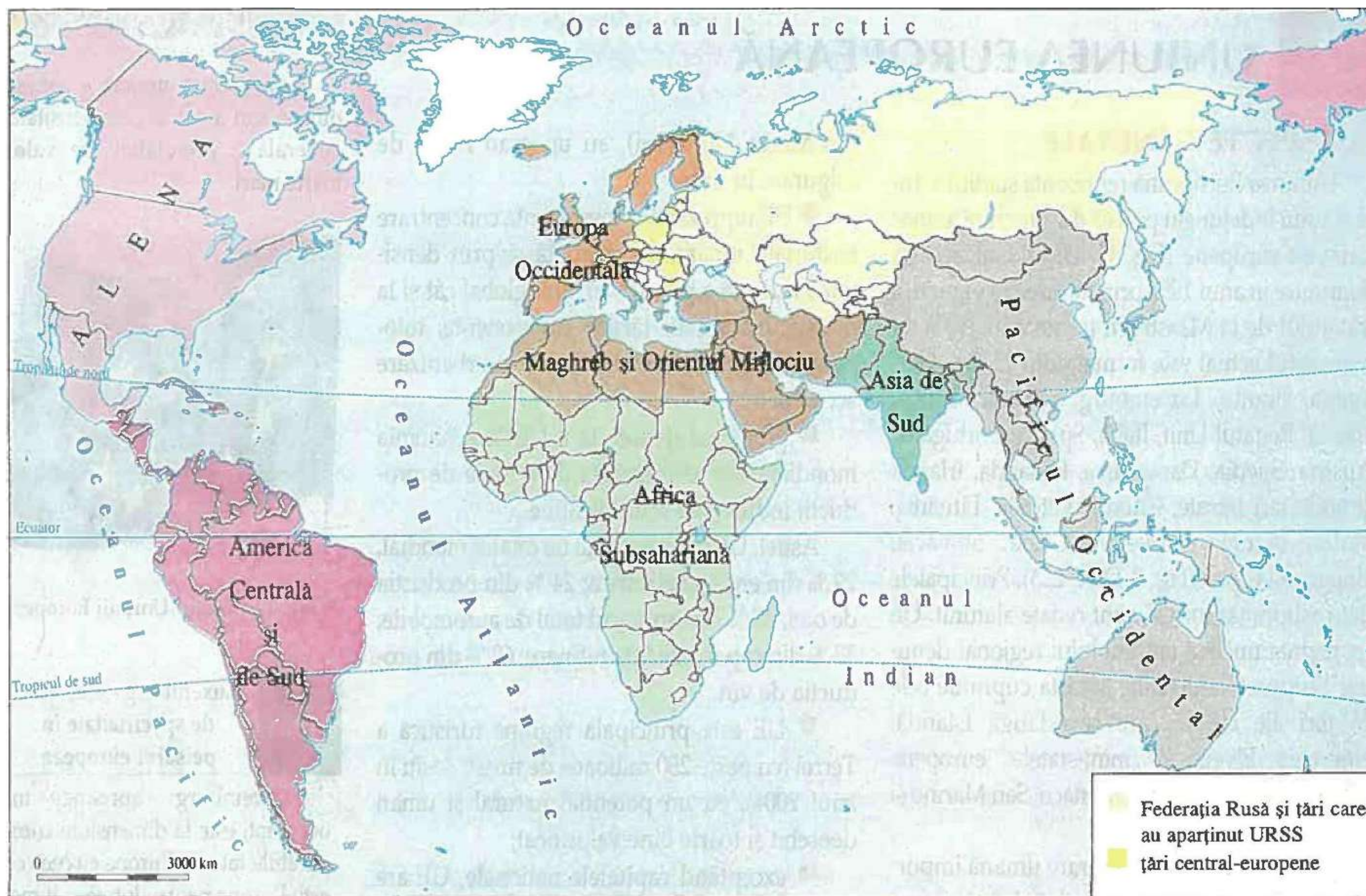

Fig. 13 – Ansamblurile regionale ale lumii contemporane

- □ Federaţia Rusă şi ţări care au aparţinut URSS
- ■ ţări central-europene

Aplicaţie:

Precizaţi poziţia pe glob a fiecărui ansamblu teritorial reprezentat pe harta de mai sus.

Aplicaţii:

1. Identificaţi, pentru fiecare ansamblu teritorial-economic câteva ţări reprezentative.
2. Ordonaţi ansamblurile teritoriale în ordinea descrescătoare a populaţiei, suprafeţei, PNB şi ponderea în exportul mondial. Comentaţi oral sau în scris observaţiile voastre.

DOC 2. Date statistice generale ale ansamblurilor teritoriale regionale

Ansambluri Teritoriale regionale	Suprafaţă mil. km2 şi %)	Populaţie (mil. loc şi %)	PNB (mld.US şi %)	Export (%)
ALENA	21,6 16,2%	415,6 6,8% .	10750 34,4%	19,1
America Centrală şi de Sud	18,6 13,9%	425,4 6,9%	1385 4,4%	3,1
Europa Occidentală	3,7 2,8%	390 6,4%	8890 28,5%	39,5
Europa Centrală şi ex-URSS	23,5 17,5%	410,3 6,7%	758 2,4%	5,8

Ansambluri Teritoriale regionale	**Suprafaţă mil. km2 şi %)**	**Populaţie (mil. loc şi %)**	**PNB (mld.US şi %)**	**Export (%)**
Maghreb şi Orientul Mijlociu	12,6 9,4%	413 6,8%	981 3,1%	3,7
Africa Subsahariană	24,6 18,4%	672 11%	299 1,0%	1,3
Asia de Sud	4,5 3,3%	1355 22,1%	586 1,9%	1,1
Pacificul Occidental	24,9 18,5%	2052 33,4%	7545 24,2%	26,6

(după „Images economique du monde”, 2003 Paris, SEDES, pag. 39)

Fig. 14 - Un aspect al prezenţei NATO în Mediterană - portavion al Flotei a VI-a americane

2. Uniunea europeană

A. Aspecte generale

Uniunea Europeană reprezintă stadiul actual al unui îndelungat proces de integrare a unor ţări vest-europene (Fig. 1). UE a luat această denumire în anul 1993 prin intrarea în vigoare a tratatului de la Maastricht (semnat în 1992). În momentul actual este formată din 25 ţări: Germania, Franţa, Luxemburg, Olanda, Belgia, Grecia, Regatul Unit, Italia, Spania, Portugalia, Austria, Suedia, Danemarca, Finlanda, Irlanda şi noile ţări intrate: Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovenia, Cehia, Slovacia, Ungaria şi Cipru (Fig. 2, DOC 2,3). Principalele date asupra ţărilor UE sunt redate alăturat. UE reprezintă nucleul ansamblului regional denumit Europa Occidentală; aceasta cuprinde cele 25 ţări ale UE la care se adaugă Islanda, Norvegia, Elveţia şi „mini-statele" europene (Liechtenstein, Andorra, Monaco, San Marino şi Vatican).

UE constituie o concentrare umană importantă (6,3 % din totalul populaţiei Terrei) faţă de dimensiunile ei reduse (2,6 % din întinderea continentelor). UE are o poziţie deosebit de importantă în lumea contemporană, ilustrată de o serie de caracteristici economice şi îndeosebi de ponderea ei în totalul comerţului mondial (puţin peste 40 %). Această pondere, raportată la populaţie şi întindere, arată greutatea specifică deosebită a UE în economia mondială.

UE se caracterizează prin anumite elemente socio-economice care au o semnificaţie geografică şi redau specificul ei în centrul celorlalte asocieri teritoriale de state; dintre acestea amintim:

■ țările care fac parte din UE reprezintă nucleul dezvoltării industriale moderne, de unde este originară „revoluţia industrială", care s-a extins ulterior în alte spaţii europene şi extraeuropene;

■ resursele naturale ale UE sunt în general modeste. Resursele tradiţionale (huilă, fier) sunt în diminuare, iar resursele de hidrocarburi (petrol, gaze naturale), deşi în prezent satisfăcătoare cantitativ (datorită exploatărilor din Marea Nordului), au un grad redus de asigurare în timp;

■ UE reprezintă o importantă concentrare teritorială umană, evidenţiată şi prin densitatea ridicată a populaţiei, atât global cât şi la nivelul majorităţii ţărilor componente; totodată UE se caracterizează printr-o urbanizare accentuată;

■ ponderea deosebită a UE în economia mondială este evidenţiată de o serie de producţii industriale semnificative.

Astfel, UE produce, faţă de totalul mondial: 29 % din energia electrică; 24 % din producţia de oţel; 37 % din numărul total de automobile; 32 % din capacitatea de rafinare; 62 % din producţia de vin.

■ UE este principala regiune turistică a Terrei (cu peste 250 milioane de turişti sosiţi în anul 2004), cu un potenţial natural şi uman deosebit şi foarte bine valorificat;

■ exceptând capitalele naţionale, UE are alte trei „capitale” ale Uniunii pe ansamblul ei: Bruxelles, Strasbourg şi Luxembourg (DOC 1).

În momentul de faţă, UE se află într-un proces de consolidare şi de extindere. În anul 2007 Uniunea Europeană se va extinde prin includerea ţării noastre şi a Bulgariei.

Diversitatea uniunii europene

Ţările şi populaţiile lor introduc o anumită varietate teritorială a UE. În acelaşi timp, însă, anumite spaţii concrete, de dimensiuni diferite, dau o mai mare specificitate şi originalitate peisajului european (DOC 2).

Oraşul-port Rotterdam, al doilea sistem portuar din lume, este astăzi un simbol atât olandez cât şi european. Prin Rin şi sistemele de transporturi care îl însoţesc se face legătura cu regiuni interioare ale continentului şi, mai ales, cu regiunea industrială tradiţională Rin-Ruhr. De la portul iniţial, situat în zona sa centrală, noul port Rotterdam s-a întins succesiv spre vest, ajungând (prin mai multe etape de amenajare) la Marea Nordului, unde noul port se numeşte simbolic „Europort”.

Dicţionar

Concentrare umană - aşezare umană sau areal în care densitatea generală a

populaţiei are valori foarte mari.

Fig. 1 - Steagul Uniunii Europene

DOC 1. Luxemburg - elemente de specificitate în peisajul european

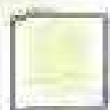
Luxemburg aproape un oraş-stat, este la dimensiuni comparabile faţă de Europa cu ceea ce este Europa pentru întreaga lume. Interferenţa de arii culturale (franceză, belgiană, olandeză şi germană, dar mai apropiată de cea belgiană), istoria sa complexă, îi oferă o certă originalitate. Ceea ce este mai important şi interesant este că oraşul Luxembourg a preluat anumite funcţii care sunt ale UE în general, fiind considerat una dintre cele trei capitale europene. Funcţia financiară face din acest oraş-stat (care este în fapt un „ducat") un centru bancar de nivel european şi mondial.

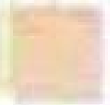
Aplicaţii:

1. Utilizând harta alăturată (Fig. 2) şi elementele din tabele (DOC 2 şi DOC 3), comparaţi ţările Uniunii Europene (în situaţia anterioară extinderii), cu noile ţări (incluse în UE. în 2004), sub următoarele aspecte: suprafaţă, populaţie şi venit.
2. Explicaţi de ce Elveţia nu este membră a U.E.

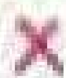

Fig. – Uniunea Europeană şi ţările aflate în diverse stadii de integrare

 Ţările Uniunii Europene

 Ţari candidate aflate în diferite stadii de aderare la UE

 Alte ţari europene

 Ţări din Asociaţia Economica a Liberului Schimb, care nu aparţin UE

Cifrele indică

1. Republica Moldova
2. Luxemburg
3. Andora
4. Vatican
5. San Marino
6. Lichtenstein
7. Monaco
8. Partea europeană a Turciei
9. Teritoriu apar
10. inând Federaţiei Ruse

DOC 2. Date statistice generale ale statelor din Uniunea Europeană

Statul	Suprafaţa (km^2)	Populaţia (mil.loc.)	Densitatea populaţiei (loc/km^2)	PIB (2003) (USD/loc.)
Germania	356980	82,5	231	27360 26929
Reg. Unit	244880	60,2	245	26345 26751 22403
Franţa	551500	60,4	109	28072
Italia	301270	58,0	192	18773
Spania	505990	41,0	81	28282 17940
Olanda	40840	16,1	389	27576 29996 31267
Grecia	131960	10,9	83	26978 34845 59190
Belgia	30521	10,3	314	
Portugalia	91980	10,1	109	
Suedia	449964	8,9	20	
Austria	83860	8,1	97	
Danemarca	43090	5,4	125	
Finlanda	338150	5,2	15	
Irlanda	70283	3,9	56	
Luxemburg	2586	0,5	175	

DOC 3. Noile state intrate in Uniunea Europeană (2004)

Statul	Suprafaţa (km^2)	Populaţia (mil.loc.)	Densitatea populaţiei (loc/km^2)	PIB (2003) (USD/loc.)
Cipru	9,251	0,8	83	18974
Estonia	45000	1,4	30	12190
Letonia	64600	2,4	36	9663

Lituania	65200	3,5	52	11036
Malta	316	0,4	1232	19283
Polonia	323250	38,6	120	10854
Slovenia	20254	2,0	99	19618
Cehia	78860	10,2	130	15669
Slovacia	49010	5,4	110	13363
Ungaria	93030	9,8	106	14574

B. Statele uniunii europene

Cele 25 de state aderate la Uniunea Europeană sunt prezentate în Fig. 2, DOC 2,3 . Elementele geografice de bază ale statelor UE sunt redate alăturat (Fig. 3). Situaţia actuală este rezultatul unei evoluţii de peste şase decenii (DOC 4), dezvoltându-se anumite instituţii specifice (DOC 5).

Germania este cel mai populat stat care deţine în acelaşi timp aproape 1/5 din produsul intern brut al Uniunii Europene. A devenit principalul stat, ca dimensiune demografică şi economică, după procesul de unificare a ţării realizat la începutul deceniului al nouălea al secolului XX. Resursele naturale sunt modeste (mai importante fiind cele de gaze naturale din Marea Nordului şi de huilă din bazinul Ruhr), dar activităţile industriale situează Germania, în prezent, pe locul 4 în lume.

Regatul Unit are o poziţie specială în cadrul Uniunii Europene prin legăturile tradiţionale cu SUA, utilizarea monedei naţionale şi printr-un anumit „conservatorism” referitor la Uniunea Europeană. Relativa izolare insulară a ţinut Regatul Unit într-o situaţie diferită de a restului continentului. Realizarea legăturii feroviare şi rutiere prin tunelul situat sub Canalul Mânecii a contribuit la intensificarea relaţiilor cu U.E.

Franţa, prin dimensiuni teritoriale şi poziţie, este o ţară care a facilitat construcţia teritorială europeană. Performanţele economice şi ştiinţifice, continuând tradiţia culturală, reprezintă domenii de dezvoltare asumate a civilizaţiei europene.

Italia a realizat în ultima perioadă de timp o dezvoltare economică deosebită. Este cunoscută prin numeroase produse industriale (oţel, automobile, produse electronice), precum şi printr-o activitate comercială susţinută.

Spania şi **Portugalia,** cele două ţări care formează împreună Peninsula Iberica şi care au aderat simultan la Uniunea Europeană, au cunoscut o dezvoltare spectaculoasă, stimulată de integrarea lor europeană.

Belgia şi **Olanda,** aparent ţări mici ca întindere, au un rol specific în Uniunea Europeană: Bruxelles, capitala Belgiei, este şi principala capitală europeană, iar Rotterdam este cel mai important port al Uniunii Europene.

Luxemburg, cel mai mic stat, dar cu cel mai mare venit pe cap de locuitor, este un adevărat centru bancar al Uniunii Europene, care are si anumite funcţii comunitare.

Suedia, Danemarca şi **Finlanda** sunt cele trei ţări nordice ale Uniunii Europene, fiecare cu un anumit specific natural, economic şi cultural.

Irlanda, deşi are o poziţie mai îndepărtată, este foarte ataşată ideilor europene.

Grecia este situată într-o altă extremitate a Europei dar, prin tradiţiile istorice şi culturale, reprezintă originea Europei moderne; este, spre deosebire de celelalte state, o ţară cu religie predominant ortodoxă.

Austria are în prezent un rol important în procesul de extindere, prin graniţa comună cu patru noi state integrate în Uniunea Europeană.

Statele integrate în anul 2004 **(Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia,**

Slovenia, Cehia, Slovacia, Ungaria şi Cipru) sunt relativ eterogene din punct de vedere geografic, al întinderii şi al numărului de locuitori.

În general (exceptând Malta) au un produs intern brut mult mai scăzut decât al celorlalte state. Majoritatea statelor sunt mici ca întindere (exceptând Polonia) şi relativ reduse ca număr de locuitori.

Fiecare stat cu specificul său aduce o notă de originalitate; majoritatea ţărilor nou integrate sunt catolice (exceptând Republica Cipru, predominant ortodoxă, asemănătoare Greciei).

Cele trei ţări baltice (Letonia, Estonia, Lituania) au o puternică minoritate rusă sau rusofonă.

Dicţionar

Comunitate, comunitar - grup de persoane aflate în contact, care ocupă şi împart un teritoriu limitat spaţial, în scopul locuirii şi producerii de bunuri care să asigure necesităţile comune, generate de convieţuirea în comun.

Conservatorism - ansamblu de idei şi atitudini politice care exprimă preferinţa pentru vechi şi pentru ceea ce este statornicit şi recunoscut. Adepţii acestui curent susţin aplicarea perfectă a legii, ordinii, continuităţii şi prudenţei în raport cu inovarea.

DOC 4. Cronologia construcţiei Uniunii Europene

- 1949 înfiinţarea Consiliului Europei.
- 1951 Crearea Comunităţii Europene a Cărbunelui şi Otelului (Franţa, RFG, Italia, Olanda, Belgia, Luxemburg).
- 1957 Construirea Comunităţii Economice Europene (tratatele de la Roma).
- 1960 înfiinţarea Asociaţiei Europene a Liberului Schimb.
- 1962 Lansarea proiectului de uniune politică.
- 1968 Realizarea uniunii vamale acelor 6 state.
- 1972 Aderarea a trei ţări: Regatul Unit, Irlanda, Danemarca (9 state).
- 1981 Integrarea Greciei în CEE (10 state).
- 1985 Aderarea Spaniei şi a Portugaliei (12 state).
- 1992 Tratatul de la Maastricht de revizuire a tratatului de la Roma.
- 1994 Aderarea Austriei, Suediei şi Finlandei (15 state).
- 2004 Aderarea a 10 noi state (25 state).

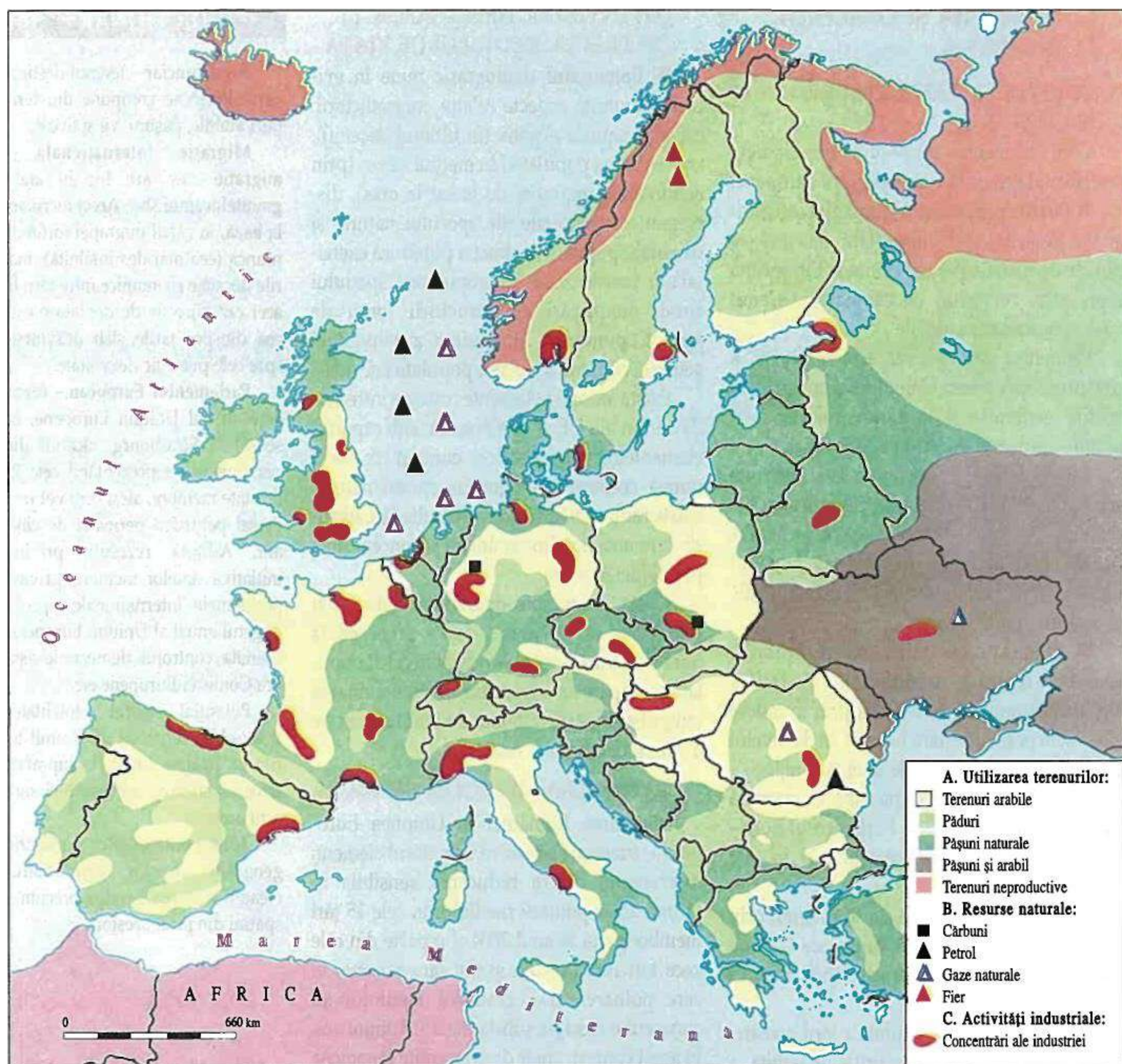
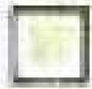

Fig. 3 - Harta economică a Europei (utilizarea terenurilor, resurse naturale, concentrări industriale)

A. Utilizarea terenurilor:

 Terenuri arabile

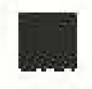
 Păduri

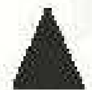
 Păşuni naturale

 Păşuni şi arabil

 Terenuri neproductive

B. Resurse naturale:

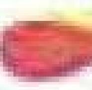
 Cărbuni

 Petrol

 Gaze naturale

 Fier

C. Activităţi industriale:

 Concentrări ale industriei

DOC 2. Instituţiile Uniunii Europene

Principalele instituţii ale Uniunii Europene sunt:

- Comisia Europeană, fondată în 1967, cu sediul la Bruxelles; este formată din funcţionari comunitari, cu garanţii de independenţă; unul dintre comisari este desemnat preşedinte al Comisiei; în prezent este italianul Romano Prodi.
- Comitetul Economic şi Social, format din trei grupuri consultative şi peste 200 membri; acesta dă aviz diferitelor activităţi economice derulate de UE.
- Comitetul regiunilor este un organism format din reprezentanţi ai principalelor colectivităţi regionale şi locale; se ocupă de problemele dezvoltării regionale.

- Parlamentul European este ales prin vot universal de către cetăţenii UE; are funcţii de consultare, dedzională, politică şi de control.
- Consiliul Miniştrilor este principalul organism decizional al UE; singur sau împreună cu Parlamentul European adoptă acte decizionale ale UE; preşedinţia consiliului se realizează prin rotaţie, pe o durată de 6 luni, după o grilă prestabilită (în prezent este Irlanda).
- Curtea de conturi cuprinde reprezentanţi din fiecare ţară şi verifică legalitatea cheltuielilor Comisiei Europene.
- Curtea Europeană de Justiţie, cu sediul la Luxembourg, supraveghează respectarea legalităţii, a tratatelor şi a actelor juridice provenite din decizii comunitare.

C. România şi uniunea europeană

Poziţia şi potenţialul natural

Vom prezenta pe scurt principalele dimensiuni geografice ale integrării europene.

■ **Poziţia geografică a României** constituie un element foarte important din ambele puncte de vedere: pentru Uniunea Europeană reprezintă, cel puţin deocamdată, extremitatea estică a ariei asumate.

Elementul principal al acestei poziţii îl constituie apropierea Uniunii Europene (prin spaţiul geografic al ţării noastre) de zona ponto - caspică şi de Orientul Apropiat.

Ţara noastră este interesată să-şi dezvolte acest potenţial al poziţiei prin valorificarea sistemului Dunăre - Marea Neagră, prin utilizarea potenţialului deosebit al portului Constanţa şi a anumitor legături tradiţionale cu spaţiul ponto - caspic.

■ **Dimensiunile ţării noastre schimbă sensibil ierarhia tradiţională a ţărilor Uniunii Europene.** Astfel, atât prin întindere cât şi prin populaţie, ţara noastră are la nivelul continentului dimensiunile unei ţări mijlocii - mari. Aceasta atrage după sine o anumită pondere a ţării noastre în Parlamentul European şi, într-o anumită măsură, şi în alte organisme europene.

■ **Resursele naturale ale României,** prin comparaţie cu resursele naturale ale Uniunii Europene, au anumite caracteristici şi particularităţi.

Principala resursă naturală a ţării noastre, fondul funciar (prin proporţia deosebită a terenurilor arabile), reprezintă elementul specific cel mai important.

Resursele energetice şi minerale, aparent diversificate (cărbuni, petrol, gaz metan, minereuri neferoase), sunt cantitativ şi calitativ de dimensiuni modeste. O anumită semnificaţie la nivelul continentului o au resursele de sare, dar într-un viitor previzibil nu pare posibilă o suprautilizare a lor. Resursele naturale complementare (potenţialul turistic, apele subterane, reţeaua hidrografică, hidroenergia, energia solară) încep sa aibă din această perspectivă o importanţă mai mare (Fig. 1).

Potenţialul demografic şi calitatea mediului de viaţă

■ **Potenţialul demografic** pune în evidenţă anumite aspecte relativ contradictorii: un spor natural negativ (în ultimul deceniu), concentrarea populaţiei în mediul urban (prin continuarea migraţiei de la sat la oraş), discrepanţele teritoriale ale sporului natural şi densităţii populaţiei, atracţia puternică exercitată de marile oraşe, „depopularea” spaţiului rural, modificări ale structurii forţei de muncă, ponderea în scădere a populaţiei active şi ocupate în totalul populaţiei şi altele. Există anumite elemente comune între cele 25 de ţări ale UE şi ţara noastră, sub raportul elementelor demografice, cum ar fi: încetinirea creşterii demografice, sporul natural foarte redus (chiar negativ în multe ţări, inclusiv ţara noastră), îmbătrânirea şi concentrarea populaţiei în oraşe.

Există şi anumite diferenţieri, cum ar fi cele legate de structura socio - profesională (ţara noastră are cel mai ridicat nivel al populaţiei ocupate în agricultură), predominarea imigraţiei în ţările UE faţă de ponderea mare a emigraţiei din ţara noastră.

Calitatea mediului de viaţă

Integrarea României în Uniunea Europeană urmează să rezolve următorul element: discrepanţa dintre reducerea sensibilă în ultimii ani a poluării mediului în cele 15 ţări membre până în anul 2004 şi o parte din cele zece ţări noi, precum şi din ţara noastră, în care poluarea şi degradarea mediului au cunoscut o creştere substanţială în ultimii ani. În acest context, chiar dacă anumite fenomene de poluare au scăzut în ţara noastră, pe ansamblu, calitatea mediului de viaţă s-a diminuat prin păstrarea unor surse poluante puternice, defrişarea intensivă a pădurilor, un anumit dezinteres pentru terenurile arabile şi voluntarismul exagerat al proprietarilor unor terenuri.

Organizarea administrativă

O problemă importantă pentru ţara noastră o reprezintă comparabilitatea unităţilor administrative. În prezent, ţara noastră este organizată în 42 judeţe grupate în 8 regiuni de dezvoltare (Fig. 2).

Dicţionar

Fond funciar - terenul destinat agriculturii; se compune din terenuri arabile, păşuni, vii şi livezi.

Migraţie internaţională - migraţie care are loc în afara graniţelor unui stat. Acest lucru are la bază, în cazul migraţiei forţei de muncă (cea mai des întâlnită), marile decalaje economice între ţări. În acest caz, direcţia de deplasare este cea dinspre ţările slab dezvoltate spre cele puternic dezvoltate.

Parlamentul European - organ legislativ al Uniunii Europene, cu sediul la Strasbourg, alcătuit din parlamentari reprezentând cele 25 de state membre, aleşi prin vot universal pentru o perioadă de cinci ani. Adoptă rezoluţii privind iniţiativa statelor membre, privind problemele internaţionale, aprobă bugetul anual al Uniunii Europene, exercită controlul democratic asupra Comisiei Europene etc.

Potenţial natural - totalitatea resurselor oferite de un anumit teritoriu: resurse situate la suprafaţa scoarţei terestre şi resurse din interiorul acesteia.

Zonă ponto-caspică - teritoriu geografic cuprins între Marea Neagră şi Marea Caspică, precum şi spaţiul din jurul acestora.

Aplicaţii:

1. Comparaţi suprafaţa şi populaţia României cu a ţărilor din U.E. şi explicaţi elementele constatate.
2. Identificaţi elementele comune ale României şi ţărilor din U.E.
3. Precizaţi limitele UE în condiţiile extinderii sale în viitor cu alte ţări.

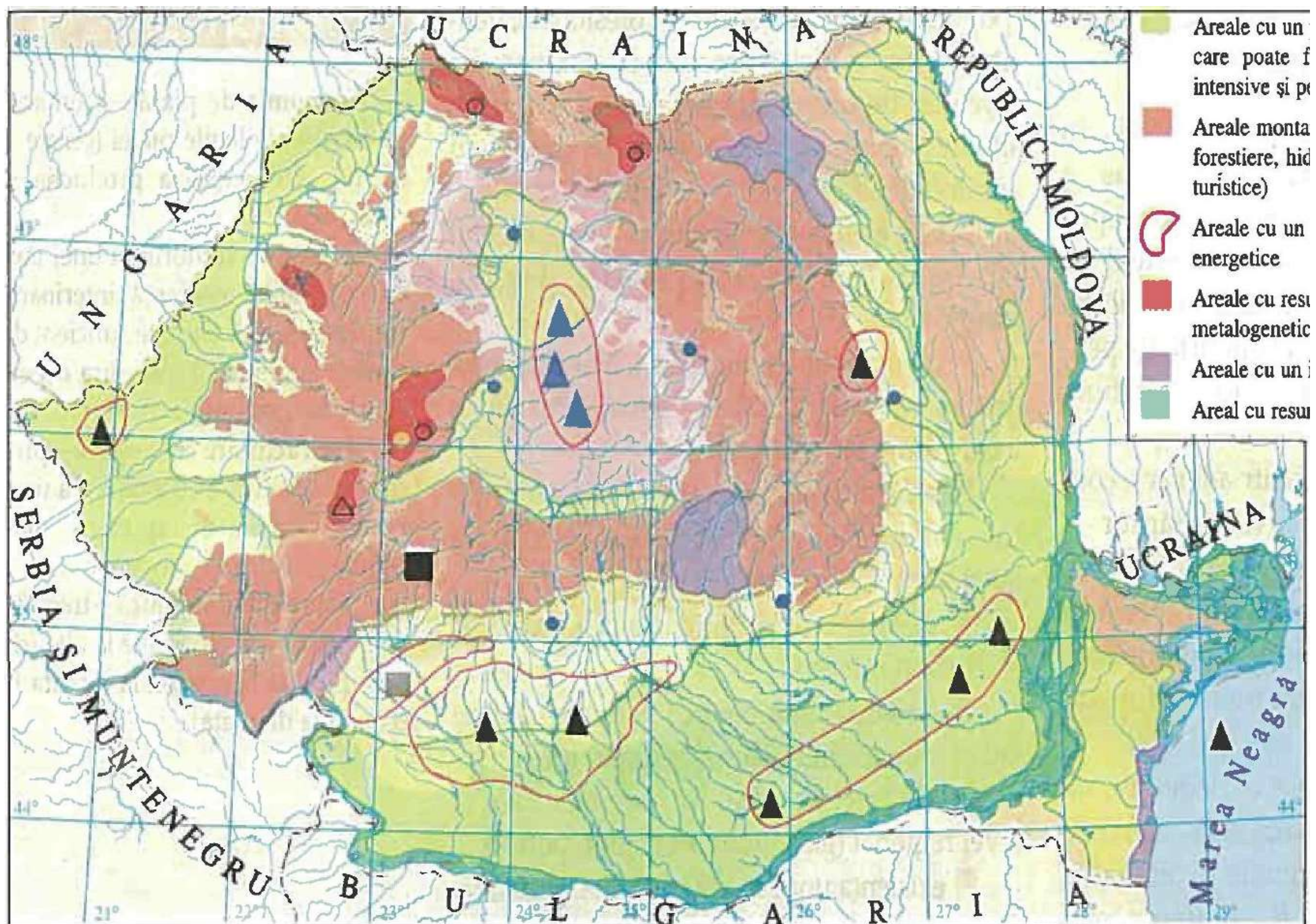
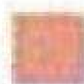
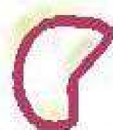

UCRAINA
UNGARIA
REPUBLICA MOLDOVA
SERBIA ŞI MUNTENEGRU
BULGARIA
UCRAINA
Marea Neagră
Areale cu un
care poate
intensive şi
Areale
forestiere,
turistice)
Areale cu un
energetice
Areale cu
Areale cu un
Areal cu

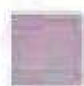
Fig. 4 – România – potenţialul natural

Areale cu un potențial al fondului funciar ridicat, care poate favoriza dezvoltarea unei agriculturi intensive şi performante

Areale montane cu un potențial diversificat (resurse forestiere, hidroenergie, păşuni, resurse climatice şi turistice)

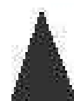

Areale cu un potențial actual satisfăcător de resurse energetice

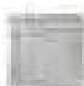

Areale cu resurse minerale (situate în arii metalogenetice)

Areale cu un important potențial turistic

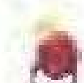

Areal cu resurse de apă şi piscicole

Gaz metan

Petrol

Lignit

Huilă

Minereuri complexe

D. Elemente geografice ale integrării europene

Problematica integrării României în Uniunea Europeană (sau altfel spus a integrării europene) are câteva repere apriorice care, cel puţin în momentul actual de pregătire psihologică a populaţiei, sunt fundamentale şi înţelegerea lor este importantă pentru a se evita transformarea acestei acţiuni într-un eşec. Acestea sunt:

- în ce măsură UE va fi într-adevăr o construcţie democratică (la nivelul ţărilor şi comunităţilor componente);
- cum va rezista economia (în forma în care este acum) la presiunea comunitară (unde economia de piaţa are tradiţii şi reguli practicate de mult timp);

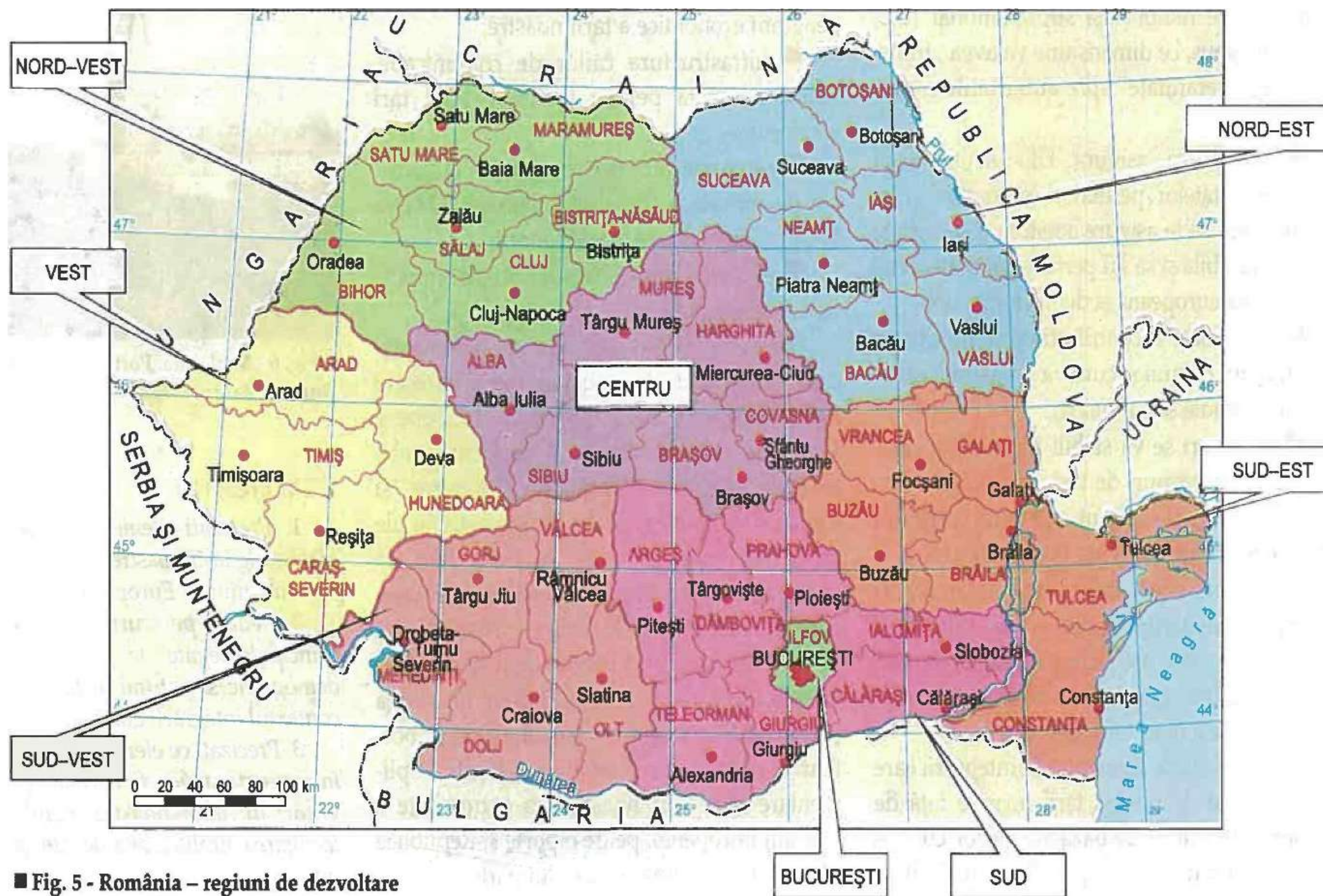

Fig. 5 – România – regiuni de dezvoltare

- UE va fi întotdeauna o „federaţie de state – naţiuni” (cum este acum) sau va evolua spre o formă în care regiunile şi entităţile umane ale acestora vor fi „unităţile elementare” ale Uniunii (şi nu statele);
- care va fi raportul real de decizie (nu cel formal) între naţional şi supranaţional (UE) sau, altfel spus, ce dimensiune va avea „transferul de suveranitate” spre autorităţile comunitare;
- va putea asigura UE un nivel al bunăstării statelor periferice (economic şi ca poziţie) care să le asigure acestora o securitate internă durabilă şi să nu perturbe în plan social dezvoltarea europeană şi democraţiile noi;
- care poate fi contribuţia ţării noastre la patrimoniul comun şi cum va fi păstrată identitatea culturală şi naţională;
- ce raport se va stabili între UE şi celelalte ţări sau grupuri de ţări din spaţiul adiacent (sud, est) şi, într-un sens mai larg, din spaţiul geografic angrenat în globalizare.

Integrarea europeană a României în raport cu aspiraţiile ţării noastre şi cu exigenţele Uniunii Europene are loc pe multiple planuri, cuprinzând întreaga problematică social - economică supusă obiectului negocierilor.

Există multiple elemente ale integrării care ţin îndeosebi de poziţia ţării noastre faţă de elementele comune de bază ale ţărilor UE. De aceea, compararea principalilor indicatori (populaţie, structură socio - profesională, densitatea populaţiei), precum şi compararea nivelului de dezvoltare economică, permit o situare corectă a ţării noastre în raport cu ansamblul UE.

Dintre elementele semnificative la nivelul UE pe care le are ţara noastră (Fig. 7), menţionăm:

- o populaţie numeroasă (chiar dacă este în scădere relativă), care va situa România pe locul 7 între ţările UE;
- sporul natural negativ şi migraţia ridicată vor duce în continuare la scăderea populaţiei ţării;
- existenţa unui fond funciar extins şi foarte bun calitativ;
- existenţa unor resurse naturale cu o relativă abundenţă (sare, resurse forestiere, resurse hidroenergetice) sau semnificative la nivel regional (gaze naturale, lignit, petrol);
- existenţa unui mediu de viaţă în general favorabil calitativ, dar în curs de deteriorare;
- restructurarea economică realizată în ultimii 15 ani, care a dus la formarea unei noi geografii economice a ţării noastre;
- infrastructura căilor de comunicaţie, foarte modestă pentru cerinţele unei ţări europene;
- existenţa unor noi concentrări industriale de interes, a Canalului Dunăre - Marea Neagră (Fig. 6) şi a Deltei Dunării;
- existenţa unui potenţial turistic important şi amenajabil.

Există, de asemenea, anumite elemente de care trebuie să se ţină seama, într-o oarecare măsură, în abordarea integrării europene a României. Primul aspect îl

reprezintă elementele comune (Dunărea, Dobrogea şi litoralul Mării Negre) ale ţării noastre şi ale Bulgariei, ţară cu care se consideră că urmează să fie admisă în acelaşi timp. În acest context, importanţa Dunării şi a Mării Negre pentru Uniunea Europeană sporesc considerabil şi oferă acesteia o deschidere mai largă spre zona Mării Caspice. Un alt aspect important îl reprezintă crearea unei limite suplimentare între ţara noastră (ca extremitate a Uniunii Europene), pe de o parte şi Republica Moldova şi Ucraina, pe de altă parte.

Dicţionar

Economie de piaţă - economie guvernată de legile pieţei (cerere şi ofertă) care reglează producţia şi consumul.

Regiune - teritoriu al unei ţări, cu o anumită coerenţă interioară, considerată ca o entitate suficient de conturată pentru a-i asigura o personalitate geografică distinctă.

Restructurare economică - proces de modificare economică a unei ramuri, regiuni în raport cu noile cerinţe şi exigenţe ale economiei.

Tranziţie economică - trecerea de la un tip de economie la alta (de exemplu, de la economia dirijată la economia de piaţă).

Aplicaţii:

1. Precizaţi elementele geografice ale ţării noastre de interes pentru Uniunea Europeană.
2. Redaţi, pe scurt, aspectele principale legate de potenţialul demografic şi natural al ţării, în contextul integrării europene.
3. Precizaţi ce elemente noi de infrastructură vor fi necesare în viitor în ţara noastră pentru facilitarea problemelor legate de integrare.

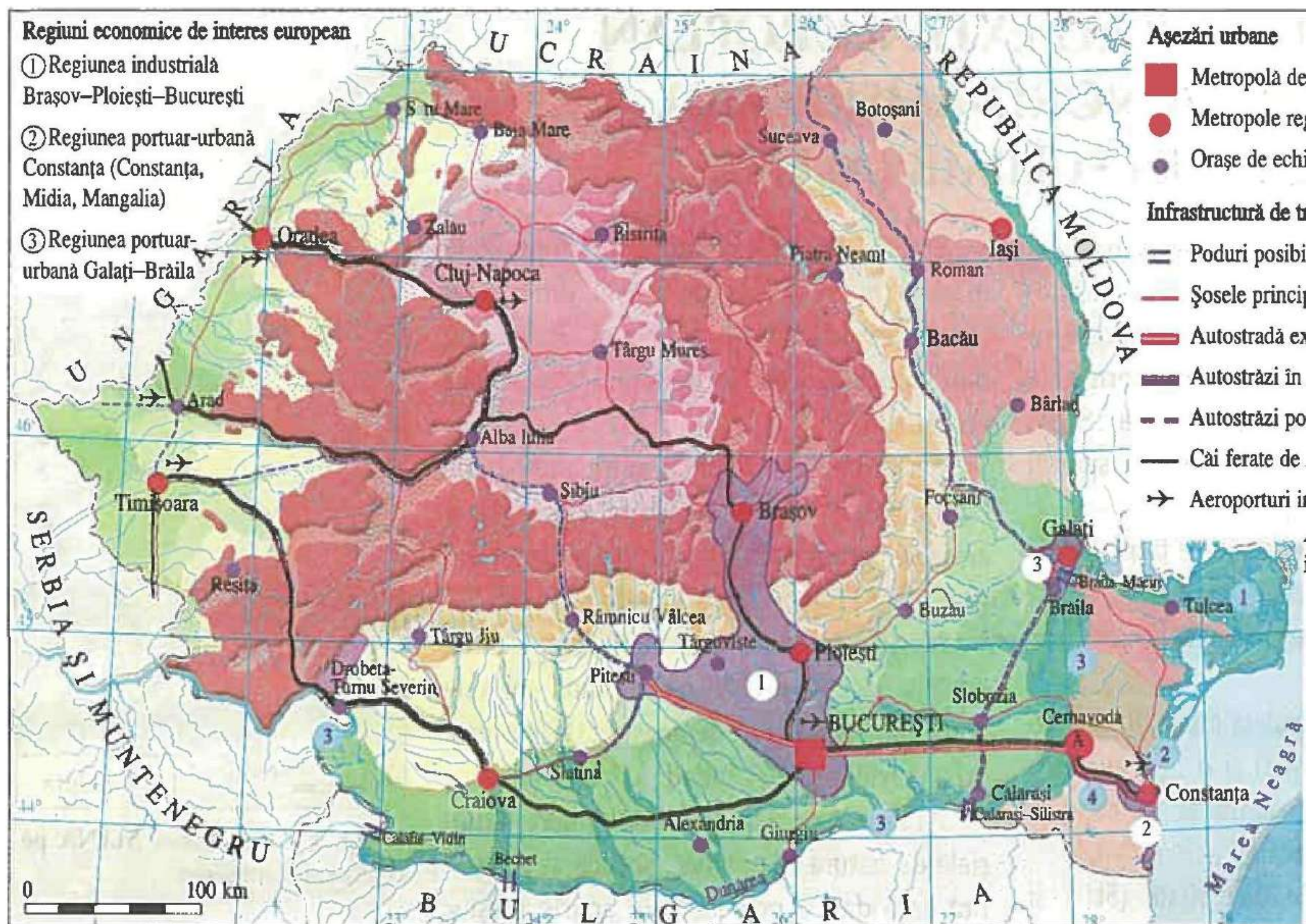

Fig. 7 – Elemente geografice ale integrării europene

Aşezări urbane

■ Metropolă de nivel european

● Metropole regionale

● Oraşe de echilibru

Infrastructură de transport

═ Poduri posibile

─ Şosele principale existente

═ Autostradă existenţă

─ Autostrăzi în construcţie

- - Autostrăzi posibile

─ Căi ferate de mare viteză (trasee posibile)

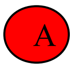
Aeroporturi internaţionale

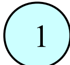
Alte elemente geografice de interes european

■ Carpaţii

■ Terenuri arabile utilizabile prin agricultură intensivă

Atomocentrală

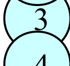

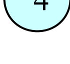
Rezervaţia Delta Dunării

Litoralul Mării Negre

Dunărea

Canalul Dunăre-Marea Neagră __

Această hartă sintetizează cartografic principalele elemente geografice de reper care pun în evidenţă specificul integrării europene a ţării noaste. Sunt reprezentate regiunile economice de interes european, ierarhia urbană, infrastructura de tansport (existentă şi posibilă), alte elemente geografice de interes european.

După cum se poate observa din această hartă, elementele geografice de interes european sunt: Carpaţii (cu sistemul de văi, depresiuni intamontane şi submontane şi forma generală a acestora), terenurile arabile, utilizabile prin agricultură intensivă (cu o pondere foarte mare în Câmpia Română şi Câmpia De Vest şi cu ponderi semnificative în regiunile deluroase joase şi Podişul Dobrogei), Dunărea, Delta Dunării, Canalul Dunăre - Marea Neagră şi litoralul Mării Negre. Fiecare dintre aceste elemente au o anumită importanţă şi o anumită semnificaţie: Carpaţii reprezintă prelungirea naturală a Alpilor, terenurile arabile, principala resursă a ţării, Delta Dunării, cea mai importantă rezervaţie europeană, litoralul Mării Negre, care permite accesul UE spre est, Dunărea, ca acces spre centrul Europei.

Dintre regiunile economice de interes european din ţara noastră, par a se

individualiza şi a deveni semnificative la nivelul continentului, următoarele:

- regiunea Braşov - Ploieşti - Bucureşti (cu extensiune spre Târgovişte - Piteşti), cea mai importantă la nivel naţional şi semnificativă la nivelul UE;
- concentrarea urbană şi industrială Brăila - Galaţi;
- concentrarea urbană şi portuară Midia - Constanta - Mangalia.

Infrastructura căilor de comunicaţie feroviare şi rutiere evidenţiază importanţa axelor Bucureşti - Craiova - Timişoara, Bucureşti - Arad şi Bucureşti - Cluj-Napoca - Oradea, pentru realizarea legăturilor tereste cu centrul Europei şi, de aici, cu restul ţărilor din UE. Se află în proiect autostrăzile Bucureşti - Piteşti – Sibiu - Deva - Timişoara - Arad - Nâdlac şi Bucureşti - Braşov - Cluj Napoca - Oradea - Borş. Pe traseul Bucureşti - Braşov - Sighişoara -Arad - Curtici este utilă realizarea unei căi ferate de mare viteză, orientate spre celelalte ţări din Europa Centrală. Se află în construcţrie autostrada Bucureşti - Constanţa. Pentru a ajunge într-un viitor previzibil la nivelul infrastructurii europene, sunt necesare şi alte segmente de autostrăzi (inclusiv pe direcţia nord - sud, dinspre Polonia, Ucraina, spre Suceava, Bacău, Călăraşi). De asemenea, în afară de podul care se va construi între Calafat şi Vidin, mai sunt utile alte poduri de traversare a Dunării (cel puţin la Brăila - Macin şi Călăraşi - Silistra).

Importanţa Dunării, a poziţiei la Marea Neagră şi a podurilor dunărene vor spori, în condiţiile în care ţara noastră se va integra în UE împreună cu ţara vecină din sud, Bulgaria.

O anumită importanţă în dezvoltarea regională o vor avea metopolele regionale (Braşov, Timişoara, Cluj-Napoca, Oradea, Iaşi, Bacău, Galaţi, Constanta, Ploieşti), care vor completa influenţa capitalei, considerată ca metopolă de nivel european. Reţeaua oraşelor de echilibru completează în mod evident această reţea de metopole regionale.

3.
Un ansamblu extraeuropean asociaţia nord-americană a liberului schimb (alena)

Tratatul de liber schimb nord-american (şi asociaţia corespunzătoare - ALENA) a antrenat o remarcabilă dezvoltare a relaţiilor economice între cele trei ţări care formează această asociere regională (Canada, SUA, Mexic). Este denumită, îndeosebi în spaţiul american, şi NAFTA (Fig. 1).

Din această regiune fac parte ţări cu anumite diferenţieri între ele:

- ţări anglo-saxone (SUA şi Canada) şi o ţară latină (Mexic);
- o ţară mediu-populată (SUA), o ţară cu o populaţie rară (Canada) şi o ţară având o populaţie cu densitate mare şi în creştere numerică accelerată (Mexic);
- două ţări foarte dezvoltate (SUA şi Canada) şi o ţară în dezvoltare (Mexic);
- o ţară cu resurse bogate, utilizate încă într-o măsură redusă (Canada), o

ţară cu resurse bogate, dar utilizate intens şi diminuate din această cauză (SUA) şi o ţară cu resurse modeste (Mexic);

- două ţări cu un spor migratoriu important (Canada si SUA) şi o ţară cu un spor natural foarte ridicat, dar cu o creştere demografică neafectată de sporul migratoriu negativ (Mexic).

Această relativă eterogenitate este atenuată de unele elemente comune: continuitatea latitudinală a caracteristicilor naturale, urbanizarea accentuată ş.a.

Se constată că, de la înfiinţarea acestei grupări, cu toate diferenţierile dintre ţările componente, se manifestă o solidaritate crescândă, vizibilă pe mai multe planuri.

Un element al acestei solidarităţi îl constituie puternicul ajutor financiar acordat Mexicului (peste 6% din totalul ajutorului financiar mondial).

ALENA deţine aproape 21% din comerţul mondial, fiind în prezent în proces de formare ca piaţă unică, de mari dimensiuni.

Dintre resursele comune, o importanţă mare o au resursele de petrol din Golful Mexic, exploatate de Mexic şi SUA, care dau zonei litorale o dinamică economică accentuată.

Performanţele unor ramuri industriale (automobile, avioane, energie electrică) şi agricole permit o prezenţă activă a ţărilor din grupul ALENA pe piaţa mondială.

Megalopolisul american este completat de celelalte sisteme urbane şi, în ultimii ani, este „concurat” sub raport demografic de creşterea urbană realizată de Ciudad de Mexico.

ALENA are anumite diferenţieri teritoriale de natură economică, socială şi geografică care dau o personalitate aparte acestor regiuni.

De exemplu, marea aglomeraţie urbană Ciudad de Mexico, precum şi vestigiile civilizaţiilor aztecă şi mayaşă aduc elemente de originalitate.

Dintre elementele care urmează să reprezinte anumite probleme în viitor, menţionăm câteva:

- decalajul între creşterea foarte rapidă a populaţiei mexicane în raport cu cea din celelalte ţări, creându-se, în perspectivă, un dezechilibru demografic între partea de sud (suprapopulata), şi partea de nord;
- tendinţa creşterii migraţiei din sud spre nord, datorită menţinerii unui decalaj economic;
- păstrarea unui „ataşament” cultural, etnic şi lingvistic între Mexic şi spaţiul latino-american, în raport cu relaţia predominant comercială şi economică între Mexic şi spaţiul anglo-saxon.

ALENA, cu toate problemele sale reprezintă un foarte bun exemplu de creştere a coeziunii interne într-un ansamblu regional relativ nou.

Fig. 1 - Localizarea ALENA pe continentul american

DOC 1. Datele principale ale statelor sunt sintetizate mai jos:

Statul	Suprafaţă (km²)	Populaţia (mil. loc)	**PNB** (USD/ loc)	Export (% din totalul mondial)
Canada	9970610	31,0	19,640	3,8
SUA	9363520	284,0	29,080	14,8
Mexic	1958200	99,0	3,700	2,3

Aplicaţie:

După modelul prezentării generale a Uniunii Europene şi a ALENA, utilizând datele din manual, realizaţi câte o prezentare a celorlalte ansambluri teritoriale, arătând următoarele probleme: poziţia geografică, întinderea şi populaţia, ţările reprezentative, resursele naturale principale, oraşele mari, specificul demografic (densitatea populaţiei, sporul natural), elementele specifice de cultură şi civilizaţie, ponderea economică în lumea contemporană (PNB, exportul, principalele resurse)

Test secvenţial

I. Scrieţi, pe o foaie alăturată, răspunsul corect pentru fiecare dintre următoarele întrebări:

1. Ansamblul teritorial economic principal din America de Nord se numeşte:
a. NATO;
b. ALENA;
c. ASEAN;
d. Pactul andin.

2. În prezent, nu face parte din Uniunea Europeană statul:
a. Cehia;
b. Italia;
c. Elveţia;
d. Irlanda.

3. Principalul port al Uniunii Europene este considerat:

a. Marsilia;
b. Genova;
c. Rotterdam;
d. Anvers.

4. Cel mai populat stat din Uniunea Europeană este:
a. Polonia;
b. Germania;
c. Franţa;
d. Italia.

5. În prezent, Uniunea Europeana s-a extins spre:
a.nord;
b.sud;
c.est;
d.vest.

6. Cel mai mic stat ca întindere din Uniunea Europeană este:
a. Austria;
b. Belgia;
c. Danemarca;
d. Luxemburg.

7. Împreună cu ţara noastră, în curs de aderare la Uniunea Europeană este în prezent:
a. Ucraina;
b. Bulgaria;
c. Turcia;
d. Republica Moldova.

8. România, Bulgaria şi Grecia se aseamănă prin următoarea caracteristică:
a. limba vorbită;
b. număr de locuitori;
c. religie predominantă;
d. întindere.

9. Cea mai mare concentrare de porturi de mari dimensiuni este în:
a. Japonia;
b. China;
c. S.U.A.;
d. Australia.

10. În anul 2004, ţara noastră a devenit membru al organizaţiei:

a.O.N.U.;
b. UNESCO;
c.NATO;
d.OPEC.

10 x 3 puncte = 30 puncte

II. Realizaţi un text în care să folosiţi următorii termeni: economie de piaţă, Euro, tranziţia, Uniunea Europeană, NATO, dezvoltare, geopolitică, izolare, colaborare, resurse. Textul trebuie să fie corect şi coerent şi să explice procesul de integrare al României în fenomenul de globalizare.

20 puncte

III. Explicaţi diversitatea lumii contemporane precizând principalele aspecte legate de nivelurile de dezvoltare economică, resursele naturale, posibilităţile financiare, diferenţele ideologice şi religioase, diversitatea lingvistică, diferenţele dintre întinderea şi populaţiile diferitelor ţări.

20 puncte

IV. Urmăriţi harta de mai sus şi precizaţi următoarele elemente:
1. denumirea statului notat cu 1;
2. denumirea oraşului notat cu 6;
3. capitala statului notat cu 2;
4. cea mai importantă resursă din statul notat cu 3;
5. capitala statului notat cu 7;
6. cel mai mare oraş din statul notat cu 4;
7. oraşul notat cu 8;
8. cele mai importante resurse din statul notat cu 5;
9. cel mai mare oraş din statul notat cu 9;
10. capitala statului notat cu 10.

10 x 2 p. = 20 puncte
Total (I, II, III, IV) = 90 puncte
Din oficiu = 10 puncte
Total = 100 puncte

Test final

I. Scrieţi, pe o foaie alăturată, răspunsul corect pentru fiecare dintre

următoarele întrebări:

1. Statele lumii sunt reprezentate pe harta:
a. fizică;
b. politică;
c. a populaţiei;
d. a resurselor naturale.

2. Cel mai întins stat este:
a. China;
b. Canada;
c. Federaţia Rusă;
d. SUA.

3. Cel mai populat stat este:
a. China;
b. India;
c. SUA;
d. Indonezia.

4. Cel mai populat oraş din emisfera sudică este:
a. Ciudad de Mexico;
b. Cairo;
c. Sao Paulo;
d. Buenos Aires.

5. Cea mai complexă concentrare umană şi urbană este:
a. metropola;
b. megalopolisul;
c. conurbaţia;
d. aglomeraţia urbană.

5x3 puncte = 15 puncte

II. Realizaţi un text în care să folosiţi următorii termeni: resurse minerale, resurse energetice, rezerve, industrie siderurgică, cărbuni, termoenergie, uraniu, hidroenergie, energie atomică, transporturi. Textul trebuie să fie corect şi coerent şi să explice rolul resurselor energetice în dezvoltarea economică.

25 puncte

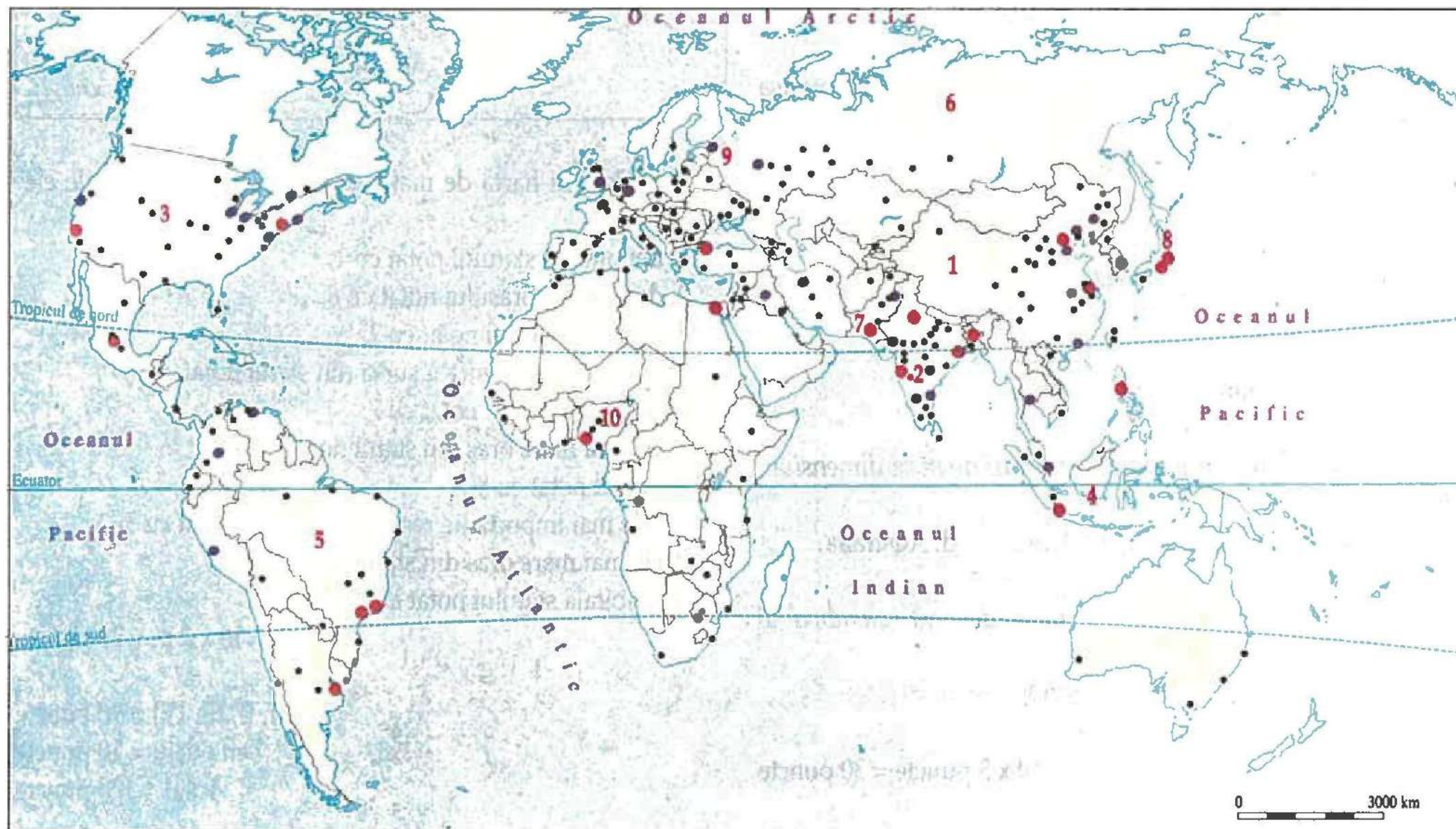
III. Explicaţi factorii repartiţiei teritoriale a populaţiei şi precizaţi arealele cu densitate ridicată şi cu densitate redusă.

30 puncte

IV. Urmăriţi harta de mai jos şi precizaţi următoarele elemente:

1. denumirea statului notat cu 1;
2. denumirea statului notat cu 6;
3. capitala statului notat cu 2;
4. cele mai importante resurse din statul notat cu 3;
5. oraşul notat cu 7;
6. cel mai mare oraş din statul notat cu 4;
7. oraşul notat cu 8;
8. cele mai importante resurse din statul notat cu 5;
9. cel mai mare oraş din statul în care se află situat oraşul notat cu 9;
10. resursa naturală principală din regiunea notată cu 10.

10 x 2 puncte = 20 puncte
Total (I, II, IE, IV) = 90 puncte
Din oficiu = 10 puncte
Total = 100 puncte

Oceanul Arctic
Oceanul
Pacific
Oceanul
Pacific
Oceanul Atlantic
Oceanul
Indian
Tropicul de nord
Ecuator
Tropicul de sud
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
0
3000 km

Capitolul 4. ansamblurile economice şi geopolitice ale lumii